NICOLAI LEONICI THOMAEI

Dialogi.

Quorum nomina proxima pagella habentur.

*

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

SEB. GRYPHIVS GERM.
EXCVD. LVGD.
ANNO
1532

NICOLAI LEONICI THOMAEI DIALOGI.

NICOLAVS LEONICVS RAYNOLDO POLO S. D.

VM *ab hinc aliquot annos uarijs de rebus, sed quæ præcipue ad philosophiã spectarent, sermones quosdam Academicorum more confecissem: quorum aliqui in lucem ita prodierunt, ut in amicorum quorundam manibus solum uersentur: nonnulli uero adhuc in archetypis iaceant, ab eisdem sanè sum rogatus ut omnes illos examinatos retractatosq; aliquando sub unius commentarioli uolumine, quasi in corpus unum comprehendere & ædere uellem: quod quominus adhuc effectum sit, multa sanè mihi impedimento fuere.* Verum quando tu eruditißime Pole superioribus diebus hac de re non uulgariter mecum egisti, hortatusque es, ut æditionem hanc amplius non differrem, & posteritati, quo modo possem, meæ interesse uellem, quanquàm negotijs pluribus in præsentia distinerer, parui tamen libens, & hos ipsos, qualescunq; sunt, ædere, tibiq; dedicare decreui, ut tuo patrocinio adiuti, apud cæteros cõmendationem habere mereãtur: quodq; per se fortasse, et si nõ contẽnendũ omnino, exile certe fuisset munusculũ, id autoritate tua cui datum est, aliquid sanè esse uideatur. Talis est enim de tua singulari eruditiõe, exactoq; in omnibus iudicio, apud omnes, & tam certa existimatio, ut quicquid te adire audeat, aut abs te exire, excultum sanè & omnibus numeris absolutũ esse, omnes opinentur & credant.

daut. Neq; *id immerito mehercule: quotus enim quisq; in re literaria nunc reperitur, qui in tā paucis, quot ætas ista tua recipit, annis, omnium liberalium studiorum sacraria sit ingreßus: qui græce & latine æque sapiat: et utriusq; linguæ cum dignitatem & elegantiam, tum dicendi etiam proprietates & modos perpulchre adeo sit consecutus, ut siue docere quippiam siue literis mandare tibi libuerit, id luculēter mehercule & insigniter facere poßis.* Taceo *de philosophiæ studijs: ad quæ sola te natum, propter admirabilem in illis excellētiam, facile credi posset: nisi in alijs etiam facultatibus id ipsum egregie præstares: ut res pro fecto nostro seculo omni admiratione digna merito existi mari poßit, esse iuuenē, q paulo ante ex* Ephebis *exierit, cuius adhuc impubes sunt genæ, qui* Platonis Aristotelis'*que opera omnia lectitauerit: & cum* Academicorum *omnium, tum* Peripateticorum *commentarios abstrusarum copia rerum undequaq; refertos, perlegerit, intellexerit, & ad manum etiam paratos habeat.* Verum *nescio quomodo aliud exordiens facere institui, aliud nūc ago.* Quā *ob rem de ijs hactenus, cū præsertim non laudator in præsentia, sed donator accesserim.* Libenti *igitur animo* Pole *humanißime hoc, quod tibi trado, munusculū accipias: cui si in omnis antiquitatis refertißima tua bibliotheca aliquē uolueris esse locū, magni sanè autori muneris instar erit.* Hilare *enim ab eruditißimo uiro admitti, & benigne recipi, aliquoq; in numero haberi, & si nō maxima, nō contemnenda certe laus, cui id acciderit, merito esse censetur.*

VALE.

Patauij Pridie Calendas Sextiles. M. D. XXIIII.

Nicolai

NICOLAI LEONICI THOMAEI DIALOGI.

TROPHONIVS, SIVE DE DIVINATIONE.

VM in Diui Zenonis uiculo, qui non longe ab Asyli distat oppido, apud hospitem quendam nostrum essemus ego & Fuscus frater, quo animi gratia æstate media maximis caloribus Patauio concesseramus, uenit forte ad eum locum, ut interdum solebat, Alexander Capella, uir & nostri semper amantißimus, & ijsdem literarum studijs deditus, et in primis hospiti nostro à pueris quàm maxime familiaris. Hic cum nos pro uillæ foribus, ubi frigus forte captantes consederamus, offendisset, post mutuos (ut fieri solet) complexus (satis enim longo interuallo, neque ille nos, neque nos illum uideramus) & post communia illa, ut ualeret ipse, ut amici omnes, ecquid noui Venetijs esset, Si quis mihi Deus, inquit, dixisset cum domo exibam, hic me uos ambos conuenturum, haud facile illi fidem adhibuissem. Sed te præsertim, ad me respiciens, quomodo enim tu hic, qui neque è cubiculo ipso temere exire, integrosque dies lectitando componere sæpius solitus sis, ut tibi hortuli tui limites, si quando ad illos feriatus accesseris,

legitimæ peregrinationis instar censeri poßint. Quam ob rem quid sibi uelit hæc tam longa insolensq; peregrinatio haud quaquàm nunc coniectari ualeo, nisi forte Fuscus *in causa est.* Tum ego, *iocaris inquam* Capella, *& me cauillo impetis: an nescis me & ijs relaxationibus quàm maxime semper delectatum fuisse, & aliquando nõ contemnendas etiam peregrinationes animi causa sponte suscepisse? neq; enim literarum studijs isthæc officere solent otia, & alioqui si talis essem, qualem tu me esse dicis, liberius etiam exirem: cum musæ ipsæ, spretis urbium mœnibus, in agris & montibus libenter degere, & aßidue uagari dicantur. Cæterum tu, qui me otij literarij tam acriter insimulas, quid tecum libellos circumfers (forte enim ut ab equo descenderat, theculam quandam cum libello manu gestabat) an tu etiam in uia, nedum domi & in cubiculo ut ego, lectitare soles?* Tum *ille ridens, insigniter, inquit, & cito te ultus es* Leonice: *neque quod aiunt, posteris de te tuis ultionem reliquisti: uerum codex iste quem teneo,* Aristophanis *sunt comœdiæ, quo ego poëta, cum ob linguæ elegantiam & proprietatem, tum propter conspersos undique sales atticos & lepôres, mirifice delectari soleo: ut siquando mihi à seuerioribus musis relaxandus sit animus, non crebro alium quempiam præ illo autorem in manibus capiam: adeo me iocis suis demulcet ille, & lepôre, uerborumq; urbanitate largiter exhilarat: unde si quò exire decerno (quod non persæpe facio) comes mihi non iniucundus præsto semper est* Aristophanes. Tum Fuscus, *nimirum inquit si elegãs est, & pulchre sapit noster* Capella, *quando sales semper*

atticos secum portat, quibus & uerba & sententiæ suaui ter condiantur: & ad me conuersus, næ sumus inquit insa ceti nos & illepidi, qui hunc de uia fessum hic tenemus, & sermonibus nostris intempestiue nunc obtundimus. Hortati igitur illum sumus (non enim hospes aderat no ster) ut ingrederetur, et securaret, quiesceret'ue: meridies enim erat, & fragrãtissimo sole ardebat dies. Et ille, mini me inquit mihi opus est requiete, neq; aliud quippiam in præsentia mihi præstari uolo: nam neq; ita defessus sum, ut langueã: & bene pransus alioqui huc accessi. Meus enim Asylanus hospes, apud quem, Venetijs ueniens, proxima nocte diuerti, non nisi me pulchre curatũ discedere permi sit: quare nõ est qd' uos ĩ præsentia dimittã, quos sẽp et uidere et audire ꝑcupio: et nũc qd' hic offenderim, magni mihi hoc muneris loco adscribi nõ abnuerĩ. Introëamus aũt, quãdo sic uobis placere uideo: nã & sub tecto melius manebimus, & ego communẽ hospitem nostrum, si domi est, uidere & amplexari potero. Sed aderat iam ille festi= nabundus & hilaris: nanq; de quopiã uernularũ (ut arbi tror) illius aduentũ cognouerat: qui hominẽ arctissime cõ plexus, ò quàm optatus inquit mi Capella, & quàm tẽpe stiue hodie nobis aduenisti, qui solus huic numero deficere uidebaris: profecto bene mecũ & feliciter actum reputo, quãdo tria mihi hic carissima pignora adesse cõspicio, quo nihil mihi gratius sanè euenire potuisset. Sed quid hic agi mus ante fores, et nõ ingredimur potius? et cũ dicto ire ꝑ rexit. Ingressi igitur simul oẽs sumus, et in cõclaue quod dam ascẽdimus, qd' ad septẽtriones spectãs, patẽtibus fene stris iocũdissimos ex ꝓximis mõtibus excipiebat afflatus,

adeo ut intensissimus meridiei calor ipsa cœli regione, et algēti insuper aura, salubriter permulceretur, Hic cōsiden tibus nobis lociq; commoditatem, simul & prospectus amœnitatem laudibus miris extollentibus, Capella quando nihil aliud inquit in præsentia agimus, & ut uidetur ociosi sumus, neq; quopiam adhuc per æstū exire nobis permittitur, Aristophanes iste me admonet, ut quod nudius quartus, dum secū loquerer, nō planè de illo intelligere poterā, quia obscure nimis & breuiter loquebatur, à uobis ipsis percontari uelim: quamobrem rogo uos, & te in primis Fusce (tua est enim isthæc prouincia) nisi tibi molestum est, ut inter nos interpretis uice fungaris. Hic etenim ut scis, nō nisi græce loquitur: & ego nouitius Græciæ sū inquilinus. Tu uero cū utrāq; linguā æque calleas, et quæ iste græce dicit planè percipies, et mihi idipsum latino sermone cōmode explicare poteris. Et quid est hoc, inquit Fuscus, quod capellā lateat? aut qd' ego poßim, tu ipse per te nō poßis? nisi forte ænigmata sint, & griphi, tuq; me Oedipodē esse nouū arbitraris. Cæterū quoniam uacui sumus, planeq; otiamur, locū mihi hūc in quo hæsitasti cōmostrato, nā si potero, illū tibi cōplanabo: sin minus id efficere ualuero, tecū in eodē (ut aiūt) luto hærebo: adest etiā frater, cui si opus fuerit, operæ istius partē delegabimus. Nō sunt ænigmata, neq; griphi, inqt ille, quæ mihi explicari nūc postulo: sed locus quidā ex historia, quā cū maxime semp optarim cognoscere, nusq̄ tamē illa plenè me legisse memini: quāobrē nūc certe mihi hac in re, accidit, qd' haud facile in alijs usu euenire solet. Nā si me locū hunc ignorare in præsentia dixero, planè mentiar: habeo

enim

enim quæ hac de re apte cõgruẽterq; dici poßint. Et si rursum me scire cõtendero, haud uere sanè profitebor: neq; enim rẽ uniuersam, ut est, pulchre tenere me arbitror: & multa sunt, quæ diligẽs alioqui & exactius rerũ perscrutator haud ab re ambigere hic poßit: unde euenit, ut cæteris quidem, si qui de me hoc fuerint percontati, nullo negotio satisfacere ualeam: cum ea dicam, quæ hic à grammaticis afferri diciq; solent: mihi autem ipsi minime satisfaciam: nuda enim quædam hoc in loco, & frigida ab illis proferuntur: qui quidem (ut mea fert opinio) nescio quomodo elegantiorem, plenioremq; desiderare uidetur interpretationem. Locus autem est (ne uos diutius animi suspensos habeam) ex Aristophane in Nebulis, ubi senex ille, qui se Socrati docendum tradiderat, dum illius scholã ingreditur, se subuereri & tremere dicit, ceu si ad Trophoniũ descenderet, & mellitam placentam, quam secum portet, Socratẽ efflagitat: de Trophonio enim & Agamede, qui Apollinis Delphici templum construxerunt, apud Pindarum est uidere, ut Cheronæus Plutarchus in consolatorio ad Apollonium libello memoriæ prodidit, quẽadmodum cum mercedẽ pro opera Deum expostulassent, quasi magni quippiam sibi deberi existimantes, & ille in septimũ se diẽ eis præmium liberaliter repræsentaturum pollicitus fuisset: addidissetq; insuper, ut bono aĩo essent, & genio interim operã darent: posteaq̃ ad constitutum peruentũ est diem, noctu ambo mortui sunt reperti. Trophonij præterea oraculum in Lebadia Bœotiæ scio fuisse percelebre, solitumq; illic Heroẽm se cõsulentibus futura prædicere, apud plerosq; legitur. Cæterũ respõsis ne, an

Locus Aristophan[is]

Trophonius. Agamedes. 3.

Trophonij oraculum. 2.

ſomnijs darentur oracula: & cur nam adeò extimeſcerẽt homines ad ſacrum illius accedentes adytum, ut ille ſignificare uidetur ſenex, apud neminem (quod meminerim) uſquam plenè legi. Quare ſi quippiam ex antiquorum theſauris reconditum ſeruas, quod ad eiuſmodi enodandam rem facere credas, ne graueris oro te id in medium afferre. Rem enim mihi gratiſsimam feceris, ſi me hac animi perplexitate liberaueris. Tum Fuſcus, haud magna inquit, & nimis recondita ſcire expetis Capella, ſed quæ parata ſatis, & ad manum habemus. Quamobrem haud magna cum re tibi mos geretur. Cæterum, quoniam multa ſunt, quæ hoc in loco grammatici adducere, & ueluti comminiſci licenter ſolent, de ſubterraneo ſcilicet herois ſpecu, ubi ille (ut aiunt) inedia conſumptus eſt. De draconibus quinetiam ibidem commorantibus, qui placentis & huiuſmodi dulciarijs placarẽtur eſcis, iſtiuſmodi ego omnia, & quia tibi pulchre eſſe cognita nõ dubito, & quia (ut rectiſsime indicaſti) inania ſunt, & frigida, deſipiẽtium deliramentis anicularũ, fabelliſq; haudquaquàm diſsimilia, cõſulto præterire decreui: non enim adeo uacamus, ut nobis nugæ ex nugis temere ſint conſuẽdæ, præſertim cum hac de re habeamus, quæ in præſentia luculenter ſanè, & cõmode dicere poſsimus: ex quibus cũ uniuerſa perſpicue reſerabitur hiſtoria, tum oraculorum ratio captandorum percommode dignoſci explicariq; poterit. Quomobrem ijs obmiſsis, ſi placet, totam hanc rem ordine recenſebo: niſi forte tibi & Leonico aliter uidetur. Hic cum ego non ſolũ aſſentiri, ſed magnopere etiã id ipſum percupere ſignificaſſem, & Capella enixius hãc

rem

rē efflagitaſſet, ſic exorſus eſt Fuſcus. Pauſanias, quē ego Pauſanias. *inquit authorem, cum propter rerum ſeriem uariarum, & ſtili elegantiam, tum propter reconditam & omnimo dam totius Græciæ antiquitatis hiſtoriam, cum primarijs hiſtoriarū ſcriptoribus facile cōnumerauerim, in ſua Græciæ peregrinatione, ubi de Orchomeno & Lebadia Bœotiæ recenſet oppidis, Trophonij meminit & Agamedis, quos Ergiui Orchemenij, qui tertius à Phryxo Athamātis fuit, filios fuiſſe commemorat: licet nonnullos aſſeueraſſe dicat, Trophonium Apollinis, nō Ergiui filium fuiſſe, cui ſe ſententiæ magis aſtipulari, cum ob alia multa, tum nihilo ſecius ob oraculorum ipſius indubitatam aſſerit fidem: quæ ipſe nō de alijs, quod pleriq; ſolent, inaudierit, ſed illius aliquando adytum ingreſſus præſens perceperit, & expertus fuerit. Hos igitur, poſtquàm adoleuiſſent, magni nominis architectos fuiſſe dicit, & regiarum ædificijs, templorumq́; miris extructionibus tota Græcia percelebres habitos: horumq́; opera & alia fuiſſe permulta, & in primis Apollinis Delphici templum, & Hyriei theſauri ærarium, in cuius fabrica hac illos ratione* Hyriei theſauri ærarium. *uſos fuiſſe memoriæ proditum eſt, ut lapidē, ſcilicet quēdam extrinſecus tali coaugmentarent ſtructura, ut quādo illis collibuiſſet, nullo illum negotio extrahere, & intra ærariū inde peruadere poſſent: qui tamē eleganter adeò, & affabre cæteris id genus lapidibus cōtinenter iunctus uiſebatur, ut nullā fraudis ſuſpicionē præ ſe ferret, & oēs facile inſpectātes latere poſſet. Hinc igitur illi occluſum ingrediētes ærarium, pro libidine quantū auri pecuniæq́; uoluiſſent facile expilabāt: quod cū ſæpius factitarēt, fur-*

tumq; iam ipsum non clam esset, cum furti tamen minime dignoscerentur authores: Hyrieũ *ferunt rei nouitate permotum, qui dudum thesauri claues sui frustra obseruauerat, aditusq; nequicquàm omnes diligenti custodia cõmuniuerat, tale quippiam machinatum fuisse: ferreos quosdã laqueos, & uinculorũ latentes nexus uasis illis & fiscis, in quibus auri argentiq; positæ asseruabantur massæ, super indidisse, qui se attrectantium facile uincirent manus, arcteq; & indissolubiliter constringerent: ijs ita clam dispositis, forte fortuna* Agamedẽm *ferunt haud multo pòst noctu ad consuetam ingressum prædã, in latentes laqueos incidisse, qui cum arctißime teneretur, neq; inde ulla extrahi posset ui,* Trophonium *desperata omnino re, caput ei gladio à ceruicibus amputasse ferũt, ne quãdo deprehẽsus ille aut cognitus rem ut erat palam faceret, eiusq; facinoris conscios indicio suo manifestaret.* Accidit autem, *ut nõ multo pòst* Trophonius *etiã ipse terræ absorberetur hiatu, eo loci, ubi non procul à* Lebadia *in sacro illius luco* Agamedis *cognomine ꝓfunda uisebatur fouea, iuxta quã colũna etiã quædã astabat.* Hæc *de illorũ genere, mortisq; modo (ut percurrimus) author hic aliter q̃ apud* Pindarum Plutarchumq; *legatur, memoriæ prodidit.* Cæterum *quæ de oraculo* Trophonij *uir ille cõmemorat, quibus ue expiarentur sacris homines, qui ad illum responsa petituri accederent, huiusmodi ferè sunt. Cum quispiam ad* Trophoniũ *descendere concupisset, in primis status quosdam dies, non procul ab oraculi loco, in quadam degebat ædicula, quæ bono dæmoni, bonæq; fortunæ sacra esse perhibebatur, ubi & alijs nonnullis, & calidarum maxime*

Oraculum Trophonij.

xime lauacro aquarũ abstinere iubebatur, quẽ illi usum, si quando opus esset, Ercyna fluuius, haud procul inde defluens, affatim præbere poterat. Vescebatur autem carnibus ijs quæ ex immolatis uictimarum corporibus copiose illi quotidie suggerebantur: singulis enim litabat diebus, is qui Trophonium consulturus accesserat: inprimis Trophonio, eiusq; liberis: Apolliniq; postea & Saturno, Iouiq; cognomento regi: Iunoni quinctiam & Cereri, quam cognomine Europã uocabant, eamq; Trophonij fuisse nutricem ferebant: sacris autem singulis, cum immolabatur, aßistebat aruspex, qui extispicio sedulam præstabat operam, ex ijsq; Trophonij mentem rimabatur, inspiciebatq; utrum'ne propitius & uolens, an secus se petentem suscepturus esset heros. Cæterum aliæ quidem quæ immolabãtur hostiæ ad Trophonij perscrutandam sententiam, mentemq; excutiendam, non magnam adeo uim habere censebantur, ut aries, qui eadem nocte, qua quis ad illum stato dierum numero descendere debebat, extremus in scrobe immolari erat solitus, ubi rem diuinam facientes Agamedem magna uoce inclamare moris erat. Si enim aliarum quidem hostiarum læta salutariaq; præceßissent exta, Arietis autẽ dira & tristia subsequuta fuissent, minime litatum esse censebant, neque hominem ad Trophonium descendere permittebant: quod si arietis exta cum prioribus bene conuenissent, lætaq; & felicia portendissent euenta, ueluti propitio & uolente hoc ageretur Dæmone, alacres bona cum spe ad illum descendere iubebantur. Prius autem quàm descenderet quispiã, noctu ad Ercynæ fluenta, ij quibus id nego-

Ercyna flu.

Ceres Europa

tij

tij demandatum erat, hominem deducebant, oleoq; per= ungebant : posthac pueri duo tertiumdenũm circiter annorum, ex proxima ciuitate, ingenui & nobiles, quos hermas uocabant, in eodem fluuio illum lauabant, & o= mnia illi quæ Trophonium *adituro ex usu erant, officio= so præstabant obsequio.* Exin *sacerdotibus qui id mune= ris habebant, tradebatur: qui illum non illico ad oracu= lum, sed ad geminos prius iuxta se inuicem scaturientes fonticulos deducebant, quorum obliuionis quidem unus, alter uero memoriæ dicebatur.* Et *prius ex obliuionis fonte haustam iubebatur ebibere aquam, ut omnium, sci= licet obliuisceretur illorum, quæ antea percepisset aut cogitasset.* Postea *uero ex memoriæ etiam fonte latices hauriebat, ut quæ uel uisurus esset posthac apud* Tro= *phoniũ, uel auditurus, memoriæ firmiter commendaret.* Exinde Trophonij *simulachrum quoddam, antiqui sanè operis, & à* Dedalo *(ut aiunt) fabrefactum, inspiciebat, uenerabaturq; cernuus, quod à sacerdotibus nemini un= quam, nisi ijs qui* Trophonium *adituri essent, ostendi fas habebatur: ijs rite peractis, hominem chlamyde indutum linea, fasciјsq; subcinctum, & crepidis quibusdam patrio generis ritu calciatum, ad oraculum deducebant.* Erat *autem oraculum paulo supra lucum in monte situm, cre= pido uero quædam ex albo lapide locum undequaque cin gebat, qui mediocris areæ spacium æquare uidebatur.* Cre *pidinis autem altitudo duorum circiter erat cubitorum, & ex interuallo æneis uerubus illius disterminabantur spacia, quos* Zonæ *continebant quædam, in quibus extru ctæ hinc*

Fons obliuionis, & memoriæ.

ctæ hincinde cernebantur portæ: in septi autem medio terræ hiatus erat, non fortuiti speciem præ se ferens abscessus, sed si quippiam aliud arte ingenioq; mire constructum opus, qui fornicati cuiusdam tecti imaginem referre uidebatur: cuius, ut coniectari licebat, distermi-nans linea, quam Diametrum *appellant, quaternos non excedebat cubitos: structuræ autem ipsius altitudo à summo ad imum, haud multo octonûm mensuram excedere cubitorum iudicari poterat. Descensus uero inferne nullus erat arte constructus: seu cum quispiam* Trophonium *adire cupiebat, manuales apportabantur scalæ, quæ & bene tractabiles, & usu ipso agiles erant.* Postea *uerò quàm erat descensum, in ipso loci pauimento medio foramen cernebatur quoddam, quod latitudinem habebat duorum dodrantum: altitudinis uero dodrantalis speciem præ se ferre uidebatur.* Qui *igitur descendebat mellitas secum deferens placentas, supra pauimentũ sese resupinabat, anbosq; in foramen illud iniiciens pedes, omni conabatur studio, ut genua etiam sibi interius fierent.* Exin *haud temere talis sese illi offerre solebat species, ueluti si uniuersum illius corpus conuulsionibus distraheretur, & si maximus rapidißimusq; amnis, à genibus exorsus, totum uorticibus hominem mergeret raperetq; suis.* Postea *uero ex adyto illi clarissima futurorum dabantur oracula: uerum haudquaquam uniformia illa, neque eodem quisque præmonebatur docebaturq; modo: sed alius quidem cernere uisus erat, alius uero audire, prout monenti libuerat* Deo. Exi*bant autem inde, cum pedes ueluti sponte sua ex forami-*

ne exi

ne exiluissent illo. Hoc enim certißimum reditus signum esse perhibebatur. Neminem uero ex ijs, qui in sacrum Trophonij adytum descendissent, aliquando interijsse memoriæ proditum est, nisi unum dumtaxat, Demetrij satellitem, qui neque debita numinis uenerastione ingressus fuerat, neque Trophonium (ut dicitur) consulturus, sed spreta loci religione, sacros expilaturus Thesauros, accesserat: cuius etiam cadauer à sacro procul ingressu inuentū fuisse dicunt. Exeuntem autē à Trophonio sacerdotes ij, de quibus retro est dictū, manu ducentes illum, in exedra quadam collocabant, quæ non longe ab ipso adyto humi iacebat, & memoriæ appellabatur sedes, ubi de ijs quæ uiderat aut inaudierat singulatim percontabantur omnia: inde ipsum cognatis tradebāt & amicis, qui hominem in ædes illas boni dæmonis, bonæq; fortunæ, ubi statis prius manserat diebus, accipientes portabant, adhuc præ timore semianimum & stupidum, & neq; se tunc, neque alios planè dignoscentem. Postea uero & in alijs nihilominus sapere quàm prius sapiebat, & risum qui ab eo defecisse uideri poterat, illi redire constabat. Necesse autem habebat is, qui à Trophonio redisset, quæ uiderat aut audiuerat omnia in tebella picta Dæmoni post hac offerre. Hæc Pausanias de Trophonij oraculo, qui nō solū de multis isthæc audisse se dicit, sed Trophonium etiam consuluisse, & in sacrum eius adytum descendisse constanter affirmat. Cæterum ut nihil ad plenan huius rei cognitionem deficere uideatur, quando hoc loci peruenimus, quo etian modo inuentum id fuerit oraculum paucis, nisi molestum est, recense

Sedes memoriæ.

usan.

recensebo. Hic adhortantibus cunctis, & ut reliqua subtexeret insuper orantibus, sic prosecutus est Fuscus. *Cum coeli intemperie aliquando uniuersa laboraret* Bæotia, & *duos iã annos, sitiens & squalida imbribus, caruisset regio, delectos ex singulis ciuitatibus legatos* Bœotij, *quos* θεωροῖς *uocabant, ad* Apollinis *percontandũ oraculum* Delphos *miserũt: quibus respondit* Pythia, *ut in* Lebadiã *irent,* Trophoniumq; *hac super re cõsulerent: fore enim ut is heros siccitatis illius remedia eos doceret: cũ autem ij deo parentes in* Lebadiam *uenissent, & nusquàm locorum* Trophonij *oraculũ comperire possent, forte ex illis quidam, ex* Acrephne *missus oppido,* Saon *nomine, qui ætate æstimationeq; cæteros facile anteibat, siue diuino mentis præsagio, seu auspicandi peritia,* Apum *uolans conspicatus examen, illud insequi statuit, quod aliquãtisper fecisse dicitur: residentibus autem post hac apibus eo loci, ubi oraculum postea fuit, specum ingressus, ibi repertũ, remq; diuinam in eo faciens, à* Trophonio *quæ concupiuerat percepisse dicitur. Hunc postea* Saonẽ *ferunt quæcunque fieri solebant ab ijs qui* Trophonium *adibant, sacra præterea ritusq; omnes à* Trophonio *edoctum, posteris per manus tradidisse. Hæc sunt quæ de* Trophonio *dicere in præsentia habui: ex quibus perspicue licet cognoscere, mellitas illas placentas, non draconum gratia à descendentibus afferri solitas fuisse, qui nulli erant: sed fortasse, ut illis uterentur, si quo casu suo ipsorum uitio, aut occulta quadam oraculi inhabilitate serius sibi responsa darentur. Nam de timore quid est quod tantopere admirari debeamus. Subterraneum enim specum soli subintrantes,*

Trophonij oraculũ quo modo inuentum.

Saon.

apum examen

intrantes, & ibi admiranda quædam uidere & audire expectantes, quid mirum fuerat, si expauescebant, & mirifice contremiscere uidebantur. Cæterum ne de draconibus omnia confinxisse grammaticos licenter appareat, hoc etiam ab eodem autore memoriæ proditum est, iuxta Ercynam *fluuium speluncam quandam fuisse, in cuius medio duo cum sceptris, quibus inuoluti erant dracones, simulachra fuisse collocata: quæ, ut ait, aspectu quispiam primo contuitus* Esculapium Hygiamq; *esse existimare potuisset: uerum* Ercynæ & Trophonij *imagines esse perhibebantur: quoniam nihilo magis* Esculapio *quàm* Trophonio *sacros aßignari angues antiquitus, uniuersi loci illius accolæ existimauerunt.* Hæc Fuscus *cum dixisset, finem loquendi fecit, oculisq; humi defixis, ceu quippiam quæreret, quod dictis addere uellet, aliquandiu perstitit.* Tum Capella, *ita me* Dij *ament inquit,* Fusce *ut nihil mihi hac re gratius, aut magis ex animi mei sententia fieri potuisset.* Quamobrem *& optimo tuo* Pausania *in primis afficior, cuius suauis & erudita sanè narratio aures ita demulsit meas, ut quòd tam cito tacuerit non modice doleam: & tibi ingentes habeo gratias, qui hoc ipsum mihi, quod diu multumq; conquisiui, sedulo nunc & clare explicaueris.* Sed *quid tu, inquit* Fuscus, *faceres, si illum lingua patria uerba sua exprimentem audisses? nam quo spiritu,* Dij *boni, qua oris rotunditate & elegantia, qua figurarũ stiliq; ubertate & gratia omnia distincte ornateq; cõplectitur, & ueluti sub oculis ponit.* Ego *enim in præsentia fidi more interpretis, nihil addens aut resecans, sed uerbum de uerbo inuertẽs,*

Trophonij & Ercynæ imagines.

tantũmodo quæ ille dicit exprimere curaui. Nam Græce etiam poterã, si uoluissem, adeo omnia hac de re illius uerba menti mihi resident, & illa ad manũ habeo, sed hospitis etiam nostri fuit habenda ratio: uerti igitur pro tempore ad uerbum illa ut potui, in quo sanè interpretationis modo (ut probe nosti) quãtum fidei astruitur, tantum demi solet gratiæ. Verum si quando in illius commẽtarios incidemus, quod sanè erit si quando ad nos Patauiũ concesseris, hæc quæ dixi, ut à me in præsentia enarrata fuere, de ipso clare percipere poteris. Memineris hoc Fusce inquit Capella. Nam & si nihil aliud intercederet causæ, cur Patauium uenirem, quo non parũ sæpe (ut scis) accedere soleo, uel hoc me unum impelleret, ut Pausaniam tuum, imò potius iam nostrum, inuisere & complecti mihi detur. Verum amabo te mi Fusce (quod in bonã accipias partem rogo) quid tu adeo sub narrationis tuæ calce oculis humi defixis, cogitabundoq; similis, & quippiam perquirenti aliquandiu perstitisti, ut non quod iam perorasses, ut feceras, sed quod mox de re ardua uerba facturus esses, speciem mihi præ te ferre uidereris. Quod hospes etiam noster (ut opinor) animaduertens, nutu idipsum, ni fallor, mihi significare uisus est: quasi alia quædam sedulo quæreres, quæ priori de integro sermoni subtexere cogitares. Effare igitur (nisi quid prohibet) quæ tunc animo uersabas: nanque amicorum qui dixit omnia esse communia, non de externis solummodo bonis, sed de internis etiam cogitationibus, serijs præsertim de rebus (ut opinor) intelligere uoluit: nisi forte eos tu inter sese amicos magis esse putas, qui eadem

promiscuo usu domestica utuntur supellectili, aut ijsdem libris quam illos qui cordis sibi inuicem penetralia reserant, intimosq; secretorum adytus peruios habent, & omnia communi inter se consilio, & domi & foris concorditer peragunt: quorum (ut inquit ille) idem uelle, atque idem est nolle. Multum abest, ut id reputem, inquit Fuscus: quare nulla est inuidia mi Capella ea me dicere, quæ animo nuper uoluebam, cum hac præsertim in re iacturam nullam, sed potius lucri quippiam facere possim: ueruntamen, si placet, ista dicam conditione, si hanc uidelicet mihi huius diei communem operam condonare promittis, ut illa qua uelim in re maxime uti possim: nam id ego uicissim uobis polliceor, & in me libere recipio, illam à uobis (si mihi obtemperaueritis) satis bene & commode pro tempore collocandam fore. Hic cum assensi fuissemus omnes, & Capella etiam pro omnibus hac de re satis præstare se dixisset: Cogitabam inquit Fuscus, atque inter loquendum sanè animo uolue bam, quæ nam illius oraculi uerissima adduci posset causa: quinimmo ut unum plerunque ex alio inquies animus, & ex illo rursum plura uariáque parturire & elicere solet, multa mihi sub idem tempus oraculorum genera in mentem ueniebant, quibus uarias fuisse causas, cum diuer sa essent & uaria, multiformiq; darentur modo, non ab re existimabant. Non igitur mirandum est, si omnes uos hunc in me animi animaduertistis motum, qui intercisum forsitan & inconstantem narrandi modum in me animaduertere potuistis: non enim cum aliud dicitur, & ali ud quippiam cogitatur commode utrunq;, aut alterum

etiam eleganter fieri potest. Hæc igitur fuit mea illa de qua quæris cogitatio, & hinc totus pendebam animi, meditans, an ab una & eadem causa tam uaria tanq; diuersa oraculorum effici potuissent genera: an', quod mihi uerum magis esse uidebatur, à pluribus multiformibusq; ista causis prouenirent, ita ut unumquodq; pro locorum situumq; diuersitate peculiare suæ originis sortitũ esset initium. Multa autem & penè innumera à se inuicem distincta & diuersa fuisse, non est quod ambigere debeamus. Nanq; ut de clarißimis toto terrarum orbe oraculis taceam, quorum ob omni antiquitate ad nos usq; celebris perdurat fama: Delphico scilicet & Dodonæo: in quorum quidem altero Pythia, in sacris residens adytis, deo (ut aiunt) plena carminibus exametris certißima fundebat oracula. In altero uero Peliades illæ, siue columbæ fuerat, seu Iouis antistites fœminæ, ex Dodonæa quercu futura hominibus canebant euenta: ut hæc inquit missa faciam, quæ nam ferè mundi regio, uel potius qui terrarum in toto orbe tam sepositus tunc reperiebatur angulus, qui non aliquo oraculorum genere uerißimam penes se futurorum prædictionem hominibus polliceretur? Neque ego hoc in loco ex oscinibus præpetibusq; auguria connumerare nunc intendo, aut extorum inspiciendorum peculiarem Aruspicinæ scientiã: uel quæ in procurãdis fulguribus ostẽtisq; dignoscendis, & signis de cœlo seruãdis superstitiosa obseruauit Ethruria: quæ omnia cũ ad diuinationem, futurorumq; prædictionem manifestißime pertinere uideantur, consulto tamen præterire decreui longißima enim hæc esset narratio, & integrũ sibi proculdubio ex

Delphicum oraculum. Dodonæum.

poſceret diem. De oraculis tantum loquor, quæ uoce, ſortibus, ſomnijsq́;, aut certis rerum apparentijs fieri, dari'ue dicebantur. Hæc etenim ut diuerſa inter ſe & penè diſsidentia fuerant, ſic etiam uarios efficiẽtes habuiſſe cauſas, uero conſentaneũ eſſe uidetur: quod ſi illa etiã quæ inter loquendũ me cõmouerunt, & mentem ad ſeſe traxere meã, nũc audire cupitis, quæ alioquin rara ſunt, & uulgo haud ſatis cognita, nulla eſt inuidia, quin ea uobis omnia in mediũ afferam, quæ ad futurã forſitan de ipſis inueſtigationem animorũ noſtrorum latẽtes excitare poterũt igniculos, ut ad perſpicuã poſtea cauſarũ nunc latentiũ lucem mentiũ directa acie, clare illas perſpicere ualeamus. Dicone ea, an aliud quippiã in preſentia uobis agendũ eſſe cenſetis? Quinimo dic inquit Capella, ut pro iſtis etiã tibi reſpondeam, nam poſtea tuum erit iubere quid uolueris, nos uero promiſsis manebimus. Bene habet inqt Fuſcus, quare audiatis. Multa mihi ſub idem ferè tẽpus oraculorũ genera ſuccurrebant, & in primis illud quod Patris Achaiæ de fonte Cereris Pauſanias memoriæ prodidit, cuius uerisſima ferebantur reſponſa, cum non omnibus tamen de rebus illuc homines, ſed de ſolis ægrotantibus conſultum accederent. Sed fortaſſe non erit malum illius etiam uerba recenſere. Fons erat, inquit, in Deæ templo medio, ad quem per gradus deſcenſus dabatur. Hunc lapidea circundabat crepido, ſuper quam ſtantes ſpeculum quoddam tenui alligatum funiculo ſenſim demittebant, obſeruãtes ne id fonte penitus mergeretur, ſed extremo tantum orbe ſummos contingeret latices. Exin Deæ ſupplicantes, thuraq́; & cætera id genus altaribus adolentes, in ſpeculum deſpiciebant

De Cereris apud patras fonte & oraculo.

ciebant, quod ægroti illius imaginem, de quo Deam consulturi illuc accesserant, uel mortui, uel uiuentis speciem præ se ferentem clarissime ostentabat, uerusq; postea secundum uisas imagines rerum sequebatur euentus. Pha*ris præterea* Achaiæ *oppido idem refert autor,* Mercurij *in foro fuisse simulachrum, qui eam ob rem* Agoreus *appellaretur, iuxta quod huiusmodi fuisse perhibebatur oraculum, Ante illius pedes lapidea astabat ara, atque hincinde plumbo ad aram alligatæ æneæ uisebantur lucernæ.* Consulturus *igitur uespertino circiter accensis luminibus ad* Deum *accedebat, thusq; in aræ illius medio de more comburens, astans simulachrum eius suffitu uenerabatur, lucernasq; postmodum illas instillato accendens oleo, in dei dextram manum numisma quoddam, loci illius patrium, ex ære ponebat, inde ad simulachri aurem quodcunque percontari uoluisset clam insusurrabat, obturatisq; post hac auribus à foro rectà discedebat, & cum paulum fori limites festinus euasisset, aures rursum aperiebat occlusas, & quam primam fortuito audisset uocem, illam oraculi uerią; ominis uice constanter obseruabat. Sed quid de puteo etiam in* Hysia Bœotiæ *ciuitate* Apollini *sacro pluribus commemorem, ex quo aqua epota,* Dei *sacerdotes se consulentibus, uerissima dare dicebantur responsa. Aut de oraculo quod* Argis *in arce ad* Apollinis *templum fuisse fama est, ubi uiri nescia mulier singulis mensibus agni sanguine delibato furens &* Deo *plena futuros prædicabat euentus.* In Bu*rensiũ præterea agro, in* Achaia *secundũ mare* Herculis *fuisse fanũ, idẽ est autor* Pausanias, *in quo ex talis & abaco*

Mercurij oraculum Pharis.

Apollinis putei oraculum.

Herculis fanum.

Responsa ex talis & abaco.

responsa consulentibus, hoc maxime dabantur modo. Deo consulturus primum supplicabat, inde precibus rite peractis, Talos quatuor, qui ibi affatim reperiebantur, super mensam iactabat, Talorumq; situs & figuras diligenter examinans, quid postmodum ex quibusq; signaretur præmonstrareturq; figuris, ex abaco illa literis mandatũ continuo lectitabat. Verũ quid ego externa cõmemoro, cum nostratibus decenter uti possim? non'ne in agro Patauino Geryonis oraculum aliquando fuisse legimus, ubi in aquam iactis talis, certissima consulentibus darentur responsa? Ex hac etiam (ut arbitror) præsagiorum nota iuxta urbem Tomam Prænestinæ fuere sortes: & Aegeriæ lucus: Faunorumq; & Carmentæ matris prædictiones: necnon decantatæ Lacedæmoniorum in Græcia somniandi causa excubationes in Pasiphaæ fano, quod in agro iuxta urbem fuisse locupletissimus autor Cicero testatur. Nã ad Amphiarai fanum somnia tota ferè Asia celebrata, uerissimam futurorum prædictionem habuisse uniuersa credidit antiquitas. Quæ omnia oraculorum genera (ut aliquando ad id quod dictum est nostra recurrat oratio) siquidem ab unica & eadem singulari prouenisse dicantur causa (ut plerosq; uoluisse physicos audio) cur nam tam uarie multipliciterq; darentur, non contemnendam profecto quærentibus dubitationem afferre poterunt. Vnum enim ab uno, atque id uno tantum modo fieri, non ab re dicunt physici. Si uero à pluribus, & iisdem diuersis, quis nam hic tantus efficientium causarum, & tam uarius exercitus in medium probabiliter adduci poterit? Siquidẽ omnes illæ hoc tantum unũ siue uaticinũ, seu

Geryõis oraculũ i agro Patauino.

Prænestinæ sortes.

Aegeriæ lucus.

Fauni.

Carmenta.

Pasiphaæ fanũ.

Amphiarai fanum.

a oraculos

seu futurorũ prædictionem, siue id aliter nostro iure appellare maluerimus, efficienter antecedere dicantur. Hoc *est quod scire percuperem, & in quo hodiernam collocari operam uolebam.* Quamobrem *considera, inquit* Capella, *& uide quomodo id quod liberaliter mihi pollicitus es, & in te pro ijs etiam sponte recepisti, bona fide rependas, nisi forte abnegare, & ut mali solent debitores, decoquere mauis, quàm persoluere.* Meliora *quæso inquit ille: non enim is sum* Fusce, *neq; adeo obæratus ex isto, ut tam turpiter nullo negotio mea cõcidat fides. Cæterum memineris uelim, me tibi illud pollicitũ fuisse, & solum id debere fateri, quod poßim, & quod planè repræsentare queam: nãq; quod supra me est, uiresq; lõge excellit meas, nulla (ut arbitror) obstrictum me tenet obligatio: quin tibi illud meo arbitratu, integra etiã fide, abnegare poßim.* Hoc *iccirco dixi, quia te uelut in scena aliqua, ex grãmatico philosophũ cõtinuo prodisse animaduerti, abstrusasq; occultißimarum rerum causas, historiæ metas trãgressum, rimãdas proposuisse. Cæterũ bono sis animo* Fusce, *nam quæ ego in presentia persoluere nõ potero (quæ mea est fiducia)* Leonicus *hic pro me intercedens repræsentabit, & ut tibi satisfiat sedulo curabit: & ad me conuersus, quin tu inquit* Leonice *amici fidem liberas, cum qua etiam obstricta est tua: & de ijs prædictionum oraculorumq; causis, si quid ex antiquorum mysterijs reconditi seruas (quod de te non dubito) in medium affers: nanq; & promißis fideliter satisfeceris, & omnibus insuper nobis rem gratißimam facies.* Quid *enim est quod huic rei in præsentia præuertendũ esse putemus: aut*

ubi potius hodiernam operam impēdere ſedulo debemus, quàm in ijs, quorum cum omnimodam Fuſco narrante cognouerimus hiſtoriam, horum etiam te diſſertante cauſas pernoſcere cupimus. Huic cum hoſpes noſter, & Fuſcus nō ſolū aſſenſi fuiſſent, ſed me inſuper impēſius rogarēt, urgerent'ue ut id oneris ſua cauſa ſubire uellē, ſibiq; hac in re morē gererem: quandoquidē uos inquam ſic uultis, & orando etiam iubere uidemini, parebo libens, & hanc mihi demandatam prouinciā alacriter ſuſcipere non uerebor: in qua (ni fallor) non tantum reprehenſionis, ſi quid aut prætermiſſum à me, aut præpoſtere dictum fuerit, quantum ueniæ, ne dicam laudis, quod cito uobis paruerim, uel apud iniquos iudices me conſequutum iri non dubito. Quotus enim quiſq; eſt qui de re tanta uerba facturus, uel ſatis paratus merito uideri poßit, uel hominū ſtudio plene ſatisfacere ualeat: nedum ego qui iam diu (ut ſcitis) ab ijs literarum ſtudijs defeci, & totum me in Ariſtotelicos commētarios, quos etiam publice profiteor, cōieci, in quibus aut nulla de iſtiuſmodi, aut exigua quædam, & ad phyſicas magis cauſas, & has quidē de propè ſpectātia pertractantur: iſta uero quæ uos à me in præſentia audire percupitis, & abſtruſa ſunt certe, et ex media (ut aiunt) philoſophia repetita: non ea quidem quæ phyſicas de proximo rimatur cauſas, rerumq; propietates & effectiones ſpeculatur. Sed ex illa quæ ſublimioribus diuinioribusq; contemplationibus uniuerſam planè impendit operam. Quamobrem ſcio me hodie ieiune admodum & tenuiter, ne dicam inepte, totam hanc rem pertractaturum, quæ neque præparationis,

neq;

neque temporis, ut explicari ex dignitate sua poßit, habere uidetur satis. Dicam tamen, *quando sic uobis placere nunc uideo, & ea certe dicã, quæ mihi in promptu erunt, & ad manum uenient. Cætera uos recondita magis, & exactiora, de alijs posthac requirere curabitis. Sed uultis'ne inquam, quoniam satis hic fuimus, & aliud dicendi sumendum est initium, ut locum etiam mutemus, & hos conclusos parietes relinquamus, ut aperto aëre, & liberiori cœlo perfrui poßimus?* Hoc est, *inquit hospes noster, quod iam pridem dicere uolebam, sed iccirco tacui, quia uos interpellare, aut alicui uestrum rem ingratam facere subuerebar.* Quare *si id placet omnibus, egrediamur, nam melius (ut opinor) sub diuo manebimus, quando & dies inclinare iam incipit, & pleraque sunt loca, ubi grata arborum opacitate, saxorumq; frigidißimis umbris, diei adhuc reliquum æstum salubriter temperare poterimus.* Hic *cum omnes hospitis nostri sententiam comprobauissemus, ut eramus domo egreßi, sumus & per collis iugum, ubi sita est uilla, paululum progreßi, illo duce ad dextrum inter amœnißimas quercus molliter descendere cepimus, secundum aquæ riuulum quendam, qui in subiectam delapsus uallem, per lætißima repens gramina, tacitus defluebat: hic alijs alia, & eadem inuicem miris laudibus extollentibus, & tum aëris salubritatem, tum loci ipsius amœnitatem & gratiam magnopere admirantibus:* Quid *uos inquit hospes faceretis, si istos uillam hanc in gyrum complexos colles uideretis.* Quibus *quantum ex hominum cultu detractũ est, tantum profecto naturali accedere gratiæ manifeste percipitur.* Profecto

Faunos

Faunos illic, & agrestes nymphas, rurisq; numina habitare & uagari solere cōtenderetis: undiq; enim irriguis scatent fontibus, ubiq; salutiferis cōuestiuntur herbis, quas Dominicus Sennus, nostræ etatis (ut scitis) inter herbarios præstantißimus, certißimos & præsentaneos habere effectus mihi sæpißime affirmauit. Solet enim harum inueniendarum gratia ad nos sæpius accedere. Sunt præterea eo loci speluncæ aliquot, tali structuræ forma excauatæ, adeo fornicibus concameratæ crebris, ut artis, nō naturæ opera planè uideri poßint: quas quoties ingredior, ingredior autem libenter quoties ad ea loca peruenio, toties ceu præsentis cuiusdam numinis religiosus quidam inuadere me solet horror: uerum quid hæc ego inquit uobis pluribus commemoro: cras, si uolueritis, illuc accedere poterimus, ut oculata (ut aiunt) fide, que dixi percipiatis. Dum hæc hospes loquitur, iā ad uallis ipsius initiū perueneramus, quæ non saxis aspera, aut anfractibus salebrosa & inuia, sed spacijs sensim decliuibus exporrecta, altißimisq; consita populis, inter duos hinc inde assurgentes colles, in boream spectans, molliter extendebatur: hāc mediam leni defluens susurro placidißimus disterminabat amnis, paruus ille quidem, uerum argenteis nitidus aquis, & ad uadum usq; perspicuis. Huius utrinq; ripas molli uestitas gramine, lætißimæ largiter adumbrabant populi, quæ per totam alioqui conuallem plurimæ cōnatæ, eo tamen loci aquarum (ut arbitror) altrice ui, pulchriores proceriores q; surgere uisebantur. Tum Capella, quid tu inquit hospes proximos refers colles illorumq; nobis amœnitatem pluribus inculcas: nonne hæc amœnißima

uallis omnium ſanè elegantiam locorum uel ſola ſuperare poteſt? Quæ ſitu ſalubris, arboribus conſita, gramine fertilis, aquis irrigua, auium ſonora concentibus, undiq; omnibus renidet angulis, ut neq; decantatas Penei amœnitates, neq; theßalica Tēpe, iure quis illi comparare ualeat. Quamobrem, ſi ſapimus, hic in umbra conſidamus, & prope aqulam iſtā amœnißimam inceptum à nobis ſermonem abſoluamus: uidetis'ne ut hæc ripa, ceu id habuerit operis, ut hāc nobis ad diſceptandum efficeret ſedem, ſenſim decliuis molliter ſe ſubſternat, plenosq; herbarum thoros largiter ſubminiſtret? Vera narras, inquit Fuſcus, quare niſi quid aliud Leonico uidetur, hic conſidamus. Mihi quidem inquàm nihil hoc loco pulchrius, nihil gratius, aut ex animi mei ſentētia magis eſſe poteſt: quare nulla eſt mora, quin hic ſedentes, quod agendum nobis eſt commode peragamus. Conſedimus igitur omnes, alius aliò ſecūdum flumen, quò quisq; loci concupiuerat maxime. Et ego, quandoquidem inquàm hoc mihi hodie dicendi munus omnes iniunxiſtis, & tantum me oneris ſubire uoluiſtis, parebo libens. Cæterum antequàm ad propoſitam deuoluamur quæſtionē, Deū prius Opt. Max. à quo omnia quæ mēte, ſenſu'ue percipi poßūt, per gradus producta, ad illum rurſus numeris quæque ſuis retro feruntur, ſupplices ueneremur: illumq; intentis precemur animis, ut mentis noſtræ oculos ſplendore ſuæ claritatis illuminet, ut et quæ ſibi grata ſint in primis dicere ualeamus, & rei quam nunc quærimus naturam, & eſſentiam ſatis commode explicare poßimus. Et iſtuc quidē omniū poſthac dicendorū quā accommodatißimū in præſentia propoſi

positum à me sit proœmium. Cæterum quod omnes ferè ij qui accuratius quippiam pertractare rimariq; aggrediuntur, planè facere solent, ut rem scilicet illam, de qua disputaturi sunt, rationibus esse demonstrent, ueterũ testimonijs confirment, crebris stabiliant experientijs: id mihi in præsentia de diuinatione uerba facturo haudquaquam agendum esse censeo: nõ alia profecto de causa, nisi quod hæc (ut opinor) res clarior testatiorq; est, quàm ut ullis ostẽsionum comprobationumq; indigeat adminiculis. E*st enim isthæc uetus opinio, & ab* Heroicis *usq; (ut ait* Cicero*) ducta temporibus, & omnium etiam gentium firmata consensu, quandam inter homines uersari diuinationem, futurorumq; diuersa diuinitus ostendi præsagia.*

Diuinationem esse.

Quamobrem non satis belle mihi fecisse uidentur Stoici, *& inter eos* Chrysippus *maxime, qui diuinationum genera esse, futurorumq; præsensiones inter homines reperiri, pluribus argumentorum euidentijs ostendere est conatus.* Hoc enim *longis annorum seculis fuit comprobatum, & uniuersa asseueranter confirmauit antiquitas, huiusmodiq; etiam quotidie nonnulla salutariter experitur uita. Omnium præterea ueterum philosophorum natio, præter unum aut alterum duntaxat, qui de* Dijs *male opinati sunt,* Diuinationem *esse constantißime approbauit. Isti nanq; bene reciprocari, & in sese recurrere dixerunt, Si diuinatio est,* Dij *certe sunt: & si sunt* Dij, *est* Diuinatio. *Clarum autem est* Deos *esse, & eosdem rebus consulere humanis: quare &* Diuinationum *clara sanè & perspicua omni proculdubio reperiri genera certum est. Quas futurorum prædictiones siue præsensiones*

esse

esse hominum uitæ maxime conducentes & commodas, concorditer omnes definiere philosophi. Positis *igitur & constitutis duobus ijs, quæ in quæstionibus (ut* Peripatetici *uolunt) prima obuersari solent, quòd sit scilicet, & quid sit* Diuinatio, *ad reliqua si placet omine cum bono pergere contendamus: ea autem sunt, ut* Diuinationum *effectrices causas, siue naturalibus constare dicantur initijs (ut uoluere nonnulli) seu naturam ipsam excellere & supereminere uideantur pro uirili inuestigare conemur.* Hoc enim *est (ut opinor) quod* Fusci *mentem inter narrandū insigniter commouerat: & quod oēs postea uos à me explicari enodariq; magnopere expostulastis: uerum antequàm ad id, quod mihi demandatum est, nostra se flectat oratio, necessaria prius hac in re* Antiquorum *diuisione quadam uti constitui, ut ex illa & quæ nobis in præsentia pertractanda sint, & rursum quæ silentio prætereunda clare dignoscere poßimus: non enim omnia (ut aiunt) uasaria in præsentia excutienda esse duxi, & temporis alioqui mihi, necnon uestrum in primis est habenda ratio.* Est *autem diuisio huiusmodi, duo scilicet esse diuinationum communia genera, unum quod artis sit particeps, alterum quod arte careat.* Et *primum quidem illud coniectura, iugiq; rerum obseruatione constare antiqui uoluerunt: Secundum uero, animi concitatione quadam & furore effici, cum is soluto liberoq; motu futura præsentit: quod & somniantibus sæpenumero contigit, & nonnunquàm uaticinantibus per amentiam & furorem: ut Sibyllas quondam fecisse, &* Bacchidem Bœotium,

Diuinatio duplex.

Sibyllæ. Bacchides.

Bœotium, necnon Epimenidē Cretensem memoriæ prodi
Epimenides. tum est, qui deo pleni, & à Phœbo afflati esse dicebātur.
Cuiusmodi homines græci φοιβολήπτοις καὶ νυμφολή-
Eucles. πτοις appellare consueuerunt. Quales etiam Pausania te
Musæus. ste, Cyprius fuit Euclus, & Musæus Antiophemi filius,
Licus. genere Atheniensis, & ex eadem præterea Vrbe Pandio
nis filius Licus. Vniuersum igitur illud non naturale, sed artificiosum diuinandi genus (si placet) in præsentia dimittamus, quod & à iuniori sanè Academia, & à Peripateticis insuper copiose insigniterq; reprobatur, & obstinate acriterq; defenditur à Stoicis. Vbi & aruspicina cōtinetur omnis, & extorum inspiciendorum superstitiosa sanè ratio uersatur: uniuersaq; insuper sortium, portētorum & omnium coaceruatur disciplina. De altero autem disseremus genere, quod natura constare dicitur, & iccirco ab illis naturale appellari solet, quando animorū (ut dixi) uis & potestas sine ratione & scientia, motu ipsa suo soluta, & libera, cōcitari, & futura præsentire uidetur. Quod diuinandi genus (ut in Phædro inquit Plato)
Mania. antiqui Maniam, id est furorem, siue insaniam uocauerūt, quoniam soli diuino furore afflati & perciti uere uaticinarentur & predicerent Vates: Posteriores uero T, in-
Mantia. terposito elemento Mantiam, id est diuinationem appellauerunt. Quo in genere oracula omnia, & somniantiū etiam præsensiones manifestissime contineri perhibentur. Siquidem ijs duobus tantum modis sine ratione & scientia liberi & soluti incitentur animi: Vno uidelicet furentes, Altero somniantes. De ijs igitur uerba nūc faciemus: nanq; de singulis diuinationum generibus distinctius uelle per

le perquirere, & infinitum profecto esset, & a re quam proposueramus proculdubio perq̃ alienũ. De *oraculorũ enim prædictionibus & causis se libenter audire uelle dixerat* Fuscus:*& idipsum in præsentia pertractare nobis fuerat constitutũ. Cæterũ quæstionẽ hanc bonis(ut aiũt) auibus aggredi incipientibus, nobis ea prius, quæ ab antiquis p manus tradita tenemus, de diuino scilicet beatoq́;, & omnibus undiq; partibus absoluto animali, oĩa in sese animaliũ complecteti genera, in præsentia supponãtur, et pro receptis habeãtur.* Hoc *enim cũ omnes in se omnium rationẽ contineat & causas, cũctaq́; perpetuo & iugi circũductu ex sese producat, & in se uicissim recipere dicatur, nõ immerito oĩm uera primariaq́; perhibenda est causa.* Hoc Græci *quidẽ* κοσμόν, *nostri uero mundum, cũ ob illius exactũ excellentemq́; ornatũ, tũ propter oĩmodam rerũ uarietatẽ, nõ inelegãter sane appellauerũt, aĩal æternum beatumq́; oĩa uidens, audiẽs oĩa, rõnaliq́; insuper animo, & diuina præditũ mẽte.* Nihil *enim prohibet (ut opinor) me hodie ex Academiæ penetralibus diuinationis causas depromere tentãtẽ,* Academicũ *ex* Peripatetico *fieri, illorumq́; sectã audacter profiteri, qui mihi alioquin cum in alijs ferè oĩbus, tũ hac maxime in re, mirifice cõsensisse uidentur: quoniã admirabiliũ ferè oĩumq́; quotidie nescia experitur uita, de quibus aliorũ planè silẽt dogmata, ipsi latẽtes rimãtur causas, & semp habent aliquid quod de huiusmodi oĩbus in mediũ luculẽter & cõmode afferre poßint.* Diuinũ *igitur hoc aĩal, siue mũdus seu uniuersum siue alio quouis noĩe appellari gaudet, oĩa in se aĩaliũ cõplectens genera, ceu sui partes & membra, uitali cuncta*

Mũdus animal omnibus partibus absolutum.

ſpiritu permeans animat, pariaq; cōparibus copulās, & cōtraria diſterminās à diuerſis, mirabili quodā harmoniæ tēperamēto uniuerſa cōponit & tēperat, ſummaq; cōcili ans imis, et medijs extrema cōiungēs et uinciēs, indiſſolu bili rerū nexu cuncta cōſtringit. Ex quo oēs oīum rōnes & cauſas, ceu à perenni quodā fontis exordio partiū ad ſe inuicē cōcordia et diſcordia. Quæ græci συμπάθειαν καὶ ἀντιπάθειαν uocāt, emanare effluereq; certiſſimum eſt: has autē ſuis quasq; & peculiaribus numeris, ſingula tim quidē ſolus ipſe exacte cognoſcit, ſiue qs ex meliorū or dine cū illo omnia luſtrat. Genera uero is q rerum naturæ perſcrutationibus nō ſine acri iugiq; ſtudio uniuerſam im pendit operā, quorū ego ueſtigia ſequutus diuini furoris, quē uaticiniū ſiue diuinationem uocant, ubi tota (ut diximus) oraculorū natura cōſpicitur, probabiles afferre iā nūc aggredior cauſas: nō enī Geometricas hoc in loco ne ceſſitates quisquā à uobis iure exigere debet, tali præſertim de re, quæ naturā etiā ipſam (ut nōnulli philoſophorū & ij nō ignobiles, uoluerūt) lōge excellere uidetur. Cæte rum ut ad rē aliquādo pueniamus, quia unā horū oīum et eādē eſſe exiſtīo rōnē, in primis de Trophonij oraculo, qd' huiuſmodi nobis anſam præbuit quæſtiōis, ſi placet, ui deamus, ubi totā hāc rē phyſice prius excutere et indaga re tētabo: poſtea ēt (ſi p uos, quominus id fiat, nō ſteterit) altiores illius rōnes & cās, deo fauēte, inueſtigare cona bor. A' diuino igitur illo, de quo diximus, aīali noſtrū ca piamus exordiū, cuius calētē uitalēq; (ut poēta inqt) ūdiq; diffuſum ſpiritū, et uniuerſū hūc globū, ceu uaſtū quoddā & immēſum corpus pmeantē & mouētē, à ſolidis maxi me &

me et cõpactis illius partibus (qualis esse phibetur terra) multos sanè uariosq; excitare, & expellere halitus, à quibus diuersæ apud nos rerũ cõsequutiones efficiãtur, uerisimile esse uidetur. Vnde enĩ tot locorũ diuersitates, tot uariarũ genera aquarũ, tãtæq; et tales terrarũ differẽtiæ cõstare dicẽtur? Nãq; multi planè salubres sunt situs, quidã uicißim graues & pestilẽtes, nõnulli letales etiã & mortiferi perhibẽtur, ut de Ampsancti in agro Hirpino: et de Plutonia terra in Asia refert Cicero: Quid qd' aliæ quidẽ terræ acuta & excußa producunt ingenia, aliæ uero pinguia & obtusa. Quæ oĩa sanè fieri ex cœli uarietate, & ex dispari li terrarum spiratione uero (ut aiunt) uerius esse constat. Quid mirum igitur, cum tot sint terrarum, & tam diuersi anhelitus, & respirationes, tam uaria insuper tanq; inter se distantia situ suo, cœliq; positura loca. Si aliquò terrarum ij exeant spiritus, qui hominum animos ad futurorum præsagia suapte ui pronos & procliues, & à diuino furore non alienos, cõcitare, & ueluti diuinitus inflammare ualeant? Quid enim (ut de Trophonio loquamur) subterraneum illum specum? Quid medio in specu excauatum foramen, in quo ille, qui Trophoniũ consulturus accedebat, coniectis pedibus cõuulsiones quasdam, torrẽtisq; rapidißimi speciem totum se uorticibus rapientis sentire uidebatur, aliud sibi uelle dicemus, quàm aduentantis motionẽ cõcußionem'ue spiritus, locis præsertim cauis, cuiusmodi sunt speluncæ & antra non alienã, à quo inflatæ mẽtes & diuino illo halitu grauidæ futura facile præsentire & prædicare poterãt. Aut diuinãdi quidẽ uires (ut nõnullis placere sentio) ipsi secũ afferũt animi: id

autem quod eos excitare,cõmouereq́; dicitur aëris quædã est & spiritus peculiaris proportionataq́; tẽperies. Aliæ nãq; alijs cognatæ & cõmodæ existunt res,& ob id indissociabili quadã inter se uitæ cõcordia, & agere & uicißim pati natæ sunt. Quemadmodũ enim abstrusos cõchiliorũ colores admixtũ cõmode & efficaciter extrahere dicitur lamentũ:cocciq́; succũ nitri uis addita ualẽter educit. Sic animorũ latẽtes alioqui notiones,futurornuq́; in ipsis adumbratas præsensiones,loci illius diuinus anhelitus excitare,& perspicue collustrare potest:nõ enim ab surdũ est,animũ ipsum,qui ab oĩ æternitate uixerit,et cũ innumerabilibus uersatus sit animis, omniaq́; insuper quæ in rerũ natura sunt uiderit,signis quibusdã cõsequẽtia declarãtibus futura præsentire posse. Nõ enim illa quæ futura sunt(ut inquit Cicero)subito existũt,sed est quasi rudẽtis explicatio,sic traductio tẽporis nihil noui efficiẽtis,sed primũ quodq; replicãtis. Quibus rationibus ea etiã quæ de sacrificijs dicta sunt,cæteroq́; illius cultu, qui Trophoniũ cõsulturus in sacrũ illius specũ descẽdebat,manifestißime suffragari uidẽtur:omnia enim illa animorũ expedita erant piacula præparationesq́; nimirũ illos expurgantes,ut ab omni aliorum impedimẽto liberi & soluti,uim illam diuini halitus bene recipere, & constanter perferre possent. Nam prophanos et cõtaminatos homines,aut nõ afflari penitus, aut nõ sine pernicie sua oraculi illius periculum facere,indicio esse potest contumax ille & impius Demetrij satelles,qui nulla numinis religione permotus, nullis expiatus sacrorum ceremonijs, spretoq́; Dæmonis cultu,& ijs quæ de more fieri solebant neglectis,sacrum

Trophonij specum ingredi ausus est. Quãobrem morte (ut ferũt) repentina sublatus, temeritatis, impietatisq; suæ meritas luit pœnas. Nec *dißimilis ferè (ut arbitror) diuinandi fuit ratio in* Delphico Apollinis *oraculo, toto terrarum orbe celeberrimo: nisi quòd ille quidem, qui* Tro*phonio utebatur uate, uel audiebat quippiã, uel futurorũ cernere uidebatur euenta.* Pythia *uero ipsa deo plena, in sacro residens adyto, exametris uersibus certa fundebat oracula: causam enim eandem fuisse, diuersum uero modũ uerisimile est.* Nam *terræ etiam diuino quodã halitu* Py*thiam incitari, uel locus ipse testimonio esse potest. Antrũ enim erat ubi sedens illa futurorum præcinebat oracula: & in eo secretior quædam pars, quam adytum ferè omnes, nonnulli cortinam uocauere: ex qua fatidicus ille spiritus, nõ sæpe, neq; eodem semper modo, sed incrementis quibusdam & decrementis exhalare dicebatur: quem hauriens* Pythia, *atq; inde furore percita & afflata, futuros præcinebat euẽtus. Statis etiam quibusdã temporibus domus illa (autore* Plutarcho*) odoratis uaporibus, quales ferè à pretiosißimis exhalare solent unguentis, uniuersa replebatur: qui ueluti à fonte quodã, ex ipsis adyti fauci bus eleuati, sensim postea euanescere sentiebantur. Calidi scilicet cuiusdã natura (ut par est) aut ui quapiã alia illos commouente & excitante: quinetiã* Pythiæ *ipsius corpus purũ castumq; per omnẽ sanè uitã esse oportebat, & ab omni hominũ conuersatione, externorumq; contagio penitus alienum.* Non *enim omnium mentes diuino illo halitu æquè concitari inflammarí ue poterant: neq; corporis cuiusq; habitus ingruentis uim spiritus facile sustinere ua*

Delphicum oraculum.

lebat. Quamobrem propitij etiam, & modo non aduenantis Dei, & contra auersi & nolentis, ex oblatis uictimis clarißima sumebant indicia: non enim esse aptum oraculum, qui illis praeerant sacris dictitabant, nisi astans contremuisset uictima, & toto succussa corpore, non sine soni cuiusdam trementis strepitu ab imis pedibus exagitata fuisset, quod in capite solummodo immolādarum hostiarum in aliorum sacrificijs deorum moris fuerat obseruare. Quam rem apud nos uates Virgilius, nullius non disciplinae peritißimus, non grammaticis ex triuio, qui ijs arcentur sacris, sed rerum naturae studiosis, cum de hoc loqueretur oraculo, ijs uersibus elegantißime significauit:

Vix ea fatus eram, tremere omnia uisa repente,
Liminaq́; laurusq́; dei, totusq́; moueri
Mons circum & mugire adytis cortina reclusis.

Halitus enim fatidici (ut opinor) praesentiam ostendere uolens poëta, motionem illā, & rerum etiā anima carentium concußionē recensere uidetur, sine qua neq; Pythiā oraculi illius antistites introducere solebāt, & oraculum respondere nolle contumaciter asseuerabant. Cui etiā sententiae ea quae de primis oraculi illius initijs memoriae prodita est fama, clarißime astipulari uidetur. Ferunt enim pastorem quendam Coretum nomine, qui eo loci gregem compulerat, forte fortuna iuxta specum illum aliquando consedisse: cumq́; deo percitus furentes ederet uoces, & futura praediceret, primo quidem à confluentibus illuc undiq; pastoribus neglectum, & pro insano habitum fuisse: mox autem cum ea quae praedixisset ille, certißimos sortirentur

Coretus pastor.

rentur euentus, unice ab incolis cultum, eo loci clarißimi toto orbe terrarũ oraculi certißima iecisse principia. Ex *quibus cuiuis clarißime patere potest,* Delphicum *oraculum ab ipsa rerũ omniũ parente, & eadẽ altrice natura, effectrices sortitũ fuisse causas: terræq; diuinũ halitum uaticinij architectum extitisse, & iccirco nõ æque omnibus se insinuasse, uiresq; uulgo suas ostendisse: quia per cognata germana'ue congruenti sibi tẽperamento corpora, expurgatas hominũ solũmodo permeare mẽtes, & furentiũ linguis indubitata futurorũ euenta, prædicere & præmonstrare natus fuerat.* Nõ *enim (ut diximus) incredibile cuiquã merito uideri debet, in tanta præsertim rerũ naturæ uarietate, alia ab alijs intimo quodam uitæ cõmercio, naturaliq; rerũ cõcordia quodãmodo effici & pati, quæ à cæteris ne parũper qdẽ moueri sunt apta.* Herculeus *lapis (quẽ magnetẽ uocãt) ferrũ ad sese trahit, paleas nõ sentit: cõtra electri uim, quod sucinũ appellant, palearum festucas non solũ attrahentem, sed arcte etiam tenentem uidemus: cui si ferrum applices, nihilo sanè plus efficies, quàm si paleas magneti proximas facias. Sed quid ego hæc, quando magnes etiam ipsa quantũuis pusilla & tenuis, altero sui latere ferrũ trahit, altero respuit & expellit, ne miremur uarias rebus in uarijs naturæ affectiones reperiri, quãdo in tantillo lapidis corpusculo cõtrariæ adeo & dißidentes inter se uires manifestißime conspiciantur.* Po*tuit igitur illum qui ad* Trophonium *descendebat, uis ea terræ futuri imaginosum, & præscium reddere: sicut* Py*thiam diuinus ille halitus incitare ualebat.* Multa *enim ijs ipsis in rerũ natura haud quaquã dißimilia quotidie experitur*

Magnes ferrum attrahit, paleas respuit: Electrum contra.

peritur uita, quæ si quis clara mentis acie animaduertere uoluerit profecto ijs etiam quæ recensuimus haud magna cum re fidem præstare poterit. Hederæ *folia cõmanducata ebrietatis speciem quandã repræsentare, & procliues ad furorem mentes ualenter incitare, autor est* Plutarchus: *et ideo (ut opinor) non tantum præsidis dei causa, quantum quia ipsos mouere, & inflammare poterant animos, hederaceæ poëtis coronæ dabantur: qui sine furore quodã (ut* Democritus *&* Plato *testantur) magni sanè esse nõ possunt.* Vinum *quinetiam ipsum non'ne liberalius' haustũ ad secretorũ recõdita eliciẽda, & nullo respectu proferenda uel maximã habere uim ab oĩbus ferè perhibetur: unde apud* Græcos *natũ prouerbiũ* οἶνος καὶ ἀλήθεια, *id est, uinũ & ueritas: quod etiã, ut* Aristoteles *refert, ad uarios in hominibus efficiendos mores, & ad multiplices animorum cum se dandos, tum incitandos motus, pro corporis cuiusq; habitu, & temperamento, necnõ ipsius mensura admirabiliter ualere uulgo experientia docet: alij enim illo epoto hilares fiunt & garruli, tristiores alij & taciturni, nonnulli seueriores & rigidi, contra plerique faciles & misericordes. Sunt & qui furentes penitus eo & insani efficiantur: ut merito diuina quædam in illo uis & natura existimari posit, quæ mentes hominũ, ut quæque affici nata est, incitare & commouere efficaciter ualeat.* Et *hæc sunt ut de multis pauca quæ de* Trophonij *prædictionibus &* Delphico Apollinis *oraculo in præsentia dicere habui.* Ex *quibus duo etiam illa quæ refert* Porphyrius, *oraculorũ genera quænam fuerint, & ex qualibus prouenire potuerint causis, nõ ab re cõiectari potest: quorum*

Hederæ folia inebriant.

Vini uis.

quorum unum fuerat Colophonium, ubi aqua ebibita de futuris uates respondere solebant. Alterum uero Branchidicũ, in quo habitum ex aqua ascendẽtem haurientes antistites uentura prædicebant. Vtrisq; enim similis (ut par est) diuinandi suberat ratio, quamuis quo dabantur modo uaria esse uiderentur. Quemadmodum ijs etiam quæ paulo ante ex Pausania rettulit Fuscus, ijs inquam quæ naturalia sunt & per furorem, fiunt, minimeq; ad artificiosum illud diuinandi referuntur genus: ut de puteo scilicet in Hysia Bœotiæ ciuitate, cuius aqua ebibita Apollinis sacerdotes futura prædicebant: & de oraculo præterea Argis in arce, ubi statis diebus agni epoto sanguine, uiri nescia mulier, futuros præcinebat euentus: omnia enim ista rerum naturæ sunt opera, ex cœli uarietate & dispari (ut diximus) terrarum respiratione profecta, quæ hominum animos pro uaria cuiusq; affectione incitare & commouere suo iure ualenter possunt. Quos non solũ ijs, sed alijs etiam plerisq; concitari rebus afflari'ue perspicuum sanè est. Multi enim Phrygijs (ut ferunt) cãtibus, uariaq; sonorum harmonia uehementius impelluntur animi: nonnullos nemora & syluæ, plerosq; amnes aut maria magnopere commouent, & non solum ij terrarum halitus, & afflandi, quos recensuimus modi, in tantũ ut nihil magis diuinam animorum naturã & uim, quàm illorum frequens concitatio & permotio nobis declarare posit. Cæterum hoc quispiam in loco non immerito ambigere posset, quonam modo ij terrarum halitus, qui corpulẽti alioqui crassiq; esse perhibentur, animum ipsum à corporea seiugatum natura pertingere, talesq; illi affectiones

c 5 inure

inurere ualeant: id nanq; quod corpore caret, à corpulento pati, ne suspitione quidem bene fingi potest. Huic pro *tempore breuiter sanè hoc occurri potest modo, huiusmodi uim, siue illam terrarum naturam, siue animam & habitum, spiramenta'ue quædam appellare malumus (nihil enim refert quonam eam uocemus nomine) ipsum quidem non afficere animum, quamuis pro sermonis cursu sæpius idipsum dixisse uidemur, sed illius secundarium uehiculum, id est fantasticum, siue animalem spiritum, quem nonnulli primum eius esse dixerunt corpus, concitare & inflare posse: quæ illius affectiones cum postea ab ipso propter essentiæ cognationem facile percipiantur animo, efficiunt sanè ut ille latentes post hac & abstrusas in sese rerum excitet rationes, ex quibus iugi consecutionis serie ea quæ futura sunt multo ante præuidere & prænoscere potest.* Verum isthæc *quoniã altioris cuiusdam quæstionis dubitationẽ disquisitionemq; afferre uidẽtur, in præsentia missa faciamus, propositumq; de naturali diuinatione negotium hic opportune concludamus, quãdo efficientes eius causas & rationes in rerum natura insignitas reperiri satis distincte (ut arbitror) in ijs quæ retro dicta sunt demonstrauimus.* Vnũ *tantũmodo hic addã quod plerosq; hac de re nõ immerito ambigere, & animi dubios facere solet, uires uidelicet illas corporũ animorumq; motrices aliquando poße deficere, quemadmodum à supra dictis locorũ sitibus, longo decantata æuo euanuisse uidemus oracula: non alio quippe modo, quàm quosdam defecisse fluuios, aut in alium contortos cursum, & deflexos fuisse, manifestum sanè est: nihil enim à lunæ complectitur orbe,*

orbe, quod longinquis temporum ſpatijs aliquando non fatiſcat & corruat, & alioqui phyſica dictat ratio, quæcunq; aliquando ortum habuerint, finem quoque ut habeant neceſſe eſſe. Verũ poſſe etiam uiciſsim non negauerim, annis uoluentibus, ijſdem, uel alijs numeris eadem de integro exoriri, ut rerum inuariabili ſerie illa ſummus mundi opifex ante ſecula fore præſcripſit. An non meminiſtis miraculi illius, quod ſuperioribus annis in agro Veronẽſi, non longe à Benaci lacu alpes uerſus, uulgo proditum eſt contigiſſe? Templũ ſcilicet quoddam diuæ Mariæ eo in tractu dicatum eſſe, in quo ſtatis diebus quidam terræ excitabatur halitus, qui ædem ſacram ingreſſos homines excitabat adeo & commouebat, ut ſingulis primũ artubus contremiſcerent, mox etiam (ſi diutius permanſiſſent) non ſine incondita quadam manuum & ceruicis iactatione inceſſanter ſaltarent, neque ullo conſiſtere poſſent modo: quod tamen non omnibus accidere dictum eſt, ſed pleriſque, quos (ut opinor) exhalans ille ſpiritus pro habitu quodam corporisq; temperamento, ſolummodo afficere & concitare poterat. Qui poſtmodum terræ halitus deficientibus (ut par eſt) cauſis, illo quo exire ceperat anno, euanuiſſe dicitur, licet idipſum, ut moris eſt, uulgus imperitorum ſuperſtitioſius etiam nunc interpretari non deſinat, & ſupernaturalibus aſsignare id cauſis contendat. Et hæc de naturali diuinationum genere, quod per furorem fit, deq; illius phyſicis rationibus & cauſis in præſentia dicta ſufficiant. Reliquum eſt, ut alteram eius partem, in qua uniuerſa ſomniorũ continetur ratio, pro uiribus explicemus, ut uniuer

Somnior[um]

ſum

sum hoc genus ex omnibus, ut aiunt, angulis solerter excutiatur: & nos id, quod à principio polliciti fuimus, bona fide repēdere uideamur. Qua in re (quod in superiori etiā fecimus capite) eas primum inuestigabimus causas, quæ et naturales sunt, & in nobis ipsis originē habere uidētur suam: reliquas uero siue extrinsecus accedētes, seu naturam etiā ipsam excellere creditas, quas pleriq; solas & ueras huiusmodi somniorum causas esse uolucrūt, postea si uos idipsum uelle cognouero, pro uirili inuestigare conabor: quàmuis animi dubius sim, totam hāc rem me hodie (ut par est) satis plenè cōgruenterq; explicare posse. Video enim deficientē iam cedere diem, rupiumq; & arborū duplicatas excrescere umbras, & non pauca adhuc restant quæ dici cōueniunt. Cæterum quod hodie fieri nō poterit, nihil (ut arbitror) prohibebit quin cras, uel perēdie, aut quādo uolentibus magis uisum fuerit uobis distinctius cōmodius'ue etiam fiat: sed unde egressi sumus iterū (si placet) reuertamur. Somniorū rationē fatidicorū uniuersumq; insuper illud diuinandi genus, quid liber dormiente corpore ex sese proferre dicitur animus, neq; prorsus esse cōtemnendam, neq; omnino admittendā & cōfirmandam Aristoteli placuisse uideo: quippe qui omne id naturalibus quidē prouenire causis, uerum ex corporis ipsius habitu temperamentoq; emanātibus, haud dubitanter existimet: & iccirco ea solūmodo, quæ ad somniātis pertinent corpus, prædominari præmonstrareq; posse confirmat. Reliquorū uero neq; causas esse somnia, neq; indicia, sed fortuitorum quorundam uicem solūmodo uult obtinere. Quamobrem eos absurda opinari dicit, qui som

Somniorum fatidicorū ratio.

somniorũ à deo mitti genera existimauerẽt: quod si alioqui uerum esset, sapientibus inquit ea, prudentibusq; uiris, & nõ cuiuis è populo à dijs mitti illa utiq; par esset: & ad summam uniuersum hoc diuinandi per somnia genus extenuare labefactareq́; planè contẽdit Aristoteles, & pro corporis habitu qualitateq́;, præteritarum quinetiam modis cogitationũ formari efficiq́;, & res quæ ad somniantis pertinet corpus solum præmonstrare asseueranter affirmat. Cæterũ omnis contra illum hanc ob rẽ. Academia, & uniuersa insuper Stoicorũ reclamat natio. Vita quinetiam omnis, cuius certe firmũ ualensq; esse debet testimonium, refragatur, somniorũ esse diuinationem futurorumq́; præmonstrationem quandam contumaciter asseuerantes: uerorumq́; ab omni antiquitate, & indubitatorum exemplorum, quæ uulgo etiam quotidie experimur, infinitã penè multitudinem in medium adducentes: quæ ego in præsentia iccirco prætermittere decreui, quia & tẽporis ad illa explicanda non satis habere uidemur, & ex illorum uos commentarijs commodius ea posthac & seriosius colligere poteritis. Vnum tamen hoc silentio præterire non possum, quod de Aristotele ipso locuples sanè author refert Cicero, ex quo non omnem illum somniorum diuinã præsensionẽ funditus sustulisse, sed animos aliquãdo nostros curarũ impeditione liberos iacente & mortuo penè corpore futura præuidere uoluisse clarissime (ut arbitor) percipietis. Scribit enim in suis de diuinatione cõmentarijs is author, post uaria somniorum exempla ijs planè uerbis. Quid singulari uir ingenio Aristoteles, & penè diuino, ipsé ne errat, an alios uult errare, cũ

scribit

pito insuper corpore, ceu iacente & mortuo seiugatus euolat, & quodammodo foras excurrit, uidetq; omnia illa & percipit, quæ in rerum dicuntur esse natura, si modo (ut inquit Plato) temperatis escis, modicisq; potionibus ita est affectus, ut sopito corpore, ipse uigilet, suasq; tunc res agat. Et hæc profecto somniantis uera est & indubitata futurorum præsensio. Cui certe sententiæ cum Academia omnis, tum uniuersa etiam Stoicorum fauet natio, omnisq; insuper uita consentit. Neq; hic tamen obstare sanè potest id, quod obijcere non ab re multi solēt: infinita scilicet falsa euenire somnia, nanq; forsitan haud falsa sunt, sed nobis obscura & recondita. Verum sint falsa nonnulla, contra, uera pleraque quotidie experitur uita: quæ etiā multo plura proculdubio euenirent, nisi nosmetipsos cibis potionibusq; suffarcientes onusti certe, & marcescentes cubitum iremus, partemq; animi illam (ut inquit Plato) quæ mentis consilijq; particeps est, affluentibus sepeliremus epulis, & uino obrueremus, malisq; insuper prauarum cogitationum illecebris corrumperemus. Hæc nanq; ipsa diuinationi sanè officere, & illius claram aciem penitus perstringere solent. Verum quid ego nunc de re tam perspicua, totq; ueterum testimonijs approbata, tantis antiquorum philosophorum fulcita exemplis, & ab omni præterea uita constantißime recepta & credita, pluribus apud uos agere contendo: & non potius quod propositum est, illius causas rationesq; inuestigo? Quamobrem ijs dimißis, ad rem nostram (si placet) deueniamus. Tres somniorum causas esse fatidicorum, tribusq; modis dormientium animos Tres somniorū fatidicorū causæ.

futura

futura prænoſcere poſſe ab antiquis memoriæ proditum eſt: uno qđ ſuapte ui ipſe per ſe præuideat animus, quippe qui inter diuina & mortalia medius exiſtere, eaq; cognatione quadam & affinitate facile pernoſcere dicatur. Alio quod immortalium plenus animorum ſit aër, quos dæmones uocare conſueuimus, in quibus omnis ueritatis inſignitas animus noſter percipere poßit notas, & ab illis etiam de rebus ſanè omnibus plene doceri queat: Tertio quod ipſi nobis dij, ſuperiorq; natura, (ſic enim in præſentia ipſam ſupereminentem appello eſſentiam) hanc animis noſtris diuinationẽ inſinuent. Nam Democriti & Epicuri *de imaginibus ſimulachriſq; ſuis ſententias, quæ nocturno preſertim tempore propter ſenſiteriorũ uacationem, aërisq; immobilẽ tranquillitatem, animos noſtros ingredi, & ueluti pulſare uolebant, & ſic uiſa nobis efficere, iãdiu reiectas & exploſas in præſentia miſſas faciamus.* Ex *ijs igitur tribus quos recenſuimus modis, poſteriores illos duos qui* Dæmonum *generi, deorumq; naturæ diuinationis per ſomnia munus acceptum referunt, ſilentio nunc ideo præterire decreui, tum quia extrinſecus huiuſce rei cauſas afferre uidentur, nos autem naturales cognataſq; & internas quærimus rationes, tum etiã quia totum hoc (ut diximus) negotiũ, ueluti ab alio quodam exordientes initio, poſt expletam hanc (ſi dabitur) quæſtionem, commodius diſtinctiusq; pro uirili explicare conabimur.* Primũ *igitur illum (ſi placet) uideamus modũ, qui animis noſtris intrinſeca quædã diuinationis per quietem & connata ſemina ineſſe uoluit: in quo ea nimirum iuncta eſſe uidetur diuinãdi ratio, quam uigilantibus per*

furorem

furorem animis in superioribus contingere diximus utro bique enim soluti & liberi animi ceu spreto corporum contubernio ex sese ea nimirum proferũt, quæ quominus sæpe proferre poßint, corpulenta obstare uidetur moles, isq; qui ei debetur necessarius uitæ cultus: corporis enim angustijs conclusus animus & sensuum impeditione distractus, ceu captus oculis, quæ poßidet bona non animad uertit: qui si forte per diuinũ seuocatus furorem, aut per placide quietis munus in sese respiciens, ab illius societate & contagio liber euaserit, ea certe prospicit, ex quibus constare dicitur: cuius cum media inter uere entia, & illa quæ ad generationem ueniunt perhibeatur esse natura, omnia etiam peculiari & suo poßidere modo uero consentaneum est. Meminit igitur præteritorum, præsentia cernit, futura præuidet. Diuinusq; *certe opere in illo, qui im mo ueluti mũdanus quidã esse censetur* Deus. *Verum quo nam modo illa quæ liber ipse per se cernit animus somnians percipiat homo, quispiã non immerito hic ambigere posset. Quamobrem ut hanc etiam rem bene excutere, et introspicere ualeamus, quædam prius nobis ex ipsa philo sophia in præsentia sunt mutuanda, quæ sunt huiusmodi. Mentem sanè animi nostri caput eo nempe se habere modo ad animum ipsum, quo se habent uere entia ad ea quæ non esse, sed fieri ab Academicis dicuntur. Sicut enim mens coniunctim omnia ceu per contactum, & unico (ut aiunt) ictu intelligere dicitur, Humanus uero animus ratiocinando uarios agit discursus. Ita quodcunq; in seipsis ea quæ uere sunt entia, simpliciter coniunctimq; colligunt, illa quæ generantur & fiunt longis sanè ua-*

rijsq; proceßibus & regreßibus diuisim explere conantur. Eodem *igitur (ut diximus) se habent modo uere entia ad ea quæ fiunt, quo mens ad ipsum se habere animum dicitur. Si igitur in quatuor ijs supra narrata transferatur similitudo, & ut mathematicorum certißima nos docēt præcepta, cōmutatim uarietur proportio, illud sanè, quod erit primum tertio, hoc secundum esse quarto uerißmum est. Sicut igitur mens se habet ad uere entia, ita se habebit animus ad illa quæ fiunt. Sed hoc in conceßis est, mentē uere entium in se species habere omnes: animum ergo eorum quæ fiunt species poßidere omnes, & in se cōtinere necesse est.* Habet *igitur sanè omnes, in actum uero producit illas quæ conueniunt, atq; ijs ipsis speculi more fantasticam illuminat uim, per quam animal quæ intus sunt posthac animaduertere dicitur. Cæterum quia totam hāc rem (ut opinor) disputantium magis, quā docentium more arctius costrinxisse nunc uideor, & iccirco ista quæ modo dixi, uobis obscura cognituq; difficilia esse nō dubito, ne malorum exēplo ducum, in itineris ipsius termino & calce, ex patentibus campis, latisq; uiarum spacijs in angustißimos calles, & impedita salebrosaq; uos loca coniecisse uidear, & animi dubios & perplexos reliquisse, id ipsum quod obscurius dixi (nisi forsitan audire piget) nullo negotio uobis breuiter & expedite complanabo: ubi etiam uniuersa somniorum ratio quoad intrinsecas eius & naturales causas, commode colligi, & pro tempore congruenter concludi poterit.* Nam *de alijs extrinsecus causis, tam ad rem istam, quàm ad alterum illud diuinandi genus quod per furorem fit, pertinentibus,*

cum

cum hodie ob temporis angustiam pertractare posse iam desperem, cras nisi quid aliud uobis huic rei præuertendũ esse duxeritis, accuratius pleniusq; explicaturum pollice-or, & in me sanè recipio, sed redeamus. Animum huma-*num Academicorum inhærentes uestigijs, omnium illorũ quæ generantur plenitudine ornatũ insignitum'ue, in ter reum hoc domicilium descendere affirmamus, omnimo-dasq; rerum in se continere species dicimus. Sed cum im mortalis res & diuina, morti obnoxiæ rei et ut ita dicam prophanæ, & indiuidua natura undiq; sectionem diuisio-nẽq; patienti, apte coniungi cõmisceri'ue non poßit, cor-pore iccirco quodam opus fuit medio, qd' illi uehiculũ uo cant, quæ res dißidentes inter se adeo naturas, & ueluti contrarias naturali quodam nexu, temporaneisq; uin-culis coniungere uncire posset.* Hunc animalem *spi-ritum alij, nonnulli fantasticum illum appellant, pri-mum animi corpus, uel secundum si tribus in descensu utitur uehiculis animus, ut multos ex Academicis uoluis-se animaduerto, qui eum etiam sensuum omnium commu nißimum sensiterium esse dicũt.* Omnes *quippe sensus fan tastico ministrare spiritui, & aßidue illi famulari & præ sto esse perhibentur.* In *hunc igitur solutus & uere sapi-ens animus, placidaq; quietis tranquillitate, à sensuũ per-turbationibus molestijsq; otiũ agens, quæ extraneas ali-enasq; in illum naturas paßionesq; inferre solent, quot-cunque poßidet species & rerum formas, & quot etiam à superiori accipere dicitur mente, deriuare transfun-dereq; consueuit: qui speculi in morem perspicuis insi-gnitus illustratusq; imaginibus, in ipsum ut conuenit ab*

animo traductis, in se cõuerso animali illas clarißime spe ctandas uidendasq; proponit, ex quo certißima ueritatis indicia plerunque animaduertit homo, futuraq; tum uigi lans, tum somno compositus naturaliter præuidere potest. Nihil enim refert utrum concitatus spiritus (quod in uigilantibus fieri diximus furore) animum excitet ipsum: latentesq; rerum imagines inde elicere ualeat. An contra (quod in somnijs accidit) animus ipse expurgato puroq; spiritui ea quæ poßidet bona affatim largiatur: eadem enim utriusque diuinationis esse censetur ratio: licet non eodem procedat modo. Non semper autem ea quæ animo insunt uidet homo, quia non semper in fantasticum illius spiritum eorum quæ in animo resident uestigia insigniuntur: quo non moto nihil profecto cernere licet: quemadmodum neque mentis ipsius actionem deprehendere ualemus, priusquam eum qui patibilis appellatur mouerit intellectum: omne autem quod non eo fit modo nos penitus latet. Quamobrem spiritum hunc ut ad huiusmodi peragẽda mysteria aptus cõueniensq; esse posfit, quàm purißimũ defecatißimumq; habere oportet: qđ tum religiosis sacrorum cerimonijs, necnon philosophiæ studijs, reliquisq; illius expiationibus: tum uictu modico, modestisq; & temperatis potionibus, bonisq; insuper, & diuinarum rerum aßiduis cogitationibus effici posse, ij nobis pro constanti tradidere, quibus hæc inuestigare & perquirere curæ fuit. Non mirum est igitur de Esseorum apud Iudæos gente, diuino semper cultui dedita, ut Iosephus narrat, & Porphyrius etiam memoriæ prodidit, si inter eos futura multi præsagire ualuerunt, &

ideo

ideo prophetæ sunt cognominati: ab animalibus enim per omnem ætatem, & ab omni prorsus uitæ luxu, & incontinentia eos pertinacißime abstinuisse memoriæ proditum est: solisq; religionis mysterijs, & diuinis cõtemplationibus aßiduam impendisse operam: à quibus uitæ institutis expurgatæ (ut par erat) mẽtes, se ipsas facile introspicere & futura perspicue poterant præuidere. Simili ferè uitæ cultu & instituto Pythiam, Dodonæasq; *uates omnem traduxisse ætatem, eodemq; uictitasse modo ab antiquis rerum scriptoribus traditum est.* Amphiarai *præterea,* Pasiphaæq; *in* Lacedæmone *somnia, non aliter prouenisse uerisimile est: in omnibus enim ijs una & eadem ferè expurgatorum animorũ subesse uidetur ratio.* Diuina *enim prophanis insinuari posse negat* Plato. Et *hæc de diuinandi genere illo, quod naturale uocant, & in uigilantium furorem, dormientiumq; fatidica disterminant somnia, pro tẽporis breuitate, ingenioliq; nostri mediocritate dicta sufficiant.* Reliquam *uero debiti pensionem, qua uobis distringor, nulla erit mora (nisi quid aliud forte uidebitur) quin eam cras uobis integram bona fide persoluam.* Iis *dictis aßurreximus omnes, & inclinata iam ad uesperam die, domum ire perreximus.*

BEMBVS,

SIVE

DE ANIMORVM IMMORTALITATE.

ETRVM Bembum, qui Leonis Pont. Max. à secretis fuit, nemo est qui ambigat, inter ætatis nostræ eruditos ferè omnes optimarū artium facile sibi primas uendicare: neq; id mehercule iniuria: nanq; admirabili quadam à teneris annis ingenij dexteritate bonarum literarum disciplinas ingressus, & excellentissimis usus præceptoribus, in magna electissimorum librorum copia, neque sumptui, neque laboribus parcens ullis, plurimum illis studij impendit & temporis: unde ad eum sanè literarum peruenit apicem, ut sine controuersia cum doctissimus, tum omnis elegantiæ specimen & sit, & merito ab omnibus esse censeatur. Verum diuinæ illius philosophiæ, quæ à Socrate primum exorta, à Platone postmodum Academicisq; pertractata, & illustrata fuit: quæ seculi nostri ignauia haud quaquam cognita, admodum spernitur, cum prius eruditorum ferè omnium animos sola teneret & componeret sola: illius inquam philosophiæ omnes ferè ad hanc usque diem uel ignarum omnino illum, uel neglectorem constanter arbitrati sunt: idq; ipsum ut opinor propterea accidisse crediderim, quæ cum illum summa quadam animi affectione humanioribus literis delectari animaduerterent, & poëticis interdum studijs, pangendisq; carminibus

carminibus uacare cognoscerent, grauioribus cum ac planè seuerioribus philosophiæ præceptis adhibuisse operam non existimabant: aut hominum fortasse uitio id suspicabantur, qui quod in se esse non sentiunt, aut etiam assequi se posse diffidunt, nec habere alium quempiam, nec consequi posse contendunt. Verum longe aliter se res habet: Is nanque uir cum in cæteris philosophorum decretis, tum in Academicis præcipue tantos habet progreßus, ita in reconditos disciplinæ illius receßus sese penitus indidit, ut cum excellentibus eo in dogmate uiris, non modo ætatis nostræ, qui sanè sunt perpauci, sed prioris etiam seculi, tum cum excultior multo erat ætas, non immerito comparari, certareq́; poßit: adiunxit præterea tot tantarumq́; rerum cognitioni admirabilem quandam eloquentiæ gratiam, ut siue quid ex tempore proferre uoluerit, siue scribendo literis mandauerit, ita illius fluat niteatq́; oratio, is certe scriptionis sequatur stilus, ut unus nostra ætate, quod raro sanè prioribus etiam contigit seculis, dicendi lepôrem, cum rerum peritia copulasse merito uideri poßit. Quod cum sæpe aliâs Romæ in publicis administrationibus, tum superioribus diebus priuatim apud nos manifestißime declarauit: cum enim Patauij esset, quo ex diutino grauiq́; morbo conualescens, ualetudinis recuperandæ causa paulo ante concesserat: & ad eum uisendum, salutandumq́; nonnulli senatorij ordinis uiri primarij conuenissent, inter quos Antonius Iustinianus, & Ioannes Baduarius, uiri ingenio doctrinaq́; præstantes erant, quorum alter Aristoteli peripateticisq́; mirifice erat affectus, illorumq́; etiam placita

Come Pomponazzi

aliquot annos Venetijs luculenter professus fuerat: alter uero Platonem ueterisq; Academiæ assertores in primis admirabatur & extollebat: post prima illa, ut ualerēt, & quid noui esset, cæteraq; huiusmodi, quæ primis in congressibus fieri dici'ue solent, cum iam factum esset silentium, & alterius ille sermonis ansam quæreret, ad Antonium conuersus, & Ioannem qui iuxta sedebant: Quid uos inquit Antoni & Ioannes, quando philosophiæ ambo egregiam nauatis operam, talibus ingenijs, tantaq; eruditione illā secatis distrahitisq;, & ut seditiosi solēt ciues, in partes (quod aiūt) coniunctam illius, & copulatā Rēpublicam dissipatis, neq; unā potius ut est, eam esse permittitis? Audio enim uos sæpenumero uestris in congressibus multum diuq; hac de re inuicem dissidere, & altercari solere, cum uterque uestrum, tanquam pro aris & focis, pro hæresi obluctetur, & depugnet sua. An ignoratis Peripateticos ipsos, & Academicos ex eadem quasi fontis cuiusdam origine defluxisse, nominibusq; solum differre illos, cum rebus sententijsq; inter sese optime congruant, & uere concordent? Tum Antonius, dicuntur inquit ista Bembe, dicuntur mehercule facilius quàm explicentur, & antiquorum nonnulli, ut audio, & recentiorum etiam aliquot, idipsum ostendere sunt conati, sed meo quidem iudicio, non minus ij quàm illi (ut in prouerbio est) oleum & operam perdiderunt. Nec immerito mehercule, quando eæ philosophorum sectæ pugnantibus inter se nixæ decretis, non in paucis quibusdam aut leuibus, sed in omnibus ferè, & maximis præsertim de rebus toto (ut aiunt) diametro inter

sese

ſeſe diſtare, & diſsidere uidetur. Et quæ tandem ſunt iſta inquit ille, in quibus hæc pugnant dogmata, & conueni- re non poſſunt. Et Antonius an parua tibi inquit (ut hinc exordiar) non uerborum ſed rerum potius uidetur eſſe diſſenſio in ijs, quæ ſtatim de primis rerum initijs utriq; dicunt & ſentiunt? Noſtri enim quatuor rerum omnium eſſe uoluerunt principes cauſas, Materiam ſcilicet, Formam, Efficiẽs, & Finem: illi autem his non contẽti, alias inſuper adiungunt duas, Inſtrumentalem neſcio quam, & Exemplarem: rectè'ne, an ſecus, haudquaquam laboro. Non enim id indagare excutereq; in præſentia contendo: ſed quod diuerſa loquantur & ſentiant (ut facio) id nunc oſtendere cogito. Mundum præterea noſtri neque aliquando genitum, neque interiturum unquam pro certo cõfirmant: illi uero & à Deo fabrefactum eſſe illum, & quantum in ipſo eſt, corrumpi poſſe autumant. Aſtra illi animo ſenſuq; prædita, & ſingularia quædam eſſe animalia dicunt. Nos uero neq; ſeorſum animata, neque ſenſibus inſignita, ſed cœli eſſe partes affirmamus. Animos præterea generat Plato, & ut ſibi uidetur oſtendit illos eſſe perpetuos. Ariſtoteles uero neq; ullum animorũ receſet ortum, neq; planè æternitatem declarat. Eoſdẽ perenniter à ſe ipſis moueri contendit Plato: ab ijſdem uero omnem motionis abnegat modum Ariſtoteles. Lõgum profectò eſſet, & prolixi operis, in quibus ij diſcrepant uiri, ſi recenſere uellem omnia, de prouidentia, de fato, de dijs ipſis, de media dæmonum natura, de inferis. Quamobrem temporis anguſtiæ parcens, & breuitati ſtudens, præſertim cum te audire potius, quàm ipſe dicere & di-

Peripatetici & Academici in quibus diſſentiant.

ſertare cupiam, pauca de multis, & hæc ipſa curſim quæ mihi ad manum uenerunt nũc in medium attuli. Ex qui*bus tamen uel cæco (ut aiunt) manifeſtũ eſſe poteſt,* Aca*demicos* Peripateticos*'ue neq; uerbis unquàm, neque ſententijs fuiſſe concordes.* Tum *ille ſubridens, ut ſæpe ſolet, quàm accurate inquit, & quàm memoriter* Antoni *collegiſti omnia, quæ* Peripatetici Academiciq; *noſtri (utroſque enim æque complector) cum litigare quàm conuenire malunt, hac de re in mediũ afferre ſolent.* Quam*obrem tu mihi haudquaquàm aliud agẽs in præſentia, ſed bene mehercule præmeditatus, aut certe ab ijs diſceptationibus ſatis recens huc planè acceßiſſe uideris.* Verum *quanquàm non tam dicendi mihi nunc, quàm audiendi habenda eſſet ratio: adeſtis enim hic duo philoſophiæ lumina: quia tamen nonnulla habere me credo, quæ hoc in loco mediocriter adduci poſſent, quibus (niſi opinione fallor) uerborum ſolummodo, non rerum ut dixi, inter illos uiros oſtenditur eſſe diſſenſio, ea ſi uidetur, ut potero breuiter recenſebo: niſi forte uos aliud quippiam huic ſermoni præuertendum putatis.* Et *quid aliud, inquit* Ioannes, *non ſolum nobis, ſed bonarum etiam artium ſtudioſis omnibus, quin potius uniuerſo hominum generi, uel maius à dijs immortalibus, uel optabilius contingere unquàm poſſet, quàm inueniri quempiam, qui ceu honorarius arbiter, recto iudicij examine inter* Platonem Ari*ſtotelemq; componere & poſſet & uellet.* Verum *prolixa admodum (ut arbitror) iſtiuſmodi eſt res, plenaq; controuerſæ diſſenſionis, & longæ uerborum ambages, pluresq; eſſent, ut probe innoteſceret cauſa, ex-*

plicari

plicariq́; posset, comperendinationes facienda. Temporis autem breuitas, ne dum ad omnia, quæ ad tantam pertinere cõtrouersiam uidẽtur, explicanda non sufficit, sed neque ad ea, quæ modo dixit Antonius, quæ quota illorum est portio enarranda satis commode se habere uidetur. Quamobrem non absurde meo quidem iudicio feceris, si aliquam ex prædictis seorsum cœperis quæstionem, illamq́;, ut soles omnia, distincte luculenterq́; pertractare contenderis. Vera narras mi Ioannes inquit ille, & ego iam pridem largus pollicitator cogitaban quo nam me coniecissem imprudens, unde non facile sanè ob temporis angustiam me expedire nunc possem. Verum quanam de re tu audire malles? De primis'ne rerum initijs? An de mundi genitura, & astrorum naturis, an potius de animorum æternitate? quicquid enim horum tibi sumpseris, ut id ordine explicari queat suo integrum sibi nimirum exposcet diem. Quid enim aliud inquit Ioannes ex te audire nunc malim, quàm de quo mihi cum Antonio nostro non conuenit, & pro quo plura sunt prælia decertata, & adhuc sub iudice lis est. Quid tandem istuc est, inquit ille: Animorum inquit Ioannes, æternitatem nescio an credat Antonius, certe totis contendit uiribus (quod etiam cum loqueretur animaduertere potuisti) non esse illam à Platone nostro sufficienter ualideq́; demonstratam. Hac de re hodie, nisi quid aliud forte cogitas, disserentem te audire percuperem, quando & Academica (ut audio) cum Peripateticis probe coniunxisti, & professioni alioqui hoc tuæ maxime consentaneum existat: extinctis enim aliquo

quo interitu animis, omnem funditus tolli religionem est necesse. Tum ille, *faciam inquit ut lubet, quando & sponte mea id sum pollicitus prius, & tibi nunc rem gratam facturum me esse percipio.* Verum *quid noster* Antonius *ait?* Et Antonius, *præuertit me inquit, hac in re* Ioannes *meus, id ipsum enim abs te, si tacuisset ille, expostulaturus eram.* Rem *igitur mihi gratissimam feceris, si platonicas de animorum immortalitate rationes docentis more uniuersas explicaueris, eas præsertim, quæ scribuntur in* Phœdro, *quæ mihi cum obscuræ alioqui & breues, tum haud quaquàm (ut dixi) quod uolunt ostendentes, non immerito uideri solent.* Quasdam *enim animis adscribunt motiones, quibus sublatis, uel non concessis, uniuersa animorum concidat æternitas necesse est.* Tum *ille, demonstrant inquit* Antoni, *& mirifice sanè demonstrant animorum æternitatem rationes platonicæ, quod autem breuiter & subobscure fortasse id faciant, non eo inficias: res enim de qua agitur multis obstructa est difficultatibus, & antiquorum (ut scis) fuit iste mos, res arduas & graues menti potius insignire uelle, quàm auribus inculcare.* Verum *licet pluribus in commentarijs suis idem hoc facere animaduertatur* Plato: *de animorũ enim immortalitate & in libris de* Repub. *loquitur, & in* Timæo, *&* Phædone *non minus disserit: nonnullaq; etiam hac de re in epistolis ab eo sunt consperſa, hoc tamen in loco, quem à me tibi explicari nunc expetis, peculiariter ex ipsius essentia animi, & ex ijs quæ illi per se inesse censentur, illius à* Platone *demonstratur æternitas: cuius ego inhærens uestigijs, quandoquidem hoc me subire*

oneris

oneris uoluistis, & ego libens idipsum recepi, hanc totam rem pro uirili eo concludã modo, qui & facilior mihi, & ad nostrum disputandi usum accommodatior esse uidebitur: uerum meminisse uos uelim, quando ad hoc de animorum æternitate platonicum conuiuium, neq; inuitati (ut aiunt) neq; oblati accessistis hospites, sed ultro uos ingessistis, si non ex dignitate uestra, si non opipare & laute, sed ieiune & tenuiter accepti fueritis, ut non mihi succensere potius, quàm uobismet imputare uelitis. Ardua enim res est, plenaq; immensæ subtilitatis de qua est agendum, & ad quam non illotis (ut aiunt) manibus proculdubio esset accedendum. Quamobrem feretis me inquit, & æquo etiam animo patiemini, si uerbis interdum uti cogar nouis, nonnunquàm etiam si externis, cum clarius quippiam nobis illa aut significantius, quàm nostra exprimere uidebuntur, non usitato enim admodum calle nostra progredietur oratio: & ideo omnibus undiq; fulcienda adiuuandaq; est adminiculis. Vt lubet, inquit Ioannes, modo rem ipsam intelligamus. Non enim ij sumus, qui uerborum splendorem, & fucum potius, quàm res ipsas quærere curemus: perge modo. Propositum igitur inquit ille nostrum, quando uobis ita uidetur, deo cœptis fauente, hoc aggrediamur modo. Constitutũ nobis est in præsentia platonicis rationibus animorum immortalitatem ostendere, illorumq; cum diuinam excellẽtemq;, tum æternam & incorruptibilem declarare naturam istuc autem non incommode me facturum planè cõfido, si prius quidem quot sint corruptionis & interitus modi in medium afferam, doceamq; deinceps nullo illorum modo animos posse

Animorum immortalitatẽ Platonicis rationibus probat.

posse corrumpi. Si enim hoc ita continget ut arbitror, animorum certe æternitatem omni ab illis sublato interitu, proculdubio à me hodie demonstratam esse iudicabo. Ita'ne uobis uidetur Antoni & Ioannes? an aliter esse cēsetis? Nobis profecto inquit Antonius (ut pro Ioāne etiā respōdeam meo) haud aliter uideri potest: quod enim corrumpi & interire nequit, id perpetuo manere & uiuere necesse est: quam ob rem idipsum mōstrato modo: hoc enim opus, hic labor est. Tum ille, probe inquit existimatis, quamobrem sic uideamus. Quod corrumpitur omne bifariam sanè corrumpi & interire percipitur: aut enim ipsum à se ipso, ob materiam in sese existentem, corrumpitur: aut extrinsecus ab alio quopiam interimitur. Verbi gratia: lignum aut spōte corrumpitur sua solitarium iacens, putredine scilicet teredinibusq; consumptum: in se ipso enim sui gestat interitus causam, materiam uidelicet, quemadmodum in suis de Rep. commentarijs scribit Plato, asserens quæcunq; sponte sua intereunt, omnia à domestico quodam & interno corrumpi uitio: aut rursum extrinsecus lignum corrumpitur, ut cum ab igne comburitur, seu à dolabræ acie comminuitur, siue secatur à serra. Valens enim sui natura etiam num perstare, externa interit iniuria. Quoniā igitur (ut uidimus) duo sunt uniuersales corruptionis modi, geminæ icirco à Platone nostro in Phædro de animorum immortalitate afferuntur rationes, duorum ui & potestate syllogismorum necessario collectæ: quarum altera quidem à semetipso animum destrui non posse demonstrat, quando seipsum mouet animus, & ideo mouetur semper. Altera uero

Corruptiōis duplex modus.

quod

quod neque ab alio perimi potest animus clare ostendit, quando alijs omnibus ipse motionis cuiusque est initiũ & origo. Cæterum *ad clariorem non minus dictorũ, quàm mox dicendorum intelligentiam, fortasse non erit malum, syllogismos utrosq; cum suis seriatim recensere proposi tionibus, ut uniuersa isthæc explicata materia ueluti sub oculis posita, nullo posthac negotio percipiatur.* Prioris *igitur rationis hæc planè est series. Animus à seipso mo= uetur: qd' à seipso mouetur, semp mouetur: quod semper mouetur, est immortale: animus igitur ĩmortalis est.* Hæc, *ut diximus, ratio nobis, sanè ostẽdit, à se ipso aanimũ non posse corrũpi. Secundæ aũt processus ratiocinationis hoc maxime cõstat modo.* Animus *se ipsum mouet: qd' se ipsum mouet, motionis est principium: quod est principium motionis, est ingenitum: quod est ingenitum, est incor= ruptibile: quod est incorruptibile, est immortale: animus igitur est immortalis.* Hæc *autem (ut dictum est) ratio pe culiariter animorum immortalitatem ostendit, ideo, quia à nullo extrinsecus alio destrui corrumpi'ue potest ani= mus.* Et *hæc profectò duæ sunt illæ rationes, quæ de a= nimorum æternitate à* Platone *in* Phædro *sunt addu= ctæ, quas tu* Antoni, *cum breues admodum & conci= sas, tum difficiles & subobscuras tibi uideri dixisti: quæ licet sint duæ, alia (ut diximus) atque alia animorum im= mortalitatem ostendentes uia: quia tamen inter se aptæ quodammodo, & bene connexæ sunt, unica uideri utrin= que sumpta potest ratio.* Neque *immerito mehercu= le, quod enim à seipso non destruitur, neque ab a= lio etiam quopiam destrui & corrumpi potest: nam cum*

Syllogismi duo platonici.

mouet, siue à seipso mouetur: nihil enim refert (ut arbitror) utro dicatur modo, cum utrobique propositionis diuersimode prolatæ eadem sit uis & potestas: quod enim se ipsum mouet, à seipso mouetur: & idem etiam, rationis propositione transposita, probe recurrit modus. Hanc *igitur imprimis propositionem pro uirili explicare conemur: & de natura se ipsam mouente, quæ in ijs quæ mouentur primaria sanè esse censetur, diligenter perquiramus, quam magni certe nominis uiri, & in primis philosophus* Aristoteles *infirmare & destruere sunt conati. Simul enim propositum recte agemus nostrum, & inter primarios philosophos* Platonem *&* Aristotelem *obiter etiam componere poterimus, qui mea quidem sententia (ut sæpe dictum est) & in alijs ferè omnibus, quibus dißidere uidentur, & in hac præcipua re, de qua uerbo tenus litigant, sententia ipsa rectoq; rationis intellectu bene conueniunt, & concordant.* Cum *enim omnes corporeas ab animis motiones seiungat* Aristoteles, *& iccirco neque semper moueri, sed neq; moueri omnino illos asserat, haudquaquam merito, apud eos, qui hanc rem rite perpendere uolũt,* Platonẽ *taxare potest, qui aliam esse animorũ, aliam corporũ asserit motionem: & proprijs peculiaribusq; utraque hæc moueri affirmat motibus.* In *decimo enim de legibus commentario isthæc ad uerbum memoriæ prodidit* Plato. Trahit *quidem animus cœlestia omnia, & terrena insuper (& ea quæ in mari sunt) suismet motionibus, quarum ista sunt nomina,* Velle, *considerare, curare, consulere, opinari siue recte, seu perperam, gaudentem, confi-*

dentem, dolentem, timentem, amantem, perosum. Ex qui*bus uel cæco (ut aiunt) est manifestum alias motionis esse species, quas animis aßignat* Plato, *& alias quas ab eisdem* Aristoteles *remouet, & in uerbis solum hac de re inter præceptorem & discipulum omnem esse controuersiam. Quod enim Aristoteles animi affectiones, siue ægritudines, seu paßiones appellat, id motiones uocat* Plato, *cum uterque tamen corporeos motus ab animorum essentia censeat alienos.* Neque *hoc immerito equidem, quod enim diuisibili & continuæ conuenit endelechiæ, in diuiduæ animorum essentiæ qui conuenire potest?* Verum *hæc (ut dixi) pro talium concordia philosophorum à nobis obiter in præsentia sint adducta, quamobrem ad nostrum redeamus propositum, probemusq; pro uirili aliquod motionis initium in rebus necessario reperiri, idq; ipsum naturam esse, quæ se ipsam mouet.* Hoc *autem præcipue aggrediamur modo. Cum planè constet perspicuumq; sit, esse in natura aliquid quod ab alio manifeste moueatur, querendum sanè est, utrum'ne id quod mouet, moueat & ipsum ab alio motũ, & illum rursum ab alio etiam motum moueat, & sic ad infinitum, aut circulo illa quæ mouentur ab alio, se inuicem mouent, & à se mouentur, ita quod primum semper moueatur ab ultimo. Aut est tandem ad primum uenire quiddam quod se ipsum mouens, & alia, à nullo extrinsecus alio moueatur.* Neque *alius quisquàm à supradictis eorum quæ mouentur omnino reperiri potest modus. Cæterũ cum duo illi priores motorum modi ratione penitus careant, quoniã neq; infinitas, ut ita dicatur, in eßẽtijs reperitur ulla,*

infini

infinitorumq; ratio sub scientia cadere nulla potest: & circularis ille à se inuicem cum mouentium, tum motorũ contextus uniuersi ordinem destruit, cum idem eiusdem causam faciat & causatum, ut merito explodantur illa, ad quiddam sanè motionis peruenire principium necesse est, quod iugi perenniq; uitæ actu cuncta post se mouet & temperat: quod esse animum & Plato proculdubio, & Aristoteles uoluerunt, licet is immobilem illum esse asserat. Plato autem naturam se ipsam mouentem, eo quo diximus modo constanter asseueret. Cæterum si commutentur nomina, & seipsum mouentis loco, se ipsum perficiens reponatur, aut se ipso uiuens, & in seipsum agens & patiens, omnia profectò Aristoteli & Platoni quàm optime quadrare uidebũtur. Intellectus si quidem, quem animi supremum ambo esse uolunt caput, & seipsum intelligit, quando eius essentia illius est actio, & seipsum perficit: & licet improprie, per transumptionem tamen in seipsum & agere & pati non inconcinne dicitur: sed quoniam paulo post hac ipsa de re suo dicetur loco, iccirco reprimam me nunc, & non prosequar longius. Constitutum igitur cum sit in præsentia, & de philosophorum consensu utrorumque sanè compertum & declaratum motionum omnium principium & fontem esse animum, quod is seipsum moueat, & à seipso moueatur, hoc deinceps uideamus modo. In uniuersa entium omnium latitudine à contrario in contrarium nusquàm nisi per mediũ cõmeat pertransitq; natura, hoc enim modo à calore in frigus intercedente permeat tẽpore: & ab albo in nigrũ fusco interueniente trãsmittit: ab

oppositisq; semper qualitatibus ad oppositas per illarum graditur media: quod in anni etiã tẽporibus est uidere: ab æstate enim ad hyemẽ, & ab hyeme rursus ad æstatis tẽpora natura, hic interiecto uere, illic autumno progreditur medio: & ad summam tum in corporibus ipsis, tum in natura etiam incorporea omnes à contrario in contrarium transitus peculiaribus proculdubio fieri medijs animaduertuntur. Simili igitur rationis modo in proposito etiã fieri nostro est necesse. Cum enim in entium reperiatur genere id quod ab alio solum est motum, & rursum id quod penitus est immobile, interstitio sanè reponi in medio necesse est id quod tum mouet, tum mouetur, quod à seipso moueri dicimus, unũ inquam & idem numero existens & subiecto, mouens & motum, ut obiter Aristotelem & peripateticos caueamus, qui animal huiusmodi esse per se & à se motum autumant. Non enim idem numero & subiecto in ipso animali mouetur & mouet quippiam, sed anima quidem solum mouet (ut illis sanè placet) corpus uero mouetur solummodo. Non igitur se ipsum mouere proprie dicetur animal, cum isthæc ipsa proprietas in simplici solitariaq; natura, quod retro diximus, in eodem numero & subiecto reperiri debeat, quæ media ut uidimus, reperta est inter immobilem penitus naturam, & illam quæ solum mouetur ab alio. Et alioqui cum ipsum animal, ut Aristoteli adscribũt, ex immobili quadam natura, anima scilicet, & ab alio mobili corpore uidelicet, planè sit compositum & conflatum, non potest id quod in præsentia quærimus esse seipsum scilicet mouens & agitans, cum neque anima secundum

illum penitus moueatur, neque corpus quippiam moueat, seipsum autem mouens, ut græcum bene indicat nomen αὐτοκίνητον, idem numero, & subiecto existens, tum mouet se, tum à semet mouetur. Quamuis (ut sæpe dictum est) si recto iudicij examine rem hanc bene perpendere uellemus, naturam profecto se ipsam mouentem, de Aristotelis sententia, ipsum esse animum non iniuria contendere possemus. Scribit enim is uir in physicis suis ijs ferè uerbis: Quod si opus fuerit determinare utrum nam sit motionis initium & causa, se ipsum mouens uidelicet, an id quod ab alio mouetur, illud profecto sine controuersia omnes dabunt: principium autem motionis omnium animum esse apud philosophum Aristotelem clarius est quàm ut aliquo ostensionis egeat adminiculo. Præterea cum animatum omne ab inanimi ipsa sit disterminatum distinctum'que uita, uiuere autem nihil aliud sit quàm intrinsecus ab anima per illius altricem agitari potestatem, quam in suis de anima commentarijs, motionem tum ad nutrimentum, tum ad augmenta & decrementa philosophus uocat Aristoteles, cur non de illius etiam sententia à seipso mobilis, idest αὐτοκίνητος, iure dicetur animus, qui sua se sponte excitat, & corpus ita agitat & impellit? Verum hæc in præsentia obiter sint transcursa. Cæterum quoniam complures hac de re huc usque & uariæ in medium sunt adductæ rationes, nonnullaq; etiam interiecta, quæ & si ad propositum faciunt negotium, interpellata tamen dicendi serie, obscuriorem fortasse, quàm desideramus, orationem effecerunt nostram, si uolentibus

lentibus uobis facere me crederem, breuiter quæ dicta sunt colligerem omnia, ut & uniuersa, de qua agitur, res melius innotesceret, & sub uno statim contuitu apte teneretur. Sub hæc dicta cum reticuisset ille, ceu quid sibi mandaretur expectans, Antonius'que & Ioannes isthuc summe se cupere dixissent, rursum hoc exorsus est modo: Initium esse quiddam Antoni & Ioannes, originemq; motionum omnium (ut animaduertistis) necessaria diuisione collegimus, id'que ipsum esse animum Platonis Aristotelis'que consensu planè dijudicauimus: porrò eum in interstitio collocatū medio perspeximus naturæ penitus immobilis & illius quæ solum mouetur ab alio: quamobrem non immerito diximus motionum omnium animum esse principium: & qui seipsum moueret, & à semet moueretur: quod Græci unico exprimentes uocabulo, apte & significanter αὐτοκίνητον appellant: inde etiam ad quotidianum loquendi usum res ista peruenisse uidetur. Animatum enim omne id appellat uulgus, quod à seipso moueri, id est intrinsecus agitari, percipiunt: ceu animæ sit ista uis & potestas seipsam prius, & corpus deinceps mouendi. Quemadmodum enim in entium, quæ intelligunt, ordine quiddam est quòd ab alio intelligēdi accipit munus, ueluti de Aristotelis sententia mens illa est quam potestate intellectum uocat ille, aliud autem à seipso intellectionem habet quam impertit alteri, ipsum autem cum omnimodæ sit fons & origo intellectionis, & alia sanè omnia & seipsum non minus intelligit, ut illa est mens quam actu intel

intellectum Peripatetici appellant: Ita in ijs quæ mouentur, hæc quidem ab alijs solum agitari moueri'que percipiuntur, ut corpora sunt omnia: illa uero & alijs motum præstant omnibus, & se ipsa mouere nata sunt, quales esse animos retro (ut arbitror) manifeste satis est demonstratum. Hæc igitur diuina animorum est natura, iugi seipsam motione semper agitans, quam in suis de legibus commentarijs diuinus ille Plato primum omnium motionum initium, & unicam esse causam præclare demonstrat: nam & efficiens motionis est causa, & exemplaris, & finalis, quæ propriæ ueræ'que entium sunt causæ. Formalis enim siue specifica cum in producta facta'que reperiatur re, imò res ipsa sit iam effecta, causatum potius quàm causa merito existimari potest. Materia autem longius etiam à uera causæ distat ratione, cum in earum reponatur numero causarum quæ à philosophantibus, sine quibus non, appellari consueuerunt. Quamobrem in ijsdem de legibus commentarijs diuinus Plato omnium esse causam motionum naturam seipsam mouentem alia etiam ostendere uolens uia, si omnia inquit quæ mouentur starent, quid nam esset id quod primo moueretur? An illud sanè quod sua sponte & à seipso mouetur? Neque hoc ab re. Si enim id quod motrici prope sit causæ, manifesto moueri uidemus, omnibus quæ alieno mouentur impulsu quiescentibus, profecto hæc ipsa se mouens natura cum in se motricem gerat potestatem, illi'que non solum fiat propior, sed uniatur etiam & copuletur, quin imò omnem essentiæ suæ in-

de capiat rationem, & prima mouebitur utique, & alia motu suo mouebit omnia. Ambigimus autem nos hac de re, & non facile rationi obtemperamus, quia corporeis emancipati sensibus, & illorum iudicantes arbitrio, mentis obtusos & hebetes oculos habemus. Quemadmodum enim si quispiam aut loci uitio, sicut de Cimeriorum dicitur populis, aut casu etiam aliquo, solis nunquam conspexisset iubar, diei tamen cerneret claritatem, is merito mehercule dubitaret, disquireret'que, quae nam tam immensi splendoris existeret causa. Ita quia animum ipsum non cernit uulgus, & ab oculorum consuetudine difficulter se abdicat, motionis illum esse principium, & à seipso moueri non immerito ambigere animaduertitur. Qui tamen cum alia moueat omnia, multo prius seipsum mouere uerisimile est, haud dissimili mehercule cõmemorati solis exemplo, qui alia illustrans omnia, multo prius se ipsum splendidissimo uegetat, & replet lumine. Vnum quodq; enim à se ipso (ut recte physici dicunt) perfecta actionum suarũ semper orditur initia. Verum enim uero cum sit constitutum, & satis (ut arbitror) ex dictis ostensum, motionum omnium initium esse animum, & quod is se ipsum sponte mouet sua, & à seipso mouetur, facilior profecto post hoc, & longe clarior Platonicae deductio rationis existet, per quam illius demonstratur aeternitas: quod enim à se ipso mouetur cum semper sibi adsit, & nusquam se deserat, absistatq; nusquam, semper moueri necesse est. Si enĩ quae mouentur ab alio, eo usq; moueri animaduertũtur, quoad usq; motori

adhærent & appropinquant suo, quid illi consentaneum est accidere naturæ, quæ non tantum coniunctam, sed unitam etiam & consubstantialem (ut ita dicam) sibi habet motricem uim? nihil aliud profectò nisi perenniter illam & semper agitari & moueri. Animi enim motio finem ideo nunquàm est habitura, quia nũquam se ipse desertu- rus est animus: quod autem finem non habet, semper est: agitetur igitur animus semper necesse est. Ex *quo deinceps illius certißima ratione colligitur æternitas. Animi nanq; motus illius est uita, cum in ipso principiũ & origo omnis reperiatur uitæ. Cæterũ hoc in loco obiter uos admonitos uoluerim, hanc philosophi rationem non ex probabilibus, quæ fidem solum faciant, procedere rationibus, sed certißimæ neceßitatem in se demonstrationis habere.* Ex *primis enim & per se, & in se inuicem recurrentibus, quæ conuertibilia iuniores uocant philosophi, manifestißime deducitur, ex quibus omnis sanè conflatur scientiæ modus.* Q*uod enim principium est motus, se ipsum mouet, & semper mouet: & quod se ipsum mouet, tum semper mouet, tum motionis est principium uniuersæ.* Et *rursum, quod inceßanter mouet, & se ipsum mouet, & omnibus alijs prima motionis præstat initia. Sed alia etiam uia istuc ipsum ostendi demonstrariq; hoc maxime potest modo:* Id *quod præstare ualet excellentius quippiam aliquo in genere & dignius, idem profectò eodem in genere inferius uiliusq; aliquid facile præstare poterit: excellentius autem sine controuersia est & dignius, bene esse, quàm ipsum simplex esse: id autem sibi ipsi præstat animus, quando se excolit & perficit, &*

 à cor

à corporis se contagio seuocat & abducit. Præstabit igitur sibi & ipsum esse: animi autem esse illius est uita: Vita uero nihil aliud esse censetur, nisi perennis quædam in gisq; motio: sibi ipsi igitur motum præstabit, & à seipso mouebitur animus. Quamobrem hoc etiam modo ex incessanti illius motu animi apparebit æternitas. Nec immerito mehercule, diuina enim omnia, & quæ aliquid primo alijs præstare impertiriq; uidentur, à semet incipere, et exordiri necesse est: quod uel claro diurni syderis exẽplo nobis clarere potest: sol nanq; cuncta lumine collustrans suo, ipsum certe est lumen, splendorisq; fons, & origo uniuersi. Quamobrem cum cæteris omnibus uitam & motum præstet animus, illius enim gratia Aristoteles αὐτοκίνητορ, id est, à seipso motũ appellat animal, multo profecto magis & prius sibijpsi et uitam præstare & motionem necesse est. Semper igitur mouetur animus, & deficit nunquam: quæcunq; autem externo agitantur impulsu, cum in seipsis motricem illam non habeant uim, aliquando motum aliò recipientia, quandoq; etiam illũ amittere est necesse. Cessante autem illo, cessat uita, inquit Plato: motum enim animi, illius (ut diximus) intelligi uult uitam. Cæterum hoc in loco de cœli corpore non contemnenda sanè oritur difficultas. Si enim, quoniã semper mouetur, à semet illud moueri concèsserimus, non solum animo; sed corpori etiam principium & originem dabimus motionis: quod fieri haudquaquàm potest, ut unius scilicet rei duo prima reperiantur exordia. Si autem ἑτεροκίνητορ, id est alterius impulsu agitatum illud esse dixerimus, de Platonis sententia aliquando à motu esse cessaturum

turum illud, & interiturum quandoque concedere cogemur: quod exceptis paucis, philosophantium concedit nemo. Vtrinq; igitur (ut percipitis) nos urgent angustiæ, & in salebris (ut aiunt) nostra uersatur oratio: quamobrem complananda mihi ueritatis est uia, hocq; pro uirili in primis est explicandum, simulq; Platonis *dicto in præsentia moderandum.* Hoc *autē maxime aggrediamur modo.* Id *quod à se mouetur, quod* αὐτοκίνητον Græci *uocant (nihil enim prohibet, ut opinor, breuitatis perspicuitatisq; causa istuc sæpius usurpare uocabulum) in duplici percipitur esse differentia: aut enim simplex est, nulli obnoxium diuisioni, & omni prorsus carens parte, & huiusmodi proprie & est, & dicitur* αὐτοκίνητον, *qualis est animus: aut est interuallis quibusdam, quas dimensiones uocant, iam distinctum, & corpoream habens molem, quod licet improprie* αὐτοκίνητον, *tamen & ipsum appellatur, cuiusmodi esse cœlum animaduertitur: quod quia corpus est, & ideo à motionis totius fonte distat animo,* ἑτεροκίνητον *merito dici potest: quoniā autem in corporū genere primū est, materiaq; caret trāsmutabili, & connatam in essentia sua gerit uitā, à qua deseritur nunq̄, unde etiā perpetuo mouetur, iccirco ad illius similitudinē, quod proprie tale est,* αὐτοκίνητον *nō ab re appellari potest.* E*st igitur cœlū media quædā inter id quod uere à se mouetur, & id quod proprie mouetur ab alio, collocata cōstitutaq; natura, utriusq; particeps rei, et utrorūq;, licet improprie, sortita tamen, ut dictum est, nomen: neque enim* αὐτοκίνητον *per se, neque* ἑτεροκίνητον *proprie cœli est corpus, cum & moueatur ab animo,*

& in

& incessabili semper motione uersetur. Cæterum haudquaquã immerito hoc illi cõtingere uidetur: semper enim secundarum summitates & apices rerum (ut uniuersi seruetur continuitas) omniaq; conuenientibus repleãtur medijs, & primorum copulantur extremis, & illorum non nihil sapere naturæ perhibentur. Cum igitur primum in corporum genere sit cœlum, ultimum autem intelligibilis naturæ sit animus, complicari copulariq; isthæc, & similitudinem conuenientiamq; ad se inuicem habere quandam necesse est: quamobrem æthereum corpus, si ueluti anima quædam, & uita extensa quodammodo, & in molem dispertita à se moueri, & indesinẽter perpetuoq; agitari dicatur, non perperam profecto falsoq; dicetur: connatam enim (ut diximus) & ceu cõmixtam in essentia sua gerit uitam, à qua cum deseratur nusquàm, perpetua idcirco motione uersatur. Cæterum alia hoc in loco ex ijs quæ dicta sunt oritur difficultas. Sunt enim qui nobis dant, & id quidem libenter, à se ipso moueri semperq; agitari animum: addunt tamen id illi contingere donec fuerit, uerum nihil prohibere eum quandoque extingui & interire. Quos nõ ab re percontandos in præsentia ducimus, utrum'ne cum interit (ut uolunt) animus, illius ante cessat actio, quam αὐτοκινησίαν Græci, nos iugem sui ipsius motionem dicemus, postmodum uero ipsius deficit essentia: aut è contrario, prius ipsa desinit essentia, postea uero perennis illa interit motio. An simul essentia deficit, & motio: præter enim tris istos alius profecto inueniri non potest modus. Cæterum cum neque essentia ante actum poßit desinere, ab illa nanque

omnis

omnis fluit operatio & motus, pariq; modo, neque actus ipse ante essentiam destrui corrumpiq; poßit, constitutum enim concessumq; ab illis est, donec perstat animus perpetuo illum à semet ipso moueri. Tertium necessario concedendum, in animi scilicet interitu ambo simul desinere, essentiam uidelicet & actionem: aut quod idem ualet, esse ipsius, & eius motionem. Rursum igitur hoc *ita constituto, absentes aduersarios, ac si adessent, isto interrogemus modo: quandoquidem uultis ô uiri, imò concedere nunc coacti estis, animum interire, quia simul (ut dictauit ratio) & essentia deficit, & motio: à quonam huiusmodi accidere illi dicemus interitum,* Profecto *aut à se destruatur animus, aut ab alio extrinsecus interimatur necesse est: quod in superioribus clarißimo ligni docuimus exemplo: neque sanè est dare tertium illius interitus modum. Cæterum tantum abest ut seipsum interimat corrumpatq; animus, ut se perenni illo, & ut ita dicam, essentiali saluet potius & custodiat motu, uitamq; iugiter foueat suam. Simplex præterea animi est natura, neque habet in se quicquàm admixtum, quod dispar sit sui atque dißimile,* Quamobrem *neque diuidi usquàm, neque interire potest: quod quia naturæ secus accidit corporeæ, icirco à se ipsa fatiscere illam aliquando & dißipari necesse est.* Sed *neque extrinsecus ab alio quopiam interimetur animus, alioqui non αὐτοκίνητος esset ille, sed ἑτεροκίνητος, cum externa ingruente ui ad interitum compellatur, contra id quod positum à uobis concessumq; retro fuerat, animum scilicet dum animus est, & à seipso moueri, & incessanter moueri.* Præterea *si ab*

ab alio destruitur animus, aut à superioribus longèq; se dignioribus destruetur causis: aut ab infra se positis, ignobilioribus'ue. Atqui superiores omnes supra animum collocatæ stantesq; causæ illum perficiunt potius, & saluum uolunt. Diuina enim huiusmodi sanè sunt omnia, haudquaquàm inuida, & bonorum suorum large munifica, redundantiq; salutaria bonitate: inferiores uero hoc efficere nequeunt causæ, cum illi obsequantur & pareant magis, & ab illo ceu à perenni quodam fontis exordio suarum auspicentur initia motionum. Nō igitur à semetipso, sed neque ab alio quopiam (ut ostensum est) destrui potest animus: quamobrem immortalem illum proculdubio & incorruptibilem semper manere necesse est. Est & alia subtilis mehercule & de naturæ penetralibus eruta ratio, id ipsum hoc efficiens & cogens modo. Cum enim corruptionis totius & omnis interitus (quemadmodum in physicis philosophus docet Aristoteles) priuatio existat causa, id certe quod istuc nō admittit incōmodum, nulli unquàm patere corruptioni necesse est: porrò neq; forma ipsa, quam & speciem uocant, neq; quod suapte natura formæ est particeps, priuationē in se recipere ullam animaduertuntur: illa quidem merito, quoniam nihil suum admittit recipitq; contrarium: formæ autem contraria est priuatio. Hoc uero ideo, quia dum est, connatam semper habet suæ formæ præsentiam, quamobrem contrariam recipere priuationē haud quaquàm potest. Ignis enim quia congenitam habet caliditatem, iccirco frigiditatem admittere nullam potest. Cum autem animus quædam sit forma & species priuatione semper carens, omni prorsus care-

bit

bit interitu. Neque hoc ab re mehercule, quod enim corrumpitur, omne ideo corrumpi & interire censetur, quia naturam in se habet quandam, quæ aduentitias & externas (ut ita dicam) formarum admittit impreßiones, & iccirco cōtraria facile recipit omnia, quinimo ceu idipsum habeat muneris, in ijs alternare per uices uariariq; nata est, qua quoniam caret animus, ideo omni prorsus carere interitu est necesse. Habet autem substantia illa, quam compositam physici uocant essentiam, ab ea de qua loquimur natura, quam hylen græci, nos recto materiam appellamus uocabulo, indefinitum quicquid habet omne & inconstans, & lubricum. Continuæ nanque mutationi & corruptioni materiale obnoxium est omne, nunquam eodem consistens gradu, sed semper Protei modo labēs & præterfluens: & fiens uerius quàm factum: & quod generari potius dicatur, quàm uere existere. Siquidem momentaneum solummodo habet esse, cum utrinque nō esse liquido habere percipiatur: ante quidem quia generabile est, retro autem quia est corruptibile. Ab huiusmodi igitur materiæ natura composita tot incommoda patitur essentia: à forma autem: siue specie, & ipsum habet esse, & determinatam essendi poßidet rationem: & omnino quod perfectum quiddam in entium est genere, & quod existit huiusmodi quale esse percipitur, omnia illi merito refert accepta. Ex quibus omnibus clare (ut arbitror) animorum patet æternitas: & rationis explanatio prioris Platonici syllogismi etiam est manifesta, quo in superioribus dixeramus, animi immortalitatem ea scilicet ostendi uia, quoniam à semetipso destrui

ὕλη.

cor

corrumpiq; non potest animus. Secunda autem ratio per quam eadem animorum, licet modo alio, ostenditur immortalitas, unicam in se ancipitem recipit propositionem, eam scilicet quæ dicit, motionis ingenitum esse principium: nanque aliæ tum communes sunt, & in superiori explicatæ ratione, tum autem non solum à Platone, sed ab Aristotele etiam & Peripateticis comprobatæ: quamobrem dimißis illis, hanc ipsam, de qua ambigere quispiam posset, diligenter in præsentia excutiamus. Sunt enim qui dicant ingenitum esse, non omni conuenire principio. Nam nihil prohibere quippiam alicuius esse principium, non tamen id esse ingenitum: & exemplo etiam se iuuant, ecce inquiunt Aeacidarum principium est Aeacus, & tamen is generatione non caret: ad infirmandam autem destruendamq; propositionis communitatem, unicam aiunt sufficere adductam instantiam. Iis igitur occurrentes, dicimus principium, quantum ad propositam spectat rem, illud certe esse, quod primo uniuersam illius, cuius dicitur esse principium, producit speciem: uerbi causa, ipse homo, quod αὐτόανορ Græci, nos hominis ideã, siue speciem, seu exemplar dicimus, omnes ubiq; potestate sua producit homines. Similiq; modo ipsum æquale, omnes in omni genere efficit æqualitates, & αὐτοκίνητορ omnes motionum omnium producit rationes. Huiusmodi autem ingenita esse principia est necesse, eo scilicet modo, quo animaduertuntur esse principia. Nihil enim prohibet eadẽ ut intelligibilia sunt, uerbi causa, aut intelligentia, aut entia, ab alijs sanè prouenire principijs: uerũ eo rationis modo principia nõ existunt, sed ab alijs

defluunt

defluunt emanantq; principijs. Principium *igitur omne, ut est huiusmodi, ingenitum proculdubio esse necesse est.* Non *enim sit principium eorum quippiam quorum principium dicitur: uerbi gratia, intellectus principium intellectionis existens, non aliunde, sed à semetipso intellectionem habere censetur.* Ens *ipsum aliorum omnium essendi causa & origo, non ab alio, sed à seipso essentiam possidet: ipse sol uniuersi fons & principium lùminis, nusquàm id accipit quod omnibus impertit iubar.* Verum *cur ego hac in re tam diu & uobis fortasse negotiũ praebeo, & ipse inuicem mihi facesso, quae unico facillime uerbo concludi potest.* Principium *motionis ingenitum esse contendimus, nec immerito id quidem, nam si genitum esse confirmetur, cum generatio omnis, aut motus sit, aut non sine motu, ante omnem motionem dicere sanè cogemur esse motum, quod cum per se sit absurdum, & manifestam in se contineat repugnantiam, tum etiam absurdius fieri uidetur quando ad infinitũ nobis hac in re progreßionis aperit modum, in nullo cogitationis termino firmante se animo, sed motum semper ante motum indesinenter sibi affligente & nusquàm stante.* Concedendum *igitur est (ut arbitror) principiũ omne, ut est huiusmodi, esse ingenitum, quare motionis etiam principium esse ingenitum fatendum est.* Caeterum *quoniam in* Platonica *secundae rationis ostensione plures etiam partialium rationum latitant modi occulta probantes ui principium omne ingenitum esse.* Age *quandoquidem hanc coepimus nauare operam, & uobis non aliud uidetur agendum, illos etiam breuiter & cursim (ut aiunt) explicemus.* Principiũ *omne* Principiũ quid.

primo est id quod esse dicitur: uerbi gratia, principium luminis primo luminosum esse censetur: Caloris principium, primo calidũ & est, & esse dicitur. Similiter alia principia omnia hoc se habere modo fatendum est. Nullũ *genitum primo tale est: cum omne genitum ab alio sit generatum, & ab alio procedat simili.* Nullum *igitur principium est genitum: ingenitum igitur: præterea cum omne genitum ex alio generetur sui ortus principio, si genitum detur esse principium, ex principio utiq; alio erit genitum, quamobrem principij (ut retro uisum est) erit principium, & ad infinitum principiorum extendetur progreßio. Adhuc etiam omne genitum ex aliquo non huiusmodi constitui generariq; percipitur: homo nanque ex non homine, animal ex non animali generatur: & in ijs etiam quæ arte fiunt, similis illorum fabricæ deprehenditur esse ratio.* Lectulus *enim fit ex non lectulo: & domus, ex non domo fabricatur.* Quamobrem *si usquam generaretur principium, ex non principio utique fieret: & rursum cum omne (ut diximus) genitum ex principio generaretur, ex principio fieret principium.* Ex *non principio igitur, & rursum ex principio generabitur principium, si generationem aliquam illi aßignare uoluerimus, quo nihil certe absurdius, aut pugnans magis dici aut comminisci potest. Satis igitur (ut arbitror) ex dictis ostensum est ingenitum esse principium.* In*genitum autem omne incorruptibile est, quicquid autem corrumpi non potest æternum est, quod est æternum neque morti obnoxium est, neque aliquo interit modo.* Animorum *igitur essentia incorruptibilis est, &*

immortalis,

immortalis, iugi se ipsam uegetans motu, & omnes insuper motionum species, id est uitæ modos, ex sese incessanter producens & proferens. Cæterum quoniam semoto à principij natura, generationis exordio, corruptionis etiam uerisimiliter semouendus est finis, hoc certe in loco uniuersa de animorum immortalitate sufficienter commodeq; conclusa uideri poterat ratio, cum & alioqui omnes hac in re omnium consentiant philosophorum sectæ, & Aristoteles *euidenter in suis de cœlo commentarijs ingenitū omne incorruptibile etiam esse demonstret: quamobrem si recte meministis, in ijs quæ retro diximus, hac de re me non esse uerba facturum non immerito præ me tuli.* Quia *tamen diuinus* Plato *siue admirabili quadam ingenij copia & ubertate, nihil intactum hac in re, nihil non excußum dimittit, siue id potius de composito hominum causa facit, ut omnibus illi numerus diuinam in se agnoscant & uenerentur partem, & iccirco non solum ingenitum sed incorruptibile etiam probat esse principium.* Age *& nos illius rationem, quæ non ex directo (ut aiunt) propositum, sed per impoßibile sequens ad oppositum, concludit datum, breuiter hoc explicemus modo. Si principium (ut dictat ratio) incorruptibile non est, corruptibile utique erit. Supponatur igitur corruptum esse principium. Corrupto certe principio, neque ipsum ab alio quopiam poterit restitui & effici, neque aliud quippiam ab illo fieri produci'ue poterit.* Quoniam *enim omne quod generatur, ex aliquo generari principio necesse est, interempto certe destructoq; illo, nihil profecto poterit aliud generari.* Et *rursū, neq;*

ipsum ab alio quopiam fieri produciq; poterit, quoniam omne quod fit ex quodam fieri principio concessum est: positum autem fuit principium esse corruptum. Quamobrem ceu rerum omnium præcisa enectaq; radice, nihil inde emergere pullulareq; amplius poterit. Incorruptibile igitur est principium, uel omne (ut inquit Plato) decidat cœlum necesse est, generatioq; intereat & cesset uniuersa, motionis interempto principio primo. Quod cum animi esse naturam in superioribus clare sit ostensum, animum incorruptibilem esse & immortalem summa est necessitas, cuius ut probatum est, neque à se usquàm, neque ab alio quopiam destrui corrumpiq; potest essentia. Verum hoc quispiam in loco, ob ea quæ retro dicta sunt, de elementorum naturis non immerito posset ambigere: cum enim in anima elementa sint omnia, & uniuersa in hoc philosophorum omnium consentiat natio, ad peculiaria tamen quæque ferri loca, & interno agitari principio animaduertuntur. Ignis enim naturæ permissus suæ, summa petit statim. Terræ autem Gleba non prohibita, rectà defertur ad ima. Animantis quinetiam extincti corpus, sponte sua ad corruptionem moueri percipitur. Quanobrem aut non omnium esse motionum principium animum concedere planè cogemur, si illa in anima ut sunt, fatebimur esse corpora, aut si dixerimus animata, ad inconuenientius profectò quiddam & absurdius merito deuoluemur, in putrescente animalis cadauere largitorem uitæ & essentiæ animum collocantes, destructionisq; & interitus causam illum esse asseuerantes. Ad has igitur & ad istiusmodi alias, uerborum

potius quàm rerum obiectiones, unica & eadem facili oc currentes uia, omnium principium motionum esse affirmamus animum, idq; omni asseueratione contendimus, qui iugi perpetuaq; sui agitatione, & omnia motionum ex sese producit genera, & rebus insuper omnibus esse largitur & uitam. Nam *& elementa ipsa, de quibus præsens ambigit ratio, quæ inanima esse peculiari partialiq; uere existimantur anima, ab ipso certe uniuersi animo ni hilominus fouentur & animantur omnia, ab eodemq; illorum intercedente natura ad propria quæq; moueri loca certum est.* Naturam *enim & in ijs ipsis, & in alijs etiam omnibus, animi uestigium quoddam & exemplum esse proculdubio elegantiores omnes uoluere philosophi: pariq; rationis modo extincti animantis corpus, cum uni uersi quædam sit portio, animo præditum quodammodo esse fatendum est.* Quemadmodum *enim in nobis quæcunque sunt omnia, excrementa etiam & sordes, dum insunt, uitali quodam participare contineriq; calido animaduertuntur, ita quæcunque circumiectu suo capax complectitur mundus, omnia illius complecti contineriq; animo uero consentaneum est.* Mouetur *igitur ab uniuersi animo animantis extinctum corpus, non ad corruptionem sanè & interitum: dudum enim id interijt animal, sed ad esse aliud, & ad aliam uniuersitatis transfertur indigentiam.* Ad *commodum enim decensq; uniuersi motus omnes suos mundanus temperat animus.* Quod *etiam in corporibus facere nostris partialem naturam animaduertere licet, cum pro indigentia sui hos quidem in nobis dißipat & consumit humores, alios ue*-

ro corrigit & emendat, nonnullos autem ceu rebelles & noxios procul à se abdicat & expellit. Et hæc de a= *nimorum immortalitate, & platonicis hac super re ad= ductis rationibus, quæ mihi in promptu fuerunt, & pro tempore sese mihi obtulerunt, in medium libens meher= cule attuli, ut & utrorunque uestrum quos plurimi sanè facio, morem gererem uoluntati.* Voluistis *enim me quid de ijs sentirem ostendere, & ut mihi etiam ipsi non minus satisfacerem, si diuinam hominis partem merita præconiorum laude pro uirili concelebrarem.* Laus *enim animi meo quidem iudicio est uel immensa, & omnes uer borum omnium celebritates exuperans, illius explicata ostensaq; natura, qua hominum genus peculiari quodam domesticoq; cognationis uinculo proxime ad deos ipsos accedere sanè existimatur.* Nec *me præterit multas etiam alias hac ipsa de re, cum antiquorum, tum recentiũ phi= losophorum, idem ostendentium, in præsentia adduci pos se rationes: sed non omnia (ut aiunt) nunc excutienda sunt uasaria.* Et *alioqui noua sermonum, præsertim longo= rum, exordia, temporis non patitur breuitas, cum & ipsa iam inclinet dies, & nonnulla fortasse alicui uestrum sunt obeunda negotia, quorum mihi in primis est habenda ra= tio: quamobrem dicendi finem faciam, si istuc prius ceu co ronidem quandam sermoni addidero, meo, in animorũ sci licet natura, ut ex* Platonicis *uidimus rationibus, terna= rium reperiri istud, quod illorum dignationẽ exactamq; proculdubio indicat perfectionem. Scitis enim inter alios hunc esse perfectißimum numerum, tum quia ex impa= rium genere primus reperitur, tum quia numerorum so= lus*

lus principium, mediū & finem illum præcise constituentes cōtinet partes. In animi uero natura ternariū est, seipsum scilicet mouens, semper motum, immortale: ita quod unum quodāmodo & tria idē censetur esse animus: in quibus etiam causarum quidā; esse percipitur ordo. Primum enim secundi causa, illud autem tertij non immerito esse perhibetur. Verbi gratia, seipsum mouens causa est semper moti: & motum semper immortalitatis est causa. Cum enim isthæc duo (ut retro diximus) in entium reperiantur genere, immobile scilicet prorsus quod omni motu, & omni melius est uita: ceu illud est unum quod omnem supereminet essentiam, et primariæ insuper unitates. Et rursum id quod externo agitatur principio quod peius & inferius omni proculdubio existit uita: id certe quod seipsum mouet & uicinius ipsi immobili essentiæ, & similius esse censetur. Semper enim quod seipsum mouet appetit & uult se saluum esse, quēadmodum semper est ipsum prorsus immobile, primum uidelicet omnium principium: ipsum uero immortale illi appropinquare magis uidetur naturæ, quæ mouetur ab alio, cum à mortis priuatione dicatur, ceu illud interni priuatione motus ab alio moueri censetur. Quamobrem immobilia omnia supra ipsum sunt immortale: immortalitas enim uita quædam est, & ueluti animorum essentiæ spiritus quidam. Hæc igitur ternarij ratio in animorum (ut dictū est) spectatur essentia, qui cū inter immobile penitus, & ab alio extrinsecus mobili planè existant medij, quod in unico τȣ̃ αὐτοκινήτȣ uocabulo significanter & diuine expreßit Plato: illud enim αὐτο nobiliores superioresq; animis indicat eßētias: illud

autem κίνητορ inferiores uilioresq́; signare uidetur natu ras. Per primam quidem Ternarij ipsius partē immobili magis appropinquare cernuntur essentiæ: per extremam uero uiciniores ei (ut diximus) fiunt naturæ, quæ solū mouetur ab alio, & externo agitatur impulsu. Hæc cum ille non minore grauitatis indicio, quàm uerborum lepôre et copia recensuisset: omniumq́; expectationi mirifice satisfecisset, cogitabundo similis finem loquendi fecit, ut ex oris illius habitu planè coniectauerint omnes plura illi hac de re, quæ rite dici possent, alia occurrere & animo obuersari. Quamobrem Antonius, qui attentißimā alioqui illi præstiterat operam, & omnem illius sermonem siccis (ut aiunt) auribus, ebiberat, postquam omnia in illum admirationis suæ præconia, non minus uere quam largiter effudit, quandoquidem inquit eruditißime Bembe hoc Platonico disputationis cōuiuio allecti potius quàm satiati abs te discedimus, nihil prohibet (quæ tua est liberalitas) nos denuo, ut pro ijs etiam loquar, cras aut perendie ad reliqua conuiuas accipere: hac enim re nihil gratius nobis, neq; magis ex animo quicquā facere poteris. Accedemus igitur uel non uocati: & ego si nihil aliud, integram tibi sanè huiusmodi esculentorū afferam famem. Tū ille subridēs hilare, ut semper, tuo inqt iure mi Antoni omnia de me tibi polliceri libere potes. Verum memineris (ut in prouerbio est) ne collecta ad conuiuiū exigas, & cum dicto aßurrexit, idq́; omnes fecerunt? Pauloq́; post inde discessum est.

Aluero

ALVEROTVS,

SIVE

DE TRIBVS ANIMORVM VEHICVLIS.

SALVE Capella. CAP. Et tu Luca amantißime. LV. Vnde nam, & quo? CAP. Verona redeo, quo me literis superioribus diebus Daniel Rhenerius aduocauit, qui isthic, ut nosti, præfectum agit, cum quo mihi à pueris magna beneuolentiæ & amoris intercedit neceßitudo. Ad te autem ueniebam, si quid uelles, nam cras aut ad summum perendie Venetias ire cogito, ut & senatui meo, quam debeo, prestem operā (complusculos enim absfui dies) & meos insuper reuisam. LV. Mirabar equidem Capella, & ubi nam esses coniectari haud facile poteram: nam neq; te hic uidebam, quò dum ades deābulatum uenire soles, & te Venetijs non esse certò sciebam. Cæterum bene habet, quando hic incolumem te uideo: nāq; dū aderis meo arbitratu te frui potero, & de re quadam mea opportune etiā cōsulere, quæ cum non leuis sit momenti, & angit me (ut par est) & quid consilij de illa capiam, dubium me animi facit. Opportune igitur uenisti, nam cum te prudentia insignem semper noui, tum mei etiam in primis amantißimū: quamobrem (ut spero) me ab hac animi perplexitate facile explicabis. CAP. Ludis ut soles Luca, & me cauillo impetis. An tibi desunt quæ ineas consilia, tua præsertim in re, quem tum ob ingenij præsens semper acumen, tum

propter multiplicem rerum experientiam alij consulere solent? LV. Age age Capella notiora quæso, nãq; me ijs prepoſteris laudibus, quas neque in me esse cognosco, neque recipio, non ornas, sed oneras: & alioqui fugit'ne te uulgatum illud, homines proprijs in rebus haudquaquàm rectè perspicere, sed ualde sæpenumero cecutire: necnon ægrotos medicos non se ipsos curare, sed alios qui sibi medeantur adhibere solitos? Et profectò ita se res habet: affectus enim & commotus animus haudquaquàm rite despicere & iudicare ualet. Consilium nanque affectioni contrarium, ut sanè est, ita non immerito ab omnibus huiusmodi esse censetur. CA. Quãdo ita tibi uidetur Luca, id fiat quod expetis: nihil enim prohibet mea oĩa, quantu lacũq; sunt, tibi præsto semper esse, et alioqui Homericũ me mouet illud, duo simul omnia melius & rectius: uerum hac si placet conditione id fiet, ut antequàm quòd ad te pertinet aggrediamur, quando ut uidetur in præsentia uacas, & ego hodie ut me de uia colligam, nihil aliud agere decreui, mihi seriatim prolixeq; narrare uelis, que superioribus diebus, cũ apud Aluerotũ cœnaretis tu & Leonicus noster, alijq; præterea eiusdem notæ uiri, disceptata fuerunt: quædam enim mihi nõ de conuiuio (ut aiunt) collecta, sed selecta potius & recondita Veronæ Baptista Turius noster, uir (ut nosti) & bene eruditus & bonarum literarũ studiosissimus, qui illi interfuit conuiuio, per capita discurrendo tetigit potius, quàm enarrauit. Quæ tamen mihi adeo insederunt, sic me audiendi quæ reliqua fuere uehemẽti desiderio repleuerunt, ut nihil æque doleam, quàm me illi suauissimo conuiuio non interfuisse.

Discum

Discumbentium enim unus fuissem certò scio. Verũ tu mi Luca quando, ut dixi, in præsentia nihil tibi, ut opinor, aliud est agendum, & qua es memoria, rem totam te tenere non dubito, me amœnißimi illius conuiuij, & uere Socratici (ut fieri potest) participem facere uelis: rem enim mihi gratißimam feceris, si illa omnia quo fuerunt enarrata ordine recensueris. Postmodum si uidebitur opera consilioq́; meo, quãdo id tibi curæ est, ad omnia iure tuo uti poteris. Locus quinetiam iste nonnihil nos admonere uidetur, ut hic totam rem istam commode transigamus. Riparum enim toros, propter hunc amœnißimum fluuium, mollis cõuestit herba, omnesq́; ruris iucunditates & gratias urbanus iste facile superat amnis, ubi & melius commodiusq́; sermones illos recensere poteris, & ego inuicem, quem de uia cœpi laborem, grate quiescendo deponam. LV. *Ad rem (mehercule) iucundam me reuocas Capella, quæ mihi eo suauior sanè memoratu erit, quo tibi rem gratam (ex ijs quæ dixisti) me facturum esse intelligo: & alioqui isthæc ipsa sæpius retractata non solũ non satiant, nouitatisq́; gratiam deperdunt, sed mirum quantum semper oblectent magis, audientiumq́; auribus ueluti recentia iucundißimum quendam discendi relinquunt pruritum. Confidamus igitur hic, quando ita tibi placet: nanque ego te pluribus non tenebo, sed rem omnem, quo gesta fuit ordine, à principio exordiri aggrediar.* CAP. *Sic faciamus.* LVC. *Superioribus diebus Capella, dum apud Aluerotum nostrum inuitati (diem enim natalem celebrabat) discumberemus: Ego & Leonicus, & Hieronymus medicus frater meus, necnon*

Bapti

Baptista Turius, de quo isthæc inaudisti, & alter Baptista cognomento Leo, philosophiæ & literarum delitiæ, Alijq; præterea complures Alueroti necessarij, laute sanè, & opipare accepti fuimus, nosti enim uiri minime parci uitæ cultum, & cum alijs in rebus, tum in hoc conuictus sympofiorumq; genere non profusam & superfluentem, sed ciuilem & aptam magnificentiam. Et quoniam non corporibus solum eruditus hospes, sed animis etiam consultum uolebat. Inter epulas aderat Anagnostes, eius ut arbitror ex sorore nepos, puer quidem ille & adhuc impubis: uerũ ut apparuit literis excultus: nanq; scite admodum lectitabat, claraq; & suaui uoce conuiuarum animos tum leniter demulcebat, tum etiam ad dictorum intelligentiam, nescio quomodo, efficaciter excitabat. Lectio autem fuit de sexto Aeneidos libro, ubi altius caput diuinus extollens Maro, & ueluti poëticæ oblitus, philosophum planè induit, eumq; non de triuio, sed melioris (ut aiunt) notæ: quando scilicet de mundi agit anima, mẽteq; ipsum iugi motione intrinsecus agitante, ex quo prima rerum initia, quæ elementa uocant, prodiere: mox etiam & animalium genera omnia: nihil autem prohibet (ut arbitror) & carmina ipsa nũc subtexere, quæ mihi adeo placent, ita animo penitus insident & inhærent meo, ut quoties illum relaxare uolo isthæc ipsa decantem, profundissimumq; illorum sensum, dulci coniunctum lepôre, suauiter mente reuoluam: Sunt autem (ut nosti) ista:

Principio cœlum, & terras, camposq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; astra

Spiritus intus alit, totamq́; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudumq́; genus, uitæq́; uolantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus:
Igneus est ollis uigor, & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq́; hebetant artus, moribundaq́; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq́;, dolent, gaudentq́;, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco:
Quin & supremo cum lumine uita relinquit:
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitusq́; necesse est,
Multa diu concreta modis inolescere miris:
Ergo exercentur pœnis, ueterumq́; malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad uentos: alijs sub gurgite uasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisq́; suos patimur manes: exinde per amplum
Mittimur Elisium: & pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq́; reliquit
Aethereum sensum, & Aurai simplicis ignem.
Has omnes, ubi mille rotam uoluêre per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno,
Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant,
Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti.

CAP. *Ita uiuam, mi Luca, ut ista semper admiratus sum carmina, & latentiores quosdam illis subesse sensus semper existimaui, quàm quomodo ab interpretibus haben-*

tur

tur exposita. Non enim (illorum pace dixerim) Virgilianum apicem illi mihi contingere uidentur: uerum prosequere. Spero nanque hodie quæ ab illis habere nũquam potui, à te certe habiturum. LV. De me nihil expectes Capella, neque tibi quicquam promittas: nõ enim is sum, qui isthæc recte explicare poßim, sed auditos referam sermones, tu poſtmodum illos pensiculabis: hodie nanq; merum me narratorem habebis. CAP. Vt lubet: perge modo. LV. Sub ijs igitur lectis secũdæ iam afferebantur mẽsæ, pomorum uarijs generibus, & omni bellariorum apparatu & copia refertæ: tacebantq́; omnes, ut mihi uidebatur, lectorum carminum uerba sensusq́; examinantes, & animo retractantes. Sed inter cæteros clara mehercule admodum Leonici nostri fuit admiratio, qui ueluti extra se positus, & quodam afflatus spiritu bis exclamauit: euge, euge Maro: statimq́; conticuit, eo corporis habitu oculorumq́; contuitu, quem ij qui ecstasim patiuntur manifestò habere solent. Et Aluerotus, cum Anagnostæ nutu silentium indixisset, ad Leonicum conuersus, quid tu inquit Leonice in supremam (ut aiunt) mentis arcem te penitus recepisti, & tanquam lethen ad fundum biberis, & loci sanè oblitus es, & temporis. An te fugit conuiuiorum hilaritatis condimenta quædam præsentium esse sermones, tristesq́; & seueras huiusmodi cogitationes à symposiorum iocunditatibus semper fuisse explosas? Effare igitur, & si non aliud, id saltem quod in præsentia animo uersas eloquere. Videris enim mihi Virgilianis carminibus, ueluti prægnans effectus, torqueri quodammodo, & non belle te habere, nisi cito pepereris. Ita est inquit ille, sua

le, suauissime Aluerote, & me puer ille ceu non poëticis uersibus, sed magicis quibusdam cantationum præstigijs excantasset, sic externauit, ut nisi tu me interpellasses, & uerbis tuis me mihi restituisses, adhuc hærerem . Et quid *est, inquit* Alucrotus, *quod te adeo affecit, ut cæterorum oblitus, illis summa animi intentione uacares, ita ut impru dens opinor, & id te facere nesciens, subito exclamares, euge, euge* Maro. *Considerabã, inquit ille, Aluerote quo= nam afflatus spiritu nullius non philosophiæ peritus* Ma *ro illa deprompsisset, quæ omnia* Academicorum, Stoico= *rumq; decreta, ea inquam quæ ad uniuersum hoc animal pertinent, omnia in se animalium genera complexum, quem mundum appellamus, comprehendunt & continẽt,* Tangit *enim in primis illam quam cum* Academici & Stoici, *tum peripatetici ferè omnes, mundi uocãt animam uniuersæ illius infusam moli: eamq; penitus cunctasq; il= lius partes perenni quadam tranabiliq; spiritus natura uiuificantem, animalq; hoc maximum efficientem & ani= mantem, cuius corpus quicquid sensu percipitur merito esse censetur. Stoicorum quinetiam dogmatis peculiari= ter meminit, qui calorem igneamq; naturan quo alun= tur crescuntq; omnia, & iugi motione cientur, mun= do illiusq; partibus includi nolunt: omne etenim de il= lorum sententia quod uiuit, siue animal, siue terra edi= tum, id certe uiuit propter inclusum in eo calorem: ex quo intelligi sanè debet, eam caloris naturam uim ha= bere in sese uitalem per omnem mundum pertinen= tem, & omnia in illo permeantem: quod noster hic* Ma= *ro cum uigorem igneum, tum cœlestem uocat originem.*

Vera

Vera narras inquit Leonice, *& isthæc ipsa* Virgiliani *exponunt interpretes: uerum de animorũ circuitu postea quam hinc emigrauerint, & de illorum rursus ad corpora descensu, & quibus id eueniat causis, præterea de illorum purgatione, pœnarumue quas expendunt generibus, de quibus hic loquitur* Maro, *aut nihil omnino, aut satis exigua, & frigida mehercule, ueluti comminiscẽtes, in medium adducunt.* Q*uare rogo te si quid habes, habes autẽ, certo scio, ut ne graueris id & mihi, & ijsdem omnibus, qui te tacentes rogare uidentur, recensere, egregiumq́; hunc philosophiæ* Colophonem Natali *meo apponere.* Recondita, *inquit ille* Aluerote, *& non uulgata philosophiæ expostulas mysteria, quæ hoc in loco* Maro *noster potius tangit, quàm exprimit.* De *partialibus enim animorum naturis, ut mihi uideris, deq́; uitarum electionibus, ascensu quinetiam illorum & descensu audire desideras, temporumq́; periodis, quibus cum in cœlo, tum uicißim in terris humani degũt animi.* Et Aluerotus *isthæc ipsa inquit* Leonice *audire percupio: præterea de pœnarum apud inferos generibus, quibus impuri, sontesq́; plectuntur animi, illorumq́; purgationibus, à quibus in pristinam restituti naturam, sublimes posthac euadunt, & uice craßi solitariq́; cuiusdam corporis, cuius in terris curam gerebant uniuersi, ipsius cum alijs eiusdem notæ animis efficiuntur curatores:* Hæc *enim & hic tangere uidetur* Maro: *& ego apud* Ciceronem *nostrum, quosdamq́; etiam alios ueteris memoriæ authores uidi potius, quàm planè intellexi: non enim is sum, qui ijs præsertim de rebus impudenter mihi blandiri uelim.* Non *immerito,*

merito, inquit ille, iſta tibi Aluerote obſcura, & non bene peruia eſſe uidentur: nam & re ipſa huiuſmodi ſanè ſunt, & auribus præterea tuis (ut opinor) inſolita. Noua *autem ſemper omnia, præſertim à communi remota uſu, & ſi non ſuapte natura, nouitate tamen ipſa duriuſcula uideri ſolent. Sunt præterea quædam, quæ non recte conſiderata, merito hac in re difficultatem augent: & quæ nouitiorum philoſophantium haudquaquam concedit natio, quo ſcilicet rationis modo humani mouentur animi, & modo ſurſum uerſus, aliâs deorſum, ſtatis quibuſdam temporum curriculis, ferantur. Corporum enim huiuſmodi ſanè ſunt motiones. Animus autem cum ex hoc terreo craſſoq́; emerſit corpore, ad ſuam poſtliminio reuerſus naturam, incorporea cenſetur eſſentia.* Pariq́; *rationis modo, incorporeum quippiam pati à corpore, & aut aqua dilui, aut igne (ut inquit* Maro*) exuri, haudquaquam uero conſentaneum eſſe uidetur. Pœnarum igitur, hoc rationis modo, ſecundum quoſdam, ſuppliciorumq́; apud inferos ratio, uana ſanè erunt inaniaq́; uerborum tericulamenta, anicularumq́; fabellis quàm ſimillima, uulgi quidem animos nonnihil fortaſſe mouentia, apud eruditos autem & conſtantes uiros pro futilibus ſemper habita, & nunc etiam habenda.* Et *Aluerotus, iſta ſunt inquit* Leonice *quæ ex te audire percupimus (ut pro ijs etiam loquar, qui iamdudum idipſum mihi nutu ſignificãt) quare quãdo nihil aliud in præſentia nobis eſt præuertendum, hoc diei reliquum, ſi placet, ijs ſermonibus iucunde & utiliter cõponamus. Cumq́; cæteri id ut facere uellet* Leonicum *rogaſſent, ſubridens ille, de compoſito*

De animorum apud inferos ſupplicijs.

inquit (ut uidetur) uirgilianos uersus illos Anagnostem recitare uoluistis, ut isthæc uobis de me exquirendi daretur occasio. Verum nulla est inuidia, quin ea nunc ex me audiatis, quæ ego ex multijuga Academicorum lectione collegi. Vniuersam enim rem istam, Platone duce, uiri illi abunde sanè in commentarijs pertractant suis, quem proculdubio secutus hic esse uidetur Maro. Cæterum antequàm exordiar, uos omnes nunc admonitos esse uolo, ut ea dicendorum probetis teneatis'ue sola, quæ nostratium, id est Christianorum, diuinis comprobantur decretis: Cætera uero explodatis. Hæc enim uere cœlitùs delapsa philosophia, ut de Tiresia inquit Homerus, sola sapere uidetur: cæteræ uero tanquàm umbræ uagantur. Ab omnium igitur opifice initium facientes, illumq; tota mẽte (ut par est) uenerati, dicimus, & ueraciter asseueramus, eum cum aliorum omnium, quæ sensu intelligentia'ue comprehendi poßunt, tum partialium animorũ, de quibus mox uerba facturi sumus, primam, uerã, solamq; esse causam: quapropter hunc deorum hominũq; patrem uniuersa merito appellauit antiquitas. Ab hoc autem in corpora humanos emanare, uel potius illis adesse animos, non tempore aliquo aut motu, sed nõ alia magis expressæ rei similitudine, quàm ut à solis lumine radius ipsi sese insinuat oculo, pro intellectus nostri captu dicere poßumus. Non enim ineffabile huiusmodi mysterium, aut recte intelligere (ut arbitror) aut commode eloqui hominibus est conceßum. Diuinitus autem id efficiatur, sicut illi uisum est. Nos autem, quod Academici sensere, qui eiusmodi de re inter reliquos philosophos, sine

Deus solus rerũ omnium causa.

Deorum hominumq; patrem.

contro

controuersia, & melius, & copiosius sunt loquuti, pro uirili nostra in præsentia explicare contendamus. Huma*num igitur ij animum mentium diuinarum ultimum, & mutabili quadam natura præditum esse uoluerunt: æternum quidem illum, & morti minime obnoxium, cum ob illam qua præditus est essentiam se ipsam mouentem, & nũquam se deserentem, ut in* Phædro, *& in commentarijs de rep. ostendit* Plato: *tũ propter opificem causam, à qua primo est productus: immediatis enim affectibus quæque producens causa multum certe sui condonat & concedit.* Animus humanus.
Hanc igitur, de qua loquimur, ultimam mentem, humanum uidelicet animum, ut mundi incola efficiatur, mundanusq; rite appellari poßit, corpus quiddam cõnatum, & ab architecto illo primario fabrefactum habere necesse est: sine illo nanq; in mundo solummodo uiuit illo, qui intelligibilis appellatur, cum hac uero sensibilis est portio uniuersi: æthereum igitur corpus purum, limpidumq; & totũ illustre illi summus applicuit opifex: neq; id (me hercule) sine causa. Vltimam *enim mentem supremo primum adhærere corpori consentaneum uero esse uidetur: neque adhærere solum, sed etiam penitus infundi.* Et *hoc profecto est, qd' in* Timæo *diuinus scribit* Plato: *ubi postquàm sphærarũ animis æthera aßignauit uehicula, humanos etiam animos consimilibus uti uehiculis uoluit, æthereumq; illis corpus applicuit, à quibus, ceu ab omniũ opifice attributis, nusquàm absoluuntur animi, sed illa semper uiuificant, & mouent: eoq; certe modo sempiterna etiam & immortalia reddunt.* Verũ *hoc in loco anceps profecto*

inter Academicos exoritur quæstio, utrum uidelicet humanus animus sine corpore isto æthereo (quod eius uehiculum uocant, & nos posthac illos imitati, huiusmodi utimur uocabulo) nobilior meliorq; erat, quàm cum illi isthuc adiungitur corpusculum, aut ignobilior & deterior. Si enim nobilior de per se & solitarius erat animus, profecto inquiunt sphærarum animis, quibus statim pro ductis peculiaria opifex adiungit uehicula humanus erat nobilior animus, nullo ante adiuncto uehiculo quod neque uera dictat ratio, diuinos illos animos, ab omni prorsus generationis labe absolutos, & liberos, ijs qui in generationem decidunt animis esse ignobiliores, deteriores'ue: neq; Academicorum quispiam, aut omnino philosophantium aliquis dicere unquam est ausus. Si autem uehiculi istius appendiculo nobiliorem melioremq; illum esse dicemus, alia rursum uia sagax reclamat ratio, absurdum, & ab omni penitus ueritate alienum esse, dictitans summi illius opificis fabricam iusta reprehensione non carere, à quo non perfectißimum statim suo in genere processisset opus. Sed ab eo quod præter naturam est productionis suæ fecisset initium, quandoquidem ab imperfectiori ad perfectius quiddam & melius uehiculi applicatione humanus procederet animus, in salebris igitur (ut aiunt) de sui ipsius natura anceps & dubius hæret animus, cum utrinque ut uisum est, non satis peruiæ occurrant angustiæ. Cæterum ijdem ipsi, qui hanc infligere plagam uisi sunt, efficacia statim solutionis afferunt medicamenta. Dicunt enim cum animorum, tum uehiculorum ipsorum productiones à rerum opifice simul emanasse,

nullo temporis medio interuallo: prioris autem & posterioris uocabulis necessario quodammodo uti oporte re, quando non aliter animorum excellentia à corporis (ut ita dicam) ignobilitate & depreßione uerbis indicari & exprimi recte poßit. Cum igitur partiales semper animi ætherea illa annexa habeant uehicula, nusquamq; illa (ut post etiam uidebimus) deponant & exuant, eiusdem semper nobilitatis dignationisq; non iniuria esse censentur. Tunc Aluerotus, *profecto inquit* Leonice, *egregius istuc ipsum sensisse uidetur uates: primiq; huius corpusculi & animorum uehiculi recte se intelligentibus indicamenta posuisse: cum post illorum purgationem æthereum restare sensum, & auræ simplicis ignē scripsit.* Et Leonicus, *Vera inquit narras* Aluerote: *Cæterum poëtarum more eo in loco noster* Maro *id quod habetur, pro eo quod habet, sanè posuisse uidetur. Sensus enim in corpore est, & proprie sine corpore esse non potest: pro uehiculi igitur ætherea essentia sensum posuit æthereum.* Verum *de istiusmodi sensu mox plura: nunc de uehiculorum naturis prosequemur.* Post *æthereum hoc corpus, quo ceu curru quodam descensurus in generationem uehitur animus, quod de natura sui purum, illustreq;, & astro simile esse asseuerant, antequàm ad tetrum istuc compositum'ue & mortale decidat corpus, quod terreum ostreaceumq; merito appellant, alia induere corpora humanum animum, quas simplices uocant tunicas, est necesse.* Naturales *enim huiusmodi progreßiones non nisi conuenientibus fieri medijs merito est censendum.* Hoc *autem secundum animi uehiculū esse di-*

cunt, ex ſimplicibus conſtans elementis, & ipſum certe tenue & ſimplex, ſed multum quantum ab æthereo illo peculiari connatoq́; animorum uehiculo diſtans, cum ſynceritate puritateq́; ipſa, tum excellentis dignatione naturæ: quod illis non opificem cauſam, uerum nouitios ſecundosq́; efficere deos, id eſt elemẽtares ſphærarum animos, autumãt. Quamobrem poſthac elementare hoc ingreſſus uehiculum animus, non ſolum mundanus, quod ut eſſet à primo habuit uehiculo, appellatur, ſed ad hoc generationis etiam (ut aiunt) ciuis efficitur. In uniuerſi enim parte illa conceſſit, in qua cum actiones omnimodæ, tum mutabilium rerum paſſiones affectionesq́; manifeſto fieri conſpiciuntur. Cum hoc poſthac ultimo loco terreum compoſitumq́; ingredi cẽſetur corpus: quod ultimũ illius uehiculũ nuncupatur, cũ re uera teter tenebricoſusq́; potius appellari debeat carcer, quàm uehiculum. Mortale quippe id eſt, & corruptibile: neq; hoc ſemel, ut uidetur, & exiſtimat uulgus, ſed continuò: nã ſingulis horarũ momentis interit, nuſquamq́; eodẽ permanet in ſtatu. Quod etiam oſtraceũ, ſimilitudine à duro obſtipoq́; oſtreorũ tegumento deducta diuinus appellauit Plato. Et quoniã in corporũ natura ab animorũ eſſentijs, ceu à lumine radij, peculiares propriæq́; uitarum dependent ſpecies, cum quibus mox ipſi etiam prodeũt ſenſus, ut ipſum æthereũ corpus primũ animi uehiculũ ſimplex purumq́;, & aſtro ſimile eſſe perhibetur, ita perennis in illud immortaliſq́; ab eodem animo uitæ emanat ſpecies, deficiens nunquàm, illiq́; ſemper adhærens, cuius cauſam retro diximus animorum cum huiuſmodi corporibus perpetuã indiſſolubilẽq́;

Nouitij & ſecundi dij.

Corpus mortale.

Oſtraceum Platoni

planè

planè esse copulam. Neq; *id(mehercule)sine ratione cẽse tur:nã cũ persuam eßentiã corpori uitã præstet animus, essentia certe illius sempiterna,uita est sempiterna:porrò sempiterna uita cui adhæret,primo eidem sempiterno adhærere necesse est:& cum animorum perpetua sit essentia,corpus sibi proximum perpetuo animare uiuificareq́; par est.* Nam *perpetuæ essentiæ proprius actus uiuificatio est sempiterna.* Et *hoc est profecto(ut id etiam obiter dicatur) quod recte perspicientibus* Aristotelem *innuere uoluisse uero consentaneum est, quando in secundo de animalium generatione commentario,cum ostendisset intellectualem animam à corpore esse separabilem,propterea quòd cum illius operatione corporea non communicat operatio subiũgit huic animorum speciei corpus certe aliquod conuenire quod sit à genituræ corpore seperabile.* Et *hæc profecto illa est uitæ species per quam, ut plerisq́; in locis more suo refert* Plato,*alis præditus insignitusq́; animus,& similis dijs effectus,cum eisdem uniuersum temperat & regit mundum.* In *secundo autem animorum uehiculo,quod à nouitijs diximus præstari efficiq́; dijs,uitæ quædam influitur species, non immortalis illa quidem & perpetuo manens,ut prior illa,de qua dictum est,uita:uerum diuturna quædam & longeua, & quæ multis annorum curriculis cũ illo perseueret: de qua mox plura dicemus.* In *postremo uero eorundem uehiculo quod ex uarijs multiformibusq́; conflatum naturis materiale, & compositum, terreumq́; merito appellauimus,uitæ influitur species,quæ morti obnoxia,leuibus de causis facile corrũpitur,et cito deficit,simulq́; cũ ipso in*

terit corpore. Pari quinetiam rationis modo triplices dicuntur esse sensus, ab animorum essentijs in tria hæc corpora trifariam constituti. Et in primo quidem unicus est sensus, & is immaterialis & simplex paßionibusque haud quaquam obnoxius, & omni puritate conspicuus, quod noster tangere uidetur Maro, cum dicit, Purumq; reliquit æthereũ sensum. Hunc præterea uirtuti, quã phantasiam uocant, eandem habere naturam pleriq; academicorũ uoluerunt, & utrorumq; essentiam utrisq; comunem esse dixerunt. In secundo uero animorum uehiculo, quod tum spiritale & elementale, tum aëreum à prædominante uocant elemento. Vnicus etiam dicitur esse sensus, non seorsum quidem habens auditum, seorsumq; uisionem, reliquosq; eo modo sensus, sed unitos sanè & in idem deductos, qua certe ratione principalem (ut arbitror) & unicum uocat sensum Aristoteles illum qui de cæterorum operationibus sensuum constans fert iudicium. Cæterum is à priori de quo diximus distat sensu, quoniam neque ea excellit puritate, quam simplicis auræ ignem uocat Maro, & paßioni planè est obnoxius, nanque superiora quidem comprehendere non censetur, inferiora autem solum & extranea patiendo suscipit & admittit. In tertio autem uehiculo (quod pluribus appellauimus uocabulis, sed terreum præcipue Academici à prædominante uocant elemento) Animi uis & præsentia plures efficit sensus, & omnes patibiles: unitas'que dißipatur & diducitur illa quæ in superioribus censetur esse uehiculis: imbecillitateq; sua is quinque partito disiunctus sensus, sensibiles sibi species haudquaquam

quàm continere conseruareq́; potest. Vt igitur quæ de animorum uita, sensuq́; in ijs quæ recensuimus uehiculis Academici *memoriæ prodiderũt, pro uirili breuiter perstringamus. Sciẽdũ est humanos animos in æthereo quidem uehiculo ceu mundanos* Deos *uniuersalem influere uitæ speciem, cum qua uniuersum (ut dicunt) cum superioribus animis mundum temperant, & gubernant.* In *secundo uero uehiculo, cum quo generationis effecti sunt ciues, partialiter ut inquiunt uniuersalem infundunt uitam, cum scilicet eo in statu non uni tantum addicti sunt animi, sed ad uarias uitarũ species arbitratu electionéue sua insinuare se possunt.* In *tertio autem uehiculo, crasso illo & terreo, partialis, imo singularis potius uitæ constituitur species, cum uniuersi uice nutu suo singularis cuiusdam rei curatores moderatoresq́; humani efficiuntur animi.* Et *hoc est quod de pennarum fluxione, illorumq́; exinde ad inferna casu* Diuinus *refert* Plato*: similiq́; rationis uia in illis sensus differẽtias uariant & modos.* In *primo nanq; animorum uehiculo æthereo scilicet corpore illis coalito, unicum esse uolunt sensum, eumq́; acerrimum, purumq́;, & unite in sese collectum, sensus reliquos comprehendentem, & nulli præterea obnoxiũ passioni: quemadmodum enim mundus ipse, qui uniuersalis est corpus animi, cum rotundus effectus est, ut circulari motione duos animi circulos ipsum constituentes imitetur (ut in Timæo est uisum) tũ sensus in sese habere censetur omnes non peculiaribus diductos seiugatosq́; sensiterijs, ut in partialibus est uidere animalium generibus, sed unitos & simul omnes.* Idemq́; *in ipso sensile, sen-*

tiens, & sensus esse censetur. Ita in primis inquiunt partialium animorũ corporibus omnes certe simul sunt sensus. In secundo autẽ corpore spiritali uidelicet siue aëreo uehiculo, unicum etiam, sed non ea puritate sensum esse dixerunt: Qui tamen paßioni esset obnoxius. In terreo uero illo ostreaceoq; corpore cũ multos esse sensus inter se diductos, & seiugatos, tum ab externis etiam obiectis patibiles, & qui sensilia haudquaquàm seruare (ut dictum est) ualeant. Præterea cum hominem corpore utentem animum ipse definiat Plato, hac etiam ratione uiri il-

Homo triplex. li triplicem asserunt esse hominem, & primum quidem incorruptibilẽ & immortalẽ, humanum scilicet animum, æthereo utentẽ uehiculo, qui ueluti mundanus quidã Deus (ut retro dictũ est) merito existimari potest, et cũ cõparibus mundum regit animis. Secundum autem hominem humanum esse asserunt animum, dum spiritali siue aërio utitur uehiculo, cum quo etsi non sempiterno perseue-

Dæmones. rat, per multa tamen annorum degit curricula, Dæmonq; terrarum incola esse censetur: quos aëre circumfusos, terras peruagari, hominumq; facta inuisere Ascræus cecinit uates. Tertium uero & postremum hominem esse dicunt animum hoc mortali caducoq; utentem corpore, quem merito exulem extoremq; appellare possumus, temporaneoq; addictum carceri, seu ut leuiore commodio-

Homo terrarũ hospes. req; utamur uocabulo, terrarum hospitem ad cœlestia cõtemplanda, quibus solum augetur & perficitur, natum. Qui demum tunc liber euadat, & uere ad patriam reuertatur suam, cum diffracto hoc terreo tetroq; carcere, alacer, libensq; in auras exit: à quo tantum

ſanè abeſſe dicunt ut corporis interitu detrimenti quippiam patiatur, ut ignauum exiſtimat creditq; uulgus, ut tum demum uegetetur & creſcat, perfectionemq; proculdubio uendicet & acquirat ſuam. Cæterum ne iſthæc quæ dixi apud uos comminiſci uidear, aut impudenter fingere, locuples ſanè Platonis *noſtri teſtimonium in medium adducam: ut quæ à me in præſentia de triplici ordine hominum audiſtis, de illo ſi placet etiam audiatis.* In Politia *nanq; de primo certe homine mentionem fecit, quando dicit animos eſſe homines in Saturnia* Periodo, *in qua quod immortale in nobis eſt ſolum uiuit, cum totus uidelicet in mentem id eſt in eius caput recurrit animus, diuinæq; propius fit unitati.* De *ſecundo autē homine in* Phædone *loquitur Socrates, cū dicit, in extremis terrarū confinibus habitare homines lōgæuos magis & diuturniores, quàm ſunt ij qui in hoc degūt loco.* De *tertio uero & ultimo quòd loquatur homine, nihil eſt quòd uos obtundam.* Clarior *enim eſt res, quàm ut ullo teſtimonij egeat adminiculo.* Eſt *igitur homo ut ſecundum* Platonem *concludamus, utens corpore animus aut immortali, aut longæuo, aut caduco & fragili, uitæq; breuioris, quem* ἐφήμερον *Græci appellare ſolent.* Hæc *cum intente ſatis (ut mihi uiſus eſt) recenſuiſſet* Leonicus, *finem loquendi fecit.* Et Aluerotus, *præclare me equidem inquit* Leonice *de triplici in nobis homine, deq; tribus animorum uehiculis in præſentia diſſeruiſti: & ut de me ipſo loquar (nihil enim prohibet quæ uera ſunt ingenue confiteri) multa ex tè nūc didici, quæ mihi prius erāt ignota; multamq; gratiā* Anagnoſtæ *habeo*

Homo quid Platoni.

habeo nostro, qui nescio quo ductus spiritu nuper illa nobis carmina recitauit: nisi forsitan animus ipse, ut de se loqueremur, hanc illi iniecit mentem, ut nobis dictorum, dicendorum'ue hanc præberet ansam. Non *intermittendus igitur* Leonice, *inquit, sermonis est cursus, neque molliter agendum: multa enim & præclara (ut mihi uidetur) dicenda restant, que de te audire expectamus.* De *animorum enim ad tria uehicula descensu solummodo est pertractatum: quo autem modo ijdem ascendant animi, & ad opificem reuertantur suum, quæ illorum sanè est beatitudo & uera felicitas, quæ'ue interim agant & patiantur, nondum est enarratum: quare à te summopere omnes cōtendimus, ut quæ reliqua sunt in præsentia nobis dicere & declarare aggrediaris.* Nō *ideo, inquit* Leonicus, *paulo ante reticui* Aluerote, *ut sermonis nostri finem facerem. Sciebam enim satis grandem mihi restare uiam, antequàm ad materiæ huiusmodi calcem peruenire possem: uerum ut usu sæpenumero euenire solet, cum multa mihi uno tempore sese offerrent dicenda, à quo nam potißime inciperem, animi ambiguus eram. Sed quod tunc animi intentione quærebam, nescio quomodo, dum me alloqueris, mihi sese obtulit, & præsto fuit.* Con*sentaneum nanq; mihi uidetur, quando de triplici diximus homine, tribusq; uehiculorum essentijs, necnon de sensus ipsius in unoquoque uarietate & differentia, de ipsis etiam uehiculis aliquid dicere, qua nam sint forma figuraq; prædití, & quibus agitentur cienturq; motionum generibus. Cum enim (ut dictum est retro) superiora illa duo planè sint corpora, de tertio nanque in præsentia, cum sub oculorum*

De animorum ad suum opificem reditu.

rum

rum cadat contuitu, non est quod ambigere debeamus, & conformata esse illa, & aliquo cieri motu necesse est. Qua in quæstione Academici, quos in præsentia consectamur, orbiculata, rotundaq; illa esse corpora, circuloq; sine controuersia per figuræ exigentiam suæ agitari & moueri asseuerāt: id autem intelligi uolo cum eorum moderatores, id est partiales animi, qui in illis ceu curribus habenis parentibus uehuntur, mēti maxime fiunt similes: neque hoc mehercule ab re. Quemadmodum enim (ut retro dictum est) mundus ipse uniuersalis, corpus animi, originem imitatus suam, tum globosus est figura & rotundus, tum circulari agitatur motione. Ita etiam partialium uehicula animorum, & illorum utrobiq; sumpta motione, necnon uniuersitatum etiam, quas totalitates uocant, suarum causa, primum ætheris ipsius, alterū aëris, tum rotunda & circinata esse, tum circulo moueri necesse est: cum naturaliter scilicet recteq; se habent, absolutaq; sunt & libera. Verum quando annexa sibi habent corpora, dura inquàm illa & materialia, id est extremū illud uehiculū, neque sanè agile, neque habenis facile parens, tunc profecto nonnihil à propria illa peculiariq; deuiant motione, temereq; sæpenumero & inconcinne feruntur: nam neque circulo exacte inculpabiliterq; moueri possunt, propter materialium sibi annexam corporum molem: neque rursum recto cientur motu, propria peculiariq; in ipsis refragante & renitente natura. Et is profecto unus est laboris angustiæq; modus, quem à materialium obtusorumq; contubernio corporum huiusmodi existimantur habere uehicula. Quamobrem in

extremo

extremo isto ostraceoq; corpore laboriosam erumnosamq; non immerito humanæ uitæ prouenire difficultatem ijdem asserunt uiri, quoniam animorum agitationes motus'ue, quatenus rationales intellectualesq; existunt, circulares (ut diximus) iure & merito esse debent: eoq; & motu & configurationis forma cum æthereum illorum uehiculum perpetuo illis annexum, tum etiam elementare prædita insignitaq; esse asseuerant. Cæterum corpulenti craßiq; illius uehiculi natura & contubernio in diuersum trahuntur: istuc enim tum crescendo & decrescendo, tum sentiendo & mouẽdo recta prorsus agitatur motione, amboq; illa gyratione circuloq; moueri nata, suo ferri agitariq; cogit motu. Laborat igitur & fathiscit homo, tanquam præter naturam agitatus suam. Et profecto sic se res habet? præter naturam enim id merito censendum est esse, ubi meliora excellentioraq; peioribus & uilioribus parere coguntur. Verũ ut alia de alijs emerge re pullulareq; solent: Humanus plerũq; exiguæ occasionis initio multorum ferax est animus, quædam mihi de istiusmodi uehiculis nunc sese obtulerunt, quæ nihil prohibet (ut arbitror) hoc etiã in loco recensere: In diuinis

Ezechielis. 1. *enim legitur eloquijs Ezechielis prophetæ uisio, quæ hanc ad rem forsitan tendere uidetur: locus autem est, cum animalia quatuor illa aspectum ignis & ardentium lampadarum præ se ferentia, ire & reuerti in similitudinem fulguris coruscantis dixit, & præfigurauit. Ire nanque & reuerti circulo moueri potest intelligi. Cum enim sphæricum mouetur corpus in fine semper & principio motus sui merito existimari potest, & tum ire, tum*

tum reuerti uerisimiliter dicetur. Lampadum *uero commemoratio, & flammarum coruscantisq; fulguris, quid aliud signare uidetur, quàm æthereum illud corpus ardens & lucidum, astroq; ut diximus simile.* Præterea *rotæ apud eundem in rota similitudo & motus, duorum inter se uehiculorum complicationem figuramq; & motus speciem circularis innuere non immerito uideri possunt.* Heliæ *quinetiam in cœlum tendentis ignitus ille currus ab* Helisco *conspectus, huiusmodi de uehiculis sententiæ non iniuria quadrare potest: neque hoc immerito mehercule, innumeras enim (ut magno placuit* Dionysio*) hic etiam sensilis, nedum æthereus ille ignis præ se ferre uidetur proprietates & similitudines, quæ superioribus diuinisq; proculdubio quadrant conueniuntq; naturis.* Et *ego hoc etiam in loco, multa alia à patriarchis prophetisq; mystice dicta, & huc sanè tendere uisa in medio afferre possem: uerum ne id agamus nunc, temporis nos breuitas admonet, cui necessario est parendum.* Hic *Aluerotus, ita me dij ament inquit,* Leonice*, ut ista mihi Academicorum dogmata adeo præclara esse, sic rerum quadrare naturæ uidentur, nostrisq; etiam consentire decretis, ut non immerito illorum ducem,* Platonem *uidelicet, philosophorum deum appellauerit* Cicero*, quidam etiam è nostris philosophiæ parentem.* Cæterum *quoniam de duabus animi potestatibus, sensitiua scilicet & mouente dictum est satis, quo'ue rationis modo tribus illis continenter conuenienterq; se insinuent corporibus, sufficienter est ostensum:* De *rationali etian inrationali'ue, &c. de altrice* 4.Reg.2.

tricc illius ui quid uiri illi senserint, ex te audire nūc uellem: quæ nam sint illæ, & quibus primo appareant in uehiculis, & utrum ab illorū essentijs separabiles existant, an penitus separari non poßint. De is cum audire cuperem, uerererq; ne tu (ut sæpe numero euenire solet) sermonis fluxu, superfluentisq; copia materiæ aliò delabereris, iccirco te interpellaui, dicendorumq; legem nimis cupide fortasse, ne impudenter dicam, tibi imposui: uerum quæ tua est humanitas, amico ignosces, cupide quæ recta sunt noscere uolenti. Et Leonicus, Age, age inquit Alverote, Siccine conuiuas accipis & tractas tuos, ut non solum quid comesse, sed etiam de quo loqui debeant arbitratu despenses tuo? quare sic fiet, quando tu ita iubes: noueris tamen quod isthæc ipsa, quæ nunc audire cupis, non ideo prætermisi, quia illorum oblitus essem, sed in alium planè distuleram locum, cum in animorum scilicet ascensu, de quo mox plura, hac etiam de re loqui cogitarem: uerum nihil prohibet, quando ita uobis placere uideo, hic etiam de illis loqui. Animaduertendum igitur est altricem animi partem, siue uim illam & potestatem, seu potius uitam appellare uolucrimus: quam nutritiuam recentiores uocant (ab ea enim ceu uitarum ultima incipere nunc uolo) in terreo crassoq; corpore suum habere esse, inseparabiliterq; illi inhærere, & cum illo penitus interire. Huiusmodi autem officium est uitæ, cū sustentare corpus illud & nutrire, tum augere & in maius dare: assumptos enim ea conficit cibos & potus, digestosq; illos ad singulas eius partes transmittit & dirigit. Duratq; eousque hæc uitæ istius opera, donec cum hoc uehicu

uehiculo in terris humanus degit animus, simulq; cum illo (ut diximus) perdito deperit & corrumpitur. Irrati*onalis autem uitæ species in hoc ultimo animorum uehiculo suum utique non habet esse, sed in secundo illo, & aëreo collocatur corpore, quod illi sedes subiectumq; iure esse censetur: appetitiones enim, & desideria huiusmodi dicũtur esse uitæ germina: tum ambitiones, amores, odia, simultates: & ad summum omnia illa quæ animorum perturbationes & sunt, & merito appellari debent, hoc collocantur in loco, & ex ista nimirum pullulant uitæ specie, cum qua etiam diutius permanent, & opera ostentant sua.* Rationalis *autem uita, à qua characterem insigneq; suum humanus accipit animus, in primo illo simplici æthereoq; uehiculo merito collocari censetur: cum enim id primo uiuificet animus, sibi à rerum opifice indissolubiliter copulatum, immortali nimirum illud rationaliq; & purißima condecorat uita: quando inquam non deuio fertur calle, æquabiliterq; cursum dirigit suum, & quando (ut par est) inferioribus moderatur ratio, eorumque dominatur, & non paret peioribus.* Hoc *autem sicut excellens diuinumq; est opus, dum hic in terris degit animus, sic certe factu arduum, & difficile merito esse existimatur, pauciq; huiusmodi censentur notæ, quos æquus amauit* Iuppiter, *aut ardens euexit ad æthera uirtus.* Quapropter *in* Phædro *diuinus ille* Plato, *ubi deorum uehicula tum æquabiliter riteq; ferri scribit, tum habenis aurigæque parentia, perpetuos agere circuitus dicit, statim subiungit alia animorum uehicula, de humanis loquens animis, qui ueluti assectæ dominos comitãtur suos,*

 id ipsum

id ipsum summa cum difficultate & uix facere posse. Et *hæc sunt quæ de tribus partialium animorum uehiculis, de'que illorum uitis & sensibus ex* Academicorum *deprompta sacrarijs in medium adducere habui.* Nec *me præterit de huiusmodi animorum uehiculis uarias antiquorum* Academicorum *fuisse sententias, & quasdam etiam omnino inter se distantes & contrarias, quæ ex multiplici* Platonicorum *commentariorum intellectu originem habuerunt, quæ tamen à posterioribus ijsdem'que legitimis eiusdem philosophi interpretibus non immerito fuerunt explosæ, quorum ego inhærens uestigijs, hæc quæ retro disserui quàm breuiter dilucideq; potui pro ingenij mei captu, tẽporisq; breuitate collegi.* Quare *si placet antequàm is elabatur dies qui iam ad uesperam inclinare uidetur, quod nobis reliquum est peragamus.* E*st autem ut de humanorum purgatione animorum, & eorundem ad supera ascensu, quæ uiri illi senserunt diseramus: isthæc enim noster etiam tetegisse uidetur* Maro. *Cæterum quod à principio sermonis nostri statim feci, istuc itidem in præsentia sanè facio: admonitos enim uos esse uolo, ut cum animorum ascensum descensum'que auditis, huiusmodiq; prolata percipitis uocabula, non eos intelligere, qui corpori debentur motus, sed mutationes, siue emanationes quasdam, seu inclinationes ipsis peculiares animis, quas uix bene me hercule intelligere, nedum uerbis clare exprimere declarare'que possumus.* Dictum *est enim in partialium essentijs animorum quandam mutabilem inesse naturam, non semper in eodem statu permanentem, sed uicißim alia post alia permutantem.*

Animorũ ascensus & descensus quõ intelligendi.

Magna

Magna præterea (ut hoc etiam obiter dicatur) animorum secundum Platonicos *& diffusa est latitudo, neque ea tamen sine ordinis serie constituta: alij enim sunt ex eorum numero animi, qui in generationem descendunt nunquàm, id est in corpus generabile non decidunt: sed æternam separatam'que & felicißimam degunt uitam: quales diuini sunt animi, illisq́; quicunque sunt proximi. Alia autem animorum est series quæ descendit quidem, & à meliori ad minus bonam delabitur uitam: uerũ haudquaquàm uitiorum inficitur notis, neq; quicquàm subit mali, sed in puritate synceritateq́; perseuerat sua: Cuiusmodi dæmonum bonorum, nec non heroum animi esse censentur. Alij uero cum descendere, tum maculari & infici nati sunt animi: uerum temporum quibusdam curriculis purgari poßunt, macularumq́; labem deponere, & rursum ad meliora redire, quales humani censentur esse animi. Quartum autem faciunt etiam animorum peßimum quiddam & maleficum genus, quod cadere potius quàm descendere dicunt, omnibus tum uitijs, tum malis commaculatum & deforme, quod neque ascendere posse amplius, neque uelle asseuerant, cuiusmodi perniciosos maleficosq́; dæmones esse autumant. Addunt quinetiam ijdem uiri, in summis illis primi ordinis animis neque secundum essentias, neque secundum actiones suas ullum reperiri posse uitium, quod in infimis animorum umbris, & quarto illo peßimorum genere, secundum horum utrunq; proculdubio reperitur. In medio autem animorũ ordine, id est in humanis partialibusq́; animis (nã heroũ bonorumq́; dæmonum animi secũdum deos censentur) ui-*

Varia Animorum genera.

Animi qui purgandi ueniant.

tium quidem illorum non attingere affirmant essentiam, posse autẽ actiones maculare & inficere: & iccirco istos solos (ut ad priorem reuertantur naturam) purgationibus indigere quas in hoc etiam terreo ostraceoq; corporis ergastulo humanum assequi posse animum dicunt, si obsequens illud, & minime rebelle, tanquàm mansuetum habuerit animal. Ieiuniorum *enim abstinentijs maceratum, & cum precibus aßiduis & intentis, philosophiæq; insuper studijs, tum expurgationibus lauacris'ue quibusdam & uaporum generibus suffitibusq; præparatum & concinnatum id corpus, liberiorem profecto & agiliorem efficit animum, & ad coniunctũ etiam expurgandum corpus, quod secundum diximus animi uehiculum, mirum quantum facere uidetur.* Et *hoc est profecto quod* Platonicus *refert* Porphyrius, *cuius quia uerba huc spectantia teneo, nihil, ut arbitror, prohibet ea ut iacent ad literam inuersa totidem pene uerbis in medium afferre: ait enim ille:* Q*uemadmodum aquarum latices illi, qui à montosis scaturientes fontibus, per petrarum alueos deuoluuntur & fluunt, synceriores multo incorruptioresq; esse solẽt, quàm ij qui per cœnosa palustriaq; defluunt loca, quibus ut multam lutulentamq; secum attrahant materiam est necesse:* Sic *animus is, qui sicci astricti'ue ministerio corporis uires temperat exercetq; suas, melior proculdubiu incontaminatiorq; est, & ad prudentiam expeditior, quàm qui ex redundanti plenoq; corpore idipsum efficere contendit.* Fœdatur *enim, & ueluti sordes contrahit animus, cum ira & gaudio, tum libidine & timore, cæterisq; huiusmodi extraneis affectionibus, quarum, origo*

omnis

omnis & causa immodica esculentorum poculentorũq; licentia non ab re esse perhibetur. Quod etiam Heraclytus Ephesius *innuere uidetur, cum dicit, Astrictũ & siccum animum esse sapientiorem. Quamobrem cuiuis patere potest, ultimum hoc uehiculum, si recte & non perperam agatur, nonnihil ad expurgandum animum facere posse.* Extinctis *enim, siue potius sedatis perturbationibus illis, quas in secundo ipsius uehiculo, cum in rationali uita sedem habere retro diximus, agilior profecto expeditiorq; efficitur animus, eosq; producere pennarum pullulos incipit, quibus ad supera nullo postmodum negotio euolare poßit. Sed quoniam magna hominum pars quo minus id facere poßint, & uitæ præsentis illecebris, & præposteræ educationis usu præpediuntur: quibus etiam extrema uitæ suffragatur species, quam altricem appellauimus, quæ corpus hoc fouet & colit, & ueluti plus nimio indulgens nutrix, dum immoderantius pascit, eo ipso perditum it magis, exiens hinc animus, haudquaquàm liber exire potest, & multum secum corporis abducat necesse est.* Et *eæ profecto pestes sunt & labes, quas in diuinis carminibus illis noster commemorauit Maro cum dicit:*

Quin & supremo cum lumine uita relinquit.
Non *tamen omne malum miseris, nec funditus omnes*
Corporeæ *excedunt pestes, penitusq; necesse est*
Multa *diu concreta modis inolescere miris.*

Hæc enim post hominis interitum, terreiq; uehiculi dißipationem, in uita perstant inrationali, eiusq; elementali, siue aëreo corpusculo, in quo multis postmodum tempo-

 rum

rum curriculis humanus degit animus, cum quo etiam ante actæ uitæ perperam gestorum meritas luere pœnas dicitur: neq; hoc ab re mehercule: Diuina *enim prouidentia, quæ omnia regit & temperat, non solius esse rerum, sed & ipsius bene esse (ut aiunt) decentem gerit curam, quapropter haudquaquàm humanus ab illa negligitur animus, cum ad id quod præter naturam illi sanè est, fuerit delapsus, sed conuenientem ægritudinis suæ assequitur curationem.* Et *quoniam (ut aiunt) peccandi delinquẽdiq; ratio uoluptatis cuiusdam suasu, titillationeq; illi fuit acquisita, expurgari posthac dolore & cruciatibus nõ immerito censeri debet animus: isthic nanq; contraria etiam contrariorum sunt medicamenta. Quamobrem expurgatus utique languet doletq; animus ijs cruciandi preßus generibus, quibus affici apud inferos sontes perhibentur. Quod profectò haudquaquàm fieri posset, si ab hoc terreo corporis ergastulo absque aëreo illo uehiculo liber & absolutus exiret animus: nõ enim solitarius à corpore quicquàm pati posset, cum materiales huiusmodi & actiones & paßiones corporum non animorum naturæ propriæ & peculiares existant.*

Ergo exercentur pœnis ueterumq; malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad uentos, alijs sub gurgite uasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Pro delictorum enim in ante acta uita conditione, perturbationumq; impreßionibus id uehiculum nulla proportionis mensura aut dißipatũ distractũq; à calore immodico, aut ecõtrario à frigore gelu'ue immoderantius cõpactum & con

& constipatum, dolore suo peculiariq; cruciatu animum ipsum mouet & afficit, & propter illã quã Græci Sympathiam, nos naturæ concordiam appellare possumus, illum proculdubio cõturbat & grauiter dolere facit, non dissimili sanè ratiõis modo, quo hic apud nos corpore dolente, ob naturale quo illi afficitur uinculũ, cõdolet & cõpatitur animus. Aliquandiu igitur, *ut* Pythagoricis Platonicisq; *placuisse uidetur huiusmodi purgationis generibus, & debitis exercitus pœnis, apud inferos merito esse & plecti censetur animus, nõdũ à generationis regno absolutus, sed deorsum manẽs: qd' profectò illi nõ contingeret si exiẽs liber ilico (ut diximus) & emancipatus, omni deposita corporis sarcina sursum ferretur. Sed (ut retro dictũ est) fieri nõ potest ut id illi prius cõtingat, & à generationis cõditione absoluatur, quàm se ipsum cõueniẽtibus temporũ periodis expurgauerit.* Quoniã *enim* αὐτοκίνητος, *id est se ipsum mouẽs, & à se mobilis humanus est animus, & naturali quadã uolũtatis ratione ab ipso effluit deciditq; bono, (mutabilitatẽ enim quandã in illius essentia reperiri diximus) ut rursum ascendat sursumq; feratur spõte sua ipsum à se ipso expurgari necesse est.* Nã *pœnarum apud inferos loca cõditiones'ue haudquaquàm animus sursum reducere queunt (non enim ea illorum est uis) uerum id solum efficere ualent, id tantum illis acceptũ referendum est quod animos scilicet conuertunt, & admonent, & ut sese respiciant faciunt: qui postmodum se ipsos dignoscentes proprio peculiari'que quodam naturæ suæ impetu & appetitione quam* ὁρμὴν *Græci uocant, seipsos expurgant: uolentesq; & sponte sua id sa-*

 nè exuunt,

nè exeunt, quod antea uolentes & sponte sua induerant. Vinculáq; uoluntarie disrumpunt illa, quibus uoluntarie antea fuerant præpediti, Quam ob rem ijdem postmodum subiungunt uiri, de Zoroastis, Mercurijq́;, necnon Pythagoræ, & Platonis sententia asseuerantes, partiales animos, posteaquàm apud inferos multa diuq; perpeßi fuerint, legitimumq́; purgationis expleuerint tempus, plus minus'ue secundum ea, quæ perperam in priori gesserant uita, ceu à generationis absolutos lege, simul cum aëreo uehiculo iracundiam appetitionemq́;, & omnino uniuersam inrationalis uitæ speciem deponere, liberosq́; iam & ab ijs quæ deorsum humiq; eos detinebant absolutos, posthac in æthereo illo puroq́; corpusculo, quod à summo rerum opifice fabrefactum perpetuo illis annexum esse diximus, totum illustre, rotundumq́;, & astro similе, cum cœlestibus dijs fœlicem beatamq; agere uitam. Et tunc demum naturæ restituti suæ, uere'que ad patriam reuersi partiales censentur animi qui eousq; extorres peregrini'que merito existimari poterant. Quamobrem ut eò citius perueniri poßit, ore pythagorico Zoroasti fertur ænigma hoc modo nos admonentis, μὴ πνεῦμα μολύνῃς, μήδε βαθύνῃς ἐπίπεδον, quod totidem uerbis inuersum latine sonat: Ne fœdes spiritum, ne'ue profundum facias planum. Per spiritum & planum aëreum (ut aiunt) illud significans uehiculum: non quia corpus non sit atque profundum, sed propter tenuißimam splendidißimam'que puritatem, quasi non corpus esse censeatur. Præcipit igitur & nos admonet Zoroastes, ne propter terrei caduci'que affectionem corporis coga

ris cogamus hoc ipsum etiam corpusculum, dum à præsenti abscedit uita, impurũ sordidumq́;, & ueluti stigmatibus quibusdam insignitum isthinc abscedere. Cæterum locus iste me admonere uidetur, ut priusquàm ad alia pertranseam, digrediar paululum, dicamq́; etiam, quonam cultu curá'ue aëreum hoc corpusculum, dum adhuc in terris degit animus, custodiri integer, conseruariq́; poßit: quod profectò etsi pro parte retro dictum est, dum terrei corporis pro animi salubritate curam enarrauimus: quia tamen uiri illi Zoroasti præceptum explicantes, nõnulla hac etiam de re memoriæ mandauere, nihil prohibet opinor illa nunc etiam breuiter percurrere. Asserunt enim corpusculum illud proculdubio ali & nutriri, non autem eo quo terreum hoc corpus alitur modo: sed uaporibus quibusdam suffituumq́; generibus: non quadam sui parte receptis, & in aliјs rursum partibus confectis & digestis, quod in hoc terreo corpore altricem efficere diximus uitam, ubi etiam diuersa uarios ad usus uisuntur instrumenta, sed totum per se totum ali, non alio simiIiori quàm spongiarum exemplo, quæ se totis nutrimenta capiunt, receptaq́; conficiunt, & illis nutriuntur. Quamobrem uiri inquiunt boni, qui huiusce rei curam gerunt, nonnihil studere uidentur, ut subtilioribus siccioribus'ue utantur cibis. Inedia quinetiam corpus hoc terreum macerant, & cõficiunt, ne spiritale illud crassescat uehiculum, sed purum, tenue'ue, & naturæ suæ conformæ quàm maxime reddatur. Expurgationes præterea, & mysticas adhibent cerimonias, ut id commodius assequi ualeant. Nanque ut terrea isthæc crassaq́; corporis

moles aqua diluitur & nitescit, puraq; ut esse potest, lauacris & nitro smegmatibusq; quibusdam redditur: ita spiritale id animi corpusculum cum ieiuniorum abstinentijs & precibus, tum lustrationibus suffituumq; generibus quibusdam, ad naturam reuertitur suam, puramq; & tenuem acquirit synceritatem. Quamobrẽ post terrei interitum corporis, cum hoc aërio corpusculo sic probe curato, non diu apud inferos & in generationis regno humanus perstat animus, sed illo etiam exutus, æthereum illud sempiterno sibi annexum (ut diximus) regit gubernatq; corpus. Verũ si secus ac dictum est huiusmodi concinnatum curatumq; fuerit corpusculum, impurusq; cum illo à terris abscesserit animus, longo quodã tẽporis spatio uagari illũ, et cũ hoc corpusculo per inuia, desertaq;, & squalẽtia terrarũ loca diu errare asseuerant. Ex quo *etiã simulachra quædã plærumq;, & hoĩm ferarũq; similitudines, & idola, necnõ silentes umbrarũ effigies circa tumulos & sepulchra uideri refert* Plato. *Nõ enim id qđ cernitur animus esse cẽsetur, si quidẽ sub conspectu nõ cadit ille. Sed impurus (ut aiũt) is sanè est aĩus illo utẽs aëreo corpusculo quod multum sordiũ à terreo crasi corporis contubernio secum attraxisse uidetur: quod etiam impura postmodum usus dieta terrenoq; infectus halitu crassescit, & cerni nimirũ uideriq; potest, haud expressiori similitudinis argumẽto, quàm aëris, qui purus quidem existẽs, & uisioni peruius, haudquaquàm cernitur: si uero coalescat, & in nubem cogatur, crassescit certe, formasq; capit uarias, & bene conspici uideriq; potest. Quam ob causam uero consentaneum existimari potest*

impuros

impuros hos animos, cum consimilibus sui corpusculis errantes, & uagos, alia rursus corpora, cum ferarum, tum hominum ingredi, quorum contubernio societateq; adeo plerunque gaudeat, ut uix inde postea extrudi auelli'ue poßint. Et fiunt hominis illius nouißima, ut inquit ueritas, peiora prioribus. Cæterum non unus solummodo, sed simul etiam plures impuri huiusmodi spiritus idem sæpenumero ingredi occupareq; possunt corpus, quod uexant profecto postea, & male habent, nisi in precationibus quibusdam, & mysticis carminũ quorundam excantationibus, operose mehercule, & difficulter admodum, inde extrudantur. Sed quoniam satis iam euagati sumus (si placet) unde digreßi fuimus reuertamur. Humanos dixeramus animos propriæ restitutos naturæ, & ad patriam postliminio reuersos, cum connato sibi indissolubiliter corpore beatam degere uitam. Quamobrem id quod in Platonis Phædro Socrates loquitur, istuc mehercule innuere uidetur: dicit enim animos cum ex lethea emerserint aqua, id est cum à generationis conditionibus liberi euaserint, annatis sibi denuo pẽnis, quas ante amiserant, altius euolare, eoq; loci peruenire, ubi primo cœlestem cum mundanis simul dijs, deinde supercœlestem cum supercœlestibus circuitum agant, eo scilicet ordine, ut alij cum alijs ibi numinibus circumuagentur, huiusmodiq; circuitus alternis repetant uicibus: quã nimirum felicitatem beatæq; uitæ conditionem, idem etiam in Platonis Symposio Socrates augere, & in maius dare uidetur, cum dicit purgatos animos, qui diuinam præ cæteris pulchritudinem amauerunt,

in ip

in ipsum tandem diuinæ pulchritudinis pelagus sese prorsus immergere, diuinosq; ibi liquores, non tantum bibere, sed illis ebrios etiã factos in alios iam ex se ipsis transfundere. Cæterum in Epinomide supremum beatitudinis felicitatisq; colophonem concludit Plato, ubi ait animum purgatißimum, omni tum mutabilitate firmata, tum multiplicitate collecta, sese in propriam peculiaremq; unitatem, intellectu ipso superiorem, penitus colligere & conferre, per hancq; statim in unitatem diuinam, intelligibili mundo superiorem, iam transferre, deoq; potius uiuere, quàm seipso, cui certe mira quadam super intelligentiã ratione sit coniunctus. Et hæc profecto uera est felicitas, diuiniq; iam effecti animi suprema beatitudo. Id autem effici uult Plato diuina quadam luce, quæ profecto non aliter in mente refulgeat, quàm si amore dei accensus prorsus animus, in ipsum transformetur Deum. Ex quo nimirum diuinum amorem in Platonis Phædro omnibus diuini furoris gradibus animiq; bonis lõgißime præposuit Socrates. Quibus profecto consentire attestariq; uidentur multa illa & præclara, quæ in sacris nostratium elogijs de amore & charitate scripta reperiuntur. Sed iam si placet receptui canamus, nam & de ijs quæ fuerant proposita satis (ut arbitror) pro uirili à nobis est pertractatũ: & diei iam finitæ terminus, ut loquendi etiam finem faciamus, non immerito nos admonere potest: nisi fortasse uobis aliter uidetur. Et Aluerotus, profecto inquit Leonice, & nobis abunde (ut pro ijs etiam loquar) hac de re in præsentia satisfactũ esse confiteor: & ea sanè dixisti, quæ tum uniuersam nobis Platonicam scholã totis (ut aiunt)

aiunt) foribus aperuerunt, tum Maronis nostri luculentißima illa diuinaq; carmina adeo explicauerunt, ut nunc demum mihi illa exacte clareq; intelligere uidear. Ante enim, ut in diei splendore oculis captus cernit quidē ille nihil, aliqua tamen solis claritate perfunditur: ita ego in rerum tantarum luce nonnulla superficie tenus dignoscens, ad interna reconditaq; planè cæcutiebam. Verum quædam (ut opinor) restare uidentur de tribus scilicet illis uersibus iam recitatis, qui alios mirifice claudere, & eleganter componere uisi sunt: nihil enim de illis est pertractatum. Quamobrem si de ijs etiam aliquid in mediū adduxeris, & nobis certe omnibus abunde satisfeceris, & natali insuper meo conuenientißimam disputationis coronidem imposueris. Sunt autem carmina illa (ut nosti) huiuscemodi.

Has omneis ubi mille rotam uoluêre per annos,
Lethæum ad fluuium deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant,
Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti. *De animorum enim descensu, & ad superos regressu qui statis quibusdam temporum spacijs eueniunt, à te retro dictum est, quando de mutabilitate cum animorum essentijs cōnata, cuius gratia neq; semper sursum, neque deorsum semper partiales perstant animi, sed per uices eunt redeūtq;, uerba fecisti. Verum quidnam sibi uult annorum numerus ille, quem scribit Maro, sicco (ut aiunt) calce pertrāsisti: quare si quid ab illis habes quod in medium afferre poßis, nobis recēsere ne graueris: nisi fortaße finitus ille & terminatus pro indefinito à Marone hoc in loco positus*

Animos mille annos uagari: quid sibi uelit numer' ille millenarius.

situs est numerus. Et Leonicus, *uera inquit narras Aluerote, neq; numeri me illius fugerat ratio. Sed quoniã annexam secum illius speculatio profundißimam de fato habet quæstionem, cuius disquisitio & longa sanè est, & plus certe uirium requirit, quàm meas esse nunc sentio, icciirco consulto ab ijs destiti. Humani nanq; animi dum sursum manẽt, à fatali prorsus neceßitate sunt liberi, cum autem descendunt, quod natura sponteq́; sua illis proculdubio euenire diximus, sub fati necessario legibus constituuntur. Cæterum plus minus'ue, ut plus aut minus corporibus addicti fuerint suis: qui enim bene uixerint, & in terris cœlestem (ut aiunt) egerint uitam, philosophiæq́; ueris mysterijs fuerint expurgati, ij profecto hoc etiam in loco poßsunt puri liberiq́; degere, & ab omnibus ijs, quæ fatali apportantur lege, uere sequestrari: nisi quantum summa est neceßitas, ut illis propter cognationem coniunctionemq́; corporis communicent, & obsequãtur.* Et *istiusmodi fortasse est quod inquit ille. Sapiens dominabitur astris.* Huius *quinetiam notæ excellens est ille uir qui in* Theæteto *à* Platone *describitur, qui corpore quidem in terris est, mente autem supra cœlos uersatur, neque ubi nã terrarũ sit animaduertit, atq; etiam id ipsum quod nesciat, nescit. Qui autem corporibus addicti sunt animi, ad illaq́; uergunt & nutant, contrario certe se habent modo. Curant enim quæ curanda nõ sunt, eaq́; negligunt, quæ summo studio quærere sectariq́; deberent: quare fati eos subijci legibus summa est neceßitas. Quod si in peius etiã ruãt mortaliq́; uitæ et irrõnali fuerint emãcipati, tanq̃ abdomini seruiẽtes beluæ, tunc serui penitus* obno

obnoxiaq́; fato fiunt mancipia: illis enim posthac utitur fatum, tanquàm omni ratione carentibus. Elegerunt *nãq́; illi hanc uitæ speciem, & eligentes merito sibi cõuenientem degũt uitam. Sed isthæc (ut dixi) pulcherrimas prolixasq́; de fato disceptationes nimirum secum afferunt, in quas profectò dũ me abstinere prædico, prudens sciensq́; penè incidi: quas forsitan tentare alias conabimur: nunc quominus id facere poßimus, temporis excludimur angustijs.* Nihil *tamen prohibet quòd expostulas* Aluerote *ut de maroniano etiam annorum numero aliquid in præsentia breuiter in medium adducamus.* Statum *quendam animorum circuitum mille annos* Academici *esse uoluerunt, cũ hos nomino uniuersam à* Zoroaste Mercurioq́;, *mox à* Pythagora *&* Platone *descendentem philosophiam intelligi uolo.* Mille *inquàm annorum periodum partiales animi, siue rectè, seu secus in terris uixerint, aut in cœlis cum dijs (ut diximus) aut in pœnarũ apud inferos loca, antequàm ad secundarum electionem uitarũ deueniãt, transmittere dicuntur.* Et *hanc statam decretamq́; animorum periodum esse autumant, secundum quan uices exercent suas, unusq́; descensus in illa, unicusq́; ascensus unicuiq́; partiali debetur animo: cũ neq́; sursum manere (ut diximus) incommutabiliter poßint animi, neq́; rursus deorsum semper stare illis sit conceßum.* Cuius *profectò rei hanc etiam esse uolunt rationem.* Hominis *aiunt ætatis esse mensuram & terminum centum annos, quemadmodum etiam in* Platonis Politia *determinat* Socrates. Is *enim numerus, cum à denario numero quadratus existat, qui sanè in se omnes numerorum continet species, quas capitales*

arithme

arithmetici uocant numeros, & excellentis nimirum esse naturæ, & inferiorum animalium excellentißimo homini, qui illius uitæ claudat periodum, non immerito attributus esse censetur. Porro is numerus si per decē multiplicetur, & ex quadrato efficiatur solidus & cubus, maronianum illum mille annorū reddit completūq; numerum. Decies enim decē decies millenum faciunt numerum, qui & cubus sanè est, & ab illis χθόνιος, id est terrestris appellatur, ob firmitudinem, inconcussamq; stabilitatis rationem, terræ elemento tanquam peculiaris & affinis assignatus. Dicunt igitur hūc animorum conuenientem esse circuitum, & ceu mille annorum peregrinationem quandam, à generatione uidelicet ad generationem alteram, ut decupla sit illis uel delictorum malorumq; præteritorum apud inferos expensio, uel econtra recte factorum in terris penes superos merces & cōpensatio. Hæc Academici de partialium naturis animorum Aluerote, ut ex illorum commentarijs percipi dignosciq; potest, proculdubio sensisse uidentur: quæ ego eatenus (ut retro dixi) approbāda tenēdaq; censeo, quatenus nostris, id est Christianis concordant quadrantq; dogmatibus: alia autē quæ non eiusdem sunt notæ, neq; sentienda omnino, neque admittenda esse contendo. Quantum enim quisque ab illis discesserit, tantum profecto à rerū natura ueritateq; ipsa elongari aberrareq; certißimum esse iudico. Hæc cū dixisset Leonicus, finem loquendi fecit. Sub ijs dictis introducti tibicines quidam, tibijs præclarißime cecinerunt, intentosq; præterita disputatione conuiuarum animos cōcinna modulationis harmonia relaxarunt. Et quoniam

iam

iam instabat aderatq́; nox, remanentibus cum Alueroto alijs, Ego *&* Leonicus *&* Hieronymus *frater circiter accensis luminibus inde discessimus.* Habes Capella *Alueroti conuiuium, in quo & si quæ ad corpus pertinebant epulæ, decentes sanè sumptuosæq́; fuerant, longe tamen animi escis, quibus à* Leonico *copiosissime fuimus accepti inferiores uilioresq́; merito existimari possunt,* Verū *memineris eius, de quo paulo ante conuenimus, ut tu mihi inuicem cras operam præstes tuam.* CAP. Memini: *& ita fiet.*

PERIPATETICVS

SIVE

DE NOMINVM INVENTIONE.

EQVEO *profectò satis coniectari* Leonice, *quid nam sit illud, quod de rerum nominibus asseuerare te uideo: natura scilicet rebus constare nomina, & non hominum consensu, arbitrio'ue ijsdem fuisse imposita.* Nemo enim(ut opinor)*istuc tibi concesserit: nisi sicui forte tunicas etiam, & calciamenta à natura fieri, & singula, quæ usu artificioq́; adinuenit uita, natura constare uideri posit: ut inde uniuersæ artes, & hominum uaria inuenta de medio prorsus tollantur:* Ego *profectò tibi uel omnia, in re præsertim literaria, facile concedere possem: uerum hæc quæ paulo ante dixisti (pace tua dixerim) nec iuranti quidem credam.*

LEON. Nec mirum Alexander: pulchra enim (ut in prouerbio est) ardua existunt, nec cuiuis ex facili sese offerre consueuerunt. Verum cum tu tali ingenio, tantaque eruditione, uir, hac de re non modo non ambigas, quod à plerisque fieri solet, sed in alteram potius partem totus incumbas: quid isti facere debent, quorum mens neque doctrina planè ulla, neque rerum usu concalluit? An non tibi Platonis Cratylus perlectus, & excussus bene est, ubi hac de re uniuersa ferè absoluitur quæstio? Solebas enim (si rite memini) philosopho illo mirifice delectari, & in commentariorum eius assidua lectione quàm maxime uersari. Quamobrem admirari satis non possum, cur profundè adeo hæc in te sententia insederit, ut Platone etiam refragante annitenteue, stirpitus conuelli non possit. ALEX. Hoc ipsum est Leonice quod me distrahit, & ambiguum animi hac in re ancipitemque diu habuit. Nam cum Platonem ipsum audio, nihil est quod sanè dubitem: totus enim ex illo pendeo, & in illo sum totus: adeo sententijs me suis uir ille & apte copioseque fluentibus uerbis implet & obruit. Rursum cum ad Aristotelem peripateticosque me conuerto, qui rationibus alijs, necnon communi hominum sententia me inde transuersum rapiunt, alius statim fio, & ueluti leuissimus transfuga, priorem mentis habitum nullo negotio commuto, neque quo loci consistam satis perspectum habeo, sed huc illuc nouus ego & ridiculus Proteus, formam de forma uarians, facile delabor & feror. LEON. Mira profecto de te narras Alexander, sed tamen quæ tibi bene credi possint: uerum

uerum cur non Menelaum aliquem hic, aut Aristeum reperire curasti, qui procacem hunc, fluentem'que Proteum, si non aliter, uinculis saltem coercerent, & ad ueram illam, stabilem'que mentis effigiem redire compellerent. An non sunt hac in urbe uiri plerique cum ingenio & doctrina, tum rerum etiam usu praestantes, qui Academicorum Peripateticorum placita iure sibi uendicant: quos iampridem consultos oportuit, ut ijs rerum ambagibus explicareris. ALEX. *Quos tu uiros narras Leonice? An'ne quaestuarios istos, qui se philosophos nominant, qui'ue miseras literulas compendij habent loco, quos annua mercede conductos, uilibus'que addictos salarijs, palam profiteri uidemus?* LEON. *Hos ipsos dico Alexander, etenim uariantem hunc Proteum fortasse compescuissent, & te hac mentis inconstantia & perplexitate facile liberassent.* ALEX. *Non mihi hos, per Deum immortalem Leonice, qui sine honoris praefatione honeste nominari non possunt: tantum enim abest ut ab istiusmodi exculti aliquid eruditi'que discas, ut econtrario si quid eruditi prius exculti'que dideceris, cum ad illos accesseris, eorum contagio proculdubio dedocearis oportet. An nō ego decem integros annos horū auditoria, ne dicam lustra, assidua contriui opera, omnesq; illorū ineptias, & futiles captionū trichas, siccis (ut aiunt) auribus ebibi? anxiè semper quaeritans, si quid inde exerpere possem, ne uacuis, quod dicunt, manibus et oscitans domum redirem? Verum, dij immortales, quam rerum inanitatem apud illos, quantam bonarum literarū solitudinem reperi: in quo tamē, ut in malis, nihil mihi ma*

In sophistas nostri temporis.

gis ſapere uiſus ſum, quàm quod cum illis deſipere aliquando deſtiti, neq; per omne uitæ ſpacium, ut plerique ſolent in cœnoſa illa ignorationis uoragine demerſus cõtabui. LEON. Stomachari mihi horũ memoria faſtidioſe uideris Alexãder. ALEX. Et cur nõ ſtomacher Leonice? aut non euomam potius, cum ſordidiſsimos hos ſcurras inter eruditos uiros connumerare te ſenſerim, & in philoſophorum numero recenſere? Quamobrem rogo te, ut hos in præſentia miſſos faciamus: indigni enĩ ſunt, de quibus ſerio uir quiſquã probus loquatur. Et quoniã in præſentia (ut uidetur) uacuũ te eſſe cõſpicio (quamquàm ſemper aliquid cogitas & excudis) rẽ profecto mihi gratiſsimam feceris, ſi de hoc ipſo, de quo ſuperius me ambigere dixi, quippiam quod lectione uaria, cum Græcorum tum Latinorum autorum conquiſitum & depoſitum cuſtodis, in medium afferre uolueris. Scio enim quàm diligens ſis, & quàm exactus ubiq; pẽſiculator, ijs præſertim in rebus, de quibus inter antiquos illos primarios maxime uiros, aliquid ſubeſſe controuerſiæ uideatur. Deprome igitur de penu tuo aliquid, quod me paſcat, & ſatiet: nam quod oblectare ualeat, haudquaquàm dubito. LEON. Callidus es Alexãder, & id proculdubio in præſentia mihi agere uideris, q̃ ueteratores ſæpenumero, ad eos quos fallere cupiunt, facere ſolent, qui cum mirifice ſemper illos laudent & extollant, tum inuicem ea quæ illis grata, aut ingrata eſſe cognouerint omni ſtudio aut ſummopere laudant, aut contra penitus proculcant & deprimunt, ut illis ſenſim iſtiuſmodi inſinuentur blanditijs, & obſequentes poſthac captos'ue quo uelint facile deducere poſsint.
Sic tu

Sic tu partim mea extollendo, quæ alioqui mediocria esse cognosco, partim sophistas hos insectando uellicandoq́; cui me infensum nationi non ab re existimas, huc omnino tendere uideris, ut quid hac de re sentiam omni prorsus elicias studio. Sed nulla est inuidia, quando hoc tibi placet, & temporis hæc nobis grata commoditas casu quodã opportune sese offerre uidetur. Vergit enim iam ad uesperam dies, quod temporis ego lectione intermissa uacuus, curandæ ualetudini tribuere soleo, & exercitationibus, inambulationibus'ue operam impendo: quare tibi pro uirili mos geretur. Sed utrum'ne mauis, sedendo, an deambulando negotium hoc peragamus? ALEX. *Vt lubet Leonice: uerum ne quid de consuetudine incommodo detrahas tuo, si placet deambulemus, nam utrunque (ut arbitror) percommode facere poterimus.* LEON. *Recte dicis Alexander & Peripateticam alioqui controuersiam non inconcinne deambulando explicare & componere tentabimus.* ALEX. *Quid? tu peripateticam Leonice hanc appellas controuersiam, & non potius (ut est) Peripateticorum cum Academicis dissensionem? Inter Peripateticos enim nulla hac de re (quod sciam) huc usque intercessit lis: sed uniuersa inter duas illas, siue sectas seu hæreses uocare mauis, isthæc est disceptatio.* LEON. *Excitasti Alexander hoc in loco non contemnendam sanè quæstionis occasionem, quam forte non erit malum breuibus recensere, ne posthac rursum, si quid huiusmodi audiueris uelut nouum admireris.* ALEX. *Quid hoc rei est? edisse re Leonice: Lucrum nanque ex insperato fecero, si quid recõditum elegansq́;*

hoc loci ex te audiuero. Etenim id quod præter operam est, plærunque opera ipsa non ingratius euenire solet. LEON. *Nihil reconditi, abstrusi'ue audies Alexander, sed ea tamen audies, quæ ingenuo cuique ignorare quidem turpe est: cognoscere autem, & si non admodum gloriosum (quid enim in parua historiuncula esse potest) elegans tamen, & eruditum merito existimari potest: hoc autem est quod dicere uolebam, Peripateticos Academicos'que non diuersa diuersorum esse cognomina, ut plerique falso existimant, sed apud ueteres rerum scriptores omnes illi qui postmodum in Academicos Peripateticos'que fuere discerminati à Platone Peripateticos primo fuisse appellatos.* ALEX. *Quonam modo istuc dicis? non enim intelligo.* LEON.

Peripatetici qui dicantur.

Peripateticos inquam Alexander, omnem Platonicam familiam in primis cognominatam fuisse memoriæ proditum est: quod sanè nomen à deambulandi usu deductum fuisse, uel ipsa uocabuli significatio palàm facere potest. Consueuerat enim diuinus ille uir, ut apud Ammonium, & pleros'que alios legitur, cum non minus corporum, quàm animorum curam habendam esse censeret, utrisque coniunctim salutaria præbere remedia: & corpus quidem laboribus exercitationibus'que uegetum & ualens reddere: animos uero disciplinarum studijs, moribus'que excolere: hinc ambo ista apte coniungens & copulans, semper ferè familiares suos in Academia deambulando docere perseuerauit: uniuersum'que literarium illic negotium inambulationibus planè transigebatur. Quamobrem omnes illi qui Platonem

audire consueuerant sunt Peripatetici cognominati. Cæterum Platone è uita sublato, Speusippo'que eius ex sorore nepote, qui ei ceu hæreditario quodam iure in Academia successerat, paulopost uita functo, bifariam peripateticorum diuisa est secta: & ij quidem Aristotelem Stagiritem ex Macedonia: illi uero Xenocratem Calcedonium secuti sunt, qui in Academia docere perseuerauit. Aristoteles autem cum suis in Lytium (nomen autem porticus Athenis erat Lytium) transijt, ibidem'que docere instituit. Ex qua Peripateticorum distractione ab ipsis sanè locis, ij quidem Academici, illi uero Lytiaci sunt cognominati, cum utrique tamen Peripatetici à docendi (ut dictum est) modo ab omnibus planè fuerint appellati. Postmodum autem, ut fieri consueuit, Aristotelis sectatores nomen quidem, quod sibi à loco inditum fuerat, amiserunt, commune'que illud à deambulandi officio cognomen, ceu peculiare quiddam & proprium, retinuerunt, & Peripatetici tantummodo sunt appellati: contra Xenocratici priori obliterato nomine, loci cognomines facti sunt & solum Academici ab omnibus perseueranter cognominati. Non igitur perperam (ut arbitror) neque temere sum locutus, quando hanc de nominibus disceptationem, de qua mox pertractabimus, peripateticam controuersiam esse dixi. Peripateticum enim cognomen à Platone ortum, omnibus Platonis discipulis & assertoribus optime conuenire uero consentaneum est. Nec me præterit tamen M. Ciceronem in Academicis suis hac de re aliter memoriæ prodidisse: uerum

Speusippus. Peripateticorum duæ sectæ. Lytium. Academici. Lytiaci. Peripatetici. Academici.

quæ nam uirum illum mouerint causæ, in præsentia recensere non cogito: longior enim esset digreßio, quàm isthæc temporis patiatur angustia, & alioqui multa nobis interim ad institutam disceptationem sunt discutienda. Quamobrem in præsentia hac in re Græcos sequamur authores. ALEX. *Ita uiuam* Leonice, *ut hæc me res hucusque latuit: quare multam tibi sanè habeo gratiam, qui mentis meæ, cæcutientes alioqui & obtusos, oculos, hac ueritatis luce perfuderis: sed perge obsecro te ad eam quam de nominibus inceperamus questionem.* LEON. *Ita faciam, quando hoc tibi placere nunc uideo: uerum memineris me hac de re philosophorum more pertractantem licentiosiori docendi genere uti decreuisse, ne forte à me accuratam, excultam'ue exigas uocabulorum, & stili elegantiam.* Noua *enim & externa introducenda sunt nomina*, & Græcis *plerunque utendum, ubi nos* Latina *defecerint, ut res commode explicari dignosci'ue poßint, circa quas uniuersam ferè philosophantium operam absumi par est.* Dabis *igitur ueniam, si quod insolens, nouum'que uerbum delicatas aures tuas perstringens offenderit.* ALEX. Non *est quod ita mecum agas, perge modo ea dicere, quæ planè intelligam: nam quo id dicas modo, & an splendidè latineq; prolatum sit quippiam, aut secus, haud quaquàm laboro.* LEON. *Audi igitur Alexander quando ita es animatus.* Duas *de inuentione, & ueluti genitura, nominum inter se diuersas antiquorum fuisse sententias certum est: unam* Heracliti, *eiusq; sectæ philosophantium, qui ab illo* Heraclitici *sunt denominati: alteram* Parmenidæo*rum*

Heraclitus. Heracliticí. Parmenidæi.

rum quorundam, inter quos non ignobilis sanè assertor fuit Hermogenes, *quo* Plato *(ut perhibent) in ijs quæ ad theologiam pertinebant, usus est præceptore: sicut in physicis Cratyli Heracltici auditor fuisse dicitur.* Et *primi quidem nomina sola constare natura dixerunt, nihilq; in ijs formandis aut inueniendis hominum effecisse consensum. Secundi uero adeo non esse rerum naturæ effectiones nomina affirmarunt, ut pro mero etiam cuiusuis arbitrio conformata, & rebus aßignata impositaq; fuisse dixerint.* Et Heracliticos *quidem sequi uidetur* Plato, *qui in Cratylo Socratem de recta nominum ratione dißerentem inducens, ipsorū effectionem rerū naturæ facit ascribere.* Aristoteles *autem, & qui post eum* Peripatetici *fuere cognominati, in altera omnino censentur classe, eorum scilicet, qui nomina hominum consensu rebus imposita fuisse uoluerunt.* Vnde *posterioribus (ut opinor) facilis suspicandi data est occasio, philosophos hos hac ipsa de re* Diametro *(ut aiunt) inter se dissentire, quod tamen nos minime uerum esse euidentißimis certe signis rationibusq; pro uirili demonstrare contendemus, si prius illorum sententias philosophorum, quibus'ue nitantur rationibus, in medium summatim, clareq; adduxerimus.* Hoc *ipsum igitur si placet prius facere aggrediamur.* ALEX. Imo *ita placet, ut nihil mihi unquàm magis.* LEON. *Nomina* Academici *natura ipsa, & non hominum arbitrio constare,* Alexander, *hoc dicebant modo* : Nam *cum uoces quasdam esse uellent nomina:* In *uocem enim, tanquàm in genus, uniuersam eius complectens essentiam,*

Hermogenes Platoni præceptor.

Cratylus.

i 5 omne

omne sanè refertur nomen. Voces autem naturæ, non artis sunt opera: iccirco & nomina ipsa talia esse oportere affirmabant, naturæ rerum effectiones, & non hominum consensu industriaq; excogitata signa. Præterea cum orationum alia quidem uera, alia autem falsa esse dicatur, orationis ueræ partes cum illius sint partes, et ipsas necessario ueras esse oportere: & itidem falsæ orationis partes falsas esse constare: orationis aũt partes esse noĩa, quãobrem nominũ ipsorum hæc quidẽ uera esse, illa autẽ falsa asseuerabãt. Non autẽ eo uera modo et falsa dici noĩa, quo orationẽ uerã uel falsam dicere cõsuetũ est. Orationis enim ueritas illa et falsitas, ex cõplexione fieri perhibetur, ita ut res sunt, uel nõ sunt designatæ. Nomina autem simplicia esse, nihilq; huiusmodi signare posse: sed dici uera esse nomina, quia res ita ut sunt, magis, quàm ut arbitrio placet nostro significanter declarent: contra falsa existimari nomina, quoniam rerum naturæ non belle conuenire quadrareq; uideantur. Nullo igitur consensu nostro indigentia, ut uel falsa sint, uel uera nomina natura ipsa constare uerisimile est. Sed & hoc etiam instabant modo. Sicut rerum essentias natura ipsa existere certißimum est, nulliq; omnino dubium: ita earum actiones paßionesq; naturales esse proculdubio est censendum: ab essentia enim has deriuare & fluere clarißime animaduertitur. Vt si rem aliquam (uerbi causa) secare studeamus, non tam pro libidine nostra hominumq; arbitratu, quàm pro rei ipsius natura id faciamus oportet, & eo etiam instrumento, non quod nobis placuerit magis, sed quo id aptius diuidi secariq; poßit, utamur. No

minare

minare autem cum actio quædam effectioq; sit, & ideo naturam sortiatur essentiæ, non esse sicuti nobis, sed sicut rerum naturæ maxime placet, cuius instrumenta sunt nomina, ad res naturali modo signandas, & non pro libidine arbitratuq; nostro, rebus ipsis accommodata. Quod hinc etiam clarißime posse patere dicebant: non enim cuiusque esse tale reperire instrumentum, cuiusmodi uera censentur esse nomina, ad res, scilicet rite discernendas, audientesq; optime docendos adeo accommodatum, uerum artificis cuiusdam nominum inuentoris, qui cum prudentißimus esse deberet, rerumq; naturæ indagator solertißimus, rarißimus profecto esset inuentu, qualem illi dialecticum suum esse uolebant, omnibus liberalibus disciplinis, & morum etiam uirtutibus insignitum & conspicuum, qui ad ipsas rerum ideas mente conceptas intuens, instrumentum illud luculenter inde commodeq; posset elicere. Imagines *enim rerum esse nomina, & eorum censeri finem, rem sicut est, nobis quadam illius similitudine apte signare, & non hominum arbitrio consensu'ue, sicut inania & surda temere sonare.* Nominum *præterea partitionem secundum rerum ordinem distributam disterminatamq; esse dicebant, & alia quidem diuinis rebus conuenire nomina, alia uero ijs quæ sensu & opinione comprehenderentur.* Vnde *& uatem* Homerum *recte sensisse dicebant, cum alijs deos usos esse nominibus, alijs homines eadem in re memoriæ prodidisset: ut illud, quem* Xanthum *dij uocant, homines uero Scamandrum.* Et *rursum de uolucre, Chalcidem dij nominant, mortales uero Cymindin, aliaq; huiusmodi*

Alijs dij nominibus res ipsas uocant, alijs homines.

complu

complura. Alias enim deorum esse notiones, & alias partialium cognitiones animorum: & iccirco apud utrosque alia etiam esse nomina. Diuina enim eius esse notæ quæ totam denominatorum rite indicarent essentiam. Humana uero quæ illius solummodo partem declarare possent. Et diuina quidem nomina uulgo esse incognita, cum humana palàm in promiscuo reperirentur usu: non alia expreßiori similitudine quàm earum imaginum & simulacrorum quæ à sacerdotibus in adytis sacrorumq; penetralibus religiosißime seruarentur: quorum id quidem quod in aperto esset quiuis è populo libere palamq; cerneret, cum tamē id quod latitaret interius, in quo arcana deorum declarantur mysteria, à solis ijs cerneretur colereturq;, qui & initiati essent, & cerimoniarum sacrorumq; rite instituti. In sacris præterea quibusdam nominibus miram latitare uirtutem, ad ea sanè efficienda opera, quæ supra hominem esse censerentur, & diuinitati non immerito attribui poßent. Et icciro ab ijs qui interiores & reconditas callucre literas, memoriæ proditum est, non esse transferenda ea aut immutanda uocabula, sed ut sunt suis characteribus ueluti diuinis quibusdam notis religiose conseruanda. Quod magos etiam diuinorum peritos præcepisse dicebant, ne in carminibus, scilicet & precibus ad dæmonas Heroasq; eliciendos aut placandos fusis, precandi ritus aut nomina immutarentur, siue Chaldaica forent ea seu Persica, & omnino barbara: quoniam uim, qualiacunq; essent, haberent maximam, & illis Dæmones insigniter gauderent. Vniuersam denique Zoroastis sapientiam, quam Plato

Zoroastis sapiētia.

Plato in Alcibiade diuinam, & in Charmide animorum corporisq; curatricem appellat: non alia re magis, quàm nominibus constare dicebant. Hebræos, *quinetiam diuinorum quorundam nominum notiones omnibus alijs prætulisse scientijs, & mira sæpius horum prolatu opera ab eorum factitata prophetis memoriæ prodidisse, ut non à natura solum, sed ab ipsis etiam inuenta fuisse dijs, & hominibus tradita non immerito creditum fuerit.* Huius *autem rei non uulgare etiam signum esse preces, imprecationesq; nostras, quæ semper adiectis nominibus fieri consueuere: ex quibus uel palàm lædi eos quorum recensentur nomina, uel iuuari, manifestius certe esse, quàm ut aliquo demonstrationis indigeret adminiculo.* In *urbium præterea oppugnationibus obsidionibus'ue ea euocari eliciq; consueuiße numina, in quorum tutela urbs illa posita esse crederetur, ut loco scilicet eo relicto, ad se uolentes & propitij migrarent dij: neque alio unquam modo obsessam urbem, quàm præsidum abscessu deorum capi aut posse, aut fas esse, non ab re creditum est.* Quam*obrem antiqui urbium fundatores, coloniarumq; deductores, alterum quidem tutelaris dei nomen manifestum esse, alterum uero sanctius augustiusq; omnes semper latere uoluisse, ne quando ab hostibus cognitum magicis cantibus præcibusq;, & rite peractis sacris in bellorum discriminibus elici & euocari is posset deus, cui diuinum illud adscriberetur nomen.* Atqui *hominum quidem cum hominibus consensum commerciumq; procul dubio esse posse dicebant: deorum autem & hominum conspirationem, neque animo comprehendi, neque suspitione*

tione apte fingi posse. Ex ijs igitur cuique palàm esse dicebant, naturam ipsam, ueluti rerum imagines quasdam hominibus, uera tradidisse nomina, neque ab ijsdem consensu aliquo uel casu inuenta & rebus aßignata rerum fuisse uocabula. Cæterum quoniam ex Nigidianis *cōmentarijs, quod naturalia, & non arbitraria rerum sunt nomina, lepidam sanè & festiuam refert* Gellius *rationem, non erit malum (ut arbitror) hanc etiam ipsam pro* Aca-

Aul.Gell.Noct. Att.li.10.ca.4. *demia in medium adducere, quæ ipsius* Gellij *uerbis hoc maxime prolata est modo:* Vos *enim, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur, & labias sensim priores emouemus, ac spiritum atque animam porro uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur intendimus.* At *contra cum dicimus, nos, neque profuso intentoq; flatu uocis, neque proiectis labijs pronunciamus, sed & spiritum, & labias quasi intra nosmetipsos coërcemus.* Hoc idem *fit in eo quod dicimus, tu, & ego, & tibi & mihi.* Nam *sicuti cum annuimus, & abnuimus, motus quidem ille uel capitis, uel oculorum à natura rei quam significat non abhorret, ita in ijs uocibus quasi gestus quidam oris & spiritus naturalis est.* Eadem *ratio est in* Græcis *quoque uocibus quam esse in nostris animaduertimus.* Et *hæc ferè sunt quæ de nominum ratione* Academicorum *cum ueterum, tum nouitiorum pro se afferre solita est schola. Cui sententiæ* Stoicorum *etiam* Zenone, Cleante, Chrysippoq; *ducibus, uniuersa fauet natio: contra uero* Aristotele *duce niti uidentur* Peripatetici, *nomina scilicet non natura, sed hominum consensu arbitrioq; constare: quædam etiā*

casum

casum reperisse ipsum contendentes. Quatuor enim hæc esse quæ ordinem inter se quendam & continuatam haberent seriem : res uidelicet ipsas extrinsecus existentes: animi conceptiones notiones'ue: ea quæ uoce proferantur: & ultimo loco illa quæ characteribus notātur. Istorum uero quatuor ordinem talem esse dicebant, ut prima scilicet à secundis signarentur, cum illa planè secunda efficerent. Res enim natura constantes notionum esse principia: notiones autem & conceptus, res ut extra se habēt intrinsecus designare. Hoc etiam modo ea quæ tertio ponebātur loco, efficere quidem ultima illa, signari uero & repræsentari ab ultimis: si quidem ea quæ uoce proferentur efficientes essent causæ, eorum quæ characteribus inscribi insignirióq; contingerent, illa uero ideo scriberentur, ut commode prolatas signare poßent uoces, & labili hominum memoriæ suffragari. Horum porro quatuor duo illa prima natura constare dicebant, duo uero reliqua hominum inuēta fuisse arbitrio, & iccirco in ijs ipsis artis magis quàm naturæ relucere uestigia: idq; ex hoc uel maxime conspici posse dicebant. Etenim res ipsas, & animi notiones conceptiones'ue, in omnibus semper easdem existere, neq; aliquo locorum interuallo, aut temporum spacijs usquàm immutari. Easdem enim semper fuisse res, & de ijs ipsis easdem animi notiones apud omnes homines, & semper futuras esse, cum ea quæ uoce dicerentur nomina, necnon illa quæ characteribus perscriberentur, apud alios alia & semper fuisse, & nunc esse sit perspicuum. Aliter enim loqui & scribere Græcos, aliter Aegyptios, Latinosq; certum est, cum tamen

men omnes ijſdem de rebus medijs animi conceptionibus & loquantur & ſcribant. Ex *quibus palàm omnibus ſanè eſſe poteſt, poſtrema hæc duo hominum inuentis, & non rerum naturæ muneribus adſcribi debere.* Nihilq́; *ſanè obſtare ea quæ hoc in loco ab* Academicis *adduci ſolerent, uocem ſcilicet natura eſſe ad quam inquàm uelut ad genus nomina rreferuntur omnia.* Neque *enim uocem nominum proprie genus eſſe, neque totam illorum eſſentiam rite complere.* Materiam *quidem nominum eſſe uocem, ſe haudquaquàm inficias ire, genus uero ipſorum proprium & peculiare, penitus abnuere.* Quemadmodum *igitur ſi quiſpiam lectulum, quia ex ligno ſit, lignum eſſe diceret, & iccirco naturæ opus, is ridiculus merito haberetur: ita quiſquis nomen dicit, quia uoce conſtet iccirco naturaliter nobis aliquid ſignificare, nõ immerito riſu dignus eſſe perhibetur: nullam enim eſſe neceßitatem ſi quippiam de materia fiat naturali, ut id prorſus naturale efficiatur.* Vniuerſa *nanque illa quæ artificio quocunque ſtruantur, & quæ hominum ſine controuerſia adſcribantur induſtriæ, mechanicæ inquàm ſtructuræ opera, ex materia conſtare naturali, circa quã omnia artium uerſentur ingenia.* Similiq́; *rationis modo uocem quidem rerũ naturæ donum eſſe hominibus eiuſdẽ largitate cõceßum:* Natura *enim uocales certe ſumus nomina autẽ & uerba, uoces ſimpliciter non eſſe, ſed uoces quaſdam, tali aut tali diſtinctas dearticulatasq́; modo, ab animæ ui illa quam* λεκτικὴν φαντασίαν *illi, nos quia id unico uerbo exprimere non poſſumus dictionum effectricem fantaſiam dicemus.* Hanc *enim uocalia*

mouere

mouere instrumenta non alio sanè modo quàm lignum moueri aptariq; à lignario dicimus fabro, ut lectuli figu ram commode poßit recipere. Quemadmodum igitur li= gnum antequam lectuli conformetur effigie, minime uo= cabitur lectulus, eodem modo uoces etiam, antequàm tali aut tali articulentur distinguantur'ue modo, haud qua= quàm nomina, aut uerba dici oportere. Nostro igitur ar bitratu & nostra positura constare ea, & non natura ue risimile esse. Neque quo minus id uerum esse fateamur ea intercedere, quæ illi de naturali instrumento hoc in lo= co adducere solent. Nomina enim non esse naturæ in= strumenta, sed ἀποτελέσματα, *id est effectiones: in= strumenta nanque uocalium animæ uirium esse pulmo= nes, palatum, & illam quam asperam arteriam medici uocant: à quibus, siue medijs quibus, uocem effici cla= rißime apparere, cum exsufflatus aër, & ex uniuerso thorace nißus spiritus, congestim asperam illam uoca= tam arteriam, gulam'ue percusserit, & ab illa inuicem repercußus fuerit, tali'que plaga sensilem effecerit so= num, animæ quopiam affectionum charactere insigni= tum: simplicis igitur uocis instrumenta illa esse, nomi= num uero & uerborum, quæ iam dearticulatæ & di= stinctæ sunt uoces, alia propria & peculiaria magis esse instrumenta, quæ nō* φωνητικὰ ὄργανα, *id est uoca= lia ut illa, sed* διαλεκτικά, *id est loquendi instrumen= ta, recte dicantur. Et huiusmodi esse cum linguam ipsam, tum dentes & labias, quorum affectionem, uocali ad= iuncta materia nomina esse & uerba. Quamobrem non inconcinne, Stoicos dicere solitos aiunt, linguam qui=*

k dem

dem plectri similem esse, chordarum uero dentes, nares autem cornibus ijs quæ ad neruos resonant in cantionibus: cum ea uocem à pulmonibus immoderate profusam frangat & terminet, & cum ad dentes ipsos, tum ad alias oris partes impellendo, distinctos & pressos illius efficiat sonos. Non *igitur esse naturæ instrumenta uerba & nomina, sed effectus & opera, & ideo natura constare haud quaquàm necessarium esse.* Non *semper enim naturæ opera naturalia prorsus effici, sed in artem plerunque degenerare & desinere, quod cum ex alijs compluribus naturæ operibus, tum nihilo secius ex ipsa saltandi peritia manifestißime potest patere.* Cum *enim omnis, secundum locum motio nobis proculdubio natura insita connata'que sit, tali tamen, aut tali moueri modo, & numerosa manuum gesticulatione, Herculem (uerbi causa) uel* Oedipodem *posse signare & effingere, ab arte ipsa proficisci meridiana (ut aiunt) luce clarius esse, hominum'que industriæ hoc, non naturæ largitati acceptum oportere referri.* Nam *illud quod dicere etiam solent de precibus, & supplicationum modis, numinum'que magicis euocationibus, hoc sibi somnijs, anilibus'que deliramentis uideri quàm simile dicunt: immutabilem enim diuinam esse naturam, & certa causarum serie, eadem'que firma & inuariabili uniuersa (ut par est) gubernare moderari'ue, & non puerorum more cultu pollicitis'que hincinde compelli & allici certißimum esse.* Fieri *tamen posse, quoniam ratione utentes nos deus esse uoluerit, & liberum motionis principium nobis largiter*

condo

condonauerit, iccirco multorum etiam operum effectores esse uoluisse: actus'que nostros, & enim consilia, quæ ex libera electionis uoluntate prouenirent, pro meritis sæpius larga benignitate sancire. Aut magis etiam in nobismetipsis, siquis bene introspicere ualuerit, horum initia & causas cognosci, qui circa huiusmodi consilia & preces, non sine iugi quadam affectionis & fantasiæ motione uersati, & iccirco hunc, aut illum uitæ habitum eligentes, huiusmodi præparatione media, & sequestre deorum procuratione prouidentia'que secundum electionis nostræ modum abunde perfruamur. Sicut in quibusdam planè dignoscere licet corporibus, quæ ignita quidem leuitate sua superne facile ascendere poßunt: rursum si quid ponderis ab humida omnino, aut terrea conceperint natura, eadem facilitate ipso declinantia nutu, ad lineam deorsum feruntur. Necnon solis splendore mundum collustrante, siquis apertis oculis experrectus liber'que diem contueri uoluerit, hunc clarißima frui luce necesse est. Siquis autem uel obdormiuerit, uel in tenebrosa se loca coniecerit, aut caput alioqui pannis conuoluerit, is certe uitio suo, non solis causa claritate illa minime perfruetur. Diuina etenim omnia, excellenti quadam redundantis naturæ ubertate, largiter ubique omnibus, nulla inuidia, sese offerre & concedere consueuerunt. Dei'que prouidentia hoc modo, pro uitæ cuiusque electione & meritis, affatim omnibus sese participandam, fruendam'que æquabiliter præstat. Ex quibus certe effici, nihil preces supplicationes'ue

facere, quominus nomina pro hominum uoluntate & arbitrio constare dicantur. Hæc sunt ferè Alexander, *quæ de nominum ratione* Academici Peripateticiq;, *ueteres memoriæ mandauere, & in quibus inter sese dissensisse uulgo creduntur.* Nam *recentiores isti philosophi, de nostratibus loquor, nec uerbo quidem tenus quæstionem hanc attigisse uidentur.* Quæ *iccirco à me breuiter nunc percursa magis, quàm pertractata fuere, ne quam tibi molestiam longa dicendi series faceret: & ipsa alioqui nox iam aduentare incipit, satisq; pro consuetudine à nobis (ut uidetur) deambulatum est.* Quare *si placet finem faciamus, nisi aliud fortasse est quod me uelis.* ALEX. À *me quidem, tantum abest ut isthæc mihi tua longa fuisse uideatur oratio, ut contra non mediocriter etiam doleam, quod tam cito dicere desieris: nam de nocte nihil sanè moror, ut citius etiam ruat, quando non procul, ut scis, habito: & illarum extensa prolixitas lucubrationibus à me commode dispertiri soleat.* Sed *quæ nam lucubratio, quod studium, mihi optatius esse posset, quàm ea de te audire, quæ adhuc ego à nullo percepi, neque apud quempiam scripta reperi?* Perge *modo, si placet, reliqua subtexere, & si quid tui hac de re est iudicij in medium liberaliter afferre.* Verum *si uidetur, quando inambulauimus satis, ex porticu ista in conclaue transeamus, ubi & hoc uespertinum frigus salubriter declinabimus, & sedentes alioqui commodius, ea quæ nobis agenda sunt, peragemus.* LEON. Vt *lubet* Alexander, *quando non solum animorum, sed corporum etiam ualetudini non minus est seruiendum, sine qua illi neque recte*

ualere, dum hic sunt, neque quippiam constanter specula= ri possunt. Cæterum sciebam equidem ab initio etiam, cũ ea exorsus sum, quæ iam recensui pertractare, te huc tan dem peruenturum fore, meam'que de ijs sententiam o= mni studio excutere tentaturum: & ideo (si recte tenes) tunc ego te licentiosius fortasse, quàm par fuit, sed amice tamen, ut semper, ueteratoribus illis non dissimulem esse dixi. Veruntamen quando hanc ego personam semel in= dui, hæc mihi certe strenue est agenda. Quanquàm cur mihi non in optatis sit etiam hæc tecum conferre, qui mi= hi inter amicos primarius cum sis, ingenio etiam & eru ditione eò loci peruenisti, ut sanum cum de alijs omnibus tum hac ipsa de re iudicium ferre ualeas. Accedit ad hoc, quòd ueterum illorum talis tantusq; admirator existis, ut eos tantum nõ constructis aris numinum loco uenere= ris & colas. Audi igitur & reliqua, quæ non mea certe sunt, sed quorum etiam priora fuerunt. Verum antequàm ad illa nostra se conuertat oratio, unica, & eadem breui propositione (quod Geometræ facere solent) totam hanc claudam quæstionem: ea autem est huiusmodi. Academi= cos Peripateticos'ue de nominum ratione eadem procul= dubio sentire, nihiloq; inter sese, nisi uerbis tantum dif= ferre. Scio isthæc tibi mira sanè uideri, qui priora audi= ueris, oculata tamen (ut aiunt) fide, si ea quæ dicam intel= ligere curaueris, hanc rem planè sic se habere percipies.

ALEX. *Quî possum isthæc tibi credere, & non potius deorum hominumq; implorare fidem, quando mihi tu ta lia profers monstra: qui enim fieri potest, ut duæ pugnan tissimæ inter se sententiæ eædem esse dicantur: aut quo*

nam modo tute tibi id unquàm persuadere potuisti? Nisi forte idem album & nigrum esse tempore etiam eodem tibi uideri potest. LEON. Nimis delicatus es Alexander, & ut uidetur dictorum impatiens, citoq́; sanè cōmoueris uerum iterum, & tertio etiam scias uelim, me quod tibi modo sum pollicitus, bona fide iam nunc in numerato (ut aiunt) repræsentaturum, ne pigeat modo patiēter audire. ALEX. Audiam quando ita iubes, immo auscultabo potius. LEON. Colligamus igitur (nisi molestum est) Alexander ea quæ dicta sunt prius, & si inter nos conuenit, uideamus, ut quid nobis posthac dicendum sit, planè scire poßimus. ALEX. Bene habet, sic faciamus. LEON. Reuoces igitur te ad superiora. Academicos dixeram nominum rationem natura ipsa non hominum arbitratu constare uoluisse, est'ne ita? ALEX. Est ut dicis. LEON. Peripateticos autem, consensu arbitrioq́; hominum eadem inuenta esse nomina, & rebus accommodata affirmasse. ALEX. Et hoc ita. LEON. Quomodo autem eadem utriq; senserint: & quonammodo cum pugnare inter se eæ uideantur sententiæ, rite consentiant & quadrent, reliquum est ut à me in præsentia ostendatur. ALEX. Hoc nimirū restare uidetur. LEON. Exordiamur igitur quādo sic placet, hoc maxime modo. Bifariam dogma illorū, qui natura constare nomina, & non hominum arbitrio rebus imposita esse dicebant, sectum diuisumq́; fuisse planè accepimus, & ij quidem ut Heraclitici, naturalia ideo uolebant esse nomina, quia naturæ effectiones ea esse & opera, asseuerabant: propria enim & peculiaria rebus singulis nomina à rerum natura præparata aßignataq́;

taq; esse, non aliter quàm sensili cuique rei proprij secre ti'ue ab eadem attributi sunt sensus: aliud enim ipsum spe ctabile à tractabili esse censeri, quia alio iudicetur percipiaturq; naturæ sensu. Nomina enim naturalibus similia esse simulachris, qualia certe sunt illa quæ in speculis, aut in stantibus cernantur aquis, nō ijs quæ artificio con stare uidemus. Et nominare profectò eos censeri, qui huiusmodi uera & solida proferrent nomina: qui autem secus facerent, nec nominare quidem eos, sed sonum tantummodo aut uocem emittere. Officium autem esse prudentis eruditiq; uiri, & uere philosophi, ea semper indagare rimari'ue nomina, quæ rebus singulis à rerum natu ra peculiariter constituta aßignataq; essent quemadmodū illius esse partes, qui acute oculorum polleret acie, proprias uisilis cuiusq; similitudines recte pernoscere & diju dicare. Alij autem dogmatis huius ore tenus assertores, ut Academici fuere omnes, id est ueteres Peripatetici (sic enim eos in præsentia intelligi uolo) natura constare nomi na dixerunt, quoniam rerum denominatarum naturæ conuenire quadrareq; uolebant: illustria enim ea & significantia ut præclare res ipsas exprimerent esse oportere: ut siquis (uerbi causa) à natura tali præditus esset prudentia, ut ad regendos moderandosq; populos pulchre natus uideretur, huic Agesil ai, aut Archidami nomen probe conuenire dicebant. Et iccirco natura talia esse nomina, quoniam rebus ipsis, quæ ijs signentur nominibus, significanter conuenire uiderentur. Archidamus enim quia populo imperare poßit: Agesilaus autem, quia populi sit ductor, luculenter dici posse censetur.

Addebant præterea isti, nomina imaginibus esse similia: uerum ijs duntaxat, quæ non ipsa natura, sed hominum artificio constarent: qualia essent illa, quæ à pingendi, fingendi'ue arte efficerentur, ubi uarias simulachrorum similitudines, uarijs rerum exemplaribus conuenire palàm perspicimus: & has quidem magis, illas uero minus expressas rerum reddentes effigies, prout artificis peritia, artis dexteritate adhibita, commode illas ualeret effingere. Quod uel ex hoc clarissime cuiuis patere posse dicebant, cum sæpe usu ipso deprehendantur homines & à nominibus ipsis denominatarum rerum naturas regreßione ad priora (quam ἀνάλυσιν *uocant) indagari: & ijs rursum perspectis, conuenientia rebus imposita esse nomina demonstrare. Sed non dißimili etiam rationis modo illorum dogma, qui rerum nomina hominum consensu arbitrio'ue adscripserunt, bifariam diuidi secariq; contingit. Et ij quidem talem nominum posituram intelligi uolebant, qualem* Hermogenes Parmeni*dæus apud* Platonem *in Cratylo esse asserit, pro cuiusq; scilicet arbitrio quæque formari posse nomina, etiam si id nulla fieri ratione contingeret, ut si cuiuis hominum, quam sibi libuerit rem, quocunque nomine pro libidine appellare placuerit, id illi sanè rei nomen proprium acommodatumq; existere. Qualia pueros & mulieres ioco sæpenumero factitare percipimus.* Vnde Diodorum *quendam cognomine* Diangelticum *non contemnendæ uirum literaturæ, huius sectæ placitis mirifice fauentem, seruis suis præpositionum & aduerbiorum etiã uocabula, nominũ loco imposuisse memoriæ proditũ est, quasi nihil*

hil aliud ad rectam nominum rationem, præter hominum studium & arbitrium exigi oporteret. Alij *autem ut* Peripatetici *fuere, non eo sanè modo nomina hominum arbitrio rebus imposita fuisse dixerunt, sed ea quidem à nominum conditore quopiam proculdubio formari aßignariq́; oportuisse, non temere ut* Hermogenes *uoluit, sed consulto si quid aliud: hunc autem merito prudentißimum fuisse, & omnimodam rerum naturæ calluisse scientiam, ut ex hoc scilicet cuique rei proprium decensq́; nomen posset adiungere.* Pariq́; *rationis modo siquis noua rebus quibusdam imponere studeat nomina, talem eum esse oportere, aut si talis esse non posset, ab huiusmodi saltem quopiam doceatur necesse esse uiro philosopho, totius rerum naturæ peritißimo, ut rebus congruentia imponere poßit nomina.* Et *hoc esse quod dicerent consilijs hominum ea, non ipsa constare natura: quoniam non naturæ munere, sed ratiocinantis animi discursu, & inuenta sint nomina, & rebus ipsis rite accommodata.* Non *enim temere primores illos, & nullo mentis negotio, paludes quidem fœminino denominasse genere, fluuios autem masculino (ut de animalibus uiuentiumq́; taceatur genere) sed has quidem ueluti amnium quædam receptacula fœminino protulisse genere:* Fluuios *uero ceu illas intrantes, seq́; illis immiscentes, masculina generis proportione nominare uoluisse.* Similiq́; *modo intellectum quidem nomine dixisse masculo, cum animam ipsam fœminea terminatione signassent: quoniam hic quidem ei lumen infundat, illa uero id excipiat, & ab illo repleri collustrariq́; uerissime*

ſime dicatur. Pariq; *generis analogia in ſole etiam & lu na non ab re uſos fuiſſe, cum hic quidem lumen illi affa= tim ingerere, illa autem ingeſtos excipere radios planè animaduertatur.* Neutrum *uero genus & cõmune quod epicœnum uocant, cum ex horum uel mixtura uel diſtra ctione conſtitui componiq; iudicentur, alijs nonnullis re bus cõgrua naturæ proportione ſignificanter adiecta fuiſ ſe.* Et *hæc de duorum à principio dogmatum in qua= tuor opinionum capita diſtributione, deq; illarum expla= natione pro uirili mediocriter pertractata ſufficiant.* Ex *quibus cuiuis non obſcure etiam patere poterit, ſi quidem uegeta mentis adhibeatur intentio, hanc quam ſupra re tulimus* Peripateticorum *ſententiam, ab illa quam ſecun= do recenſuimus loco, &* Academicorum *placitis adſcri= pſimus, non alia re, quàm uerborum prolatu eſſe diuer= ſam.* Quæ *enim nomina à prudentiſſimo uiro, & ut ipſi aiunt, uere philoſopho rebus quibuſque commode adſcri buntur, rerum naturæ conuenire, propriaq; eſſe proculdu bio & ſignificantia eſt neceſſe. Atqui primum illud* Pe= *ripatetici, ſecundũ (ut uidimus)* Academici *uoluere: quã= uis illi quidem hominum arbitrio nomina, iſti uero natu= ra cõſtare protulerint.* In *uerbis igitur diuerſitas (ſi qua eſt diuerſitas) non in rebus ſententijsq;, iure eſſe cenſe= bitur.* Quamobrem *ut à nominum conditore illo origi= nẽ habent nomina: nulla eſt inuidia, quin pro arbitrio con ſenſuq; hominũ fabricata & inuenta fuiſſe dicantur, dum modo natura etiam conſtare eadem, ceu ipſis congruen= tiã rebus, & rerum naturæ quadrantia, bona pace dice= re liceat.* Res *enim philoſophi quærere, inueſtigareq; de= bent,*

bent, non anxie rerum perscrutari uocabula: quæ & si rerum (ut diximus) imagines rite esse censeantur, nihil tamen obstat unius rei plures esse imagines, magis & minus Archetypũ reddẽtes suum: utri autem illorũ imaginibus ijs melius accommodatius'ue sint usi, ipsi sanè uiderint, nobis enim in præsentia abũde satis sufficere potest, manifestißime (ut arbitror) demonstrasse, philosophos hos, & si noĩbus differre uideantur, rebus tamẽ ipsis, sententijsq; proculdubio bene conuenire. Quod uel ex hoc etiam clarißime patere potest. Nam apud Platonem inter dißidentes de nominum ratione Hermogenem & Cratylum, medium sese constituit Socrates, & multis utrosq; rationibus insigniter reprehendit. Neque enim hominum solo constare arbitrio nomina planè demonstrat, ut asseuerare uidebatur Hermogenes, propter uniuersalia maxime genera, resq; immutabiles, & sempiternas, quibus tũ quia perpetuæ constantesq; sunt, & omnibus ab initio cognitæ, tum quia immobilem definitamq; sortitæ sunt naturam, stabilis & recta nominum bene adscribi potest ratio. Neque rursum nomina natura constare ostendit, eo quo Heraclitus Heracliticiq; uolebant modo, propter singularium indiuiduorum'ue labilem, & fluxam naturam, quibus neq; conuenienter aßignari, neq; diu bene quadrare possent nomina. Nihil igitur, ut manifestißime patet, à Diuino Platone & Academicis, Aristoteles & Peripatetici dissentire uidẽtur: cum illi nomina ideo natura cõstare dixerint, quia rerũ naturæ accommodata peculiariter res ipsas signarẽt: ij aũt iccirco pro hoĩm arbitrio eadẽ esse cõtenderint, quoniã à prudentißimo noĩm conditore, &

quasi

quaſi loquendi architecto ea ſecundum naturæ exigentiam,& inuenta,& rebus ſolerter aßignata fuiſſent. Negant igitur ea natura eſſe Peripatetici eo quo Heraclitus uolebat modo: rurſum Academici, hominum arbitrio eſſe inficiantur nomina, quomodo illa Hermogenes (eſſe ut in Cratylo eſt) aſſeuerabat. Inter ſe autem ij philoſophi ita non diſſentiunt, ut de recta ſanè nominum ratione una ſola, conſtansq; Academicorum & Peripateticorum eſſe perhibeatur opinio. Quod Ariſtoteles etiam in pleriſq; commentariorum ſuorum locis non obſcure comprobare uidetur: nam ſi quando noua, inuſitataq; rebus tentat imponere nomina, ſemper illa rerum naturæ quàm accommodata aßignare contendit. In commentarijs enim de phyſica auditione, ſiue de principijs (utraque enim legitur inſcriptio) τοῦ αὐτομάτου nomen ijs quæ ſponte ſua quaſi temere nulla determinata proueniunt cauſa, luculenter aßignat: in libris autem de ſublimibus quæ μετέωρα uocant, τῆς ψεκάδος καὶ τοῦ ὑετοῦ, quæ pluuiæ ſunt uocabula, ſignificanter formaſſe cenſetur. Nam ſpeciei nomen quam ἐντελέχειαν uocat. Terminorum præterea in ſyllogiſmis quos ὅρους appellat nec non τοῦ ἀορίστου ὀνόματος καὶ ῥήματος, καὶ τῆς ἀντιφάσεως, uniuerſa nomenclatura, quid aliud nobis declarare uidentur, quàm indubitatam philoſophi huius hanc fuiſſe ſententiam, nomina ſcilicet rebus ſecundum naturæ exigentiam quàm conuenientiſsime ſemper adſcribi aßignariq; oportere. Hæc ſunt Alexander, quæ de nominum ratione tibi pro temporis anguſtia, & hac ieiuna facultatis noſtræ mediocritate,

tate, dicere in præsentia habui. Reliqua tu (*quo es inge-nio*) *iugi uariaq́; antiquorum lectione perquires, & ab eruditis uiris percontando post hac felicius excutere poteris.* Nam *mihi satis nunc superq́; fuit, tuæ ut potui, & debui, morem gerere uoluntati.*

SADOLETVS
SIVE
DE PRECIBVS.

ERCVLEVS Lapis, *quem Magnetem uocant, Burgarine clarißime, occulta quadam ui, & naturæ (ut aiũt) concordia, distans ad se trahere ferrum percipitur: ferri uerò præsentiam & conspectum audaces ad se uiros rapere* Homerus *est author.* Votis *porrò & precationibus quibusdam elicitos fuisse deos, & ad humanos accesßisse conuentus, credula existimauit antiquitas.* Inde Iouis *cognomen* Elicij *apud* Romanos, & Numæ *regis, cum* Egeria *nympha fabulosi celebrantur congressus.* Nos *autem, qui sanctioribus proculdubio uiuimus institutis, & ab antiquis per manus tradita patribus, ueræ religionis dogmata casto, pioq́; mentis obseruamus cultu: deum quidem ipsum, & præstantes supra hominem naturas loco moueri, & ad nos accedere, terrasq́; & hominum genus peregrinantium modo inuisere, haudquaquam existimamus.* Preces *uero exaudire, & hominum supplicationibus & uotis flecti, & cum mala multa ab eisdem ideo auertere, tum in-* Iuppiter Elicius Egeria nympha.

uicem

uicem bona ijs largiter præstare, pro certo tenemus. Hinc sacerdotum apud nos diurnæ nocturnæq; diuinarum laudum decantationes, & quotidianæ in templis precantium Christianorum frequentiæ. Hinc uotorum etiam duris in rebus nuncupationes, & gratæ postmodum magnificæq; persolutiones processisse uidentur: ut id sileatur quod omnibus ferè horis tacitus sibi unusquisque aliquid peculiariter precatur, & rogat. Quæ sanè uitæ institutio, & certa credulitas, cum uetustissima est, & initio omnium seculorum memorijs comprobata, tum hominum etiam generi per quàm utilissima esse censetur. Deos enim esse credi, & illos rerum curam gerere humanarum, maxime ex usu uitæ est. Quamobrem reges & principes, rerumq; pub. rectores, & antiquis semper temporibus, & nostra etiam ætate, religioni quidem & sacrorum cerimonijs deditos uiros, uacationibus semper, & immunitatibus sunt prosequuti, emolumentisq; etiam omnibus illos, & uitæ commodis fouerunt, & fouent. Impios uero & religionis hostes, contra, ceu hominum generi pestilentes & noxios, supplicijs & pœnis, & exilijs mulctauerunt, & nunc istuc ipsum etiam facere perseuerant.

Vide Sadoletū in psal. xciij.

Et profecto ita se res habet. Qui enim Deos aut nullos esse, aut humanas non curare res credunt, & neque uotis illos, neque precibus ullis moueri existimant, ij profecto nulla mentis ratione, sed infreni uiuentes libidinis impetu, quod turpiter, siue auare, seu crudeliter appetunt, id pulso procul metu, dummodo

do latere se credant, omni prorsus studio, totisq; uiribus parare contendunt. Quod secus ijs accidere necesse est, qui præsentes ubique, & omnia uidentes, & audientes deos, recto mentis iudicio existimant, & credunt. Quo in numero, si quisquàm alius, uir certe est philosophus, qui exactam naturæ cognitionem rectis uirtutum moribus copulans, & excellentes solus ab omniq; seiugatas sensu contemplatur essentias, & illas pio (ut par est) mentis cultu ueneratur, & colit solus. Horum preces & uota propitius certe audit deus, cum ij maxime precando dum se corporibus auocant, & in mentis caput ascendere contendunt, per quàm similes sanè Deo fiunt. Caue enim putes Burgarine *quoruncunque precantium à præstantibus naturis quascunque exaudiri uoces, qui aliud sæpenumero agentes, non corde, sed labijs (ut aiunt)* Deum *honorant. Cum enim multa rite precantes habere oporteat, tum solitariam maxime, & deo intentam mentis aciem habere debent, ab omni quidem alia re seiugatam prorsus & liberam. Soli uero illi, cui preces fundunt, affectam, & ceu nexu quodam indissolubili copulatam. Qua de re superioribus diebus, cum apud* Reuerendissimum *præsulem* Iacobum Sadoletũ *forte essem, ad quem sæpius (ut scis) salutandi gratia accedere soleo, illum audiui cum eleganter & copiose (ut semper solet) tum à consueta isthæc pertractandi ratione diuerse admodum uerba facientem. Aderant autem mecum cum alij plæriq;, tũ* Hieronymus Magnanus, Vestinus *episcopus,* Non quascũq; a dijs exaudiri preces.

uir & religione conspicuus, & literarum etiam studijs in primis clarus. Cum enim stati forte adeßent dies, quibus omnes ferè urbis sacerdotes quotannis de more per compita & plateas celebri pomparum frequẽtia pro frugibus præcari solent, & illorum concinne precantium, & canentium, in quo eramus cubiculo clare exaudirentur uoces, ad me cõuersus Sadoletus, Audis'ne inquit Leonice *canentium choros, hymnosq́;, & preces, ueteri instituto pro frugibus deo fundentium, quali* Harmoniæ *gratia illi, & quo leporis concentu omnium aures iocunde simul & efficaciter permulceãt?* Nescio *profecto quid alij, ego certe (ut uera fatear) ab huiusmodi re multum afficior, mouentq́; me mirifice, & nescio quo modo animum altius euocant meum.* Tum *ego nec mirum inquàm* Reuerendißime D. *tali te affici modo, quando duo simul iuncta sunt, quorum uel alterum recte se habentes animos eximie ualeat commouere: uocis enim modulatio, & amœna suauitas (ut uerborum in præsentia taceam uim) nedum homines, sed feras etiam ipsas proculdubio flectere & permulcere possunt.* Vt *non immerito (mehercule)* Orpheum *antiqui uates uoce & fidibus canentem, cum ferarum genus omne, tum inanimes etiam & surdas res demulxisse, & post se traxisse memoriæ prodiderint.* Quæ *sanè res* Platonis *(ut arbitror) sententiæ, quam de animorum constitutione, diuine potius quàm humane uir ille recte intelligentibus scriptam reliquit, mirifice suffragari uidetur.* Numeris *enim & harmonia humanus constans animus, numerosis nimirum uocum modulationibus excitari percipitur, & loco stare ne*

Orpheus.

re nescit cognatione (ut aiunt), & contagione quadam, quam Græci Simpathiam, nostri concordiam uocant, commotus & excitus. Quæ ad inanimes usque res iugi etiam tenore delabitur. Siquidem percipere licet distantis lyræ fides ad alterius sonum lyræ simili harmoniæ temperamento contensæ, manifestissime motari & resilire. Sed quid ego isthæc inquàm tibi in præsentia, an (quod aiunt) sus Mineruam? Tum ille ad me hilari conuersus uultu, quid tu inquit Leonice, Sus Mineruam? aut cur tu te ipse adeo despicis? qui huiusce rei Academicorum decretis optime coniectans causam, illam non minus dilucide quàm breuiter nunc explicasti. Nisi forte recto nostrorum instituto te humilem facis, ut merito postmodum ab alijs extollaris. Verum sint ista certe ut abs te dicta sunt: & homines tum numerosæ (ut uidetur) moueant uoces, tum uel maxime preces & uerba deducant & frangant. Cur autem eæ (ut in confessis est) Deum etiam ipsum tangant, & precantium uotis excellentes supra hominem exorentur naturæ, hoc abs te Leonice in præsentia audire percuperem. Quare age nunc & aliquid de Academiæ penu reconditum depromе. Tum ego, non ea inquàm Reuerendissime D. uis nostra est, tales'que res, & tam arduas ingenia pusilla non sufferunt. Noli igitur mihi id oneris imponere, quod humeris impar est meis, & sub quo mihi turpiter cadendum esset: tibi hæc debentur certamina, tuis'que rotis isthæc conterenda est meta. Et Magnanus, miro inquit desiderio Reuerendissime D. & sedulo expectabam quidnam quæstioni propositæ responsurus

esset Leonicus. Hac enim de re ea, quæ nostri ferè omnes dicunt authores, studiose perlegi omnia, & ad manum etiam habere me credo. Verum politiora quædam de precibus, & antiquorum lucubrationes magis redolentia de illo audire desiderabam. Noui enim illum cum multæ lectionis semper fuisse, tum Academicis mirifice addictum decretis, quæ mihi sanè philosophorum natio, ut alijs ferè in omnibus quæ ad philosophiam spectant, cæteris haudquaquàm postponenda uidetur sectis, ita longe omnibus (meo quidem iudicio) præponenda in ijs quæ de superioribus pertractat naturis, illarum'que cum uires, tum beneficam ad omnia prouidentiæ & bonitatis ostendit curam. Qui locus ad religionem proculdubio, diuinum'que cultum totus pertinere uidetur. Cæterum quoniam is suas tibi delegat partes superiori'que (ut par est) cum in cæteris omnibus, tum in ijs præcipue sponte cedit sua, bene certe mecum in præsentia actum esse existimo, & non mediocre fecisse lucrum me reputo, quando te hodie hac de re Academicorum more dissertantem audire non dubito. Scio enim quod neque meo hanc rem, neque Leonici nostri studio inuidebis, & hodiernam disputandi operam nobis liberaliter præstabis. Tum ille hilare (ut solet) renidens, & tu inquit etiam Magnane cum Leonico facis, mihi'que hoc oneris imponere contendis. Atqui disceptantium ferè omnium, sed Academicorum præcipue, constans semper fuit institutum, ut qui proponebat aliquid, ille audiret. Contra autem, de quo quippiam quærebatur, is sanè diceret. Quamobrem re-

cto rationis ordine æquum profecto erat Leonicum dicere, me uero auscultare. Verum quando ita uultis, & uestro à me iure hoc enixius contenditis, libens id uestra aggrediar causa: quod an ex animi nostri sententia explicare nunc poßim, haudquaquàm scio. Magnæ enim (ut nostis) & aßiduæ, cum publicæ tum priuatæ etiã occupationes, ijs præsertim tẽporibus, me nimis diu ab huiusmodi studijs auocarunt: sed si uires deficient, uoluntas certe non deerit. Quare uobis in præsentia geratur mos. Verũ de precibus & uotis uerba facturos, Deum in primis *precari æquum esse censeo, qui mẽtis nostræ oculos splẽdore suæ claritatis illuminet, ut quæ placita illi grataq; sunt, et comprehendere ualeat animus, & uerbis postmodum luculenter poßit exprimere.* Hic *cum omnes assensi fuissemus, tacitisq; etiam mentis precibus unusquisq; idipsum expetisset, paululum moratus, sic exorsus est ille.* Vetus *et constans est opinio ab antiquis usq; repetita temporibus, & populorum etiam omnium gẽtiumq; comprobata consensu, diuinas quasdam supra hominem esse naturas, quæ inferiorum quidem omnium bonitate sua curam gerant, & illis cum bona largiter tribuant, tum mala & aduersa ab eisdem benigne & salutariter auertant & propellant.* Hosq; *propitios, ut sunt, existimantes & uocãtes deos, rite illos pieq; semper colere, & illis preces et uota assidue fundere oẽs ferè cõsueuerũt.* Adeoq; *hæc in hominũ mẽtibus cõgenita cẽsetur opinio, ut nulla gẽs neq; tam humana reperiatur et docta, neq; tã immanis rursum & barbara, quæ hac de re, ceu naturali quodã admonitu et instinctu excita, aliter loquatur & sentiat.* Taceo *hoc in loco*

paucos quosdam, apud ueteres ab omni plane uita, et hominum commertio explosos, Diagoras inquit, Theodoros, Protagoras, & si qui alij prauo mentis errore nullos esse dixerunt deos. Epicurus quinetiam haudquaq̃ in præsentia perhibendus, qui uerbo quidem tenus esse asserit deos, re autem ipsa eos sanè de medio tollit, cùm illis nullum omnino actionis opus, nullam rerũ humanarum, neque etiam cœlestium relinquat curam, Sed Monogamos quosdam (ut ait Cicero) & solitarios & perflabiles in intermundijs suis degere illos existimet. Alij autem omnes, cum ciuilibus negotijs dediti, & rerum publicarũ gubernationibus emancipati, tum philosophi maxime qui res abditas & abstrusas solerti mentis indagine rimari sunt soliti, & deos esse constantißime crediderunt, & illos precibus & uotis, ceu audientes, & curantes omnia, propitios sibi & placabiles semper reddere cõtenderũt. Hinc apud Aßyrios, Chaldæi: apud Indorum populos, Brachmanes: penès Gallos, Druidæ: apud Persas, Magi: penès Aegyptios, sacerdotum natio, aßiduam religioni diuinoq; cultui præstantes operam cerimonijs & sacris, uotorumq; insuper nuncupationibus, & aßiduis precum obsequijs deos colebant, uenerabantur, adorabant. Qui certe mos uoluentibus seculorum curriculis, ceu per naturæ manus traditus, & ad nos usque perueniens, eo rectius nunc, & deo sanè gratius obseruari percipitur, quo intemerata ueræ religionis mysteria sacraq; incorruptæ fidei dogmata, Dei Opt. Max. ineffabili quadã bonitatis plenitudine solis tradita & reuelata sunt Christianis: ut hæc demũ uera & solida dei religio & cultus uideri, &

rectißime existimari poßit: cum primæ illæ religionis potius imagines, & umbræ quædã, quàm religiones merito appellari debuerint. Omnes igitur ferè (ut unde digreßi sumus reuertamur(& deos esse constanter asseuerant, curamq; illos rerũ humanarũ gerere credunt, & uotis precibusq; insuper illis aßidue supplicandũ esse censent. Sed quoniam de precibus in præsentia me agere uoluistis, & quo nã illæ modo Deum tangant & moueant audire percupitis, idq; ipsum ut ex Academicorũ declararem institutis, nominatim etiam perscriptis, consueta philosophantium, & eorũ maxime quos sequimur, procedens uia, ab illarum primo descriptione & formæ explanatione initiũ capiam (rei enim de qua agitur ignorata natura, frustra profecto ad reliqua festinaret oratio) quo sanè facto, ad illa postmodum explicanda me conuertam, quæ huic conuenientia rei, & cõmoda esse uidebũtur. Sunt autem preces, siue oratio & supplicatio (ut usitatioribus apud uos utar uocabulis) uis quædam animus superne concessa, illos sursum rapiens, & ad deum ipsum cõstringens & uinciens, secundaq; omnia semper prioribus uniens, & rite copulans. Cum enim omnia, quæcũque sunt entia, ita à Deo procedãt & defluãt, ut ab illo tamẽ nusquam dicãtur abscedere, alioqui ruerent prorsus, & in nihilũ deuoluerentur, omnia profecto in deo esse, et in illo collocari necesse est, ut postmodũ ceu intimo quodã orbis ambitu progredientia, ad deũ ipsum rursus, à quo, & in quo sunt, diuino & mirabili reuoluãtur modo. Neq; hoc magnis duntaxat, & excellentibus contingere dicimus naturis, quæ alioqui ordine & dignatione propè ad deos accedere uidentur:

dentur: Sed minimis quibusq; , immo informi etiam surdæque materiæ, quæ inter omnia ab excellentibus diuinisq; remotissima esse cēsetur causis. Omnibus igitur æqualiter rebus diuina adest præsentia, cū in omnibus ubiq; ipsum ex æquo reperiatur unum. Neque hoc quispiam miretur in loco, aut potius ueluti pugnans reijciat, quod diximus à deo labi & procedere omnia, & rursum progressa omnia, in deo tamē esse & collocari. Nam progredientia uerissime manent, & tanquā firmis innixa radicibus in Deo stabiliuntur. Quo enim progredi possunt, ubi non sit Deus, cuius plena sunt omnia, et qui proculdubio & ubique est, & omnia in se stabiliter continet entia? Miro igitur quodam rationis modo & progrediuntur omnia, & non progrediuntur à deo: nam progressa manent, neque separātur omnino, alioqui (quod retro diximus) delaberētur in nihilum. Et ut ad summam breuiter iste cōcludatur locus, entia omnia sibi quidem ipsis progredi & procedere iure censentur, in deo autē firmiter illa manere summa est necessitas. Cæterum quoniam nō solū à Deo progredi entia, sed ad deum quoque recurrere, & retro flecti debent, ut in hoc etiā superiorum ordinum ad ipsum unum imitentur regressum, aliam quandam à deo perfectionis capiunt notam, qua ad illius bonitatem retro flecti nata, in ipso (ut diximus) radicitus nixa, in seipsis uero procedentia, rursum ad ipsum diuino quodam munere reflexa perueniant, & innitantur, admirabilem quendam (ut dictum est) efficientia circuli ambitum, à deo incipientem, & desinentem in Deum. Cum enim ab unitate (ut dictum est) diuina omnia prodeant entia, secum profecto

unitatem

unitatem sibi impressam afferunt & conseruant quandã, diuinæ illius unitatis imaginẽ, qua postmodũ & reuocantur ad illam, & reuocata diuino quodam perficiuntur modo, qui perfectorum animos rapit entiũ ad preces & uota, quibus unio cum Deo *nobis (ut paulopost uidebimus) manifestißime completur, & perficitur.* Et *hoc certe est quod in suo de diuinis nominibus commentariolo ijs ipsis uerbis theologus refert* Dionysius. Votis *& precibus ad diuinam bonitatẽ perueniendũ est.* Nam *ipsa quidẽ adest omnibus, non autẽ illi adsunt omnia: ubi uero ipsam castissimis precibus, animoq; inuocamus defecato et trãquillo, atq; ad diuinã idoneo coniunctionem, tunc nos quoq; illi adsumus.* Neq; *cuiquàm profecto de hoc quo diximus entium regreßu incredibile uideri debet, quãdo is non in animorum solummodo natura percipitur.* Sed *in rebus etiam anima carentibus idipsum animaduertere licet: eæ etenim natura sui impressa huiusce gerentes uestigia, quo maxime poßunt modo, ad supernas se conuertunt causas, & ad diuinos illos superiorum siue ordines, seu sortes appellare malumus, unde procedunt & defluunt, & quibus firmis naturæ nexibus sunt copulata, ceu ad solem solaria (ut ita dicam) se conuertunt, & ad lunam lunaria, similiq; cætera modo duces quæq; suos naturaliter consequũtur.* Et *hæc profecto est concordia illa seu cõsensus siue naturæ contagio, quam* Græci Sympathiam *uocant, cum inanimes & surdæ res ad alias, & ad alias superum potestates habiles aptæq; reddantur: à quibus uestigia etiam quædam naturaliter habent impressa, quæ à rerum peritis, cum usu & experientia, tum illarum*

 interdum

interdum admonitu, cõprehendi & dignosci recte poßũt, ex quibus naturalis (ut nonnulli aiunt) magicæ fluxerunt initia. Cum igitur omnia (ut uisum est) entia, duo hæc in sui gerant essentia, signa siue uestigia, seu proprietates (multa enim adducenda sunt nomina, ut naturales has rebus omnibus impreßas notas rite explicare poßimus) in deo scilicet manendi, & ad deum cum progressa fuerint recurrendi, tum dignius profecto, & prius ipsos hæc in se gestare animos censendum est, quibus rerum opifex ille & æternus eorum sator & parens diuina bonitatis largitate conceßit, ut per unum quod in ipsis est, in deo firmiter manerent, per mentem autẽ siue intellectũ (utroq; enim uis ea dicitur modo) à Deo *progreßi, felici quodam orbis gyro ad* Deum *rursus ipsum recurrerent. Ad quem profecto regreßum maximã supplicationes uim habent & preces, signis quibusdam intercedentibus, quæ opifex ille* Deus *cunctis inseruit animis, quæ neque recte dici poßunt, neque si poßent illa certe in uulgo proferre fas esset. Illis igitur superorum sibi beneficentiam planè conciliat animus, quæ alioqui precantes etiam ipsos copulant & uniunt ad eas quas precantur naturas:* Diui*namq́; mentem precantium rationibus coniungunt, & admirabili quodam permiscent modo.* Et *ut ad summam dicatur, supremæ illius bonitatis mentem ad omnia largiter animis impertienda commoda huiusmodi mirifice mouent preces,* Diuinæ *cuiusdam suadelæ (ut hoc loquamur modo) ad* Deum *uim magnam habentes, & ut se ineffabili bonitatis largitate benigniter participandum præbeat sanè efficientes.* Ad *nos igitur uota & preces non trahunt*

Deos.

Deos: Neq; profecto inclamati illi, aut uerbis allecti hominum inuisunt coetus, ut credula licenter fabulata est antiquitas: sed nos potius ad illos ceu ad legitimos beneficosq́; parentes filij, quodam tenus progreßi, precibus me dijs reuertimur, trahimur, rapimur, ut illis iugiter aßista mus, copulemurq́; etiam, atq́; penitus uniamur. Qua de re quia illius mirifice naturam exprimunt eiusdem Dionysij de eodem commentario uerba subtexere nō erit ma lum, quæ hoc se habent modo. Itaq; nos ipsos ad celsiorem diuinorum clarißimorumq́; radiorum contuitū supplicationibus in primis præparamus, ueluti lucidißima cathena ex cœlesti summitate suspensa, & huc usque pertin gente, si semper eam manibus alternis in anteriora porrectis capimus, trahere quidem ipsam uidemur, re autem uera, non illam ipsi deducimus, quippe supra infraq́; præsentem, sed ipsi magis ad sublimiores illustrium radiorum fulgores promouemur. Aut certe, quemadmodum nauim ingreßi, cum rudentem ex saxo quodam ad nos usq; por rectum tenemus, quippe cuius nitamur anxilio, nō saxum ad nos, sed nos ipsos magis nauimq́; ad saxum promoue mus. Sicuti contra, si quis maritimum saxum in naui stans propellat, nihil quidem stans & immobile saxum uiolabit, sed sese potius ab eo magis arcebit: quantoq́; in illud uiolentius impulerit, tanto ab eo procul repelletur. Non incommodo igitur (ut arbitror) neque inconcinne in ijs quæ retro sunt enumerata uerarum precum adducta est descriptio, quas dixeramus uim esse quandam superne animis concessam, illos ad Deum rapientem, & eosdem cum illo uincientem, secundaq́; omnia prioribus

ſemper unientem: id enim ipſum ineffabili quodam modo mirabiliter efficere preces pro rei natura clare ſatis (ut arbitror) eſt oſtenſum. Quamobrem uniuerſus ferè in illis ueræ religionis non ab re uerſari cultus perhibetur. Siquidem ut à Platone *mutuatus refert* Cicero, *is* Deorum *cultus eſt optimus, idemq́; caſtiſsimus atque ſanctiſsimus, pleniſsimusq́; pietatis, ut eos ſemper pure integra incorruptaq́; mente, & uoce ueneremur.* Quo *in loco (quoniam religionis facta eſt mentio) obiter leuioris ingenij nonnullos commonefaciendos eſſe cenſeo, ne huiuſmodi in re ab incorrupta religionis ſemita, ſenſim et incaute ad ſuperſtitionem delabantur & ruant.* Nam *lubricus ſanè locus eſt, & uigili cautionis indigens cura.* Nō *enim anilibus precum deliramentis totos dies blaterandū eſt, neque aſsiduis uotorum ineptijs* Deus *(ut aiunt) defatigandus & obtundendus. Sed matutinis duntaxat ueſpertinisq́; adorationibus, non labijs, ſed puro ſynceroq́; cordis affectu rite precandum eſt.* Hoc *enim modo preces & legitimum utiq; habebunt pondus, neque (quod aiunt) à uentis ferētur irritæ, & opus certe ſuum efficaciter perficere, & plene complere poterunt.* Verum *quoniam de precum, ſiue adorationis natura & eſſentia, qui locus inter philoſophos Academicorum eſt maxime proprius, pro mediocritate noſtra & tempore ſatis (ut arbitror) eſt pertractatum, quando noſtra in curſu uerſatur oratio, & adhuc prandij non adeſt tempus, niſi forte me auſcultando iam defeſsi eſtis, pauca quædam uolentibus uobis ijs addere decreui, quæ ijſdem de fontibus hauſta, ad exactiſsimam precum notionem eximie facere uidentur.*

Superſtitio ſcauenda.

Hic

Hic cum omnes id percupere unò ore dixissemus, rogassemusq; insuper, ut si commodo suo fieri posset, nos Academico illo prandio saturos dimitteret, sic prosecutus est ille. Nequeo satis admirari Magnane & Leonice, quãtam, ij quos sequimur, uiri, & quàm exactã cum alijs in omnibus, tum in ijs maxime, quæ ad ueram pertinent religionem, iugis industriæ curã semper adhibuerint, quantæq; fuerint diligentiæ. Nam ut alia obmittam multa, & multi iuga, & in re proposita maneam, nonnulla etiã illi, quæ ad ueras & efficaces requirãtur preces, et illas præcurrere debeãt, miro quodam distinctionis ordine, & inuenerunt soli (quod sciam) de antiquis loquor philosophantibus, semperq; nostros excipio, qui omnia melius, & soli posterorũ memoriæ scriptis suis reliquerunt. Sunt autem huiusmodi, præcurrere inquiunt ueras exactasq; preces debere, naturæ primum illius, quam quisque precatur, & cui uouet, certam cognitionem. Non enim apte is accedere cuipiam uidetur, qui illius naturam & proprietates non nouit. Quamobrem ignitam mentis notionem, primum in diuino cultu habere ordinem, sacrum apud illos censebat eulogium, ignis (ut arbitror) calore & motu, iugem uegetamq; designans cognitionem. Hanc secundo sequi loco appropriationem uolunt (æquo feratis animo precor istam uerborum nouitatem, & insolentiam: insusitatis enim rebus & nouis, noua sunt conformanda uocabula, & ad uerbum, ut conceditur, de græco exprimenda): isthæc autem appropriatio iuxta illorum decreta, conueniens quædam uitæ nostræ ad Deum est assimilatio in omnimodæ synceritatis affectu, ca-

stitate

stitate scilicet & puritate, & scientia, & ordine proueniens, qua nostros animos proxime ad Deum *accedētes, humili & subiecta mentis affectione, cuncta ab illo adipisci bona autumant.* T*ertium ueras præcedere preces debere affirmant, contactum, quo* Dei *ipsius essentiam homines supremo animorum uertice ad illam quasi uergentes & proni, cōtingere censentur.* Q*uarto connumerant loco uicinitatem, siue propinquitatem quandā, quæ ipso exactior uidetur esse contactu, animosq́; collustrat, & ideo propiores facit.* De *qua sacrum apud illos uerba faciens eulogium,* Mor*tales inquit igni appropinquantes, à deo diuinam habebunt claritatem.* Q*uem ego ignem (si coniecturæ quisquàm in ijs est locus) charitatis apud nostros diuinum signare incendium, haudquaquàm dubitauerim.* Q*uintam & ultimam post quatuor illa recensent unionem, quæ animorum unitatem in suprema* Dei *collocat & inserit unitate, unamq́; quodammodo in utrisque operationum efficit actionem, per quam nō sui met amplius, sed dei est animus diuino perstans in lumine, à quo clarißime collustratur & circunfunditur.* Et *hanc uerißimæ exactißimæq́; adorationis extremū & optimum esse asseuerant finem, quando illa scilicet sequestre & media procedentium animorū reflexio, siue regressus, statui copulatur et mansioni, & omne id, quod ab uno proceßit, rursum in ipso uno stabiliter fuerit collocatū: animorumq́; lumen à diuino undiq; lumine fuerit circūfusum.* Q*uamobrem non paruā iure inquiūt, totius religionis portionē esse preces, cū eæ, si recte (ut uisum est) fiant, hominū animos sursum rapere, et omnia quæ dicta sunt certißime efficere poßint.*

Non ab re igitur (ut arbitror) apud Platonem Athenien sis hospes, solis philosophantibus & probis uiris rectas conuenire contendit preces, ijs enim expeditißima ad felicitatē sanè est uia, cum proxime ad deos accedere, & à generatione, terrenisq; se auocare rebus, ij uel soli, uel maxime poßint uiri, prauis autē hominibus, & aliqua cō taminatis labe, istuc haudquaq̄ conceditur. Impuro enim (ut idē refert Plato) purum cōtingere nefas est. Accedat igitur is qui recte & efficaciter precari uult, puro synce roq; cordis affectu, deū ipsum excellentesq; supra hoīem pie ueneratus naturas, optima ab initio institutus religio= nis norma, aßidueq; diuinis uacās rebus, incessantiq; etiā utatur adorationis obsequio: celebre enim apud illos eulo giū, perseuerātibus inquit uiris crebro aßistūt dij. Quod nobis ipsa etiā præscripsit ueritas, Petite inquiens & ac= cipietis: pulsate & aperietur uobis. Domoq; insuper ter= nariū hanc secum afferat numerū, fidem scilicet, Verita= tem, & Amorē, optimamq; præterea bonorū omniū Spē, & inuariabile diuini susceptaculū luminis. Nā quod à cæ teris seiugari oporteat rebus is, qui solitarie soli cōuersa ri uult deo, uel hinc patere potest, quia multitudo ab uno exiens, eo magis ab illo discedere percipitur, quo plus in numerū tendit. Quemadmodū enim haudquaq̄ commode intermedio nō ente ad ipsum acceditur ens, sic inepte & perperā (mehercule) id facere uidetur, qui cū multitudi= ne unitati cōiungi, & copulari contendit. Non immerito igitur diuinus, & mihi sæpius hac in re perhibēdus, Dio nysius isthæc ad uerbū scribit. Et ideo maiores nostri o= rationē hominis ad deū unionem quandā esse dixerunt, necnon

Matth. 7.
Luc. 11.

necnon angelorum opus illa uocauerunt, & ueluti prooemium quoddam felicitatis & futuri gaudij, & imaginis æternæ beatitudinis appellauerunt. Nō esse autem illotis (ut aiunt) manibus ad illam accedendum, uerū animo expurgato cum ab omni cogitatione praui, tum à reliquis etiam affectionibus, quæ illum circa materiam & terrena addictum retinent, ita ut ueluti tersum & undiq; nitidum speculū diuinas rite imagines accipere, & illas clarissime reddere ualeat: ijs etiam addi uolunt erga pauperes misericordiam, & eleemosynas, & ardentiū lachrymarū copiosas imbres. Hæc ille. Ex quibus (ut arbitror) clarissime etiam apparere potest id quod à principio dixeramus, dum adorationis definitionem adduximus, illā scilicet non solum animos ad deum rapere & deuincire, uerum etiam secunda quæque ad priora copulare, & coniungere. Omnia enim (ut magnus inquit Theodorus) precantur & supplicant, præter ipsum primum, quem omnis inferior natura incessabilis precādo ueneratur obsequijs.

Causæ precum. Cæterum quia nihil sine causa aut fieri, aut esse posse, uniuersæ philosophorū contendunt scholæ, sex uero causarum genera ij, quos in præsentia sequimur, uiri esse uoluerunt, efficientium, scilicet finalium, exemplarium, formalium, instrumentalium, & materialiū, ipsius certe adorationis has omnes causas, præter instrumentalem, quam illius natura nō recipit, nō minus scite'q; breuiter et diluci de cōmemorant. Et efficientes quidē illius dicunt esse causas efficaces quasdam diuinarum mentium potestates, quæ animos hortātur & reuocāt, conuertūtq; ad deū: Finales uero recēsent incontaminata sempiternaq; animorū bona,

quibus

quibus deo coniunctos perpetuo frui necesse est. Exẽplares *autẽ causas autumant, entium priores quasdam causas ab ipso primitus bono procedentes, illiq; secũdum ineffabilem quandam unionis copulam connexas.* Formales *uero dicunt esse causas, naturas quasdam quæ animos tum similes deo efficiunt, tum uniuersam illorum uitam perficiunt & complent.* Materiales *autem illius esse causas uolunt, signa illa seu imagines & uestigia (ut retro diximus) quæ ab animorũ opifice deo illis impressa, ad parentis reminiscentiã excitant, & illos interna quadam ui ad regressum uegetos reddunt.* Verũ *quoniam tum pro salutari animorum ope deum precãtur hoĩes, tũ pro incolumitate salubritateq; corporũ, nõnunquam uero pro ijs quæ sunt extrinsecus, siue aduersis depellendis, seu bonis adipiscẽdis, precũ quædam & uotorum genera, & nomina etiã illis accõmodata rebus, & nouerunt* Academici, *& memoriæ mandauerunt.* Perfectiuas *nanq; illas appellauere, quæ pro animorũ salute fundebãtur preces, quoniã id haberent muneris, huiusmodiq; naturas tangerẽt, quæ id efficaciter adimplere & perficere poterant.* Opifices *autẽ illas denominarũt preces, quas pro imbribus fundebant & uentis, tum tempestiuos & salutares sibi precantes, tum pestilentes & noxios deprecantes: opifices enim quasdã medias naturas, illorũ esse causas uolebãt.* Quamobrem Athenis *quõdam statæ quotannis pro salutaribus uentis ad* Deũ *fundabantur preces.* Et *apud* Romanos Fulgurũ *& tẽpestatum solennes quædã erãt deprecationes.* Nõnullæ *etiã ab illis expurgatoriæ uocitatæ sunt preces, quibus tũ morborũ genera oĩa, tũ siccitates,* Preces perfectiuæ. Opifices. Expurgatoriæ.

terræ

terremotus, labes, cæteraq́; huiuſmodi deprecabantur mala. Quaſdam etiam illi uitales ſiue animabiles appellauere preces, quibus ſuperioribus quibuſdam rite ſupplicabant naturis, quibus id muneris eſſe credebant, ut omnimodam fructuum, animaliumq́; genituram & incolumitatem augerent & cuſtodirent. Vnde apud Romanos etiam cum aliæ pleræq́; ſacrorum cerimoniæ, tũ uitula factitari pro frugibus ſolitum fuiſſe legimus. Quod etiam noſtri ſanctioribus cerimoniarum inſtitutis, & celebri pomparum diſcurſu precibus'ue, quotannis ijs ſemper diebus, rectius profecto, & Deo gratius facere ſolent. In ijs autẽ precũ generibus (ut ab illis etiã memoriæ traditum eſt) conueniens ſanè is erat modus & ordo, ut eæ ſcilicet, quæ ad ipſos pertinere dicebantur animos, & priores certe, & omnium excellẽtiores non immerito exiſtimarentur. Quæ uero ad corporũ naturam incolumitatemq́; ſpectabãt, ſecundo connumerabantur loco. Vltimæ omnium erãt illæ, quæ pro ijs quæ extra ſunt rebus fieri ſundiq́; ſolebant, Neque me præterit hoc in loco nonnullos etiam ſuperuacuo quodam diligentiæ (ne curioſitatis dicã) ſtudio adorandi tempora quædam & modos diſtinxiſſe, & quæ quibusnam anni tempeſtatibus, quo'ue corporis cultu & habitu fieri maxime conuenirent preces recenſuiſſe. Horarum quinetiam momẽta, & locorum ſitus quoſdam, ſiderumq́; inſuper inter ſe conſpectus, congreſſusq́; certos addidiſſe, quæ tamen omnia conſulto nũc præterire decreui, quia uanam mihi potius ſuperſtitionis cuiuſdam inſaniam & temeritatem, quàm ullum ueræ religionis cultum merito ſapere uidentur. Illud potius addam, quod

Vitales. Animabiles.

in legi

in legibus suis Diuinus refert Plato, anceps periculosumq; esse precibus uti ullis eum, qui prudentiæ mentisq; sit expers: quinimo cum illo multo certe melius agi, si secus, ac uelit, illi euenire contingat. Quamobrem in Alcibiade publicas, priuatasq; apud Lacedæmonios solitas fieri preces, mirifice laudat, quibus probis uiris commoda prosperaq; præstari à dijs immmortalibus exposcunt. Sed iam prandij adest tempus, in quo mecum hodie eritis omnes, ut spiritali cibo iam depastis animis, corpora etiam apud nos suis curentur alimentis: & ad me conuersus, qui iam surrexeram, & discedere parabã: Mane inquit Leonice, neque hinc abscedas, nam tecum mihi quædam sunt conferenda. Tum ego, ita faciam inquàm, quando sic iubes Reuerendissime D. hac tamen conditione, ut quæ de adorãdi modo tibi dicenda restabant, quæ tu siue temporis angustia, seu illa potius, quæ abs te adducta est causa, missa fecisti, ea pro bellarijs nobis in secunda apponas mensa.

Tum ille hilare renidens, talis profecto es inquit Leonice, qui omnia (ut aiunt) uasaria semper excutere cupias. Cæterum ut uoles, & cum dicto consurgẽs è cubiculo in proximũ conclaue, ubi paratæ erãt mensæ, ire perrexit, nosque pone illum sumus sequuti.

m Sannutus

SANNVTVS,

SIVE

DE COMPESCENDO LVCTV.

VM ob luctuosam amantißimi fratris mei mortem, graui perculsus uulnere, dolorosißime conflictarer, & acerbo sæuientis fortunæ ictu penè confectus, planè iacêrem, nullisq́; consolationum medelis, aut amicorum solatijs leuior fierem, ut aliquam saltem doloris aberrationem reperirem, ad ea mihi recurrendum animorum remedia esse statui, quæ olim memoriæ mandata, longo temporis spacio intermissa, iamdiu nõ regustaueram: ea autem sunt, quæ ad se uenientibus salutaria & eadem præsentanea, diuina pollicetur philosophia. V*erebar etenim, & animo commouebar maxime, ne posthabitum id, & neglectũ in maius excresceret malũ, uiresq́; tẽpore nõ contẽnendas ascisceret: neq; hoc ab re mehercule: nanq; sicut in corporũ morbis usu euenire percipimus ut ij plerũq; initio neglecti ad insanabiles sæpius recidere sint soliti ægritudines: ita animorũ perturbationes cõmotas, si diutius perseuerẽt, moraq́; ipsa & aßuetudine altiores agant demittantq́; radices, tanquã affines iam illis & cognatas temporis diuturnitate factas, haud facile postmodum & leui (ut aiunt) brachio euelli extirpariq́; posse.* E*x quo magna non immerito postea uitæ cõsequuntur incommoda.* E*tenim memoriæ proditũ est, nõnullos primis animi perturbationibus, tanquàm nascenti malo, non aduersatos,*

uersatos, uniuersas postmodum ætates luctu mœroribusq; confecisse: plerosque uero eam ob causam ad insaniam etiam, qua nullum infelicius hominum generi accidere potest malum, deuolutos, omne postea æuũ furiosos egisse: ex quibus nonnullos sanè sibi ipsis postremo uiolentas in iecisse manus. Hæc igitur mecũ cogitanti Balbe, & huiusmodi remedia acri, & intento perquirenti animo, illorum mihi forte sermonum subijt ratio, quos superioribus annis cum clarißimo uiro Marco Sãnuto, simili de re, domi illius habui, cum ad illum, ob acerbã Bernardi fratris mortem mœrore confectum, & domi se continentẽ, officij causa, quod & alioqui sæpe faciebamus, ego & Lucas Bonfius, & Alfonsus Paulutius accesßissemus, quos in præsentia retractare decreui: tum ut dolori (quod retro dixi) salutariter occurram meo, cõmotoq; & perturbato animo salubria Philosophiæ adhibeam remedia: tum ut intelligas Balbe multum ijs profici posse, si conuenienti admoti tempore, & ab amico prolati homine, integras uires, & legitimum consolationis habuerint pondus. Quando hac medendi ratione uirum illum, quem summum cum excellenti eruditione, tum rerum usu & experientia in Republica Veneta nostra uidit ætas, animi mœrorẽ à quo male habebatur, reuocata mẽtis ratione, omnem postea detersisse, & ab sese procul abiecisse animaduertimus. Et profecto ita se res habet: ut enim Tragicus inquit Euripides,

Medela sermo est mentis affectæ potens,
Si molle fandi tempus expectes dari.

Verum ut res hæc ordine procedat suo, & quo tunc acta est modo, ut bene perspici, dignosciq; poßit, ita nũc

etiam agatur, uniuersam disputationem illam, sermonem'q; nostrũ Socratico differendi more conflatum, quantũ memoria id assequi potero, quàm breuiter colligam, & conscribam, qui hoc fere cœptus & pertractus est modo. Cũ enim ad illum (ut dictum est) tunc uenissemus, & in superiori ædium porticu postmeridiano eum deambulantem offendissemus, post ea quæ huiusmodi in re fieri diciq; solent, utrinq; de more prolata, quid tu inquit ille Leonice, *à nobis tam diu abfuisti, ut neque nos (quod sæpe solebas) per tot dies inuiseris, neq; amantißimum tui* Bernardum *meum, qui nuper vita functus est, uel moriente saltem uidere curaueris: nam de* Luca & Alfonso *minus queror.* Vt *enim in sole euntibus semper corpora comitantur umbræ, sic ij quocunque ire perexeris, te consequuntur, & nusquàm abscedunt.* T*um ego, uideris inquàm mihi* Marce *tui in me muneris omnino oblitus esse, et de me iniuria conqueri. An te fugit me nunc* Patauij, *ubi philosophiam profiteor, quotidianis lectionibus addictum destineri, neque usquàm discedere posse, nisi si quæ fortasse interuenerint feriæ, quales sunt istæ, quas ob* Diui Antonij *celebres dies, &* Nundinarum *stata solennia, uniuersa ciuitas illa festos & lætabiles agit.* Verum *ut hæc absentiæ hinc meæ satis (ut arbitror) legitima est causa, ita nulla profecto esset, si pridem* Bernardi *nostri letalem morbum cognouissem, & non prius illum mortuum quàm ægrotantem inaudissem. Sed nescio quo aduerso, lugubri'que casu, hoc inexpectatum mihi ex improuiso inflictum fuit uulnus, ut duplici de causa merito mihi summe dolendum esse nunc iudicem, & quod tali sim orbatus amico, &*

co,& quod illi,quod debui,officium haudquaquàm præstare potui. Tũ ille,Et cognoueram inquit Leonice legitima te causa hinc abesse,& Pataui j detineri. Neq; istuc etiam dubitabã,te,si de Bernardo quæ acciderũt percepisses,nullis unquã neq; obligationum nexibus, neque lectionum ita adstringi potuisse uinculis,ut nõ huc otius cõuolasses. Sed nescio quomodo dolori obsequẽs meo(& si id iniuria facere me sentio)quos tamẽ hinc abfuisse comperi (de intimis loquor)dũ ille à nobis miserabiliter est ablatus,inofficiosos proculdubio,et parũ gratos fuisse iudico. Atqui inquã Marce dedecet te,tali præsertim grauitate & prudentia uirũ,de bene perspectis alioqui & cognitis familiaribus tuis huiuscemodi & sentire sanè et prædicare. Quanquã(ut uera fatear)persuadere mihi uix possum te isthæc de certa animi sentẽtia nũc retulisse. Tũ ille,uera inqt narras Leonice,et recte me nosti,nã tali profecto sum erga uos animo. Verũ nisi omnia uobiscum & facere & dicere libere me posse confiderem, hauquaquã in amicorum numero,& talium præsertim,uos haberẽ: à uerbis igitur meis hæc facessat suspicio,quæ neque serio mehercule,neq; de certa animi sententia,sed mœroris impulsu & animi ægritudine fuere prolata. Sed uides'ne Leonice quàm graui fortunæ fulmine omnis ferè nostra conciderit domus? De fratre scilicet,inquam,narras Marce, qui immatura sublatus morte, domesticis quidem omnibus luctum,& lachrymas,amicis uero immensum dolorẽ non immerito reliquisse uidetur. Alterum enim mehercule præclare familiæ uestræ columen est amissum: Alterum extinctum est lumen, quod & illi sanè decori & emolumento,

lumento, patriæ uero laudi & gloriæ, si superfuisset, pro culdubio erat futurum. Verum isthæc Marce communia cum sint, & humana, à uiro præsertim forti, qualē te esse non dubito, æquo animo sunt ferenda. Hac enim conditionis lege in hoc mundi theatrum ingreßi sumus, ut aliquando inde etiam nobis esset exeundum. Tum ille ex imo suspirans pectore, qua nam inquit ratione poßum Leonice æquo esse animo, aut tantum dolorem constanti mente perferre, qui tali ingenio, ea indole, tot uirtutibus præditum amiserim fratrem qui cum mihi natura Germanus existeret, ætate tamen & educatione à me iure filius existimari poterat. Nam cū uiginti fere annis minor esset natu, me non aliter quàm parentem suū colebat, & præclaris imbutus moribus & institutis, in talem profecto euaserat (ut cætera sileam) qualem uos eum & uidistis, & cognouistis. Quamobrē durus profecto & inhumanus essem, nisi impēsius hoc luctuoso illius casu dolerē. Tū ego: Magna inquā Marce, magna profecto in illo est facta iactura. Nemo istuc unquā negauerit, neq; ego inficias eo. Sed si dolendum hanc ob causam est (nam de hoc ipso, si uidebitur, mox dicemus) cur non modice potius & humanè dolendum est, ut fortibus conuenit uiris, quàm pro pensc ut dicis & anxiæ, quod mulierculas, & illis similes homuntiones facere animaduertimus. Quoniam inquit, ille, non de leui & contemnenda re, aut quæ paruo rursus negocio reparari poßit dolemus. Sed de carißimo sanè amisso pignore, quo nobis perpetuo est carendum. Tum ego, quæso inquàm Marce, quando nihil aliud in præsentia est quod potius agamus, respondere non graueris ad.

ea, quæ te percõtari nũc uolo. Et quid eſt, inquit ille, quod huic rei præuertendũ putem, aut quod magis nũc cupiam quàm ex te audire quæ hac de re tibi dicenda ſuccurrunt? Credibile autẽ eſt optima tibi multa in mentẽ uenire, quando non de fæce (ut aiunt) ſed de limpidiſſimo philoſophiæ hauris fonte. Et ego iſtuc inquam in me Marce neque agnoſco ſanè, neque præ me fero: optima enim illa quæ dicis, maiores iſti & elegantiores profiteantur & ſentiant, mecum in præſentia ſatis bene agetur ſi illorum ueſtigia ſequutus mediocria quædam decenter inuenire, & recte explicare potero. Tum ille, exordire modo inquit Leonice, & quod uis me percontare, ne id quod ex te audire cupio, in longum nimis trahatur. Verum ambulando'ne, an ſedendo rem iſtam tranſigere mauis? Vt lubet inquam Marce, & ut iſti malunt, ego enim ad utrunque æque ſum paratus. Deambulemus inquit ille potius (ſi placet) quando & huiuſce rei conueniens eſt hora, & uos (ut de te & Luca noſtro loquar (peripatetica profitentes decreta libenter id facere ueriſimile eſt. Sed iam quod uelle dixeras (ſi uidetur) aggredere. Tum ego ſic quodãmodo ſum exorſus. Impenſius tibi eſſe dolendum retro dixeras Marce, ob acerbum Bernardi fratris interitum, quia ſcilicet non leue quiddam & contemnendum, ſed cariſſimum pignus amiſeris, & quo tibi perpetuo poſthac eſſet carendum. Sunt'ne iſta tua Marce, an quippiam ſecus, ac dictum à te eſt, nunc retuli? Sunt inquit ille, & id ipſum uehementer aſſeuero. Et ego, ſi doles inquam Marce ob fratris mortem, quod profecto & confiteris, & ut ſentio uehementer facis, de tribus ſanè ijs unũ ſequi

necesse est, aut te id tui ipsius gratia facere, ita quod tua solũ causa doleas, aut illius qui uita functus est doles gratia, aut utrorunq; causa, tui scilicet & illius: omnis enim qui nos tangit & perturbat dolor, aliquam profecto habere censetur causam, qua nos uellicet & male habeat. Quid ad hæc Marce? *Tum ille, facilis inquit* Leonice & *ad manum ad huiusmodi quæstionem mihi sanè succurrit responsio.* Doleo *nanq; et illius, & mei ipsius causa.* Tũ *ego, uideor mihi inquàm* Marce *probe tenere quod sentis:* Doles *enim uidelicet, tum quia iucũda illius cares cõsuetudine, usuque & commodis, quæ cum domi, tum foris tibi ab illo præsto semper erant.* Tum *quia & ijs ipsis illum carere existimas, & cæteris præterea uitæ commodis, quæ apud uos ampla sanè & magnifica conspiciũtur.* Spaciosas *has dico pulcherrimarũ ædium substructiones: magnificentißimam omnis generis supellectilem, amplißimam familiam, uillarum instructißimas amœnitates, preciosorum latifundia prædiorũ, cæteraq; huiusmodi, quæ qui poßident beati & felices uulgo esse existimantur.* An *tibi uilia inquit ista* Leonice, & *pro nihilo ducenda esse uidentur? quæ ne dum uulgus imperitorum, sed omnes etiam appetunt boni: aut quicquàm afferre nunc potes, quamobrem isthæc, ut sunt, non censeantur esse bona? nisi fortasse turpis transfuga fieri cupis, & in porticum è* Lycio *commigrare nunc paras: uestri enim omnes, quos politißimos philosophorum non immerito esse iudico, tertiæ bonorum claßi, non minus uere, quàm omnium suffragante consensu, illa adscribere dicuntur.* Est *ut narras inquã* Marce. Sed *ita hæc tamẽ illi existimãt eße bona,*

bona, ut neq; se poßidentes felices sanè efficere ualeant, & sine illis etiam uita beata esse poßit. Quanquàm hoc etiam in loco, si contendere uellē, iure optimo dicere possem, ijs uitæ commodis, quibus nihil indigeant, haudquaquàm carere mortuos. Verum de ijs alias, si dabitur: nūc ad propositū reuertamur. Dixeras (si recte memini) Marce, te utriusq; causa, tui scilicet & illius dolere. Hoc autem id ualet (ut quod ad te attinet primo uideamus) te ideirco dolere, quia cōmodis multis cum domesticis, tum forensibus, quæ tibi ab illo, si uixisset, peruentura sperau eras, posthac tibi carendum esse percipis: utilitatis igitur tuæ gratia, qua illius obitu priuatum te esse sentis, nimirum doles, & id immodice facis. Atqui dolorem, nostri causa susceptum, quòd modice ferre debeamus, imo quàm otius eū extinguere, & abijcere contendamus, nō solum omnes philosophorū omniū clamant scholæ, sed ipsa etiā nobis sanè dictat ratio, ne nosmetipsos uidelicet nimium amare uideamur: quod qui non à se excluserit uitium, omnibus profecto illum uitiorum patēre incursibus est necesse. Qui enim plus nimio se diligit, & carū habet, hūc & iniustū esse, & timudum, incōstantem quinetiā, et incontinentem summa est neceßitas. Tū ille, uidetur inquit sanè Leonice, & tibi prorsus assentior, nostri causa dolorē modicū, uel potius nullū esse suscipiēdū. Turpe nāque id esse apparet. Verū istuc, quod ultimo cōclusum est loco, eū scilicet, qui se diligit, omnibus turpißimū esse uitijs, præcise admodū, & subobscure mihi cōclusum esse uidetur. Quāobrē rogo te, ut illud (si placet) prolixius explices. Et ego libēter, inquā, istuc faciā Marce, non solū

ua,

tua,sed Lucæ etiam,& Alfonsi causa:quod enim tibi sub obscurũ est,illis tenebricosum nõ immerito uideri potest. Quare hoc agamus modo. Qui se impẽdio plus diligit, hunc profecto suiipsius causa nullo delectu,oĩa & uelle, & facere credibile est. Hic igitur (*ut hinc exordiar*) *si amici depositũ quippiam seruãdum acceperit,quod in rẽ suã facere uideatur,nonne diuino humanoq; neglecto iure,id nõ minus impudenter,q̃ scelesté negabit?hac aũt re quid improbius,aut iniustius inter hoĩes fieri poßit,nõ uideo.*Idẽ *si latẽre se credet,furabitur:palam etiã rapiet, si id impune facere licebit.* Insontes *accepto præmio condẽnabit:fana expilabit:patriam,pecunia corruptus,prodet:& ad summã,omnia diuina humanáq; lucelli sui gratia cõfundet & cõturbabit iura:isthæc autẽ omnia quorsum pertineant,iã intelligere potestis.*Iniu*stißimũ,inquit ille,*Leonice *nobis planè hominẽ expreßisti.*Et *profecto ita est,inquàm* Marce: *sed is etiam eã ob causam timidißimus sanè erit:nã ut seipso,suisq; diu fruatur cõmodis,quæ suiipsius causa undiq; exquisitißime diligentißimeq; cõparauit,neq; in amicorum aduersis rebus officiũ obibit,aut pericula unq̃ adibit:nulli enim nisi sibiipsi est amicus.*Ne*que pro patriæ salute arma capiet, aut in aciẽ descendet: mortẽ nanq; impensius formidabit, ne re amata,idest seipso,carere cogatur:nihilq; nõ suspiciose,demisse,formidolose aggredietur,aut faciet unq̃.*De *illius aũt inconstantia & mutabilitate,morũq; intemperãtia, non est qđ pluribus uos teneam.*Qui *enim se ipsum plus æquo diligit,is nimirũ uitæ suæ statũ,fortunæ semper reflatibus accõmodat,& in duabus (ut aiunt) sedet sellis,nusquamq; stabi-*

lem

lem uitæ tenorem perpetuo cõseruare potest: & cũ se ca rum habeat, oĩbus sibi blanditur illecebris, omniaq́; sedu lo exqrit illa quæ corporis suauiter famulãtur obsequijs. Ex quibus clarißime patere potest, ne in hæc turpißima delabatur uitia, cõtaminatusq́; merito uideri poßit, dolorẽ suijpsius causa, et ut ipse sibijpsi faucat, à uiro præsertim probo nõ esse suscipiẽdum. Est'ne ita Marce ut uidimus, an aliud quippiã hac de re audire expectas? Minime inqt ille, nã in hoc mihi abunde satisfactũ abs te esse planè cõ fiteor. Sed neq; illius qui uita functus est causa (quod etiã te facere dixeras Marce) impẽsius tibi dolẽdum esse nũc assero, ne forte sapiẽtior, q̃ es, & quàm modestia patitur tua, in præsentia existimari uelle uidearis, et scientiã rei tibi penitus ignotæ cõtumaciter uendicare studeas, ut ridi culus posthac, si secus esset, à prudẽtioribus non immeri to haberi poßis. An quicquàm est turpius homini, præser tim erudito, quàm profiteri quod nesciat, & de re sibi o= mnino ignota uelle cõtendere? Atqui neq; uulgus imperi= torũ id facere percipimus. Musicæ enim ignarus neq; fidi bus canere audet (nisi forte desipiat) neq; de rithmis Har monicisq́; modulis iudiciũ ferre præsumit: saltandi expers & imperitus, de chironomiæ legibus nõ cõtẽdit: nullusq́; sanè hominũ adeo peruerse depudere didicit, ut eã quam ignorat artẽ arrogãter sibi uẽdicare præsumat. An'ne ita tibi uidetur? Prorsus ita est inquit ille: sed quorsum hæc. Quoniã inquàm Marce impẽsius tibi dolendũ esse iudi= cas eius quo orbatus es gratia, ueluti si exploratũ habe= res, certißimeq́; cognosceres illũ uel ĩ aliquo esse malo, ex ijs quæ uulgò opinãtur hoĩes, uel ijs indigere bo nis, quæ

si ui

si uiueret illi abũde suppetere possent. Id aũt ipsum quo nã se habeat modo, & utrũ morte obita melius sit homini, an peius, deos quidẽ immortales cognoscere par est, hominẽ uero scire neminẽ, merito contenderim: nisi forte tu tibi ab inferis missas habes epistolas, aut de Castore quopiã, qui crebro illas (ut poëtæ narrant) itq; reditq; uias, quæ isthic gerãtur inaudisti. Et quãquã hoc in loco, si uellem, iure optimo cõtendere possem, cum mortuis nõ male, sed bene potius et feliciter actũ esse, tum quia universis uitæ careãt molestijs. (Quis enim hic infinitorum causas nõ semper habet dolorũ) qui morte sola finiri effugiq; possunt. Tum quia liber animus nullo prorsus impedimẽto proprijs tũc et peculiaribus fruatur bonis. Vbi etiã sancto antiquitatis testimonio ex uerissima repetito historia efficaciter uti possem, quæ Argiuos fratres, Cleonem scilicet & Bitonẽ, necnõ Trophoniũ & Agamedẽ, pietatis, meritorumq; suorũ præmiũ ueluti optimũ quiddam mortẽ reportasse cõstanter asseuerat. Cum hæc inq in mediũ afferre, & sentẽtiæ suffragari possem meæ (uide quàm causæ confidã) oĩa isthæc in præsentia missa facio, hoc tantũ contẽdo, eos qui in malis esse mortuos, aut bonis omnino illos carere iudicant, tũ in profundissima erroris uersari caligine, tum etiã se scire quod nesciãt mendaciter fingere, turpiterq; mẽtiri. Quod cũ cæteris in rebus, tũ in hac maxime, quæ omnẽ ferè uitæ continet disciplinã, temerarium proculdubio & pernitiosum nõ immerito esse censendũ est. Non ab re igitur diuinus ille Plato huiusmodi in rebus, quas calamitates & miserias uulgus hoĩm uocat, quiescere nos admonet, quippe qui nesciamus

quorsum illa tendere uelint, & utrū'ne bona an mala re=ctè existimari conueniant: cum & alioqui dolendo etiam nihil proficere ualeamus. Mētis enim aciē, qua sapere & discurrere circa rē illam possemus, dolore nimirum offi=ci & hebescere. Quanobrē in ijs uitæ casibus iubet nos ille, ceu in tesseræ ludo, ad ea quæ ceciderūt, quomodo di ctauerit ratio optime se habere, ita nosmetipsos nostraq; omnia cōponere & conformare. Ex ijs igitur (ni fallor) perspicue satis patere potest, in huiusmodi uitæ statibus nullum à nobis iure suscipiendum esse dolorem, cum neq; nostri, neq; illorū qui uita functi sunt causa (ut uisum est) merito dolore debeamus. Satis'ne id tibi conclusum ui=detur Marce, an adhuc aliquid quæris? Tum ille, uideris mihi inquit Leonice cum necessarij disiuncti uniuersas in=firmaueris partes, certißimis Dialecticorum præceptis, totum sanè destruxisse propositum, & geometrica (ut aiunt) necessitate effecisse, huiusmodi in rebus minime à nobis dolorem esse suscipiendū. Sed nescio quomodo, dum hæc quidem proferuntur, & in cursu est oratio, cedit ani mus, & illi planè obsequitur, & paret: cum uero desie=rit, ueluti desultorius ex alio in aliud resiliēs, mœroribus se denuo & lachrymis transuersum tradit. Et ego, non est mirandum inquam Marce si id tibi usui in recenti uulnere nunc euenit, quod illis ferè omnibus accidere ui=detur, qui hanc rē opinione magis, quā ratione perpēde re solēt. Nā se suaq; (ut diximus) nōnulli plus nimio amā tes, & de rerū natura secus, q̄ par est, sentiētes, effusis ni mirū desiderij ferūtur habenis: & cū naturali ægritudi=ni, suapte natura modicæ, & exili, præter fas decēsq; opi

nionum

nionum fomenta falsarum subministrent, illiq; uano quodam erroris cõsensu agrestes etiã sæpius, & immanes misceãt affectiones, ad immodicos postea luctus, turpesq; interdũ, & fœmineos eiulatus, & inexplebilia lachrymarũ studia nõ immerito deuoluuntur. Quamobrẽ non incõcinne (mehercule) hac super re huiusmodi ab Aesopo narratur Apologus, qđ scilicet cũ genitis à se dijs honores & munia singulis adscriberet Iuppiter, accessissetq; ad eum cũ alijs etiã Luctus, sibiq; huiusmodi quippiam expostulasset, Iouẽ dixisse, hoc se illi cõcedere munus, ut solis scilicet ijs qui uoluissent, & illũ elegissent semper adesset. Et profecto ita se res habet: principio enim unusquisq; mœrores luctusq; ad se aduocat, & admittit, quæ aßuetudine postmodum, si neglecta fuerint, & tẽpore cõfirmata, ceu domestica animis familiariaq; iam effecta, haudquaq̃ faciliter inde deijci extrudiq; possunt. Quamobrem sub ipsis statim initijs resistere & obstare cõuenit, et in ipsis (ut aiunt) animorũ limitibus cũ agrestibus huiusmodi & feris affectibus conserendæ sunt manus, & acriter dimicãdum, ne illorum recepto præsidio, & mẽtis arce occupata, parti rationis experti, & sursum uersus cupidis semper affectionibus agitatæ, turpiter posthac seruire cogamur: Sed nescio quomodo uulgus hominum, quẽadmodũ in alijs ferè omnibus, ita hac etiam in re perperã facere uidetur. Mœstis enim tristibusq; amicis, & consolatione indigẽtibus, nõ modo nihil ad minuendum dolorẽ, compescendasq; lachrymas afferre cõsueuerunt, sed potius ad mœrentes & orbatos accessuri, suspiriorũ luctusq; fomenta domo secũ afferunt, atratiq; sedent cum mœstis & afflictis,

Apologus de luctu.

afflictis, lachrymisq; suis illorum planè prouocãt lachrymas, eiulatusq; fouent & adiuuãt, et omni prorsus studio hac in re turgenti animorum intemperantiæ suffragantur & fauent. Atqui *ijdem ipsi, si uicini domum deflagrantẽ forte conspexerint, otius accurrunt omnes, & quam quisque potest ad extinguenda incendia egregiam nauat operam.* Amicos *autẽ ægritudine quapiam deflagrantes, & luctu mœroribusq; inflammatos, uerborũ lugubrium efficacia superaddentes fomẽta, & ignem (ut aiunt) igni coaceruãtes, penitus exurunt, & insanabile, quantũ in ipsis est, id efficiunt malum.* Tum *ille, est profecto inquit ut dicis* Leonice, *& pleriq; hominum opinionibus mœrores & luctus sibi comparant & asciscunt, nonnulliq; etiã illos fouent, & in maius augere student, quos merito mehercule damnandos esse iudico: uerumtamen aduersis in rebus positum quempiam non dolere, cũ homo natus sit, uix posse fieri contenderim: quod tu etiam retro (si recte intellexi) breuiter sanè uisus es tangere, naturales inquiens ægritudines esse modicas et exiles: qua de re (nisi est molestum) aliquid ex te audire nunc uellem.* Tum *ego recte quidem inquam existimas* Marce, *si tristibus in rebus naturalem quendam hominibus sensum & dolorem adesse censes.* Non *enim ex quercu (ut inquit ille) aut è silice nati sumus.* Et *Stoicorum indolentiam illam, tanquam feram, & immanem aspernendami & explodendam esse contendo, quam sanè & animi duritiem quandam, & morum etiam asperitatem sequi necesse est.* Verum *ut hanc non admitto, neque laudo, ita neque quibuscunq; tangi frangiq; doloribus sanè probo.* Neq; *enim*

Crassi similē uirum natura philosophū esse uolo, neq; rursum. Domitij: quorum alter extincta in piscinis murena fleuisse, alter uero cū tres extulisset uxores, neq; illachrymasse dicitur: adsint bona cū uenia, animorū motus affectionesq; istæ: uerum modicæ sint eæ, et exiles, & quæ facilè coerceri, diduciq;, & in melius cōuerti possint. Verum de eiusmodi etiā naturali aīorum ægritudine in præsentia aliquid dicere, cū alioqui ad propositum faciat nostrum, nulla certe est inuidia. Nam illius origine cognita, haud magna cū re salutaria illi remedia adhiberi sanè poterunt. Hoc autem exordiamur modo. Humanos aīos in partes distributos esse duas, omniū mater artium philosophia nos docuit. Harū autem altera quidē rationis est particeps, & cōsilij: altera uero horum expers & uacua: & hāc naturaliter famulari & parêre, illā aūt ceu moderatricē & dominā, impare & regere æquū est. Porro hæc quidē (ut dominā decet) sublimis et alta est, nihil humile, nihil demissū & uile curans. Altera uero illa cōtra mollis est, eneruata, humilis, languida, quæ uisis, opinionibusq; pulsata inanibus, temere semꝑ agitatur; cū illa prior notionibus, & discursibus stabilita certis, nihil nisi quod uerū & rectum est, speculetur & sapiat. Quamobrē eum eiusdē philosophiæ uerbis palàm præcipitur & præfinitur, ut nobismetipsis imperemus, ceu duo quidam simus, nihil profecto aliud præcipitur, nisi ut cōsilium stulticiā compescat, & ratio temeritatem coerceat, & domet. Cum enim in molli illa & humili animorum parte, uigeat appetitus, in altera nimirū sedem constituit suā ratio, quæ si (ut par & decens est) inferiori dominetur illi, eamq; nutu suo

tu suo moderetur et tẽperet, tanquã in optimo monarchiæ prĩcipatu universa hominis illius opera recte cõcinneq; se habere uidẽtur, et nihil in illo nõ excußum et elegãs reperitur. Quod si secus cõtigerit, et ratiõi præualuerit appetitus, ceu effrenis excusso domino equus, omnia raptat et dißipat, nihilq; syncerũ & stabile, aut pulchrum diutius conseruare potest: unde hominis illius uita cum turpis & scelesta esse percipitur, tum mors etiã infamis & misera posthac consequi animaduertitur. In hac igitur animorũ parte (ut ad propositũ nostra reuertatur oratio) uniuersa ægritudinum omniũ colluuies, & affectionum mala collocantur initia. Hinc mœrores & luctus, hinc suspiciones & formidines: amores quinetiam, & gestiẽtes profusæq; læticiæ: necnõ furores, ambitiones, opũ cupiditates, aliaq; multa eiusdẽ notæ uitia, originẽ exortumq; suum habere cẽsentur. Quæ tamen animorũ affectiones dũ modicæ sunt & exiles, naturales proculdubio (ut diximus) & nõ inutiles etiã illarũ nõnullæ quandoq; esse cẽsentur. Si uero temporis diuturnitate, seu peruerso opinionũ iudicio altius radices egerint suas, ut extirpari, conuelliq; aut uix, aut ne uix quidẽ poßint: id autẽ est, cũ rationi præualuerit appetitus, tum præter naturã affectæ in agrestes quasdam & feras euadũt ægritudines, quæ hominis animum nedum in corpore degentẽ, sed cum exierit etiã, uexant & male habent. An tu aliã ob causam Marce, impiorũ apud inferos supplicia & pœnas, de quibus cũ antiqui ferè omnes, tum nostri nõ minus cõcorditer quàm ueraciter prædicant, à summo rerũ opifice cõstituta esse censes, nisi ut eæ animorũ noxæ, siue labes, seu maculæ, aut exurãtur, aut abluantur,

tur, aut quo illi alio placet modo expientur? Non enim isthæc in præsentia à nobis pertractanda proponuntur, quæ alio sanè tẽpore idoneã nacti occasionẽ non incõmo de fortasse explicare aggrediemur: sed nunc quod instat agamus. Et *Marcus.* Recte *inquit narras* Leonice: *nam quod pollicitus es, libenter (mehercule) arripui, et id aliquando (ut spero) tuo commodo persolues: nunc quod in manibus est, perfice.* Tum ego, Ex *superioribus inquam* Marce *satis clare perspici potest, naturales quasdam animorum esse ægritudines, quæ nisi à recto mentis iudicio, ueluti ab optimo agricola circuncidantur sæpius, & ratione, ceu tonsura quadã, frequenter coerceantur, & mutilentur, præter naturam in agrestes quosdam & feros mentis euadũt morbos, qui per uniuersum postea uitæ curriculum non mediocre nobis negotium facessunt.* Quamobrem *non leuis à nobis (ut arbitror) ponenda est opera, quin potius totis uiribus contendendum, ut illas quàm exiles & castigatas, id est naturales reddamus, ne parti offi ciant & obluctentur meliori, sed magis illam sequantur, & illi pareant.* Ita *uidetur inquit ille, & sic esse faciendũ planè sentio.* Ex *eisdem etiã manifestũ est inquã* Marce, *immodicas istas animorũ ægritudines ex corruptis puerilisq; opinionũ fallacijs, & nõ ex rerũ natura temere esse susceptas.* Nã *ut de proposita loquamur re, & ꝓpius ad id, qđ in manibus habemus, accedamus, tu qui ꝓpter fratris amãtißimi è uita discessũ impẽsius nũc doles, recẽtiq; & tumido uulneri nõ medicinã, sed unguẽ (ut aiũt) admoues, tẽpore profecto lenior fies, & hoc, quod nũc turget ulcus, aliquãdo coibit, et ad cicatricẽ certe pueniet.* Quod

profecto

profecto indicio esse potest, non naturalem & insitũ, sed aduentitium, & opinione susceptum, & adscitũ hũc esse dolorem: si enim natura constaret, idem sanè semper esset, eundemq; nimirum continuo seruaret tenorem, neq; eum longa dies (quod profecto faciet) unquàm labefactare, aut obruere posset. Opinioni igitur Marce, *ut uulgus imperitum solet, & non rationi potius, ut fortem decet uirum, obsequeris, & illi parendum nunc esse præscribes?* Atqui *turpe sanè est, à tali præsertim uiro (qualis tu es) qđ dies impetratura est, istuc ipsum rationẽ in præsentia impetrare non posse.* Sed *esto, fuerit hoc malum, & magnũ etiã quãtumuis (si uidetur) amisisse fratrem, de quo tamẽ mox uidero, non'ne id à te aut proculcandũ omnino, aut æquo saltem ferendum animo erat?* An te præterit *prudẽtis, experientisq; officiũ esse uiri (quod ait* Plato) *aut ingruẽtia cauere mala, aut si secus euenerit, pro uirili ea corrigere, & quàm leuißima efficere: aut si neq; id fieri potest, uiriliter illa generoseq; sustinere.* Et *ut alio etiam in loco idẽ ait philosophus.* Bona *qdẽ à nobis esse optanda, forti aũt aĩo ferẽda quecũq; secus nobis fors ipsa deusq; attulerint.* Et *profecto ita se res habet:* Quẽadmodũ *enim corpora, quæ nullo negotio frigora & calores sustinere poßũt ualida esse, & bene se habere nõ ab re existimãtur, sic animorum natura, quæ tristibus in rebus haudquaq̃ cõcidit, sed solidũ semp et eundẽ retinet tenorẽ, & excellẽs ꝓfecto, et laudãda esse cẽsetur.* Abijciẽdæ *igitur à uiris istæ sunt nugæ, & isthæc opinionũ ludibria ꝓculcãda, humanaq; oĩa humaniter, & æquo animo toleranda.* Non *enim in conuiuijs solũ & lusibus (ut recta dictat ratio) tẽperatum &*

n 2 abstinen

abstinentem esse oportet, sed nihilominus in dolore & luctibus turgentis æstum ægritudinis ratione cõpescere & coercere decet. Quæ tunc non solidæ & ueræ amãti animorũ parti repugnat (ut pleriq; falso existimant) sed incontinenti, & eneruatæ, & humili: illi nãque priori rẽ gratam facimus, si modice desideremus, si colamus, si meminerimus illorum quibus orbati sumus, nõ si lugubriter conqueramur, & nosmetipsos male mulctemus. Sed nescio quomodo huiusmodi luctus lachrymarumq; affectio & propensum ad lugubres eiulatus desiderium, cũ neq; minus turpe, neq; secius damnandũ merito esse censeatur quã uehemẽs circa corporeas uoluptates & procliue studium, haud tamen ita uulgo existimatur. Nam in uoluptatibus quidem nimium quenq; & profusum, omnes nimirũ reprehendunt & damnant: plus nimio autem huiusmodi in rebus dolẽtibus & affectis, cõcedunt, et mirifice etiã fauent, quoniam illis erumnas & mœrores conuenire credunt, qui carißimis fuerint orbati pignoribus, sed profecto (pace eorum dixerim) mirum quantũ sibi nõ constare illi, & nullo rerum delectu contraria inter se & pugnantia etiam facere uidẽtur. Quid enim per deum immortalẽ absurdius, & à recta ratione alienum est magis, quàm à probis quidem & grauibus uiris insulsos cachinnorum modos, & profusam gestientemq; auferre læticiã. Nulla autem lege luctus immodicosq; mœrores refrenare, & inanes compescere lachrymas, quæ non minus ex eodẽ incontinentiæ fonte scaturiunt, & emanãt. Et fœminis quidem uiros unguentorum lasciuiã, & gemmarũ sumptus, et purpureas obiectare uestes; nihil aũt curare, si ĩ ægritudine

dine luctuq́; positæ genas sibi unguibus radant, aut capll los manu uellicent, humiq́; cubent, & in puluere sedeant. Tam enim dedecet hoc, quã illud: & utrunq; infrenis animi, nulliq́; obedientis rationi certissimũ est indiciũ. Atqui si pueros quispiam suos, aut seruitia huiusmodi iniuria cogat perferre mala, bonorũ reprehensionẽ non immerito subeat. Quæ tamẽ uulgi fauore & plausibus mœrẽtes nõ nulli in seipsos turpiter patrare uidentur, quo præsertim tẽpore laxatione quadã & humanitate potius esset utendum, Quod alioqui amoris etiã, & beneuolẽtiæ erga uita functos manifestũ esset indiciũ. Amor enĩ et uera animi beneuolẽtia immodicos luctus, et inanes nõ querũt lachrymas: pulchræ nanq; sunt, et laudabiles illæ animorũ affectiões: pulchra aũt et honesta, haud quaquã indecora & turpia, qualis oĩs sanè est pturbatio, expetũt et exquirũt. Sed nos (ut retro diximus) opiniones sequuti inanes naturali animorũ ægritudini modicæ alioqui & exili præpostera subministramus fomẽta, illiq́; immanes commiscemus affectus, ex quibus omnia nimirũ, quæ recensuimus, consequuntur mala. Sed iã receptui, si placet, canamus: & quoniam de compescendo luctu, minuendisq́; animorum cupiditatibus, pro mediocritate nostra satis (ut arbitror) est pertractatũ, tẽpus admonet, ut quod ante polliciti sumus, nunc exequamur: id autẽ est, ut nedũ nõ male, sed optime potius cum ijs qui uita functi sunt, actum esse ostẽdamus, illosq́; felices & beatos merito prædicemus, ne hoc etiã consolationis remedio disputatio nostra nũc careat. Quæ non solum immodice non dolendum ob nostrorum hinc abscessum & mortem, sed neque dolendum quidem, imo

ſtias (ut ait Plato) & impedimenta uaria moles affert corporea, & ob neceſſariam eſculentorum poculentorumq; indigentiam plurimum nobis faceſsit negotij: ad hoc morborum diuerſa genera inde nata, nobis proculdubio ſunt impedimento, ne ueras intelligere contemplariq; rite ualeamus eſſentias. Cupiditatũ præterea & inanium deſideriorum uaria examina idem nobis adducit corpus. Timores quinetiã, & imaginoſa mentis ludibria, cæteraq; huiuſmodi deliramenta continuò nobis affert. Quamobrem id, quod à pleriſq; dici contendiq; ſolet, haudquaquã falſò (mehercule) dicitur, qđ ſcilicet nequaquàm cũ illo uere ſapere liceat. Nihil enim aliud, quã corpus, & illius affectiones, cupiditatesq; uariæ ſeditiones in nobis conflant & prælia. Nãq; pecuniarũ opumq; gratia omnes ferè bellorum excitãtur cauſæ: has autẽ corporis gratia expeti manifeſtũ certe eſt, dũ illius libidini & cupiditatibus obſequi cupiũt homines, unde philoſophiæ contẽptũ poſthac ſequi neceſſe eſt. Et ad ſummã, ſi quippiam nobis ab illo aliquãdo ad modicum tempus cõceditur otij, & ad aliquid exquirendũ perſcrutandum'ue excitus intenderit animus, illico irruens corpus intempeſtiue cõturbat & diſsipat omnia, tumultuſq; & turbarũ ita nos replet, ut minime quod uerũ eſt & pulchrũ dignoſcere ualeamus. Quãobrem certiſsime eſt tenendũ, ſi ueri qppiam indagaturi perſpecturiq; ſumus, ab illo penitus nos liberari abſoluiq; oportere, ita ut ipſo animo res ipſas libere & expedite cõtẽplari poſsimus. Tũc enim nobis id, qđ tota mẽte cupimus, et cuius miro flagramus deſiderio, facile cõcedetur. Quare poſt obitũ (ut uera dictat ratio)

nobis præsto erit prudentia, quam dum uiuimus certe habere non possumus. Si enim à corporea oppreßis mole recte aliqd sciri haudquaquã potest, ex duobus sanè alterũ sequi necesse est, aut nusquam scire contingere homines, suoq; penitus frustrari desiderio, aut morte obita id illis nimirũ accidere. Et *ita profectò rem se habere uerisimile est.* T*unc enim per se liber animus, & à corporis seiugatus contagio, nullo impedimento res agit suas, prius autẽ haudquaquam potest. Cuius rei uel euidentißimum est indicium, quo scilicet tempore hic sumus, quàm fieri potest ad scientiam proxime nos accedere, quantum à corporis societate quàm longißime abductus fuerit animus.* Id *igitur omni studio nobis est contendendum, si dijs similem uolumus agere uitam, à corporeq; quàm remotißime seiugandus est animus, nisi quãtum necessarius illius nos coẽgerit cultus.* Habes *nũc* M*arce hac de re* P*latonicã, id est naturæ ipsius certißimã sentẽtiam, quam meo more sensa magis quam uerba sequutus, quamuis & illa quoq; conuerti & latina feci.* Ex *qua liquido patêre potest, peculiare animorũ bonum, in cuius perfecto exactoq; opere perpetua illorũ summaq; consistit felicitas, nõ prius illis posse contingere, quàm è corporeis uinculis, ceu è tenebroso euolãtes carcere, soluti et liberi ad illas sanè redierint oras, ubi beatã posthac stabilemq; illis degere uitã cõceßũ est.* Hoc *enim in loco ueluti extorres et profugi, neq; bene profectò se habent, neque recte sapere poßunt: sed hebetes sanè & cæcutientes, quæ clarißima alioqui dei & naturæ sunt opera, ueluti in caligine solem, cernũt, et cõiectantes magis q̃ intelligentes, rerũ essentias percipere ualent.*

Non

Non ab re igitur diuinus ille Socrates, hanc rem innuere uolens, uniuersam philosophantium uitam mortis commẽtationem esse dixerat. Quid enim aliud agunt ij, cũ à uoluptatibus, id est à corpore, cum à re familiari quæ ministra & famula est corporis, cum ab huiusmodi denique omnibus animum seuocant suum, quàm illum secum esse cogũt, & à corporis societate quàm maxime possunt abducunt. Secernere autem à corpore animum, quid aliud est, quàm emori discere, & mortem (ut inquit ille) commentari. Et profectò ita res se habet. Ex ijs enim uinculis emißi animi, qui eo usque pro mortuis haberi poterant, tunc demum uiuere incipiunt, & perenni agitati motione, quæ illorũ est uita, uegeta naturæ suæ opera recte perficere & exercere ualent, quod in legibus etiam, testatur Plato, recta mentis sententia inquiens se contendere animi cum corpore cõiunctionem haudquaquam dissolutione esse meliorem. Quamobrem dolere & conflictari propter illorum à corpore discessum, nihil aliud profectò esse uidetur, quàm illis proprium inuidere bonum, quo dum carent nihil aliud sanè quam debiles & manci (ne miseros & infelices dicam) merito existimari possunt. Vt igitur si quispiam fratres suo multum post tempus peregre reuerso, cum gratulari gaudereq; deberet, præpostere agens lamentaretur & fleret, is merito stultus & ridiculus ab omnibus haberetur, ita profectò qui mortuos luget suos, non modo quid melius illis fuerit ignorare, & stulte quodammodo illis inuidere, sed ridicule etiam desipere censendus est. Verum hoc in loco Marce illorum sese mihi offert ratio, satis argutula illa quidem, sed ut uidebitur

futilis & falsa, qui ideo mortuos lugendos esse censent, quoniam cum prius illos impensius amassent, carosq́; habuissent, illis orbati, erga quos huiusmodi exerceant affectus non habere se dicunt: quiq́; asserunt si remouendus omnino sit dolor, amorē quoq; & humanitatem à rerum natura esse tollenda, ut nulla interueniente beneuolentia, aut animi charitate, cum nostris ferarum more uiuamus. Quibus ego, quanquàm satis in ijs quæ antedicta sunt responsum esse non dubitem, uanis scilicet illos opinionbus laborare, neq; quicquàm pensi habere quid, aut quomodo amandum, & de quo, aut quantum sit dolendum. Nihilominus ut mortuos etiam ij aliquando amare discant suos, nihil opinor prohibet, ut hæc etiam pauca ijs quæ præmissa sunt subtexantur, quod amare scilicet illos qui è uita excesserunt nulla est inuidia, quos etiā quantum uoluerint caros habere possunt, dūmodo sciant quod amare uita functos & illorum desiderio teneri, non est (ut recta dictat ratio) illorum gratia conflictari & extabescere, lamentabilesq́; eiulatus emittere. Sed potius quantum fieri potest, grata illorum recordatione perfrui, & illos incessanter laudare, id est illos diligere, uenerari, colere. Nullius enim probi uiri à uitæ uinculis exitus lachrymis est dignus, sed laudibus: nec turpi luctu & mœroribus anxijs mortui prosequendi, sed iucunda potius perenniq́; memoria sunt celebrandi: cū alioqui à calamitatibus humanisq́; miserijs, quas in hac uita subire necesse est, seiugati & liberi, ad meliorem (ut retro diximus) beatiorēq; transierint uitæ statū. Quamobrem præclaro (mehercule) morū instituto apud Lytios lege sancitū fuisse memoriæ proditum

tum est, ut si quis mœroribus lachrymisq; operam dare uellet, haud aliter id illi, q̃ muliebri sumpto habitu palam facere liceret, insigniter (ut arbitror) hoc declarantes decreto, ægritudinẽ hãc non uiris, sed mulieribus potius cõuenire. Et *profecto ita se res habet.* Muliebris *enim, et eneruata, & uilis admodũ isthæc aĩorum est perturbatio, haudquaq̃ generosam sublimẽq; illorũ indicãs naturã: & iccirco fœminas uidemus uiris in luctum propẽsiores, & querulas esse magis.* Hoc *etiã in* Barbaris *ipsis* Græcorũ Italorũq; *collatiõe animaduertere licet: quin et in ijs ipsis qui præstãtiores animis esse cẽsentur, &* Galli & Germanorũ *natio, minus luctibus uacare dicũtur, q̃ ij qui imbelles & formidolosi existimãtur.* Quales Aegyptij, Lydi, Syriq; *esse perhibẽtur.* Horũ *nanq; nõnullos aiũt post carissimorũ funera pignorũ foueas cuniculosq; subintrare quosdã, & ibi q̃ plurimos latitare dies ne solis scilicet lumẽ conspiciant, quando uita functum illo priuatum esse sentiunt.* Sed *quid ego hæc tibi* Marce *in præsentia recolo, quæ bene tibi perspecta sunt, & cognita.* An *mihi dubium est, istam in te omniũ bonarũ artium eruditionem, rerum maximarũ experientiã, animi firmitudinẽ, & cõstantiã penè singularem, huiusmodi cõsolatione nõ nimis egere.* Nã *de religione, & tua erga* Deũ Optimum Maximum *pietate nunc taceo, qui huiusmodi in rebus, & in hoc præcipue (ut audio) casu, patientissima illa, & uere sancta uerba crebro usurpare soles:* Dominus *dedit,* Dominus *abstulit:* Sicut Domino *placuit, ita factum est.* Iob. 1. Hæc *enim profecto uera est philosophia, qua nullũ hominibus præstantius datũ est bonum.* Hoc *uel maximũ (mehercule) sa*

le) sapientis officium, cum commoda acceperis plurima, aduersa etiam patiēter & æquo animo sufferre posse: & non minus horum causa, quàm illorum dijs gratias agere. Ingrati enim & contemptoris profectò animi esse arbitror, præteritorum quidem commodorum uelle obliuisci, & solius habere rationē detrimenti: non enim si quippiam quod cupimus prodiga nobis fortuna non dederit, iccirco quæ prius nobis præstita sunt commoda floccifacere & contĕnere nos conuenit, sed præteritorum potius bonorum memoriam grato recolentes animo, præsentia, qualiacunq; fuerint, componere, & si quid Deus, aut fortuna secus uoluêre quàm cupimus, æquo id animo, & inconcussa mente ferre debemus. Semper enim constans erga Deum animus, uariantisq; fortunæ intrepidus, nō deiectus, nō querulus, cum cæteris in rebus omnibus, tū maxime in huiusmodi, uberes sanè cōstantiæ suæ decerpit fructus. Segregans nanq; se ab istiusmodi (ut dictū est) mentis perturbationibus, ceu à caligine quadam uitæq; tenebris, quæ totum inuoluūt conturbantq; hominē, & ad limpidißimam se transferens mentis tranquillitatem, aut dolorosum à sese penitus expellit omne, aut cōtrarij saltē commixtione mancum illud & imbecille omnino reddere cōsueuit. Et quemadmodū preciosi uis unguenti semper quidem suapte natura odoratum demulcet et afficit, ad fœtida autem & male olentia nobis sanè succurrit & remedio est: ita bonorum memoria cū semper delectet & mulceat, in malis positos etiam subleuat iucundamq;, illorum molestiæ affert medelam: illis inquàm qui recordari potius suorum uolunt bonorum, quàm malorum, quæ ad se

id est

id est animum suũ, nihil pertinent, meminisse. Quod probis uiris uirtuteq; praeditis, qui cum multa, tum etiã praeclara in sese habent bona, quàm maxime facere conuenit. Id autem (ut saepius dixi) cum uera polliceatur praestetq; philosophia, quae sola medetur animis, inanes detrahit solicitudines, cupiditatibus liberat, pellit timores, eo tamen euidentius et exquisitius efficere animaduertitur, quo ido neam magis & excellentẽ fuerit complexa naturã. Quae cũ essent dicta, & iam satis deambulatũ uideretur, idéq; omnibus placuisset, in cubiculum ire perreximus, quod in porticus latere collocatum, uarijs mathematicorum monumentis, instrumentorumq; praeclaris operibus erat refertum: ubi cum resedisset Marcus, et nos itidem fecissemus, ne uiuam inquit ille Leonice, nisi haec tua oratio & mirifice placuit, & plurimum etiam mihi moeroris ademit. Optime enim & diligenter à te collecta sunt omnia, quae non ad minuendum, sed ad tollendum etiam, & stirpitus eradicandum euellendumq; dolorem, meo quidẽ iudicio, praeclare & efficaciter faciunt. Et profecto ita res se habet, nam si quis (ut recte ante dictum est) philosophia duce & magistra rerum naturam introspicere uoluerit, & non oscitanter abstrusas illius causas perscrutari, & inde quod uerum est sedulo excutere tentauerit, is profecto opinabilem & uoluntarium omnem reperiet esse dolorẽ. Quamobrem si mihi duo aut tres huiusmodi contigerint meridiationes, & ad sedandos animi motus, & ad omnia recte componenda, optime sanè mecum actũ iri existimarẽ. Et ego, Nibil hoc inquàm fieri probibet Marce, quare & cras (si ita uidetur) & perendie tibi morẽ

gerentes

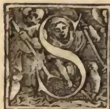
gerentes huc ueniemus. Sub ijs dictis, cum Lucas *&* Al-*fonsus surrexissent, & ad sphæram quandam æneam ui-sendam, quæ in cubiculi medio collocata erat, accessissent, illiusq; pulchritudinem & exactam artificij diligentiam admirarentur, & laudarent, ad illos accedens* Marcus, *ut illius disciplinæ inter paucos studiosus erat, & eruditus, multa & præclara cum ostendendo, tum docendo, quod reliquum diei fuit, nō minus docte quàm suauiter & grate composuit.* Habes Balbe *quæ tunc de perturbationibus sedandis, & minuendo luctu inter me &* Marcum *fuere disputata: quæ (ut retro dixi) cum ad illius leuandū ægritudine animum nonnihil contulisse mihi essent uisa, in hoc luctuoso casu meo illa repetere, & huic scriptionis stilo mandare sum aggressus.* Quod *præclare (me hercule) cecidit.* Nanq; *id (ut uera fatear) tantum mihi remedij sanè attulisse cognoui, ut ne tēporis quidem longinqui medela, qua nihil in huiusmodi re ualentius esse perhibetur, mihi certe plus afferre potuisset.*

Phœbus

PHOEBVS,

SIVE

DE AETATVM MORIBVS.

VPERIORIBVS *diebus Alexander Capella dũ Venetijs apud Amulios fratres essem, & quotidie multa (ut fieri solet) postmeridianis præcipue horis (æstas enim erat & dies longißimi) inter nos iocunde & licenter fabularemur: plerunq; etiã nonnullis propositis quæstiunculis de philosophiæ fontibus haustis, serio disertaremus:* Nosti *enim Amulij maioris cum excusum ad omnia ingenium, tum mirificum sanè ad perscrutandas naturæ causas semper studium.* Incidimus *in sermonem de ætatum moribus uarijs, quantaq; in illis, sicut in alijs plerisque rebus naturæ uis, rationi minime obtemperantis, clare interdum elucesceret.* Sermonis *autem huiusce nobis ansam uicinus quidam præbuit senex, qui cum adolescente filio de re nescio qua litigabat: neque id modeste me equidem & mediocriter (ut quandoque inter domesticos fieri solet) sed magnis clamoribus res agebatur, & conuitijs etiam adeo claris, ut de longinquo facile percipi exaudiriq; possent.* Et *Amulius ad me conuersus, en inquit Leonice, ij quotidie nobis audiendi sunt cantus: isthæc concentus* Harmonia *aures demulcet nostras. Atqui si lites has quispiam ab illis auferret deus, satis mediocriter mehercule in alijs cum ijs actum esse uideri posset.* Prudens *enim*

est

est senex ille, & frugi, paterq; familias sine controuersia bonus. Iuuenis autem hilaris natura est, & officiosus: & cum ingenio docili, tum literis etiam satis expolitus: uerum contentiones isthæc inter illos & rixæ utrosque sanè turpiter commaculant, & in omni hac uicinia male diffamant. Tum ego, *ne mireris inquā Amuli, neq; id omnino illis uitio uertas, quāquàm immodicum certe omne, & quod laudatam excedit mediocritatem, ueluti rationi contumax & rebelle, non immerito à sapientibus dānari reprehendiq; soleat. Magna nanque in huiusmodi affectibus est Naturæ uis, excellensq; proculdubio & efficax illius potentia: quæ coerceri quidem compesciq; aliquanto potest: interimi uero, aboleriq; penitus haudquaquam potest. Nisi siquis (ut aiunt) Gigantum more cum dijs bello depugnare contendat.* Et *quid est, inquit* Amulius, *quamobrem agrestes eæ & concitatæ animorum motiones uinci superariq; nequeant? An non domina in nobis est ratio, quæ rebelles alioqui, & effrenes illarum insultus iure suo inhibere & frangere ualeat?* Tum ego, *uera inquam narras* Amuli, *& quæ, si recta rationis uia proficisci homines uellent, & non potius in lubricum præcipites ferri, proculdubio facere deberent. Cum enim rationē appetitumq; quiuis in se habere censeatur: & illa quidem diuina sit res, omnia consilio perpendens, nihil temere, nihil agens perperam. Hic uero preceps, importunus, effrenis, omnia nimis uolens, cui dubium esse debet, illi quidem meliori excellentioriq; hominum parti, imperium: huic uero priori & inferiori obsequium famulitiumq; merito conuenire, & iure deberi. Verum quotus quisque est*

Amuli,

Amuli, qui ita in præsentia uitam degat, ut omnino sibi imperare ualeat: & nõ potius aut auaritiæ deseruiat, aut luxuriæ sit mancipatus, aut ambitionis æstu, huiusmodiq; alijs animi affectionibus conflictetur, & transuersus ad peiora rapiatur? Paucos hoc in loco prætereo, excipi que uolo, quos æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus, ueræ religionis philosophiæq; cultores legitimos & alumnos, qui se à corporis illecebris contubernioque seuocantes, illudq; nisi quantum summa est necessitas, negligentes, animo certe uiuunt, soliq; deseruiunt menti. Cuius euecti pennis, & ad alta leuati, ea demum speculantur & cernunt bona, quæ non immerito nefas esse homini loqui, electionis redolentißimum uas, diuus scripsit Paulus. De pluribus uero nunc loquor, illisq; qui humanis addicti negotijs, in ciuilibusq; exerciti administrationibus, cum publice cõmunes, tum priuatim res curant suas. In ijs nanque de huiusmodi ætatum uarijs, & ueluti pugnantibus inter se studijs, morumq; diuersitatibus, de quibus ceptum est loqui, perspicuè animaduertere licet. Qua de re nonnulla me habere profiteor, quæ adolescens olim de clarißimo uiro Phœbo Capella audiui, auditaq; notaui, dum cum Thomæo patruo meo, uiro (ni me fallit amor) inter paucos & probo & erudito, ad illum uisendum accesßissemus. Non sua autem isthæc (ut erat candidus) ingenue profitebatur esse tunc Phœbus, sed de antiquorum deprompta thesauris, præcipueq; ex Aristotelis deducta commentarijs palam præ se ferebat. Quod si uolentibus uobis id me nunc facturum existimarem libenter equidem illa ut tunc à me patrui iußu fuere con-

Tuus, o Regina
quid optes
explorare la:
bor, mihi iussa
capessere fas
est. Virg. i. Aen.

ſcripta, in præſentia referrem. Quare ueſtrum eſt iubere,
meum uero exequi. Hic cum ambo ſe percupere dixiſ=
ſent, & Amulius etiam maior magnam ſe habere gratiã
illis litigioſis uicinis ſubiunxiſſet, quando eorum cauſa ea
nunc auditurus eſſet, quorũ mirifico teneretur ſtudio, ro
garetq; inſuper, ut omnia quæ conſcripſiſſẽ, ordine recen
ſerem ſuo: Quandoquidem, inquam nihil aliud in præſen
tia habetis, quod huic ſermoni præuertendum putetis, fa=
ciam quod ſponte mea receperam, idq; libẽter mehercule
faciam, tum ut ueſtræ moram geram uoluntati, quos plu=
rimi facio, tum ut longo tẽporis interuallo repetendo ea
nunc renouem, quæ olim adoleſcens cupide didici, & ſcri
ptionis etiam intercedente opere, memoriæ mãdaui: Hoc
autem res tranſacta eſt modo. Cum enim (ut retuli) ego
& patruus ad Phœbum ueniſſemus, qui forte fortuna ex
leui quadam commotiuncula domi ſe continebat, et neſcio
quis incidiſſet de difficili moroſaq; ſenatoris cuiuſdã pri=
marij natura, qui cũ alioqui uir eſſet probus & prudens,
reiq; cũ priuatæ, tum publicæ, ſiquis alius, bene gerẽs, a=
ſper tamen erat & immitis adeo, ut nemo ad illum lubẽs
unquã accedere uellet. Cæterum iuuentuti etiam ſic infen
ſus, ut in minimis quibuſq;, & contẽnendis etiam iuuenũ
delictis, contumax ſemper, & inexorabilis eſſet animad
uerſor: quẽ cũ patruus dãnaret meus (mitis enĩ uir erat in
genij) miraretur q; inſuper, ĩ tali præſertim uiro, tantã mo
rum acerbitatem, & erga iuuenes præcipue tam auſteram
inclementiã, uelùti ſi ab initio ſenex natus eſſet, nullamq;
ætatis nouellæ experientiam habuiſſet unquam: non eſt
quod mireris Thomæ, inquit Phœbus, ætatis enim iſthæc
naturalia

naturalia sunt uitia seu mores, siue proprios quosdam peculiaresq; affectus eos appellare maluerimus. Non solum *enim morosi difficilesq; omnibus sunt senes, sed multa etiam natura huiusmodi habent alia, quæ sibimet non minus quàm alijs, illos molestos efficiũt.* Pariq; *rationis modo adolescentibus sua sunt studia, peculiaresq; animi affectiones, quibus cupide ad pleraq; & petulanter illa effertur ætas.* Quorum *omniũ rationes & causas diuinus uir Aristoteles in suis de arte rhetorica commentarijs, præclarissime quidem ut omnia, uerum breuiter admodũ & concise retulit.* Qui *certe libri cum paucis omnino obscuritate sua sint peruij, iccirco ab omnibus ferè ætate nostra cum philosophis, tum etiam rhetoribus fuere neglecti, cũ tamen artis præcepta in sese colligant omnia, mira'que stili breuitate nihil eorum prætermittant, quæ antiqui post illum rhetores magnis uoluminibus sunt prosequuti.* Tum Patruus: *quandoquidem inquit* Phœbe *molestus tibi esse non uererer, & commodo tuo fieri posset, libenter de te audirem, quid nam uir ille de ijs ætatum differentijs eo in opere disertauit.* Et Phœbus, *nulla est inuidia inquit* Thomæ, *nihil'que prohibet ea me in præsentia recensere, quæ & tibi grata fore cognosco, & mihi relatu facilia esse non dubito, quippe qui ab illa sum lectione satis recens.* Cæterum *ne in plerisque stili philosopho consueti te defatiget modus: causarum'que signatarum magis, quàm expressarum concisa lasset breuitas, longiori orationis ductu, eodem'que planiori pro uirili omnia explicare conabor.* Recte *sic fiet inquit* Tho*mæus, quamobrem exordire, & ad me conuersus, tu ue*

o 2 ro inquit

Senes natura

ro inquit Leonice omnia diligenter excipe, acurateq; notato, & ne quid tibi excidat caue. Posthæc dicta sic exorsus est Phœbus. Quoniam ætatum mihi omnium, sed iuuenum præcipue senumq; mores sunt explicandi: in ijs etenim & quam modo quærimus diuersitatis species, expressa habet indicia, cum reliquæ interiacentes ætates, sicut harum sunt mediæ, sic communes utrisque, & ueluti commixtos habere uidentur affectus, hoc profecto dicendorum exordio conuenientißime uti posse nunc uideor, quòd scilicet non solum annorum spatijs, ætatisq; ratione iuuenes à senibus distare censentur, sed multo etiam magis uitæ institutis & moribus. Contrariæ etenim & pugnantes inter sese nimirum eæ uidentur esse ætates. Iuuenes nanq; (ut ab ijs nostra exordiatur oratio) cupidi sunt maxime, & quæcunque uolunt, uehementer sanè, & nimis uolunt, eaq; perficere & complere, ætatis laboribus non cedentis præsidio, ualenter poßunt: id autem maxime circa corporeas perspicitur uoluptates, cum alias sanè, tũ eas præcipue, quæ ad res spectant uenereas. Harum enim ualde sunt cupidi, ætatis calidæ & humentis gratia, & ad illas effrenes incontinentesq; sunt, sibiq; ipsis haud quaquam in huiusmodi re bene imperare poßunt. Sunt preterea circa quæcunq; alia desideria natura incõstantes iuuenes, & leues, citoq; quod ualde uoluerũt, leui de causa negligunt, cupitæq; admodum rei satietatem incurrunt, uehementes enim & ualidæ sanguinis & spirituum in iuuenili corpore motiones agitationesq; in causa nimirũ esse censentur, cur acutæ potius quàm solidæ, et magnæ quàm perdurantes illorum sint appetentiæ, ueluti ægrotantium sitis

Iuuenilis ætatis affectiones.

uehementer

cupid.

inconstan: tes

sitis & fames esse cõspiciuntur. Facile etiam omnes excandescunt iuuenes, iraq́; leuibus de causis superãtur, & quo traxerit illa nullo respectu sequũtur, furoriq́; & iracundiæ tunc magis impetu, quam consilij rationisq́; ductu omnia faciunt. Honoris enim cupiditate, cui maxime studẽt, cõtemni negligiq́; æquo animo nõ ferunt, iniuriaq́; affici feruida ingenio ætas minime patitur. Cum autẽ honoris (ut diximus) cupida & appetens sit iuuentus, non minus etiam contentiosa pugnasq́; esse percipitur. Siquidem supereminere alios, & omnibus maxime excellere semper cupit: contentio autem & peruicacia excellentiæ appetitus esse quidam iure censetur. Cæterũ ut isthæc hoc se habeant modo, ad utrasq; tamen has animi affectiones propensiores sunt iuuenes, quàm ad uehementẽ anxiamq́; pecuniarum appetentiam. Pecuniæ nanq; minime iuuenes natura sunt auidi. Huius autem rei causa esse censetur, quoniam ætatis nouellæ gratia adhuc indigentiam nõ sunt experti: non curant igitur quorum sibi futuram indigentiã non uerentur. Sunt præterea iuuenes haudquaquam maligni, sed faciles potius & fatui, id autem iccirco, quoniã multas adhuc hominũ peruersitates & uersutias nõ conspexerunt, neq; notas habẽt. Credula etiã, & optime semper spei illa est ætas, quoniã sui breuitate exiguitatéue in paruo tẽporis spatio neq; sæpius fuit decepta, neq; à spe frustrata sua. Quẽadmodũ enim uino madidi hilares sunt, & spei semper bonæ, sic ætatis gratia iuuenes non immerito se habere uidentur. Viuere autẽ bona cum spe ut plurimum iuuenes iccirco censentur, quoniam spes quidẽ futuri esse apparet temporis, memoria uero præteriti, iuue-

iracundi

Honoris amo[...]

contentio quid sit

pecuniæ inap[...]petentes

maligni

creduli

bonæ spei

spes futuri est temporis

nibus autem quod restat futurumq; est, multũ certe pro tensumq; est, præteritum uero admodum exiguũ & breue, quamobrẽ primis in annis cum paucorum omnino meminisse poßint, omnia certe sibi in spem ponunt, nihilq; tam arduum est, quod non sibi illa polliceatur ætas: idque ipsum in causa est, cur facile etiam, & nullo negotio falli decipiq; poßint iuuenes. Quicunque enim omnia sibi ex uoto successura confidunt, ij profecto subdolorum peruersorumq; fraudibus sunt obnoxij. Quamobrem adulatoribus scurrisq; facile patent iuuenes. Quæ etiam res fortes illos animososq; nimirum efficere uidetur. Cum enim natura (ut diximus) iracundi sint iuuenes, haud facile timere sciunt. Spes autem bona illos sanè audaces facit, & profecto ita se res habet. Iratus enim timet nemo. Qui uero bene semper sperat, præsenti & magno quodcunq; aggreditur animo, & ad omnia intrepidus, & audax proculdubio esse conspicitur. Verecundi quin etiam sunt iuuenes, & natura magnanimi, & uerecundi quidem, quoniam alia adhuc ætatis gratia non norunt bona, neq; pulchra, nisi quæ illis patriæ dictant leges, urbisq; bene institutæ consuetudines ostendunt, à quibus discedere illos mirifice pudet. Cum igitur quippiam sibi secus agere uidentur, illorum memorati facile uerecundiam incurrunt. Magnanimi autem non immerito esse censentur, quoniam tum nullas offensiones quibus humiles sanè, & deiecti fiunt homines illorum breuis recepit ætas: tum plurimarum, quæ longo proueniunt æuo, neceßitatum penitus sunt inexperti: & alioqui bona illos spes, qua (ut dictum est) uiuunt, erectos, & magna quæq; sibi pollicentes planè efficit:

efficit: quod magnanimi proprium & peculiare esse cen ſetur. Non immerito præterea pulchre magis quippiam, & decore facere eligunt iuuenes, quàm fructuoſe & utiliter, quoniam more potius & conſuetudine (ut diximus) quàm ratiocinationis conſilijq; operæ uiuunt iuuenes. Ratiocinatio autem (ut uidetur) ipſum ſpectat utile, cum mos & uirtus quod pulchrum eſt appetãt & conſequantur. Eſt præterea inter omnes maxime ætates Iuuentus cum amicorum ſemper cupida tum ſocios ſibi complures facile concilians: hoc autem ideo, quia conuerſatione conuictuq; ætas illa apprime gaudet, unáq; cum ſibi gratiſsimis ſemper eſſe cupit. Nec minus etiam quia nihil adhuc utilitatis ratione iudicat: neq; quid conducibilius, aut ex re ſua magis, ſed quid iocundius gratiusq; expetit. Omnia autem quæcunque uolunt, uehementer & anxie iuuenes ſemper uolunt, eoq; peccare uidetur, quòd nihil mediocriter expetunt. Plus nimio igitur amãt, & magis quàm par decensq; ſit odio habent, eoq; modo in cæteris animi affectionibus ſe habent, nimijq; in omnibus ſunt. Qui etiam ſcire ſe omnia planè credunt, omniumq; ſibi iudicium præſumptuoſe adſciſcunt & uendicãt, de omnibusq; licentioſe contendunt: quæ res nonnibil cauſæ præbere uidetur, cur omnia ætas illa nimis uelit. Iuuenum autem delicta, ad contumeliam magis, quàm ad malitiam uergere uidentur. Excellentes enim eſſe uolunt (ut dictum eſt) & magnanimi. Libere autem reprehendunt, & nullo damnant reſpectu: quoniam omnes rectos, proboſq; eſſe rati homines, et ad ſimplicitatis, integritatisq; ſuæ regulam illos examinãtes, ſiquid ſecus illis acciderit,

ratiocinatio

amicos, et conuersatio[illegible]

cupid.

presumptuose

licentiose

liberi in reprehendendo

aut à quopiam contra illos quid perperã patratũ fuerit, ceu indigna patiantur, non æquo ferũt animo, neq; dictis bene temperare poßunt. Eſt etiam ad irridendum ætas illa propẽſior. Vrbanitatis enim, & cauillorum, dicteriorũ'que multum ſecum ſemper habet, cũ cõtumelijs gaudeat. Vrbanitas autem ipſa moderata quædam, & quodam tenus caſtigata contumelia eſſe cenſetur. Et iuuenum quidẽ mores, qui naturæ fontibus ſcaturire uidentur, non ab re huiuſmodi eſſe conſpiciuntur: quibus tamen ratio, uitæq́; inſtitutio, et educationis modus moderari efficaciter poſſunt. Grandiores autem natu, & ij qui decurſa iam ætate

Senum mores. *meliori, in ſenium uergũt, contrario (ut dictum eſt) ſe habere uidentur modo. Quoniam enim multós uixerunt annos, multotiesq́; (ut par eſt) fuere decepti. Pluraq́; ſemper rerum eſſe mala, & perperam euenire uiderunt, neque obſtinate quicquàm aſſeuerant, neque uehementer, nimisq́; quippiam expetunt: neque ſe ſcire omnia contendunt, ambigendoq́; ſemper dictis addunt ſuis, forſitan, contingit. Suſpicioſi præterea ſunt ſenes, Cogitandoq́; ad peiorẽ ſemper uergunt partem: hoc autem iccirco, quia in creduli ſunt. Increduli uero nõ immerito eſſe cenſentur, propter multarũ experientiã rerũ, in quibus ſæpenumero eos fuiſſe deceptos, & ſpe fruſtratos ueriſimile ſanè eſt. Quamobrem hac etiam de cauſa, neq; impendio plus amant ſenes, neq; nimis oderunt: uerum ſecundum Biantis præceptum, amant ut oſuri, & oderunt, ut aliquando amaturi. Puſillanimes quinetiam ſunt ſenes, quoniam longis annorũ ſpatijs humiles ſunt effecti, uiuuntq́; deiecti, & quaſi deſpectui habiti: quamobrẽ magnum & excellens*

cellens nihil eorum, quæ in communi uersantur uita, amplius desiderare uidentur. Ad hæc illiberales etiam sunt senes, tum quia ex necessariarum numero rerum facultates diuitiasq; existimant, tum etiã quia longa docti experientia, probe sciunt, facultates sibi uendicare, & acquirere, rem sanè esse perdifficilem: easdem uero amittere & deperdere, perquàm facilem. Timidi præterea sunt, & ad omnia formidolosi. Contrario enim iuuenibus se habent modo: calentes nanq; sunt illi & feruidi, ij uero algentes natura, & frigidi. Timor autem frigiditas quædã non immerito esse censetur. Cupida quinctiã uitæ huiusmodi est ætas, in extremo præcipue constituta senio: quoniam absentis maxime rei cupiditas desideriumq; esse perhibetur, & cuius quispiam rei indiget maxime: maior autem illis ætatis decursa est pars, qua certe indigere uidentur, inde illius desiderio flagrant. Queruli etiam semper sunt senes pusillanimitatis gratia, & ad utile magis q̃ ad pulchrum respiciunt. Hoc autem ideo, quoniam seipsos amãtes sunt senes: utile uero ad se pertinens reputant bonum: pulchrum autem simpliciter communeq; existimant bonum. Impudentes præterea magis, quam uerecũdi sunt senes, quoniam non æque pulchrum sicut utile curantes, negligunt sanè, & pro nihilo ducunt cuiusmodi esse uideantur, alijsq; appareant. Desperant autem ut plurimum de omnibus senes, propter longum uitæ usum, rerumq; experientiam. Cum enim hominũ res omnes ferè malas usu pertractationeq; animaduerterint, & esse cognouerint, malos etiam non immerito timent euentus. Cui certe opinioni non nihil illorum innata suffragari uidetur timiditas:

tas: cum enim timeant omnia, non ab re de omnibus etiam desperāt. Viuere quinetiā memoria magis cēsentur, quàm spe: illorum nanq; quod uitæ restat exiguum est, præteritum uero longum: spes autem (ut retro dictum est) temporis est futuri, cum præteriti sola restet memoria. Quæ etiam res illorū nugacitatis uera censetur esse causa. Garruli enim ferè, nugacesq; omnes sunt senes: reminiscentes nanq; non sine quadam uoluptatis titillatione, & loquendi pruritu, quæ præterita sunt nullo dicēdi fine commemorant, & inculcant. Illorū præterea indignationes, excandescentiæq; acutæ quidem esse animaduertuntur, uerū imbecilles, & mancæ. Ex desiderijs autem alia quidem longo penitus æuo discesserunt, & euanuerunt, alia uero imbecillia sunt, & inania. Quamobrē neq; appetentes ualde natura sunt senes, neq; actuosi admodū, et prōpti, nisi lucelli quippiam arriserit, & hanc ob causam temperati apparent senes esse: uehemētes enim & cōcitæ ab illis abscesserūt appetētiæ, neglectisq; alijs, solis inseruiūt lucri compendijs, ut cū alia ætatis uitio sibi desint, cōmoda hac se saltem uia sustētare ualeant. Magisq; ratiocinatione cō silio'ue (ut diximus) uiuunt senes, quàm cōsuetudine, & more, cū ad utile magis, quàm ad pulchrum honorabileq; conspiciant. Peccant autem in ijs quæ secus admittunt, & perperam agunt senes iniustitia potius, quàm contumelia: non enim arrogāter insultant ut iuuenes, sed peruerse & maligne agūt. Queruli etiā esse percipiuntur, quoniā ætatis uitio & pati dura se omnia, & tantū non passuros existimant: quamobrem tanquàm in duris & aduersis constituti, & mala mox expectantes, alia conqueruntur, fortemq;

temq; dānant suam. Et ea etiā de causa neq; urbani sunt, neq; risus facetiarumq; amici. Et ij quidem naturales senectutis sunt mores. Ex quibus etiam manifesto perpendere, recteq; cognoscere licet, quæ nam aliarum etiam ætatum peculiaria sint studia. Cum enim inter has coniectæ, nō ab re quodāmodo censeantur esse mediæ, nō eminentes adeo & expressos hos animorum habere affectus, sed refractos, & ueluti adumbratos, uero consentaneū est. Quam rem usu experientiaq; quotidie indubitatam certamq; esse percipimus. De puerorum autem moribus, quorum ætas ueluti uitæ exordium quiddam iuuenilem præcurrit ætatem, illis certe in commentarijs nihil Aristoteles refert, à Cicerone tamen nostro nullius non philosophiæ peritissimo, hæc memoriæ prodita fuere, quæ quoniam proposito conueniunt sermoni, non malum est hoc etiam in loco recenseri: Pueros scilicet æqualibus coetaneisq; natura duce delectari, libenterq; cum eiusdem congregari, & se ad ludendum dare. Fabellarumq; auditione mirifice duci: quas etiam narrare alijs gestiunt. Pompis præterea, spectaculisq; & huiusmodi ludicris rebus præcipue pueros teneri, & ob eas res sitim plærunq;, & famē perferre. Esse præterea illos natura liberales, deq; eo qđ ipsis superat, alijs libenter gratificari: aduerterēq; etiā curiosius ea quæ domi fiunt, ut illa proferant: cōmentariq; aliquid & discere semper uelle, & eorum quos uident nomina non ignorare: quibusq; in rebus cum æqualibus decertant, si quidē uincunt, lætitia efferri, è contra uero debilitari, animosq; demittere, si forte uincātur. Hæc cū dixisset Phœbus, et illis addere quædā (ut mihi tū uisum est) uellet,

uellet, quominus id facere posset, quorundam interuentu, qui illi à senatu mandata cum literis attulerunt, prohibitus est: eoq; modo disertatio tunc illa finem habuit, quam omnibus (ni fallor) expressam uerbis, & ut eam tunc literis mandaui, in præsentia retuli. Vbi Aristotelis quidē sensus ad unum omnes, Phœbi uero explicationem, & latina uerba proculdubio, si hæc retines, tenere te Amuli non dubites. Tum ille qui attentam sanè mihi auscultando præstiterat operam, & siccis (ut aiunt) auribus oīa ebibisse uisus erat, profectò inquit Leonice dum hæc mecum cogito, & tota mētis acie examinare contendo, ita se mihi res, & non aliter ac dictum est, habere uidetur. Neque secus mehercule fieri posse apparet. Has enim in naturæ uisceribus congenitas, coalitasq; animorum affectiones, illarum utraque parturit semper, & in lucem producit ætas. Quamobrem posthac uicinis ijs nostris æquior sanè ero, admirariq; desinam, cur semper litigent, cū ætatum uitio potius, quàm suo, naturaliter uterq; ægrotare uideatur. Cæterum unum est, quod à te scire nunc cupio, quod etiam dum loquereris animi me dubium habuit, an scilicet Phœbus noster, quem modo audiuimus, uerbo tenus (ut plerique solent) dum uixit sit philosophatus, & isthæc ceu dictata retulerit: An potius philosophorū placitis iniciatus, illorum sacraria legitime riteq; sit ingressus, neq; extremis (quod aiunt) labris gustauerit, sed toto pectore illas hauserit disciplinas: mihi enim hucusque persuasum creditumq; est, illum quidem in reipublicæ negotijs, & ad se pertinentibus administrationibus, sine cōtrouersia inter alios omnes excelluisse, ex literarum au-

tem studijs humaniora semper calluisse, in illisq; etiam quodam tenus progressum, omnes ordinis sui homines facile superasse. Verum à maioribus disciplinis cum uitæ instituto, tum ingentibus occupationibus à quibus nunquam ferè (ut audio) uacabat, abductum seiugatumq; fuisse: quamobrē siquid habes qđ ab hac me animi perplexitate liberet, rogo te ne graueris adducere. Et ego, id à me inquam exigis Amuli, quod sanè tibi integre persoluere non possum: qua enim tempestate uir ille floruit, ego per ætatem huiusmodi de re haudquaquam iudicare poteram. Verum de Patruo sæpenumero audiui, magnum illius ingenium nunquam per occupationes à literis cessasse, sed bonarum semper artium studijs fuisse addictum, & philosophiæ præcipue, quod eam facultatem cæteris & studijs, & artibus antecedere existimaret. Quinetiā addebat Bessarionem philosophum & theologum (ut fama noštis) eminentißimum, dicere solitum, Phœbum, nisi diuersa illum uitæ ratio à philosophiæ iugi studio auocatum & abductum, in ciuilia negotia publicasq; coniecisset curas, sine controuersia omnes sui tēporis philosophos facile superare potuisse. Hæc de illo audiui, & hæc uobis testata nunc refero. Cæterum eius certe rei quæ ad me tunc attinebat, & cuius gustatum aliquem habere tunc poteram, iudicium audacter sanè & libere hic proferam meum, ea uidelicet tempestate audisse me neminem qui tali uerborū ornatu & copia, tantaq; eloquentiæ suauitate & gratia polleret: & aderant sanè plerique tunc magni nominis oratores, senatoresq; primarij, inter quos Bernardus Iustinianus, & Vitalis Landus cum excellerent maxime,

primas

primas tamen Phœbo sine controuersia deferebant. Hæc cum dixissem, nonnullaq; etiam alia subiungere pararem, campana intonuit illa, cuius signo patricij ad senatum accedere admonentur. Quare cũ fratre Amulius con surgens: Nos quidem inquit imus quo uo camur. Tu uero Leonice memen to ea quæ tibi de Phœbo restant posthac, cũ otium dabitur, omnia recensere.

Seue

FINIS.

SEVERINVS,

SIVE

DE RELATIVORVM NATVRA.

VO sunt Fusce *frater, quæ de uniuerso entium ambitu difficulter admodum à nobis, & obtuse comprehendi, dignosci'ue possunt.* Primū *scilicet ens, & ultima omniū materia.* Neq; *hoc immerito (mehercule) nam cum omnis nostra cognitio per formæ, quam speciem uocant, comprehensionem fiat quandam, quæ uisis intercedentibus ab ipso colligitur intellectu.* Alterum *quidem cum longe omnem superemineat mentium formarumq; omnem ordinem, haudquaquam intelligi, aut recte percipi potest.* Alterum *autem quoniam suapte natura informe quiddam est, & minimæ (ut aiunt) essentiæ, comprehendi bene iccirco dignosciq; nequit.* Quamobrem *diuinus ille* Plato, *à quo ceu ab exuperanti quodam fontis initio, omnia recte philosophantium emanarunt fluxeruntqué dogmata, materiam quidem ipsam spuria quadam discursus ratione percipi posse dixit.* Ad *primæ autem causæ cognitionem non ex directo sanè, sed per omnium abnegationem remotionemq; aliorum, humanum quoad fieri potest, peruenire concedit animum.* Vnde *recentioribus postmodum academicis affirmandi præbitam fuisse ansam iure contenderim, priman scilicet materiam, deo dissimiliter esse consimilem, siqui*

ſiquidem ut ab illo omnia quæcunque ſunt merito abnegantur entia, cum longe ſupereminent, & præcurrat omnia omniumq; ſine controuerſia ſicut eſt primus, ita ſit optimus, ita à materiæ natura uniuerſum remouetur entium genus, cum quidem illa peior omnibus, & uilior merito eſſe cenſeatur, & neq; ſit quippiam quod rite oſtendi monſtrariq; poßit, neque ſenſus moueat ullos, omniũq; intellectus notionem ceu Homericus *ille* Proteus *ſemper lubrice fallat & fugiat.* Et *profecto ita ſe res habet: cum enim cognoſcens intellectus exiſtat, cognitum uero ipſa rei ſit eſſentia, eò confuſior ſanè hebetiorq; cognitio nõ immerito redditur omnis, quò res depreßiorem obtuſioremq;, aut exiliorem habere eſſentiam perhibetur, ut non ab re illud apud* Peripateticos *uulgatum paßim perſtrepat axioma, quo ſcilicet ad eſſe res ſe habent modo, eo ad cognoſci percipi'ue proculdubio ſe habere.* Huiuſmodi *autem poſt primam materiam cum pleraq; reperiri alia, ab ijs qui res curant philoſophis memoriæ productũ eſt, tum uel maxime illorum eſſe naturam, quæ dicũtur ad aliud.* Q*uæ nos uſitato iam & recepto uocabulo, correlatiua*

Corelatiua. *paßim appellare ſolemus.* H*æc enim ob adumbratam imbecillemq; naturæ ſuæ eſſentiam cum habitudines quædam ſiue reſpectus exiſtant, à nobis aut uix, aut ne uix quidem dignoſci percipiq; poßũt: ſenſus enim iſthæc haudquaquã mouere ualent, à quibus origo (ut aiunt) & initiũ omniũ eſt notionum.* Q*uamobrẽ multæ in ijs difficileſq; admodum uerſantur quæſtiones, & nõ contemnendæ philoſophantium cõtrouerſiæ perſtrepũt, cum de illorũ eſſentia & natura, tum de proprietatibus & differentijs aßidue con*

contendentium, & inter se dißidentium, ut non immerito huiusce rei pertractatio, apud peripateticos maxime, & difficilis semper habita fuerit, et nũc si unquã alias, apud nostrates, obscurus admodum, & plenus controuersæ dissensionis iste sit locus. De quo nõnulla à me, & aliàs sæpe cũ alijs, & nuper cũ Seuerino monacho, uiro (ut nosti) cum probo, tum inter eius ordinis uiros etiã erudito, & diligẽter satis fuere quæsita, & mediocriter disputata. Nã cum superioribus diebus ad diui Georgij cognomẽto Maioris, insulam ego, & B. Carzonus, & N. Spinellus cymba uecti fuissemus, quo animi causa nõnunquam accedere soleo. Nosti enim cum loci illius à uulgo semoti festiuitatem & gratiam, tum hortorũ in illo syluarumq; semper uirentium uarias amœnitates, forte illum offendimus solũ in porticu quadam deambulantem, cogitabundo (ut uisum est) similem, & clausum libellum manu gestantem. Qui cũ nos accedentes procul conspexisset, hilari statim accurrẽs uultu, saluete inquit, tria mihi carißima pignora, quos ego licet sæpe (quæ uestra est humanitas) & uideam & alloquar, sæpius tamen id mihi contingere sanè optauerim, imo totos (ut aiunt) cum noctibus etiam dies libenter uobiscũ transmittere percuperem. Et ad me cõuersus, quàm opportune inquit huc uenisti Leonice, ad quem profecto ire decreueram, nisi felix quædam mea hodie sors, seu potior sorte deus, te huc adduxisset. Tũ ego, gaudeo inquã (mehercule) & mirifice lætor mi Seuerine, quando huc tibi optatus (ut ais) & tempestiuus acceßi: uerum quidnã istuc est negotij, aut in quo tibi nunc præsentia mea adeo usui esse potest, ut quod nõ sæpe facis, etiam ad me uenire

cogitares? Et ille, haud magna inquit Leonice, tibi præser tim (ut arbitror) res illa est, de qua percontari & consulere te uolebam, mihi uero cum suapte natura, tum ueterum maxime uarijs & dissidentibus ferè sententijs satis difficilis & abstrusa esse uidetur. Quamobrem nisi & tibi, & istis molestum me esse subuererer, libenter de te nūc id quærerem, quod alioqui me ambiguum iamdiu & dubium animi habuit. Tum ego, non est nunc quod dubites inquam Seuerine, aut mihi, aut istis (ut pro omnibus loquar) importunus unquam aut molestus uideri, qui & te fraterne amamus, & huc accessimus, ut te simul uideremus, & aliqua de re seria tecum & loqueremur inuicē, & audiremus: illud profecto tibi magis est dubitandum, an id quod in præsentia quæris, & quod te animi (ut dixisti) iamdiu ancipitem habuit, apud me ex sententia depositum reperire possis, qui neq; studio (mehercule) neq; diligentia ulla in re anteire uideor, qui tibi potius primas cum omnibus alijs, tum in ijs præcipue, quæ ad literarum pertinent studijs, facile concedo. Verum age, profer quod cupis, & in mediū constitue, nanq; pro huiusmodi disquisitione operā ego tibi, quantula est, hodie polliceor meā. Et ille, benigne inquit & amanter facis, ut semper omnia Leonice, sed abscedamus paulisper hinc (si placet) & aliquò concedamus, ubi minus noster interpellari possit sermo: monachis enim isthac (ut uidetis) ultro citroq; comeantibus, satis frequens & inquietus is est locus. In xystū igitur (si uobis uidetur) diuertamus: siue in syluam potius illam eamus, quæ raris cōsita stirpibus, neq; solis penitus officit radijs, et illorū tamen uim crebris interpellātibus

umbris

umbris frangit, neque sedentes illic, aut inambulantes lædere patitur Hic *cum ei omnes assensi fuissemus, primus ire perrexit, nosq; per transuersum* Hippodromum, *qui orto in medio à uitium efficitur ordine, in propinquã deduxit syluulã, quæ ad illius cõsita latus, omnibus profectò gratiarum renidet illecebris.* Et *ad nos conuersus, hic inquit locus cõmodam planè sermonibus nostris interpellante nullo præbebit mansionem, siue eos sedendo, seu inambulando potius transigere maluerimus, licet nũc, uel quia imbecillo sum corpore, uel quia deãbulaui, satis blãde me illa inuitẽt sedilia, quæ sub antiqua collocata lauro, molli undique hedera conuestiuntur.* Tum *ego, ut lubet, inquam Seuerine, & ut commodo conducit tuo, & alioqui sedendo (ut aiunt) & quiescendo, ipse seipso fit sapientior animus, quod perperam à multis receptum, uulgo hodie sic proditur, cum longe tamen elegantiorem, & reconditum magis uerba illa rectè intelligentibus innuant sensum. Cæterum de hoc aliàs.* Tu *uero quando tibi morem geßimus, & consedimus omnes, edißere id, de quo te iamdiu animi ancipitem fuisse dicis.* Tum *ille, superioribus inquit diebus, dũ* Categorias Ari*stotelis nouitijs nostris interpretarer (scis enim quòd aliquot iam annos hoc mihi muneris est demãdatum, ut* Ari*stotelica inter nostros profitear (de relatiuorum differẽs natura, proprietatem illorum esse quandam, peculiaremq; naturam de philosophi sententia confirmaui, ut simul essent illa, & dicerentur simul, ita quod altero posito, poneretur & alterum: & alterutro interempto, reliquũ etiam interire necesse esset.* Verũ *nõ in omnibus hoc cõtin*

gere relatiuis, licet ut in pluribus id uerum esse appareret. Quo in loco id tum mihi, quod sæpius alias etiam, in mentem uenit, non ab re dubitare, quænam peculiaris alia relatiuorũ proprietas reperiri poßit magis, quando hæc ipsa, quæ uidetur maxime, simul scilicet esse natura illa haudquaquàm omnibus cõtingere relatiuis manifeste percipiatur: & cum philosophus Aristoteles in alijs quidem rerum prædicatis accuratas afferat, & quadrantes illorũ proprietates, in ijs autem quæ sunt ad aliud, hanc exilem adducat & mancã, uniuersum illorum ambitum minime complectentẽ. Latinos igitur Aristotelis inquit interpretes diligẽter euolui omnes, et quid hac de re scriptis mandassent suis, accurate perquisiui, qui tantum (meo quidem iudicio) absunt ut hanc rite soluant dubitationem, ut illorum uel accuratißimus D. Thomas in commentariolo quodam suo certam hanc relatiuorum distinctionem ponat, æqualiter scilicet illa, & inæqualiter esse, & dici: ex quo non eiusdem esse naturæ omnia, ut simul existant, & posita se inuicem ponant, & perempta interimant, nõ solum admittere uir ille, sed etiam constanter asseuerare uidetur. Hanc igitur ob causam (ut retro dixi) ad te accedere cogitabam: & hoc est quod te percontari, & rogare insuper nunc sanè uolo, ut siquid uidelicet hac de re à Græcis autoribus expositum, pertractatumq; habes, quod te habere non dubito (scio enim quàm accurate superioribus annis græcos Aristotelis commentarios Patauij publice sis profeßus) id mihi in præsentia uelis explicare, meq; hac animi cura et perplexitate liberare. Tũ ego, non contemnendam profecto arduæ quæstionis difficultatem

cultatē Seuerine mouiſti, quæ cū antiquiores ſemper exercuit Peripateticos, tū uel maxime noſtra ætate eoſdē conturbat & uexat, neq; ſibi ipſis interdū bene cōſtare patitur: neq; hoc immerito (mehercule) Cū enim recto (ut certum eſt) iudicij examine relatiua omnia ſimul eſſe natura affirmauerint, hancq; illorum proprietatem eſſe dixerint rurſum obiectionibus coacti quibuſdam, et ueluti de recta deturbati ſemita, id ipſum negare coguntur, & hac de re quod miſerandū ſit, anxie laborantes, inter ſeſe cū aperte diſsident, tum ſibi etiā ipſis eorum nonnulli contraria loquuntur, & ſentiunt. Non mirū eſt igitur, ſi te hic (ut modo dixiſti) locus, iamdiu ancipitem animi habuit, quando & per ſe difficilis ſanè eſt, & expoſitorum inter ſe diſsidentes ferè habet ſententias: cæterum bene (ut arbitror) in præſentia tecum actum eſt, nā cum hac de re mihi ſuperioribus forte diebus cum Iulio Brauo Veronenſi, medico præſtantiſsimo, & Philoſopho in primis erudito, patauij quædā ut aſſolet, diſputata fuiſſent, isq; ex D. Thomæ ſententia relatiua inæqualiter, & non æqualiter talia diſterminari contenderet, ego uero contra, omnia ſimul eſſe natura aſſeuerarē, ceu ad honorarios arbitros, ad græcos ſcilicet Ariſtotelis interpretes communi conſenſu ab utroque eſt prouocatum, qui ſtatim nullo negotio rem aperuerunt, & inter nos facile compoſuerunt. Quamobrem teneo adhuc illorum nōnulla, & (quod aiunt) ad manum etiam parata habeo, quæ (ni fallor) huic commode quæſtioni, & tuæ ſatisfacere poterunt uoluntati. Tum ille, exiſtimabam profecto inquit Leonice, neq; animi (ut uidetur) ſanè fallebar, te & locū iſtum iampridem ſigna-

tum habuiſſe, & quid de hac re ueteres dixiſſent, diligenter exquiſiuiſſe: ſcio enim quã accuratus, huiuſmodi præſertim in rebus, & quàm diligens perſcrutator exiſtas, ic circo id de te quærere conſtitueram, & ad te ire cogitabam, uerum quoniam geminata ſortis meæ fœlicitate, & huc hodie ueniſti, & ſatis etiam paratus (ut ais) acceßiſti, omnibus à te contendere precibus non deſiſto, ut com potem me hodie uoti facias, uniuerſamq; hanc difficultatẽ pro uirili diſtinctè & congruenter explicare contendas: qua in re (niſi aliter tibi uidetur) tacitũ me tibi hodie auditorem præſtabo, neque ſermonem uſquam interpellabo tuum, niſi forte huiuſmodi inciderit quippiam, quod prætermißum, intelligentiæ officere poßit meæ. Age igitur mi Leonice, & Dei *(ut par eſt) inuocato numine, rẽ iſtam ag gredere.* Tũ ego, Philoſophus *inquam* Ariſtoteles *in* Ca*tegorijs ſuis (ſic enim aureus de decẽ prædicatis inſcribitur commentariolus) difficultatis huius initiũ ſanè dediſſe, & ijs qui diſtinctionem per æquale & inæquale in relatiuis fecerunt, anſam præbuiſſe, manifeſte cenſetur: ſcribit enim in illis, quod ea, quæ ad aliud ſunt, ſimul quidem eſſe natura uidentur, quod in pluribus ſanè uerum eſſe apparet. Cæterum in aliquibus hoc haudquaquàm uerum reperiri. Simul enim inquit* Duplum *eſt &* Dimidium: Do*minus quinetiam ſimul eſt &* Seruus: *quæ ſe inuicẽ perimere etiam uidentur : interempto enim* Dimidio, *interimitur &* Duplum: *& deficiente* Domino *deficit & Seruus: eoq; modo pleriſque in alijs eiuſdem notæ relatiuis manifeſte contingere apparet: uerum in nonnullis hoc inquit uerum haudquaquàm percipitur eſſe: non enim po-*

ſita

sita se inuicem ponere aliqua, neq; interempta, se interime re uidentur: quod illorum quæ natura sunt simul, peculia re proprium'ue esse censetur. Cuius statim rei claras etiã (ut uidetur) afferre tentat ostensiones. Scibile enim inquit cum ad scientiam dicatur, illam proculdubio præcedere, & non simul natura esse percipitur, siquidem res ipsæ proprias de se præcurrere scientias clare animaduertuntur. Scientia præterea corrupta haudquaquàm corrumpi scibile perhibetur, cuius rei uel clarum esse exemplum quadraturam inquit circuli, quæ scibilis quidem est, licet à nullo perspicue sciatur. Eodem etiam modo de sensibili & sensitiuo, quæ sine controuersia ad se inuicem dicuntur, posse deprehendi dicit. Destructo enim per suppositionem animantium genere, sensitiuum manifesto destruetur omne (à sensu nanq; peculiarem suæ essentiæ characterem accipit animal). Animalibus autem interemptis omnibus, alia destrui interemiq; sensilia non est necesse. Simul igitur natura non sunt sensile & sensitiuũ. Hæc ille pluribus hac de re eodẽ scribit in loco, quæ nos restrictius sanè in præsentia collegimus, uim solummodo illius rationum, nõ uerba singula recensendo. Ex quibus non obscure sanè deprehendi licet, uerborum solũmodo corticem inspectantibus, & nõ recondita illorum sensa, ueluti obstrusam sub illo medullã, linceis (ut aiunt) oculis introspicientibus, Aristotelem planè uelle non omnia æqualiter dici, & eiusdem naturæ esse relatiua. Cæterum antiquiores illi, & uere legitimi philosophi, illius interpretes, præcipueq; inter illos magnus Iamblichus, & Porphyrius, necnon horum uestigia clare postmodum insequutus Simplicius, uir in-

ter Ariſtotelis expoſitores uel eminentiſsimus, qui ut ætate omnium ferè antiquorum eſt ultimus, ita dignitate, & interpretationis claritate & diligentia inter cæteros facile primas ſibi uendicat. Omnes inquam iſti concorditer affirmant, ueram ſcilicet & exactam Relatiuorum eſſe naturam, ſemper æqualiter dici, ſimulq́; ſe inuicem illa, & ponere, & interimere. Huiuſmodiq́; indubitatam philoſophi Ariſtotelis aiunt eſſe ſententiam, in ijs uidelicet commentarijs, ubi hac ipſa de re accuratiori diligentiæ opera pertractare aggreſſus eſt, in diuinis nanque primæ philoſophiæ uoluminibus eundem conſtanter aſſeuerare, relatiua ſimul eſſe natura, quia poſita inuicē ſe ponāt, & perempta interimant. Nihil enim aliud inquiunt indicare uelle illud ſimul natura omnia eſſe relatiua, niſi quod ſimul coaleſcunt, & quaſi ſimul ex eodem pullulare & naſci germine uidentur: iſthuc etenim græcum ſonat & ſignat nomen, ita quod cauſæ ſibi inuicem ipſa ſunt correlatiua, & ad ſe inuicem coniuncta complicataq́; eſſe planè conſpiciuntur. Quamobrem ad ueram alterius poſitionem, alterum etiam eſſe deprehenditur: & alterutro interempto, reliquum ſine dubio interire animaduertitur: ubi etiam non minus ſcienter, quàm ſignificanter & clare ij notant uiri, hoc uidelicet, ſimul eſſe aliqua (id enim ut poſſum nunc exprimo, quod illi unico uocabulo συμπάθειαν uocant) Duobus intelligi poſſe modis, aut quia illorū ſubſiſtentia, quā illi ὑπόστασιν appellant in eodē incipiat, et deſinat temporis ſpatio. Secundū quod ſanè dicimus ſignificatum, lumē ſimul cum ſolis eſſe præſentia, quoniam ſolis poſita ſubſiſtētia,

ipſum

ipſum ponitur eſſe luminis: qua etiam remota uel ablata, ipſum remoueri & interire lumen neceſſe eſt. Aut quia habitudo quædam inter illa, ſiue reſpectus ſimul eſſe uidetur, quomodo omnia profecto relatiua ſimul eſſe dicuntur. Quod inquiunt ſimul eſſe non ſtatim in relatiuorum genere inferre eſſentiæ æqualem eſſe ſubſiſtentiam. Neq; *hoc ab re (mehercule)* Pater *enim ſecundũ eſſentiæ ſubſiſtentiam ſuæ, filium præcedere animaduertitur: & mortuo etiam filio, ſecundũ eandem reſtare percipitur eſſentiam. Qui tñ ſecũdũ id eſſe quod à paternitatis (ut ita nũc dicã) reſpectu accipit, neq; ante ipſum filij eſſe, neq; poſt filij non eſſe remanere planè cẽſetur.* Ante *genitum nanq; filiũ eſſe nondũ erat, defuncto autẽ illo, deſtructus eſt, & oĩno interijt ille paternitatis reſpectus.* Et *ut id ipſum clarius etiam explicem.* Homo *quidem & ante, & poſt filium quiſpiam & eſſe, & reſtare poteſt, pater autem ſine filio remanere non poteſt.* Huiuſce *autem rei uel manifeſtiſsima eſt ratio, quoniam ea quæ ſunt ad aliud, omnia, in eo dici ueriſimile eſt ſimul eſſe, in quo manifeſtum & certum habent eſſe: ſuum autem proculdubio omnia habent eſſe in habitudine, ſiue reſpectu illo propter quem ad ſe inuicem dicuntur: per habitudinem igitur illam, ſiue reſpectum ſimul eſſe illa clariſsimum eſt. Cæterum cum reſpectus ille inter duo ſemper ſit, neque aliter reperiri, aut intelligi poſsit. Alterutro certe corrupto & deficiente reſpectum interimi illum, & deficere neceſſe eſt.* Duo *igitur illa ſimul eſſe dicuntur, quando reſpectus inter illa integer & conſtans remanet, à quo ſolummodo ut relatiua ſint, & dicantur ea quæ huiuſmodi ſunt, manifeſtiſsi-*

me habere percipiuntur. Cũ igitur (ut uisum est) eo usq; relatio maneat, quoadusq; respectus manet ille, eousq; autem respectus manet, quoadusque duo saltem restauerint illa in quibus respectus firmari cõstareq; potest ille, geometrica (ut aiunt) rationis necessitate concluditur: Re*latiua omnia ut huiusmodi existunt, simul natura esse, & posita se inuicem ponere, & interempto altero simul etiã alterum interire.* Ex *quibus Corollarij etiam modo audacter potest inferri, relatiua omnia æqualiter dici, nullamq; illorum esse diuisionem, qui relatiua per æquale & inæquali disterminare contenderunt. Cæterum, quoniam huic sententiæ Aristotelis refragari uidetur authoritas, easq; non minus quæ retro adductæ sunt impugnant rationes, ut omnis non ab re dubitantium facessat ambiguitas, credulitatisq; in contrariam partem cautus euanescat timor, illos hoc in loco commonefaciendos sanè censeo, quod ex superiori scilicet ipsius simul esse distinctione, rationes illæ nullo negotio recte dissolui possunt. Quãuis enim ante omnem scientiam res præfuerint scibiles.* Et *destructo animantium genere, siue per suppositionem, seu aliquãdo per mundi ipsius conflagrationem (ut Stoicorum quondam natio, nunc uero Christiani constanter asseuerant) remaneantq; Cœlum & terræ globus, quæ sensus obiecta esse possunt, tamen neque ibi res ipsæ scibiles esse rite dicentur, nulla existente scientia, neque hic cœlum & terræ, nullo remanente sensu, sensilia merito existimari poterũt.* Relatio *enim secundũ quam talia dicebantur, huiusmodi respectu, habitudine'ue illa interempta, euanuit penitus: interimitur autem (ut diximus) ipse respectus, extre-*

morum

morum alterutro interempto. Res *igitur ipsæ non simul esse censentur secundũ suæ subsistentiã essentiæ, quæ tamẽ eædẽ sub respectiuo tali esse, et simul esse, et simul nõ esse uerissime sanè dicuntur*. Quamobrem *nõ irrationabiliter etiam dixisse uidentur illi, qui hanc ad cætera prædicatorum genera, relatiuorum differentiam aßignare contẽderunt, illa scilicet peculiari quodam modo semper pluraliter proferri*. Cum *enim reliqua omnia prædicata tam singulari quàm plurali referantur uoce: substantiã nanq; dicimus, & substantias: & quantũ, & quanta: quale quinetiam, & qualia: sola relatiua pluraliter tantũmodo proferũtur*. Dicimus *enim ea quæ sunt ad aliquid, eorum quæ sunt ad aliquid, in ijs quæ sunt ad aliquid: quoniam non quemadmodum animal una est substantia, aut album unus est color, ita ea quæ sunt ad aliquid in unico tantum existunt perstantq; subiecto, sed duo ad minus esse illa necesse est*. Habitudo *enim illa inter plura sese offert mediam, quam profecto alterutro cessante, interire summa est neceßitas*. Et *ideo ut relatiua sint, simul esse oportet illa, inter quæ, siue in quibus consistit relatio: sunt igitur (ut retro dictum est) æqualiter, & simul natura relatiua omnia, nullaq; est in relatiuorum genere diuersitatis uera distinctio*. Cæterum *altera etiam ad rationes illas, nec minus sanè elegans & accommodata responsio, ex philosophi Aristotelis uerbis in metaphysicis commentarijs adduci potest, quam quoniã nostra in cursu est oratio, et nihil aliud sanè est quod in præsentia potius nobis sit agendũ, haudquaquam silere decerno*. Hac *enim de re uerba faciẽs ille, sensilia inquit, et scibilia, et huiusmo*

iusmodi reliqua, quæ dicuntur ad aliud, bifariã intelligi cõ siderari'ue possunt, actu uidelicet, & potestate. Et *sensile quidem actu, ad sensitiuũ refertur actu: sensile uero potestate, ad sensitiuũ potestate suam habet relationẽ: cum igitur in superioribus dicebatur ante omnẽ sciẽtiam rẽ præesse scibilem, quoniã illud scibile potẽtiam innuit quandã, ad scientiam potestate existentem referri proculdubio necesse est: simul autem profecto sunt & potẽtia scibile, & illius potestate sciẽtia.* Similiq; *rationis modo post animãtium interitum omniũ, sensile potestate remanet, quia simul etiam est potestate sensitiuum, licet actu nõ sit, quoniam neq; sensile actu esse percipitur.* Et *hac etiã responsionis uia, illa de circuli quadratura peculiariter dissolui potest ratio, scibile enim quiddam est potestate non actu circuli quadratura.* Q*uamobrẽ illius etiam simul potestate nõ actu est sciẽtia: quãuis magnus* I*amblichus scientiam de circuli quadratura apud* Pythagoræos *aliquãdo uiguisse cõfirmet, Sextumq; nomine quẽdam inter* pythagori*cos magni nominis uirũ, plures huiusce rei demõstrationes scriptis suis memoriæ prodidisse:* Archimedẽ *quinetiã Syracusium, &* Nicomedẽ *præterea, &* Apolloniũ *insignes* Pythagoræos*, hac de re diffusißime ptractasse, quadratumq; æquale circulo per duplicẽ motum* Cochlifor*mis ab illis appellatæ lineæ, satis commode fuisse demonstratum.* Additq; *insuper uir ille, circuli quadraturã si scibilis est, & à nobis penitus ignoretur, nihil prohibere ab alijs eã recte sciri percipi'ue posse: partialiũ quinetiam rerum cognitiones esse peculiares, si non in paruo* (ut ait) *mundo, ideſt hoie, at in magno certe mũdo, in reliquis scilicet*

licet intellectiuis naturis. Ex *quibus insigniter (me hercu le) patêre potest id, quod à nobis retro etiã ostẽsum est, relatiua uidelicet omnia proculdubio simul esse natura, nullamq; diuersitatis uarietatem suscipere posse.* Philoso phi *autẽ* Aristotelis *in* Categorijs *authoritas, quæ huius modi de relatiuis sententiæ non mediocrem afferre uide tur tumultum, haudquanquã nos, si recte illam pensicula re uoluerimus, satis poterit commouere: ibi enim uir ille, ceu in introductorio nouiciorum libello, hac de re craßio ri quodam doctrinæ modo pertractare uidetur, de qua ac curatius profecto, & exquisitius in metaphisicis (ut dixi mus) suis, uerba postmodum facere animaduertitur, ubi simul natura omnia esse relatiua certißimis monstrat ra tionibus: quæ profecto res ex illius etiã elocutionis modo, in Categorijs inquam, perspicienti satis aperta & clara esse potest: utitur enim à principio statim hoc uerbo, uide tur, quod non certam (ut patet) animi sententiã, sed pro babilem quandam ex aliorũ sæpius dictis signare opinio nem existimatur.* Quo *sanè loquendi modo nõ utitur ubi hac de re postmodum accuratius (ut dixi) certiusq; per tractare censetur.* Nihil *est igitur quod illis insigniter mo ueamur uerbis, cum & ratio (ut uidimus) naturaq; rela tiuorum palàm ijs aduersetur, nosq; contrarium sibi con tingere doceat & idem ipse author, qui illa in* Catego *rijs (ut diximus) non satis constanter affirmat.* In Meta *physicis postmodum suis, quibus in commentarijs uniuer sum ingenij sui acumen manifesto expreßisse censetur, ali ter loquatur & sentiat.* Nam *rationes ab illo contra ue ram sententiam in Categorijs adductæ satis commode (ut uidistis)*

uidiſtis) à nobis de antiquorum ſententia ſunt diſſolutæ. Omni igitur ambiguitate ſemota (ut ad ſummam noſtra cõcludatur oratio) relatiua ego omnia ſimul natura eſſe, & æqualiter dici oportere aſſeueranter iudico & contendo. Hæc ſunt Seuerine, quæ ego pauca de multis hac ſuper re in præſentia tibi dicere habui. Tu qua ingenij es perſpicacia, iſthæc ipſa poſtmodum recto iudicij examine penſiculabis, & ſi uere tibi commodeq; explicata fuiſſe uidebuntur, Græcis id acceptum referas authoribus. Si minus, elegantius tu quippiam, & elucubratum magis de noſtris, quod adhuc forſitan me latere poteſt, cũ huc redicro recenſebis. Tum ille, equidem inquit Leonice plus multo quàm ſperabam effeciſti, & licet mihi de te multa eruditaq; omnia pollicebar, hac tamen in re expectationẽ longè ſuperaſti meam. Tota enim hæc quæſtio in præſentia ita eſt à te pertractata, adeo bene excuſſa, ut meo quidem iudicio, nedum reperiri quippiam, quod magis quadret, ſed nec optari ſanè melius poßit. Veritas enim (ut aiunt) unica eſt, cui recta omnia concinunt. Quamobrẽ nihil eſt quod de quopiam quæritando, amplius negotij habeam, quãdo hæc quæ dicta ſunt, & ipſi cõſentire rationi, & antiquis placeri philoſophis, ijs præſertim quos receuſuiſti, clarißime oſtenſum eſt. Cæterum quia de circuli quadratura à nõnullis Pythagoreorum pertractatum fuiſſe, & ſcriptis etiã mãdatum, retro dixiſti, libenter abs te ſcire nunc uellem, ſi illorum apud Græcos adhuc extant commentaria, an ut alia pleraque bona, ſic & iſta longa nobis inuidit dies. Interiere inquam Seuerine, interiere, nõ ſolum iſta, ſed alia etiã multa, quæ ſi haberẽtur ho-

die,

die, elegãtior (me hercule) et eruditior multo, nostra iure cẽseretur ætas, quæ & alioqui, si qua sibi supersunt bona, præpostero tamen mentis iudicio haudquaquam recte cognoscere, aut illa admittere uidetur, quando neq; optimarum artiũ studijs amplius, neq; ijs qui ea sectantur & fouent, ullus sanè est honor, sed omnia ponuntur in censu, uniuersa diuitijs parent, ad quas fusis (ut aiunt) habenis, bonis contemptis artibus, uniuersorum in præsentia properant & affatim anhelãt studia. Hic ille, *uera inquit narras* Leonice, *sed perniciosiorẽ profecto aliam (nisi propitius illam auerterit* Deus*) literarum studijs imminere uideo pestem, à qua non iactura solummodo & calamitas aliqua, sed extremus illorum extimescendus est interitus.* Quid *istuc est inquam quod dicis?* Et ille, *non'ne percipis inquit quos bellorum tumultus, quantosq́; armorum strepitus, in* Christiana *nuper republica furens commouit discordia.* Qui *nisi dei benignitate aliquo sedentur componantur'ue modo, non literarum solummodo (quod diximus) sed omnium penitus bonarum artium, & cultioris etiam uitæ formidandus est interitus.* An *nescis* Platonem *tuum, ceu ex oraculi uoce dicere, pestilentias & bella, disciplinis quammaxime aduersari, & officere?* Tum ego, *ne desperes inquã Seuerine, aut animo cadas: isthæc enim* Deus Opt. Max. *bonitate sua cito (ut arbitror) uertet in melius, & dominici pastor ille et rector gregis, illius nutu commissas sibi oues haudquaquam deseret, & perire patietur.* Quãquam *huiusmodi sanè res nõ temere (ut uulgo stultè creditur) aut infelici quodã casu, hominũ accidere generi existimãdũ est, sed certis annorũ curriculis, et tem*

temporum quibusdam periodis, ad illorum etiam utilitatem, salubremq́; animorum medelam contingere, & euenire creduntur. Quomodo istuc inquit Leonice. Hoc *inquam modo: sicut enim partiali solitarioq́; animanti leuis plerunq; febricula, & sobrius sæpe tenuis dietæ confert cibus, sanguinisq́; interdum missio ex redundanti corporis periculosoq́; habitu stabilem efficit sanitatem: ita uniuerso animantium generi, quæ perniciosissima uulgo existimantur mala, pestilentiæ inquam, & bella, & fames, nõ modo non incommoda & aduersa, sed salutaria plerũq;, & prospera sunt iudicanda, ab ijs uidelicet, qui non minuta ista & partialia singularium quorundam cernunt euenta, sed qui uniuersam penitus rerum naturam non conniuentibus mentis oculis introspicere, illiusq́; rimari causas rite possunt. Sed iam (ut audio) Seuerine tintinabulũ ad uespertinas te uocat horas, quamobrem loquendi finem (si ita tibi uidetur) hic faciamus.* Tum *ille, faciamus inquit, ut dicis* Leonice, *sed hac conditione, ut ad nos te cito reuersurum pollicearis, & hac de re quæ admirabilis sanè mihi esse uidetur, longiores postmodum sermones facias.* Vt *lubet inquam Seuerine, tibi enim & nunc, & semper posthac, nostra quantulacunq; est præsto erit opera.* Iis *dictis, surreximus omnes, & ille quidem rectà ad templum ire perrexit:* Nos *uero deambulatum ad* Hippodro*mi spatia descendimus.*

FINIS.

Bono

BONOMINVS, SIVE DE ALICA.

OMINICVS Bonominus Brixianus, qui nuper Taruisij est defunctus, uir fuit (ut nosti) Latymere doctissime cum Græcis & Latinis literis liberaliter eruditus, tum uita & moribus adeo probis & cãdidis, ut & omnibus ferè alijs, & ijs præcipue, quibus cũ consueuerat, gratus & amabilis non immerito semper extiterit. Is cum ab humanioribus aliquando literis ad philosophiæ studia, mox etiam ad medicinæ se cõpendia contulisset, ut sibi suisq; pro uirili emolumento esse posset (urgebant enim illum, ut plerosq; solent, domesticæ angustiæ) qua erat animi libertate & candore, stomachari non desinebat quotidie philosophorum, & medicorum non minus nostræ ætatis inscitiam, qui cum materiam quique suam, & subiectas illis disciplinis res, latinis planè uerbis, & decenti orationis contextu, si paululum operæ adhibuissent, luculenter docere & pertractare possent, deprauatæ tamen consuetudinis absorpti æstu, omnia sursum uersus confuso scriptionis stilo, barbarisq; rerum uocabulis fœdarent & peruerterent. Quamobrem multam ille salutem præceptoribus dicens & libris, à publicis'que abdicatus scholarum gymnasijs, totum se tandem isthæc nauseans antiquis euoluendis authoribus cum Græcis, tũ Latinis multa & iugi diligentia & studio tradidit, breuiq; profecit adeo, ut quæ illi

immenſis uoluminibus librorumq́; aceruis poſteritati mã dauere præcepta, mentis ille theſauro collocata, & tenaciter cuſtodiret omnia, & facile etiam cum libuiſſet, expromeret: uerum ille (proh dolor) quo maxime tempore & ſibi & alijs uſui eſſe potuerat, repentino è luce ſublatus, magnum ſui deſiderium omnibus bonis, nobis uero etiam non mediocrẽ reliquit dolorẽ: qui tali orbati amico, haud ſanè paruam breuiq́; reſarciendam iacturam feciſſe uidemur. Is *igitur dũ* Patauij *ſuperioribus annis ſtudiorũ gratia eſſet, domumq́; noſtram frequẽtaret (ſemper enim aliquid cum de* Græcis, *tum de* Latinis *rerũ ſcriptoribus ſecum afferebat, quo quiuis indagator teneretur excitarétur q́; animus)* Forte *die quadã ad nos uenit, in qua poſtmeredianis horis ego &* Hieronymus Ruſſus *medicus, uir (ut noſti) utriuſque linguæ peritus, in inferiori porticu noſtra ſoli ſedebamus: ſermo autem erat nobis, neſcio quomodo ex* Plinij *ſecundi excitatus uerbis, de celebratiſſima apud ueteres* Alicæ *confectura, de qua ſe multum diuq́; dubitaſſe* Ruſſus *dicebat: addebat'que inſuper illius naturam compoſitionis'que modum, ſicut etiam* Ptiſanæ, *à paucis admodum noſtra ætate medicis dignoſci, certò ſe credere.* Ingreſſus *igitur* Bonominus, *poſt conſueta illa quæ primo dici ſolent:* Neſcio *inquit ſi ſermonibus ueſtris intempeſtiuus accedo: uideo enim uos hoc in loco cum ſolos, tum ſecretò (ut arbitror) colloquentes, quamobrem paululum, hinc faceſſam, & in pratulo iſto, donec inceptum perficiatis ſermonem, ſolus interim deambulabo. & alioqui percommode mihi illa ſe roſaria offerre uidentur, quæ me & amœniſſima ſimul umbra,*

& florum

& florum suauitate & gratia iucunde oblectabunt. Tum *ego, non est inquam* Bonomine *hanc ob causam cur hinc abscedere uelis, nihil enim inter nos secreto conferimus: quanquam quid tam arcanum & arduum esse potest, omniq; à nobis silentio supprimendum, quod tibi & fidei tuæ tutò committi nõ poßit, ijs præsertim initiato sacris, quorum mysteria ego &* Rußus *in præsentia pertractabamus.* Et *quid tandem istuc est inquit ille, aueo enim audire quæ inuicem conferebatis, quando illa, ut uidetur, ad me etiam pertinere posse confido.* Et *ego, attulit inquam ex* Pliniana *lectione* Russus *noster non contemnendam sanè de* Alica *quæstionem, quæ cum notißima prioribus esset seculis, pluribusq; uitæ commodis utilißima, & multis morborum remedijs laudatißima, hac certe ætate cum bonarum artium luctuoso interitu, tum illorum etiam, qui hæc profitentur ignauia & ruditate, adeo exoleuit & euanuit, ut ne de nomine quidem noscatur.* Tum *ille, uera inquit narras* Leonice, *& ego simili de causa in plerisque eum primũ arti medice appuli, multũ diuq; nauseans, stomachari iam desij, & ad ipsorum ineptias prorsus occallui.* Cæterum *haudquaquam desperandũ est, nam quod huiusmodi in rebus* Medici *nequeunt, grammatici certe poßunt, qui ceu derelictum illorum patrimonium iure sibi uendicantes, soli nunc* Galenos, Paulos, *Celsos,* Plinios, *interpretantur & docẽt.* Quare *ab illis cum plurium aliorum quæ ignorant* Medici, *tum* Alicæ *ipsius uim & confecturam petendã esse existimo.* Tũ Rußus *leuiter (ut mihi uisum est) commotus, quos tu inquit grãmaticos nobis inculcas* Bonomine, *aut quæ isthæc tã arrogans est natio, quæ*

tio, quæ ſine iure manu conſertū, in alienas poſſeßiones licenter adeo inuolat? cū quibus ſatis bene (mehercule) & feliciter agi uidebitur, ſi nuda rerū uocabula ijs quæ ad ſe nō pertinēt rebus dimißis, cōmode interpretari & explicare poſſent, & nō impudenter (ut faciūt) & ridicule interdum ſupra crepidam (ut aiūt) iudicare contēderent, quāquā ſi quid forte huiuſmodi aliquādo ex ijs nōnulli aggredi audent, ut philoſophos medicosq́; decēter agant, grāmaticam illos proculdubio exuere neceſſe eſt. Nō ut grammaticos igitur de uocabulis, ſed ut philoſophos & medicos de rebus tum diſertātes illos audimus. Verū hos nūc, (ſi placet) bona cū uenia miſſos faciamus, idq́; potius, quod agere inſtitueramus, te adiutore & ſocio (ſi ita uidetur) peragamus. Mihi quidē inquit Bonominus, *& uidetur, en ſumme placet, quare inſtitutū de* Alica *ſermonē proſequere* Leonice. *Tū ego, de* Alica *inquā dicebamus* Bonomine *re cum in medicina ipſa, tum in omni etiam uitæ uſu præſtātißima, cuius naturā & uim eo minus noſtri temporis cognoſcūt medici, quo de illa ab antiquis diuerſimode ſanè, & inuolute admodum memoriæ proditum eſt. Quidam enim ex illis de* Alica *ueluti de triticei generis grano perſcripſere, nōnulli autē, illam confectionem ſiue compoſitionē eſſe quandam uoluere. Sed quid ego nunc diuerſos de* Alica *diuerſa ſenſiſſe commemoro, quando unus & idem Author* Plinius *ſecūdus hac ipſa de re, tū ut ſemine, tum ut cōfectione, diuerſis in locis commentariorū ſuorum loquatur & ſentiat.* Libro *enim* XVIII. *Capite* VII. *quod de frugū uarijs generibus & natura inſcribitur, in principio ferè, ubi de ſatione agit,*

iſthæc

isthæc ad uerbũ scribit. Aliqui uerna Miliũ, Panicũ, Lentem, Cicer, Alicã appellant. Et rursum circa mediũ ferè, Tunicæ frumẽto plures, Hordeũ maxime nudũ & Alica sed præcipue Auena. Quibus in locis de Alica illũ, ut de Tritici quodã genere uerba facere, meridiano (ut aiũt) clarius est sole. Eodẽ autem libro Capite undecimo circa finẽ, ubi de Alica suo pertractat loco illius cõfectionis modum pluribus sanè docet uerbis. Et libro uigesimosecũdo Capite uigesimoquinto, ubi de frugum medicinis, Alica inquit res Romana est, & nõ pridem excogitata, alioqui nõ ptisanè potius laudes scripsissẽt Græci: nõdũ arbitror Põpei Magni ætate in usu fuisse, & ideo uix quicquã de ea scriptũ ab Asclepiadis schola: & quæ sequũtur. Et rursum paulo infra, ubi de Ptisana loquitur: Ptisanæ inquit, quæ ex ordeo fit laudes uno uolumine cõdidit Hippocrates, quæ nũc omnes in Alicã transiẽre, & quantũ innocentior Alica. Ex quibus de Alica illũ ut de farinæ cuiusdam confectione & cõpositura loqui, clarissimo apparet indicio, siquidem cum Ptisana cõparari, & illius æquare laudes uerissime potest Alica. Quamobrem mi Bonomine si æq esse uolumus, nõ adeo fortasse, ut initio fecimus, nostrates sunt taxãdi medici, si Alicæ uim et naturã ignorãt. Res enim ambigua est, & inuoluta; et aliter ab alijs, immo ab eodẽ (ut uidimus) Plinio diuersimode recensetur. Tũ Bonominus, uera inquit narras Leonice, et ego aliquãdo Plinium legens, quo certe autore nimium delector, hac de re memini nõnihil dubitasse, uerum alia mihi tũ erant agenda, quæ ab huiusmodi me disquisitione sanè reuocarunt. Quamobrem hac ipsa de re (quando nihil aliud agimus)

ſi placet in præſentia diligētius cōſideremus. Et ad me reſpiciens, imo uero tu potius inquit Leonice, ſiquid parati habes, nam te habere non dubitamus, largiter depromé, & controuerſam hanc rē quo maxime potes modo diſſolue. Ego enim tacitus te auſcultabo: nanq; auditorē tantum me hodie, non diſceptatorē præſtare decreui. Et ego, quid tu inquam Bonomine hoc mihi oneris imponis, & nō potius Ruſſū, qui & elegans eſt medicus, & artē inſigniter exercet illam, & iſthæc ipſa ad manum habere debet, id ipſum bono iure expoſtulas? Ego enī (ut ſcis) ſuccisiuis (ut aiunt) operis hæc ſtudia delibaui potius quàm elucubraui. Tum Ruſſus, noli inquit Leonice inficiari quod tādiu debes: huiuſmodi enim de re à principio ſermonem ideo moui, ut tuam elicerem ſententiam. Sed neſcio quomodo præuenit me Bonominus, idq; abs te petijt, quod ego mox enixe etiā cōtendere decreuerā. Age igitur perſpicue (ut ſoles) et una utriuſq; opera facito ſatis. Tū ego, iſta quidē inquam ſocij manifeſta eſt uis, qui de compoſito huc non ſimul acceßiſtis, ut demū me id quod uolebatis ueſtro arbitratu facere cogeretis, cædendum eſt igitur, quando (ut in Græco eſt prouerbio) contra duos neque Hercules. Cæterum memētote me ea quæ nūc dicam, non mathematica (quod aiunt) neceßitate comprobaturū. Neq; enim ea, de qua agendum eſt, materia taliū capax eſt oſtenſionum: et alioqui propter uocabulorum tum inuerſionem, tum etiā confuſionem magna profecto in eiuſmodi re ſubeſt obſcuritas, ut luculenter etiā in ſuo de alimentis cōmentario Galenus atteſtatur: magnā aſſerens in triticeo genere apud ueteres medicos uerſari difficultatem propter nominū cōfuſionem,

fusionem, cum plerunque à scriptoribus ex illorum nume ro nonnulla prætermittantur: aliàs autem uni generi duo applicentur uocabula: ceu inquit idē esse Tiphem *&* Olyram *nonnulli uoluere.* Exactas *igitur huiusce rei demonstrationum certitudines in præsentia ne requiratis, & satis contenti sitis, si quæcunque uobis adduxero, cū fide dignorum testimonijs, tum probabili etiam coniectura concludam.* Vt *lubet inquit* Bonominus, *& ut apte poteris: nō enim latet nos, quàm in ijs rebus, quæ opinionibus cōstant, & diuersa sint hominū iudicia, & ancipites undequaque uersentur angustiæ: tu modo rē aggredere, nanq; omnia (ut confidimus) tibi recte feliciterq; succedēt.* Tum *ego,* Alicæ *inquam nomen (si bene quæ retro* Plinij *uerbis sunt adducta animaduertistis) anceps & ambiguū non immerito esse uidetur.* Et *tum* Triticei *cuiuspiam generis granum apud ueteres signare authores, tum confectionem quandam à* Plinio, *& à plerisque antiquorum enarratam decernere animaduertitur.* Cæterum *id genus tritici quod* Alica *cum pro simplici & uniusmodi accipitur grano designare uidetur, id esse iure contenderim, quod* Græci Zeam *appellāt, siue alterā illius speciem.* Cū *enim ipsius (ut apud* Dioscoridem *legimus) duæ sint species, et una quidem simplex, altera uero quæ ob plures circumiectas tunicas appellatur* Dicoccus, *Generis quidē latinum aßignat* Plinius *nomē: ait enim semen illud duntaxat uocitari: specierum autē, simplicis quidem illius uocabulū esse* Alicam, *apud illum sanè affirmauerim.* Alterius *uero, nullum (qđ sciam) neq; apud* Græcos, *neq; apud nostros propriū reperitur nomen.* Nā Dicoccus *penes* Dioscoridē *cū*

cōtra ſimplicē ponatur Zeā,et ex altera illi parte reſpon deat,nō nomē eſſe,ſed ſpeciei illius differentia,et ceu cognomē nō immerito uideri poteſt.Cū ex Zeis aliæ quidem unico ueſtiātur inuolucro,quæ ſimplices à Dioſcoride *uocātur.Aliæ uero pluribus ſepiātur tuniculis, quas dicoccos idē appellat autor.Quā tamēZeæ ſpeciē à* Dioſcoride Dicoccō *appellatā,ſi qſq̄ ī huiuſmodi re probabili eſt locus cōiecturæ,eā eſſe crediderim,quā in* Affrica *degenerare ſcribit* Plinius,*cuius latiores et nigriores ſunt ſpicæ, & breuis ſtipula:et ex qua adulterinā factitari ſolitā fuiſſe* Alicam *idem recenſet* Author.Nihil *prohibet igitur(ut diximus)illi ſimplici Zeæ ſpeciei Alicæ inditum fuiſſe nomen,quæ inter uerna à* Plinio *commemoratur grana,& maxime nuda(ut retro uidimus) eſſe perhibetur.* Et *hāc Zeæ ſpeciem(ſi coniectura uti licet)id eſſe non abnuerim quod nunc ſpeltam uocant.*Et *hoc etiam modo* Theodorus Gaza *uir utriuſq; linguæ exactiſsimus,in* Theophraſti *de ſtirpibus interpretatiōe,Zeā cōuertit.*Et *Simō* Ianuēſis,*uir in medicinæ arte & eruditus et diligēs,græcęque nō imperitus,& in uerborū maxime ſignificatis ſiqs alius,induſtrius,*Alicā *frumēti genus ſcribit eſſe,q̄ quidā inqt ſpeltā dixere.*Eſt *præterea oppidū in* Italiæ *confinibus iuxta* Alpes *qua ī* Germaniā *itur,qđ* Feltriū *uocāt.*Huius *tractus accolæ qđ nos uulgo ſpeltam,paſsim pro* Alica *immutatis literis* Algam *appellant.* Cui *etiam nōnihil ſuffragari uidetur ſententiæ,ea quæ de* Zea *ab* Authoribus *memoriæ ſunt prodita.* Scribit *enim in ſuis de* Alimentis *commentarijs* Galenus, *quod duo ex* Triticeis *ſeminibus frumēto eximie uidētur eſſe ſimilia,*Tiphe *ſcilicet et* Zea,

& quod

& quod frigidis præcipue gaudet locis Zea, quoniã inter alia frigoribus resistit maxime. Theophrastus quinetiã libro de stirpibus VII. de Tritici scribẽs generibus isthæc ad litteram subdit: Ex illorum numero quæ in frumenti Ordeiq; sunt interstitio, & utrisq; sunt similia, Zea scilicet & Tiphe, olyra & Bromo, ualẽtior & fructicosior est ipsa Zea. Multiradix enim est, & multicalama: illius autem Granum cũ uelißimum est, tum omnibus ferè gratum Animalibus. Et paulo post: Tiphe omnium est leuißima & unicalama. Quamobrem terram amat tenuem, & non pinguem sicut Zea & fertilem. Ex quibus si ullus (ut dixi) apte connectantibus est locus, Zeam esse illam, quam uulgo speltam uocamus, omni prorsus asseueratione contenderim. Cæterum isthæc in præsentia ita constituantur & iaceant, & sic à nobis (nisi aliter uobis uidetur) esse censeantur: siquis autẽ posthac melius, uincat ueritas, & inuẽtori gratiæ erunt agendæ. Et de Zea quidem & Alica cum Triticeum designant granũ, hactenus sit à nobis pertractatũ. De factitia uero Alica, & de eo quod chondron Græci uocãt, rem Alicæ & natura & uiribus perquàm similem, imo Alicæ genus alterum deinceps, si placet, perscrutemur. Chondrũ, siue chondrus (nã utroque apud ueteres legitur modo) inter Triticea esse genera clarius est, quàm ut lõgiori ostẽsionis nũc indigeat ambitu. Galenus enim (nã sæpe mihi præclarißimus author est citandus) in suis de alimẽtis cõmentarijs, solitariũ de chondro facit caput, eũq; inter Triticeas cõnumerat species, additq; insuper illũ & cõmode corpus alere, tenacisq; et glutinosi esse succi. Paulus quinetiã Aegineta, secundum

Galenum medicorum facile princeps, in primo uiatici sui cõmentario, inter Triticea inquit appellata semina chon-
Chondrus. drus & nutrit probe, & tenacem efficit succum, qui si di luatur, malus certe redditur, cum celeriter crassescat. Me lior autem illius est succus cum Ptisanæ in modũ bene de= coquitur. Dioscorides præterea non absimilem Tiphe il= lum esse dixit. Et ad summam in Triticeo cõnumerat ge= nere: quem non ab re id esse crediderim, quod nostri far appellant, cum ex illius similitudine formæ ductus, tum ex remedijs etiam quæ Farri probe quadrare animaduertun tur. Cæterum quoniam hoc quispiã in loco haud oscitans rerũ existimator nõ immerito ambigere posset, de factitio chondro, quem nõnulli Alicã esse uoluerunt, cum id Tri ticei esse generis apud Galenum (ut uidimus) iam sit con stitutum, diligenter animaduertendum esse censeo, quod quemadmodũ retro diximus, Alicæ nomẽ & simplex desi gnare granũ: & confectionem insuper illam à Dioscori= de insigniter enarratam, quã nõnulli apud nostros uoca uere Alicã. Non est igitur quod moueamini, & ambigui animi sitis, si pro Tritico aliquãdo chondrus, aliquando pro confectione illa apud ueteres rerũ scriptores legitur. Plures enim sunt res, q̃ rerũ uocabula, ad quas illis uel re lictis, uel omnino neglectis mentem adhibere Physici sanè debent. Iis etiã non inutiliter adijciendũ esse iudico, aliq̃ñ ex Zea factitatam fuisse Alicã, ut Plinius & Dioscorides clare attestantur: nõnunquàm ex frumẽto, ut idẽ recenset Plinius, qđ interpretantes nõnulli haud perperã (ut arbi tror) ex frumẽti inquiunt genere fieri solitam, qđ poste= riores chondrum denominauere: nã hoc uocabulũ neque

apud

apud Theophrastum *(quod sciam) neq; apud quempiam ueterũ authorũ uspiã legitur, sed far, & alia similia triti ceo ponebantur in genere: latum enim apud illos* Triti- Triticum.
ci erat uocabulum, & non solum frumentũ, sed Zea *etiã, & olyra, &* Tiphe, & Bromus *illo paßim appellaban* Tiphe.
tur nomine. Est *autem* Tiphe *(ut hoc etiam obiter dicatur) describente* Galeno, *corporis colore, & spißitudine caliditateq; frumento haudquaquàm absimilis, nisi quod breuior est & exilior, ut paruum uideri poßit frumentum.* Leuior *autem & facilior, & ideo innocue illa equos uesci, qui alioqui à frumenti ui comesti manifesto ledi percipiuntur.* Bromum *autem* Auenam *esse apud* Dioscoridẽ Bromum.
in adiunctis uetustis legi: sunt qui id esse tritici affirment genus, quod scandellam uulgo appellant, cuius omnis Germaniæ, Galliarumq; *etiam tractus feraces nimium esse dicuntur: ueterinorum autem illum esse tantummodo cibum* Galenus *memoriæ prodidit, & ad nullum prorsus hominum facere usum, nisi si quãdo ualida illos urserit fames, cum alijs supra enarratis naturaliter & innocue uescantur homines.* Ad *summã igitur (ut breuiter ea quæ dicta sunt colligã) omniaq; sub uno contuitu pro uirili nunc reponam, duplicem alicæ naturam, factitiæ scilicet & naturalis existimo: similiq; modo chondrũ & natura sui con* Alica.
stare, & hominũ compositure ascribi debere iudico, Ali- Chondrus.
camq; Zeæ *simplicis speciem quam speltam uocãt: chondrum autem esse far: ita quod ex farre & ex spelta, idest* Zea, *itidem laudatißima illa apud ueteres fiebat* Alica.
Quãobrẽ Plinius *(ut opinor) libro* XVIII. *cap.* VII. *cũ scribit, q* Zea *utũtur, nõ habẽt far, ambo hæc triticea semi*

na,

na, cognationẽ ad se inuicẽ habere quandã & similitudinem, innuere potius quàm exprimere uidetur: cum tamen alterum ab altero (ut plærunq; accidit) bonitate aliqua & peculiari quadam naturæ proprietate uincatur. Neque hoc in loco id me ualde mouet, qđ Paulus Aegineta uiatici sui libro primo, capite (si recte memini) LXXVIII. scriptum reliquit, ubi Alicam à chondro manifeste discriminare uidetur: quẽ tu locũ Hieronyme nudius quartus, dũ hac de re forte inter nos esset sermo; scite mehercule, et memoriter recẽsuisti. Nõ erit autẽ fortasse malũ (ut arbitror) Bonomini nostri causa uerba illius, ut iacent, recẽsere, & latina etiam facere, ut ex illis recte interpretatis omnis postmodũ hac super re facessat controuersia. Hæc autem ad literam scribit ille. Ex frumẽtaceo genere chondrus quidem eximie corpus alit, & glutinosum generat succũ. Verum Dilutus efficitur malus, quoniã cum crassescat facile perseuerat incoctus. Melior autẽ illius est succus cũ totus recte decoquitur, quẽadmodũ ptisana. Alica autem in alijs quidem, chondro est perquàm similis, nisi quod illo uentrem magis astringit. Rursumq; libro III. Capite LXII. pro cibo inquit dandus est chondrus exoxycrato dilutus, seu oriza, siue Alica, à uino autẽ illum penitus prohibẽtes, Aquã ex austeris malis, aut omphaco mel, siue huiusmodi quippiã illi propinabimus. Ex quibus de Pauli apparet sententia, aliud esse chondrũ ab Alica; quod profecto nõ inficias eo, si rationem, quam sequitur ille, admittere & probe tenere uoluerimus. Paulus enim ceu ueterũ postremus medicorũ, exactiori uocabula examinans cura, & ætatis suæ usitatũ forsitan loquẽdi seruãs modum,

modum, confectionem quidem illam, quæ ex Zea fiebat, Alicam maluit appellare: nam Zeæ speciem quandã à Latinis Alicam nouerat uocitatam: compositionem autẽ eam, quæ ex farre constabat, quod (ut diximus) chondrũ posteriores uocauere Græci, grano suo cognominem chondrũ appellare maluit: nihil tamen obstat (ut opinor) apud authores utrasq; confectiones illas, quæ tum ex farre, tũ ex Zea ipsa factitari sunt solitæ, à Latinis quidẽ Alicam, à Græcis uero chondrum promiscuo appellata fuisse uocabulo: & ideo sicut Alicæ nomen apud antiquiores non reperitur Græcos: ita chondri uocabulo latini nõ sunt usi authores: cũ tamen utriq; tam ex zea, quàm ex farre confectiones illas factitare sint soliti. Posteriores autem medici, de quorum numero censetur Paulus, exactiori quascũque res diligentia perpendentes, ex zea & farre cũ natura, tum uiribus perquam similes confecturas, aliqua tamen peculiari proprietate præditas, uocabulis etiã distermminare cupientes, illam quidem Alicam, hanc uero chondrum appellare uoluerunt. Nihil igitur prohibet (ut arbitror) Alican & chondrum idem apud ueteres rerum scriptores designare, cum tam Alica quàm chondrus ex farre fierent & zea: & peculiari tamen quadã differentiæ nota Alicam à chondro distare, ea qua posteriores medici nominũ rerumq; usi sunt ratione. Cæterũ in hac etiã sermonis nostri ad calcẽ festinãtis peroratione, istuc obiter nõ tacuerim, haud recte illos meo iudicio facere, qui Alicæ nomẽ aspirandũ esse cẽsent: siue enim usum ipsum, et antiqua scriptionis indicia sequimur, sine aspiratiõe apud omnes ferè authores, oĩbus in locis isthæc reperitur dictio:

dictio: seu recte malumus obsequi rationi, cum ab alendo (ut uoluere grammatici) denominetur Alica, neq; sic aspirationis admittere debet notam. Ad hæc ne cũ græco coincidat nomine, Halica, quod in plurali casu sale maceratas significat res, ab asperatione illius nominis prorsus abstinendũ esse censuerim. Et hæc de Alica & chondro, quæ mihi in præsentia ad manum uenerunt, ut breuius fieri potuit, uobis sunt à me nunc explicata, non ut meam sanè ijs de rebus sententiam indubitatam, certamq; esse contenderem: (non enim adeo mihi ipse placeo) sed ut uobis potius paratam sedule disquisitionis ansam præberẽ: scio enim quo ingenio, & qua eruditione uterq; sit uestrum, & quantum etiam coniunctis studijs huiusmodi efficere ualeant ingenia. Quare agite socij, & nostræ ætatis cum medicis, tum philosophis, uestris studijs pro uirili cõsulite & fauete. Et Bonominus, faciemus inquit ut suades Leonice, ut pro Russo etiam tibi respondeam, modo facultas nobis detur & otium: & tales simus, quales tu nos esse existimas. Cæterum quæ abs te nunc de Alica dicta sunt & chondro, mihi profecto ita quadrare uidentur, ut meliora à nobis præsertim reperiri posse sanè diffidam, nisi aliter Russo uidetur. Mihi quidem inquit ille, quæ dicta fuere ualde placent, sed posthac etiam uidebimus. Sub ijs dictis assurreximus omnes, & Russus quidem ad ægrotos suos uisendos ire perrexit: Ego autem & Bonominus in Bibliothecu- lam nostram ingreßi sumus.

FINIS.

SAMNVTVS,

SIVE

DE LVDO TALARIO.

VM APVD Marcum Samnutū Capella uirum (ut nosti) senatorij ordinis facile primarium, et cū ingenio excusso, tum uaria etiam eruditione singularem, aliquando Venetijs coenaremus ego & Fuscus frater, nonnulliq; praeterea illius domestici amici, quibus cum ille, si quando à maioribus Reipublicae negotijs uacabat, libenter otiari & conuiuere solebat, inter quos Franciscus Priolus, & Benedictus longus, & Antonius Canalis erāt. Post apparatißimas epulas & splēdidißimum omnium obsoniorum genere conuiuium, quo omnes opipere & liberaliter fueramus accepti. Anniuersaria enim natalicia sua forte celebrabat, appositis iam secundis mensis, circiter accensis luminibus, Alexander Leopardus, uir mechanicae omnis peritißimus, & Samnuto inter paucos charus, ad nos ingressus est. Quem cum omnes non immerito taxarent, & carperent, turpemq; officij desertorem insimularent, Samnutusq; etiam illum durius appellauisset. Quid tu inquit ille Marce, uosq; caeteri omnes indicta (ut aiunt) causa in praesentia me tam propensis animis, & tam facile condemnatis, & non perquiritis potius, cur ego, qui alijs semper in rebus praesto uobis & impiger esse soleo, in hac una, & omnium simul ue-

strum,

ſtrum, & mei pene ipſius oblitus fuiſſe uideor, qui & ta li defui officio, & tam bonam inſuper perdidi cœnā. Hic *cum recte dicere uideretur, & omnes eum pariter horta remur, ut more illius cauſam in medium afferret: nō enim uile quiddam uidebatur, & contemnendum fuiſſe, quod il le huic officio præuertendum putaſſet, &* Priolus *etiam ut hoc faceret illū ſanè impenſius rogaret.* Quid *uos, in= quit* Fuſcus, *intempeſtiue adeo* Leopardo *moleſti eſtis meo, qui ſero huc & incœnatus ueniens comeſſe (ut arbi tror) magis quàm diſertare nunc cupit.* Permittite *igitur ſi placet, ut fame prius procul expulſa, ea poſtmodum ſa= tur dicat, & ordine referat, quæ alioqui fameſcens nō ab re confundere & inculcare contenderet.* Ita *profecto in= quit* Marcus, *& ſimul aſtantibus iuſsit pueris ut eſculen= torum fercula quædā, quæ adhuc in repoſitorio aderant,* Leopardo *afferrent, illiq́; ſedulo miniſtrarent.* Interea *lo ci cœnante illo, ſecundis etiam remotis iam menſis, dum* Sannutus *&* Longus *neſcio quid ſerio (ut ex uultu con iectari licebat) inter ſe colloquerentur.* Conuerſus *ad* Ca *nalē* Priolus: Quid *ceſſamus inquit mi* Canalis, *aút quid potius in præſentia nobis eſt agendū (niſi forte bene cœ nati ſtertere hic malumus) quàm ut hoc temporis ſpaciū, donec cubitū imus, aliqua luſus iucunditate hilariter trāſ mittendum curemus?* Hic *enim, ad me reſpiciens, lectione aliqua oblectare ſe cogitat, forte nanq; libellum quendam in triclinij angulo iacentem ſumpſiſſe me & reſeraſſe cō ſpexerat.* Et Canalis, *ut libet inquit mi* Priole, *quando a= liud nihil in præſentia agimus:* Verum *quod potiſsimū lu dicri genus exordiri nūc uolumus?* Hic Samnutus, *qui ſer= monem*

monem(ut arbitror)cum Longo incœptum, ne cõuictus hilaritati officeret, obmiserat, & in aliud distulerat tempus, Cui potius inquit quàm cõsueto nobis lusui operam dabitis, qui ut ingenij plurimum, ita minimum fortunæ nõ immerito in se habere percipitur: & in quo uterque uestrum primas sibi uẽdicare anxie semper studet. Et *cum dicto astanti innuit puero, qui illorum non ignarus consuetudinis, otius accurrens Alueolum cum latrunculis attulit, & in mensæ reposuit medio.* Hic *dum illi se lusui parant, ad* Fuscum *respiciens Samnutus, quanta inquit mi* Fusce *cum ludorum omnium, tum huiusce præcipue adest amœnitas, & gratia, quæ non solum inuitare suauiter, sed ualide etiam & diutius continere animorum studia potest.* Quosdam *etenim noui, & si uellem nominare etiam nunc possem, nullam aliam ob rem, nisi ut luderent, cibi somniq; oblitos(ut cætera obmittam alia)dies cum noctibus sæpe ludendo continuasse, ut non alia (ut arbitror) de causa isthæc ipsa res, nisi ob temporis iacturam, quam uel maximam aleatores faciunt, male audire, & ad infamiam uenisse uideatur.* Nec *immerito mehercule, inquit fuscus, quando inter res maxime hominum generi expetendas preciosissimum sanè à dijs immortalibus concessũ sit tempus, cuius uel minima etiam iactura recte perpendenti omnia, magni semper est existimanda.* Non *ab re igitur si quis istiusmodi rem dialecticorum more definire uellet, & temporis inanem quandam traductionem ludum esse diceret, eleganter profecto & accõmodate illius uim naturamq; describeret, necnon illius etiam originem, primaq; recte comminisceretur exordia.* Et *quæ-*

nam fuere illa inquit Samnutus? Audire *enim abs te cupio mi* Fusce *si quid forte reconditi hac super re tenes: nam Grammaticorum pleriq; quos uiderim cum alia nōnulla tum istuc latrunculorum ludicrū ad* Palamedē Nauplij *re ferūt, qui id in diutina* Ilij *obsidione et inuenerit primus, & Græcorū etiam duces otio marcescētes hoc solatij genere nō inutiliter oblectauerit.* Tū Fuscus, *Scribūtur ista inquit, ut memorasti* Sānute: *Cæterum de illorum inuētione antiquior etiam* Troianis *temporibus extat fama, ut apud* Herodotū & Pausaniā *probatißimos sanè authores memoriæ proditum est.* Leonicus *quinetiam frater in suis de uaria historia commentarijs, qui adhuc in uulgus non prodiere, huiusmodi meminit rei, à quo (ut arbitror) opere si quādo in lucem uenerit, nisi me fraternus fallit amor omnes qui humanioribus uacant studijs iuuabuntur sanè, & nō mediocria reportabūt commoda.* Est *enim ut inscribitur planè uarium, & cum reconditis, tum ab omni antiquitate cōquisitis refertū historijs, ex Græcorū nostratiumq; authorū penetralibus erutis.* Hic *Samnutus ad me cōuersus, & leniter (ut solebat) renidens, en ea inquit fides* Leonice, *is amor, ut hac de re, qua in primis me delectari certißime nouisti, me celatū tam diu uolueris, et nisi nunc aliud agens* Fuscus *illius in transcursu meminisset, hoc me diutius etiā latuisset.* Verū *haud impune feres, nā te aliquādo,* Fusco *etiam teste, iniuriarū expostulabo.* Cæterum *inchoatum prosequere sermonē, mi* Fusce, & *ludorum originem primā, ut occepisti, cōmemora.* Tū Fuscus,

Lydi cōplurium ludorum inuentores.

Ludorum inquit cōplurium inuentionē, Lydorū *populis nō immerito diligens adscripsit antiquitas.* Cum *enim eo*

terrarum

terrarũ in tractu Tyrsenus aliquãdo, & Lydus Atyos (ut ferunt) filij regnarent, ualidaq; fames cũ cœli intẽpe rie, tũ terrarũ etiam iniuria, uniuersam inuasisset Lydiã, ut præsenti calamitati quo maxime possent modo aliqua illi quærerẽt remedia, tẽporisq; moras inanibus frustra rentur ludibrijs, atq; hoc sese fallerẽt modo. Pilæ lusum, & Talorũ insuper, & Tesseræ, aliaq; pleraq; id genus animorũ oblectamẽta excogitasse ferũtur. Qua etiã tẽpe state, inualescẽte in dies fame, Tyrsenũ ferunt cũ popula rium parte quadã naues ingreßum, sedes patrias reliquis se, prosperaq; usum nauigatione in Italiã peruenisse, & eam occupasse regionem, quã postea de suo nomine Tyr seniã appellauit. Quamobrẽ nõ inficias etiã ierim ludos quasi lydos à primo inuentionis exordio, clemẽti cõsueta permutatione ab antiquis Italiæ populis fuisse denomina tos. Delectatus sum admodum (mehercule) inquit Mar cus, hac tua breui mi Fusce & nitida historiuncula. Cæ terum ut alia ex alijs plerunq; prouenire & procedere solent, nostra isthæc disceptatio non mediocrem sanè stu dio ansam dedit meo, ut de te uel de fratre tuo, meo iure nunc quærã id quod iam diu scire concupiui, quodq; à nul lis unquàm grãmaticis plene perdiscere potui. Quid tan dem istuc est inqt Fuscus? Et Marcus, de Talorũ inqt lu do Fusce paulo ante mentionẽ fecisti, de quo et semper a liàs dubius animi sui, quis nã is esset, quo uc luderetur mo do, et superioribus etiã annis de Georgio Merula studiose ꝑquisiui, q(ut ꝓbe nosti) inter paucos eruditus, et multæ lectiõis uir ætate nostra nõ ab re habitus fuerat. Is hac sup re mihi nõnulla ex Eustathio, pleraq; etiã ex Iulio Pol

luce semper adducere solebat, quæ ex illius sanè cōmentarijs cognoscere licet. Ex quibus ut quædam isthuc spectantia cognoscere me profiteor, (uera enim ut arbitror sunt fatenda) ita quæ ad exactam illius notitiam pertinent, ignorare me non eo inficias. Qui enim talus à tessera distat, ut id quod Græci cubū uocant, ab astragalo, quamuis recentiorum nonnulli grammaticorum apud nos ista confundant: & quod tessera quidē sena habet latera, talus uero quaterna, probe me tenere nunc arbitror. De Senione quinetiā in tesseris & cane, siue ut nōulli, Asino, dicere aliquid poßum; uerum de ijs ipsis in talorū alea, deq; ipsa Venere, quem felicißimum antiqui iactū esse uoluerunt, neq; quid dicam sanè, neque quid intelligam me habere præ me fero. Tum Fuscus ad me conuersus, hæc sunt inquit frater quæ superiori anno dum Aristotelē Patauij publice profitereris, quia alia tunc erant agenda, signasti potius quàm explicasti, quæ (mehercule) de te aliquoties quærere uolui. Sed multa (ut scis) intercesserunt quæ me distraherent, & ab istiusmodi auerterent studijs. Quamobrē posteaquàm ijs incidit sermo, tuum erit quid hac de re sentis aut explorati habes disserere: de me enim in præsentia taceo, sed Marco nostro (ut uides) nō dubito te rem inter paucas gratißimam esse facturum. Tū ego, multa sunt inquam Fusce frater quæ me hoc facere adhortantur. Sed in primis Samnuti nostri hac de re tam uehemēs sanè studiū. Cæterum quoniam is paulo ante iniuriarum mecum agere comminatus est, non prius certe inciam, quàm ab eo fidē accepero se posthac præmeditatā in me accusationem illam penitus aboliturum. Hic cum

subrisisset

ſubriſiſſet ille, meq́; ut bono animo eſſem, & accurate id facerem inſuper rogaſſet, ita ſum exorſus. De re Samnute & Fuſce & ſi nõ magna, ſatis tamen ambigua & ſubobſcura nunc dicere me uultis, de qua ut plæriq; nõnulla, ita nullus (quod ſciam) complexus eſt omnia. Parebo libens, & quæ uaria lectione, ſedulaq́; animaduerſione comprehendere potui, uobis pro uirili breuiter exponam. Sermonis autem noſtri exordium à philoſopho capiam Ariſtotele, qui talorum naturam & ſitum, partiumq́; inſuper uocabula in ſuis de animalium hiſtoria commentarijs, hoc maxime deſcribit modo. Omnia quibus datus eſt talus cruribus eum poſterioribus continẽt, ita ut erectus in ſuffragine parte ſui prona foris, ſupina introrſum ſpectet: & quæ cola uocant intus aduerſa ſibi poſita ſint: quæ iſchia foris: quæ antennæ ſupra habeantur. Situs talorum omniũ talis eſt. Quo in loco Theodorus Gaza uir noſtra memoria utriuſque linguæ cum eruditiſsimus, tum etiam obſeruantiſsimus, ubi Ariſtoteles cola ſcribit, ille Venerẽ, ubi iſchia, ille canem inuertit: quod inſequuti poſteriores grãmatici, & conſtanter approbarũt omnes & ſedulò etiam eorum nonnulli pro parte illi ſuffragari conati ſunt: nam dictionem iſchia ſilentio prætereuntes, neſcio quid de Veneris coliadis apud Atheniẽſes cognomine, frigidè (meherc ule) ne dicam inſulſè ſcriptis ſuis memoriæ tradiderunt. Cæterum utrum'ne recte ſic, an perperam dicatur paulo poſt uidebimus: nunc uero ex Ariſtotelis uerbis talos oẽs, quos aſtragalos Græci uocãt, quatuor habere latera ſiue facies, ſeu uultus appellare malumus (ijs etenim omnibus eadẽ in re authores utũtur uocabulis) manifeſtiſsime de-

prehendere licet. Iactus enim talus, aut in pronã sui partem cadit, aut in supinam, uel in illas quæ cola & ischia dicuntur. Supersunt ex partium numero antennæ illæ geminæ, quæ ideo in talorum non connumerantur iactu, nec partes dicuntur, quia nusquã super illas iactatus stare potest talus. Ex *quibus (ut arbitror) grãmaticorũ quorundã manifestißimum deprehenditur erratũ, qui talum quidem sex habere latera, Tesserã uero quatuor scriptis suis posteritati mãdauere: quos miror si modo Pollucẽ inspexerunt (ut planè uideri uolũt) ĩ tã manifestũ concidisse errorẽ, cũ*
Cubus. *ille cubum qui in confeßis est tessera, sex habere dicat facies, totidem punctis, siue lineis insignitas.*
Talus. *Talũ autẽ quatuor, utpote à quo binarius, et quinarius absint, qui reperiuntur in cubis. Verũ isthæc obiter sint dicta, quamobrẽ unde digreßi fuimus (si placet) redeamus. Adduximus (ut uidistis) ex* Aristotele *talorum facies quatuor, & illarum*
Cola. *etiam uocabula recẽsuimus. Cæterum ex ijs duo illa cola*
Ischia. *& ischia, meo quidem iudicio paucularum adiectione literarum in omnibus quos uiderim exemplaribus mendose*
Coa. Chia. *sanè scribuntur et leguntur* Coa *enim &* Chia, *hinc duobus, inde unico detracto elemẽto uera (ut arbitror) & incorrupta habere debet lectio. Quod ut constanter asseuerem usurpatũ primo illud apud* Græcos *in* Talario *ludo prouerbium sanè facit: non chius, sed cous. Cuius cum in batrachis suis comicus meminisset* Aristophanes *de* Theramene *scribẽs, qui ob ingenij uersutiã & agilitatẽ, cothurnus ab* Atheniẽsibus *est cognominatus. Locũ illum explicãtes* Aristarchus & Didymus, *inter antiquos* Grãmaticæ *professores sine cõtrouersia primi, coũ in talis contra*

rium

rium esse chio autumãt, & coum semper lucrum facere, chium autem iacturam afferre dicunt. In Theramenem autem ideo à poëta adductum fuisse prouerbium de talorum iactu, translatione mutuata, quoniam is ingenij dexteritate & morum uersutia, quodcunque cupiebat & sequebatur, feliciter semper aßequebatur, & incommoda plerunque mentis agilitate corrigebat, & tanquàm commoda proferebat: ut Coa igitur & Chia, pro colis & ischijs apud philosophum legantur Aristotelem, isthæc (ut dixi) in primis me admonuit ratio. Deinde ipsemet etiam, ut hoc modo corrrigenda sit litera, alio sanè in loco nos docuit Aristoteles. In ijs enim quos de cœlo inscripsit libris, secundo (ut arbitror) commentario, ostendens superiora corpora paucioribus id facere motionibus, quod uix pluribus inferiora ualent efficere corpora, isthæc quæ ego de illo ad literam nunc exprimam subijcit uerba. Est autem recte agere difficile, uel multa, uel multoties, ueluti decem milia talos coos iacere difficile, unum uero, aut duos facile. Hæc ille, ex quibus coum in talis faciem esse quandam, & eandem felicem & fortunatam meridiano (ut aiunt) sole clarius esse potest. Quem locum (ut obiter etiam hoc tangatur) exponens Simplicius inter ueteres Aristotelis interpretes uel accuratißimus, adeo friget, & ita comminisci uidetur, ut reuerentia uiri commotus ego, nusquam aliàs in Aristotele oscitantis aut cõniuẽtis, tacere potius, quàm eius hoc in loco expositionẽ afferre prælegerim. Cæterũ ut latina etiã cum græcis nõ inutiliter cõiungamus, quo'ue illa modo inter se quadrẽt uocabula scire poßimus, aduertendũ, coum in talis latus

lis latus senionē à latinis uocitari, & quod Græci chium uocabant, nostri canem appellauere: quod ad numeros etiam translatum canem quidem unitatem, oppositum autem illius hexiten, id est senarium, uel senionem denominatos fuisse Pollux *ī onomasticis suis refert.* Canē *quinetiā iacturam semper, Senionem uero uictoriā sæpius et lucrū apportasse apud ueteres legimus.* Inde apud Persium *est uidere, Quid dexter senio ferret Scire erat in uoto, damnosa canicula quantum* Raderet. *&* Martialis: *Senio nec nostrum cū cane quassat ebur. Quo in loco Sānute silētio prætereundum non censeo, pueris nobis, nam adhuc talis ludebatur, quos parellas uocabant (ferè enim abhinc quadraginta sunt anni quod is inoleuit lusus) faciē in talo quæ uictoriam dabat quam coum & senionem appellari diximus, ancinum uocitatum fuisse: oppositam uero & peiorem quam sequebatur iactura, taonē dictam, cuius uel unicæ interuentu (nam quatuor & ipsi ludebant talis, inefficax ancinorum reliquorum erat iactus: & illa mißione is qui iecerat neque lucrum, neq; damnū faciebat. Quāobrem si accuratißimus alioqui uir, & inter paucos industrius* Theodorus Gaza *in ijs quæ de talo* Aristoteē *ex græco conuertens elegantißime conscripsit, quæ non etiam retro adduximus, pro Venere senionē apposuisset, & commode profecto tali latus illud interpretatus fuisset, & uerbi illius uim & naturam latino uocabulo significanter expreßisset.* Nunc *coum in uenerem transferens, & manifestißime errat, & mirum quantum illa in re se ipso minor esse uidetur. Quòd enim aliud in talis à uenere fuerit senio, si qs est q forte ambigat, uel pauculis ijs Cæsa*

Ancinus.

Theodori gazæ error.

Venus.

ris

ris Augusti uerbis omnem penitus (ut arbitror) exuet dubitationem. Scribens enim ad Tiberium filium (ut tranquillus in illius refert uita) ijs ad literam utitur uerbis: Lusimus mi tiberi Geronticos & heri & hodie. Talis enim iactatis ut quisq; canē, aut Senionem miserat in singulos talos singulos denarios in medium cōferebat, quos tollebat uniuersos qui Venerē iecerat. Ex quibus sanè aliud fuisse Venerē, aliud Senionem manifestißime patere potest, cum ille quidem eo in ludo damnum & iacturam, Venus autem uictoriam & lucrū apportaret. Nec minus præterea ex hoc etiā id ipsum dignoscere licet. Coū enim siue Senionem uel in unico tantum reperiri contingit talo, ut ex Aristotelis uerbis in commentarijs de cœlo retro est declaratum: Venerem autem nisi quatuor iactis talis prouenire non posse certißimis ostenditur euidentijs. Cicero enim in suis de diuinatione cōmentarijs demōstrare studens, quòd casus in ijs nō fit rebus, quæ omnes in se ueritatis habent numeros, hæc subijcit uerba: Quatuor tali iacti casu Venerem efficiunt, num etiam centum uenere si quadringētos talos ieceris casu futuros putas? Quā etiam rē Lucianus Samosatæus apud Græcos lepidißimus sanè author, in amoribus suis ostendit, de quodam scribēs iuuene, qui præpostero mentis iudicio Cnidiæ Veneris simulachrū Praxitelis opus efflictim deperibat: illius hæc sunt uerba ad literam (si recte memini) de græco expressa. Cumq; talos quatuor Libyssæ Dāmæ super mēsam iactasset, spem suam ludo & aleæ cōmittebat: & recte quidem iaciens, præcipue si deam ipsam prospero effecisset iactu, talorum nullo æquali cadente effigie, & Deæ simulachrum

lachrum cernuus adorabat, & potiundi aliquando desiderij nõ mediocri erat in spe. Si autem (ut assolet) perperam talos iactasset, & in contrariam illi, tristemq; stetissent faciem, uniuersæ Cnido multa imprecatus mala, ueluti propriæ cuiusdam calamitatis gratia tristitia & mœrore conflictabatur. Hæc ille. Ex Luciano igitur & Cicerone *(ut animaduertistis) clarissime patere potest, uenerem non unico, sed quaternis effici talis, & tunc esse (ut hoc etiam quod non omnes aduertunt, obiter adducatur) cum singuli quatuor tali diuerso inter se steterint aspectu, ita ut simul quatuor una missione iactati, omnes talorũ referant uultus, hoc uidelicet modo, ut unus coum, siue senionem ostentet: Alius chium siue canem:* Tertius *pronam tali monstret partem. Quartus uero supinam.*

Locus Martialis. *Quam rem cum* Valerius Martialis *in apophoretis suis innuisset potius quàm expressisset, à nullo grammaticorũ (quod sciam) ad hanc usq; diem expositus aut intellectus est locus. Quæ enim* Domitius & Merula *ea de re afferunt, meræ sunt nugæ. Est autẽ* Distichon *huiusmodi, cum quo tali remittuntur eburnei,*

Cum steterit nullus uultu tibi talus eodem
Munera me dices magna dedisse tibi.

Quasi enim exiguum amico commendans munusculum poëta, affirmat tum deniq; illud magnum sibi uisum iri, si quando in ludo talario Venerem *iecerit.* Fortunatum *inquam & lucrosum iactum, nullo talorũ eodem stante uultu.* Hæc *sunt* Samnute & Fusce *quæ de talorum partibus* Coo & Chio, *quas latine* Senionem, & Canem *appellari diximus, & quæ de* Venere *etiam, assidua & diligenti.*

cum

cum Græcorum tum nostrorum lectione perquisita, pro uirili comperire, potuimus. In tenui fateor re posita fuit opera, sed quia succisiuis id effectum est studijs, non uilis est (ut arbitror) neq; contemnendus labor, & alioqui isthæc ipsa quãtula sunt, ut cognita parum laudis afferũt, ita ignorata homini præsertim erudito, & isthæc profitẽti non nihil uituperationis adducere possunt. Sub ijs dictis cũ reticuissem, & Samnutus, qui diligentem auscultando præstauerat operã, nescio quid dicere uellet, Leopardus accedens, qui & cœnauerat interim, & cum Longo etiam tesserulis luserat. En inquit adsum amici, prætermissi à me nuper officij longam, si me audire patiemini, afferens defensionem. Et Marcus: Hui longã inquit Leoparde. Atqui nox haud longa est, cuius bona etiam præterijt pars. Cæterum ne te absolutum iam putes, cras hoc in loco, & apud hos ipsos iudices (nam mecum omnes in prãdio eritis) tibi dicenda erit causa. Quamobrẽ bene præmeditatus accedas. Et ad nos conuersus, uos inquit Leonice & Fusce (quoniam intempesta est nox) hic apud nos optime manebitis: nam Priolus & Longus, cum Canali & Leopardo cimbis suis domum uehentur: & cum dicto, uespertina de more præfata salutatione, nos in cubiculum cum Samnuto ingreßi sumus, illi ad cimbas suas descẽderunt.

FINIS.

